

วารสาร มจร
พุทธศาสตร์ปริทรรศน์
JMBR : Journal of MCU Buddhist Review

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)
Vol. 8 Issue 1 (January - April 2024)

คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม โซน D
79 หมู่ 1 กม. 55 ถ.พหลโยธิน
ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 13170

ISSN 3027-7442 (Print)
ISSN 3027-7450 (Online)

วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์

Journal of MCU Buddhist Review

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567)

Vol. 8 Issue 1 (January - April 2024)

ISSN 3027-7442 (Print), ISSN 3027-7450 (Online)

วัตถุประสงค์ของวารสาร

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความทั่วไป และวิจารณ์หนังสือที่เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎีด้านพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาปรัชญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตเชิงบูรณาการ เพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิต ชุมชน และสังคม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นวัตกรรมทางการวิจัยและวิชาการ ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาปรัชญา วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเพื่อเป็นต้นแบบเป็นแนวทางในการปฏิบัติ การดำเนินวิถีชีวิต การเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาหรือหาทางออกของสังคมร่วมกัน
3. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนผลงานวิชาการด้านพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาปรัชญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตให้แพร่หลายทั้งในและต่างประเทศ

บทความที่พิมพ์ในวารสารนี้ เป็นบทความด้านพระพุทธศาสนา บาลีสันสกฤต ศาสนาปรัชญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตที่เกิดจากการบูรณาการ เพื่อการประยุกต์ใช้ในชีวิต ชุมชน และสังคม ซึ่งวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์จัดอยู่ในกลุ่มของศาสตร์ในด้านสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง โดยบทความที่ดีพิมพ์เผยแพร่ลงวารสารได้ผ่านการพิจารณาและประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ท่าน วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ (Journal of MCU Buddhist Review) ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ได้รับการจัดให้อยู่ใน **วารสารกลุ่มที่ 2 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2567)** ทั้งนี้ทางวารสารได้ยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่มเอกสารโดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ ท่านสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่ <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb>

ในการเผยแพร่แบบออนไลน์ในวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ รูปแบบการเสนอบทความวิชาการ หรือ บทความวิจัยตามหลักเกณฑ์ของวารสารอย่างเคร่งครัด และต้องยึดหลักเกณฑ์จรรยาบรรณหรือจริยธรรมของการวิจัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยนำเสนอเผยแพร่ซ้ำซ้อนหรือกำลังอยู่ในระหว่างเสนอตีพิมพ์ในวารสารอื่นใดมาก่อน ผลการศึกษาที่ค้นพบ ทรรศนะ หรือเนื้อหาข้อความที่ปรากฏในบทความผู้เขียน ถือเป็นความยินยอมรับทราบและเป็นความรับผิดชอบของ

ผู้เขียนบทความ และไม่ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ แต่อย่างใด

สังกัดวารสาร

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ 1 ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170

โทรศัพท์ 035-248-000, 035-354-711 โทรสาร 035-248-006

คณะกรรมการที่ปรึกษาวารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์

พระธรรมวัชรบัณฑิต (สมจินต์ สมมาปัญญา), ศ.ดร.	ประธานที่ปรึกษา
พระเทพปวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระธรรมวชิรมณี วิ. (บุญชิต ญาณสวโร), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระเทพเวที (พล อากาศโร), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระเทพวิฑูรยาจารย์ (เทียบ สิริญาโณ), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อากาศโร), รศ.ดร.	ที่ปรึกษา
พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.	ที่ปรึกษา
ศ.ดร. จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	ที่ปรึกษา
ศ.ดร. วชิระ งามจิตรเจริญ	ที่ปรึกษา
ผศ.ดร. สุรสิทธิ์ ไทรัตน์	ที่ปรึกษา
รศ.ดร. สำเนียง เลื่อมใส	ที่ปรึกษา
ดร. พิพัฒน์ ยอดพฤติการ	ที่ปรึกษา

บรรณาธิการ

รศ.ดร. ณัฏฐ์ ศรีดี

Assoc. Prof. Dr. Naddhira Sridee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

โทรศัพท์: 084-451-9351

อีเมล: Kratai_im@yahoo.com

กองบรรณาธิการ

พระเมธีวราญาณ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสิริรัตนบัณฑิต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาบุญเกิด ปญญาปวฑฺฒี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาพุทธทาส นรเชฏฺโฐ, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามงคลกานต์ จิตฺตมโม, รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(ค)

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาดิเดช สติวโร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.ดร. วัชร งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร. ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร. สำเนียง เลื่อนไส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร. ชีโรจน์ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
รศ.ดร. กฤต ศรียะอาจ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร. สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ.ดร. ศุภกาญจน์ วิชานาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผศ.ดร. มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร. หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร. สมบัติ มั่งมีสุขศิริ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ดร. ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

- พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ.ดร. ผู้ช่วยบรรณาธิการ
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โทรศัพท์: 087-829-6423 อีเมล: khwanchai.hem@mcu.ac.th
- พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร. ผู้ช่วยบรรณาธิการ
คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
โทรศัพท์/Line: 092-556-4635 อีเมล: Duangden.tun@mcu.ac.th

ออกแบบปก (Cover designed)

พระจตุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร.
โทรศัพท์: 082-707-0588 อีเมล: Rong2553@yahoo.com

จัดรูปเล่ม (Content designed)

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ.ดร. ผู้ช่วยบรรณาธิการ
โทรศัพท์/Line: 092-556-4635 อีเมล: Duangden.tun@mcu.ac.th

กำหนดออกเผยแพร่ 3 ฉบับทุก 4 เดือน

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ (Journal of MCU Buddhist Review) ย่างเข้าสู่ปีที่ 8 และฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2567) ซึ่งทางคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดพิมพ์วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนาออกเผยแพร่สู่สาธารณชน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาของคณะพุทธศาสตร์ และนิสิตของคณะอื่นๆ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาภายนอกของมหาวิทยาลัย ในวารสารฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย และบทความวิชาการ ตัวอย่างเช่น

บทความวิจัย เรื่อง “พุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยผู้วิจัย ได้แก่ คุณวฤชกฤต บริสุทธิ์ และคณะ บทความนี้ชี้ให้เห็นถึง 1) องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล ประกอบด้วย (1) การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ (2) การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน (3) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และ (4) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า 2) รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล ประกอบด้วย (1) ส่วนนำ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย (2) ส่วนสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล และ (3) ส่วนการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ขั้นตอน กิจกรรม เครื่องมือการบริหาร 3) ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติให้รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ และผลการนำรูปแบบด้านการพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตนไปปฏิบัติในโรงเรียน พบว่า (1) โรงเรียนมีการวางแผนการพัฒนาบุคลากรตามระดับสมรรถนะ (2) กำหนดวิธีการพัฒนาบุคลากรด้วยหลักโยนิโสมนสิการ (3) จัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะในตนโดยยึดหลักไตรสิกขาด้านการรักษาวินัย ด้านคุณธรรม และด้านความรู้จริงในศาสตร์ที่จำเป็นของวิชาชีพครู และ (4) พัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงาน

บทความวิชาการ เรื่อง “การนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมคิโตะออนไลน์” โดยผู้วิจัยได้แก่ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวิฑูมโก) และคณะ บทความนี้ชี้ให้เห็นถึง 1) หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาพจิต เน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตในชุมชน และการดูแลสุขภาพจิตและกายอย่างเป็นระบบ เช่น การออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ และการติดต่อกับธรรมชาติ มีผลดีต่อสุขภาพทั้งจิตและร่างกาย การรักษาสุขภาพอย่างครบวงจรทั้งจิตและกายเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ควรใส่ใจและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ 2) หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการครองคน เนื่องจากช่วยสร้างสังคมที่ดีและมีความสุข ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมื่อคนในสังคมมีหลักธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจ เสริมสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหารยังต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้ให้กับคนในสังคมทุกคน 3) ธรรมคิโตะคือการใช้ดนตรีและเครื่องดนตรีเพื่อสื่อถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เน้นสร้างความสงบสุขและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาผ่านเนื้อเพลงที่สวยงามและสื่อความหมายของหลักธรรมพุทธเจ้า ธรรมคิโตะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจในการศึกษา

(จ)

ธรรมะและปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อออนไลน์ 4) การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคิตะออนไลน์ พบว่า 1) การนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันเสนอความเมตตาในการสร้างความสุขและสมดุลในชีวิต โดยส่วนใหญ่ใช้เพื่อแผ่ความเมตตาให้ผู้อื่น, สร้างความสุข, เป็นผู้ให้, และการปล่อยวาง และ 2) การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะคิตะออนไลน์ช่วยให้มีสมาธิ, มีสติ, เพื่อแผ่ความเมตตา, ฟังเพลงธรรมะ, และส่งต่อความเมตตาแก่ผู้อื่น การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคิตะออนไลน์เป็นทางเลือกที่ดีในการสร้างสมดุลในชีวิตและความสุขในทุกวัน

โดยรวมทั้งหมดจัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาในระดับชาติและนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน ในฐานะบรรณาธิการของวารสารมีความเชื่อมั่นว่า บทความที่พิมพ์เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านทั้งหลายตามสมควร และจะได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงาน มีทั้งบทความทางวิชาการที่เป็นภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการ เพื่อเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร

กองบรรณาธิการ วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ ขอขอบคุณเจ้าของบทความทุกท่าน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ และกองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับด้วยความยินดียิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รศ.ดร.ณัฏฐิ์ ศรีดี)

บรรณาธิการ

วารสาร มจร พุทธศาสตร์ปริทรรศน์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
วัตถุประสงค์วารสาร	ก
บทบรรณาธิการ	ง
สารบัญ	ฉ

บทความวิจัย : Research Articles

พุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน : Buddhist Methods for Personnel Management of Secondary Schools under the Office of the Basic Education Commission วฤชกฤต บริสุทธิ์, จิตติรัตน์ แสงเลิศอูทัย, นภาเดช บุญเชิดชู และ ดวงใจ ชนะสิทธิ์ : Waritchakrit Boarisut, Jittirat Saengloetuthai, Napadech Booncherdchoo and Duangjai Chanasid	1-13
การพัฒนาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น : The Development of Guideline on Learning Resource Administration in the Digital Age of Administrators in School under Secondary Educational Service Area Office Khon Kaen ชัยนันท์ คำหลาย : Chainan Khamlai	14-25
การนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมคิตะออนไลน์ : Application of Development of Mental Health for Practitioners through Online Dhamma Gita พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธีราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวฑฒโก), นฤมล จิวัฒนาสุข, พระวรพนธ์ วรธมโม, พระวิระชัย เมตตาธิโร, พระสุชีคม สีสเตชปุตติโย และ วรณิข วสุรัตน์ : Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched Siri wattago), Narumon Jiwattanasuk, Phra Woraponte Varadhammo, Phra Wirachai Mettatheero Phra Sukheesom Silatechaputtiyo, and Voranij Vasuratna	26-40

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ : 41-53
 The Development of Creative Media to Reinforce Buddhist Learning in Social Media

อยุธยา งามชาติ, พระครูปริยัติกาญจนกิจ, พระครูศรีธรรมวราภรณ์, พระครูกาญจนกิจ
 โสภณ และ สันทยา ประภารัตน์ :

Ayusakorn Ngamchat, Phrakhrupriyatikanchanakic, Phrakhrusritammawaraporn,
 Phrakhrukanchanakitsophon and Santhaya Prapharat

ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ : The Effects of Mindful Bowing
 Meditation Practice with Dhamma Gita 54-67

นฤมล จิววัฒนาสุข, พระครูปลัดสัมพิพัฒน์ธีราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวฑฒโก), พระเจริญ
 วฑฒโน, พระวิระชัย เมตตาธิโร, พระวรพนธ์ วรรธโม และ วรณิข วสุรัตน์ :

Narumon Jiwattanasuk, Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched
 Siritwattago), Phra Charoen Vaddhano, Phra Wirachai Mettattheero
 Phra Woraponte Varadhammo, and Voranij Vasuratna

พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน : 68-80
 The Dynamics of Driving for Subdistrict Public Training Unit in Na Noi District,
 Nan Province

พระครูธีรนนทสิทธิ์ (ธีรปญโญ มีผดุง), โสภณ บัวจันทร์, ฐิติพร สะสม และกชพรรณ จันทรา:
 Prakrutheerananthasit (Theerapañño Mipadung), Sapon Buachan, Thitiporn
 Sasom and Kochchapun Chantra

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของ
 81-94
 ข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี :
 The Desirable Characteristics of School Administrators in the 21st Century
 according to Teacher's Perspective in Chonburi-Rayong Secondary Educational
 Service Area, Chonburi Province

วิชาดา เจริญชนม์ และ รัตนา กาญจนพันธุ์ :

Wichada Charoenchon and Ratana Karnjanapun

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องวัฒนธรรมไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 95-108
 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค สระบุรีโดยใช้บอร์ดเกม : The Development of Learning
 Achievement on the Title of Thai Culture for Matthayom 3 Students at
 Debsirinphukhae School, Saraburi Province, Using Board Game

วีรวิทย์ บุญส่ง, ศรินภา ปิ่นแก้ว และ พิชะดา ดอนนุ่มไพร :

Veeravit Boonsong, Sirinapa Pinkaew and Piyada Donnoomprai

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยว โดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี : Development of a Multicultural English for Communi- cation Curriculum for Community-Based Tourism in Kanchanaburi Province	109-124
สิริวรินทร์ เกรย์ : Siriwarin Gray	
ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี : The Innovative Leadership of School Administrators in Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi Province	125-138
อรทัย พลมัน และ รัตนา กาญจนพันธุ์ : Orathai Pholman and Ratana Kanjanaphan	
รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด : A Model Of Creative Leadership Development of Vocational Education Commision Administrators In Roi-Et Province	139-152
อารยา ไทยประเสริฐ และ สมหวัง พันทะลี : Araya thaiprasert and Somwang Puntalee	
Guides to the Cultural Promotion of Luoyang Drama for Cultural Ourism	153-166
Cao Yxin and 2Sittisak Champadang	
Brand Building: Promotion the Local Economic Development of Agricultural Cultural Heritage	167-177
Lyu Mengke and Thitisak Wechkama	
Sichuan Opera: Inheritance, Development, and Innovation of Local Performing Arts	178-188
Zhang Ling and Sitthisak Champadaeng	
The Practice of Mindful Bowing Meditation with Dhamma Music for Enhancing Mental Well-Being	189-195
Voranij Vasuratna, Jermuda Manakul and Narumon Jiwattanasuk	

บทความวิชาการ : Academic Articles

ความงาม : สาระสำคัญที่คนธรรมดาตามองไม่เห็น : Beauty: Imperceptible Important Things for Ordinary People	196-208
พระสันติ ธรรมปาโล และ พระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ :	
Phra Santi Dhammapalo and Phramaha Yutthana Narajettho	
พหุวัฒนธรรมทางความเชื่อในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ : Multi-Culture of Belief in Si Thep Historical Park	209-223

(ณ)

อริสา สายศรีโกศล, บุญร่วม คำเมืองแสน, ภูมิภัชร์ อรุณรัตน์ และ ณัฐณินท์ ศุภรังสี :

Arisa Saisrikosol, Boonruam Khammuangsaen, Pumipach Arunratana, and

Nutthanin Souppornsingh

ดนตรี : สุนทรีศาสตร์สู่การบรรลุธรรม : Melody: Aesthetic Journey to Dharma 224-237

Realization

วรรณ จิรานพคุณ, พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวฑฒโก), พระครูภาวนา

วัฒนบัณฑิต (เจริญ วฑฒโน) และ พระมหายุธนา นรเชฏฐ :

Worana Jiranopkul, Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched

Siriwattago), Phrakhruphawanawatthanabundit (Charoen Vaddhano) and

Phramaha Yutthana Narajettho

หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท : The Dhamma 238-244

Principles for Practicing to Liberate from Defilements in Theravada Buddhism

ศรินรัตน์ ชิตะธรรมสิทธิ์ : Sarinrat Chitathammasit

Causation in Theravada Buddhist Philosophy 245-254

Phramaha Jaroon Kittipaño and PhraSri Ratanobol

Mindfulness Meditation with Dhamma Song for Senior Practitioner 255-266

Kriangrit Supavanichyanon

พุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

Buddhist Methods for Personnel Management of Secondary Schools

under the Office of the Basic Education Commission

¹วฤชกฤต บริสุทธิ์, ²จิตติรัตน์ แสงเลิศอูทัย, ³นาเดช บุญเชิดชู

และ ⁴ดวงใจ ชนะสิทธิ์

¹Waritchakrit Boarisut, ²Jittirat Saengloetuthai, ³Napadech Booncherdchoo

and ⁴Duangjai Chanasid

¹สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

¹Educational Administration, Nakhon Pathom Rajabhat University.

^{2,3,4}คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

^{2,3,4}Faculty of Education, Nakhon Pathom Rajabhat University.

¹Corresponding Author's Email: guitarhero993@gmail.com

Received: January 21, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล 2) พัฒนารูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล และ 3) ประเมินรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน และนักวิชาการจำนวน 9 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา และการยืนยันองค์ประกอบ กลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคกลาง จำนวน 520 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน 2) การพัฒนารูปแบบ โดยนำผลการศึกษาจากระยะที่ 1 มาพัฒนารูปแบบ และ 3) การประเมินรูปแบบ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา บริหารสถานศึกษาพุทธวิธีการบริหารบุคคล และพระพุทธศาสนา จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในกลุ่มบริหารงานบุคคล จำนวน 3 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมสะท้อนผลการปฏิบัติ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล ประกอบด้วย (1) การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ (2) การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน (3) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และ (4) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า 2) รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล ประกอบด้วย (1) ส่วนนำ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย (2) ส่วนสำคัญ ได้แก่ องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล และ (3) ส่วนการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ ขั้นตอน กิจกรรม เครื่องมือการบริหาร 3) ผู้เชี่ยวชาญมีฉันทามติให้รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลมีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ และผลการนำรูปแบบด้านการพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตนไปปฏิบัติในโรงเรียน พบว่า (1) โรงเรียนมีการวางแผนการพัฒนานุเคราะห์ตามระดับสมรรถนะ (2) กำหนดวิธีการพัฒนานุเคราะห์ด้วยหลักโยนิโสมนสิการ (3) จัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะในตนโดยยึดหลักไตรสิกขาด้านการรักษาวินัย ด้านคุณธรรม และด้านความรู้จริงในศาสตร์ที่จำเป็นของวิชาชีพครู และ (4) พัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงาน

คำสำคัญ: พุทธวิธีการบริหาร; การบริหารบุคคล; โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) study the factors of Buddhist methods for personnel management; 2) develop the Buddhist method model for personnel management; and 3) evaluate the Buddhist method model for personnel management. This research applied mixed methods. The study was divided into 3 phases as follows: 1) factor analysis, the key informants consisted of 9 school directors and academics. Data were collected using an interviewing and analyzed through content analysis and factor confirmation. The sample responding to the questionnaire included 520 directors of secondary schools under the Office of the Basic Education Commission in the Central Region. Data were collected using questioning. Data were analyzed for frequency, percentage, mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis. 2) the results from Phase 1 were used to develop a model. Finally, 3) the developed model was evaluated through a connoisseur seminar. The informants included 9 experts in educational administration, school administration, Buddhist methods for personnel management, and Buddhism. Data were analyzed using content analysis. In addition, the developed model was implemented in one school. The informants consisted of the school director, the deputy director, and a teacher from the personnel management unit, totaling 3 participants. Data were collected through a reflection meeting and analyzed using content analysis.

The research results showed that: 1) The factors of Buddhist methods for personnel management consisted of (1.1) recruitment to meet requirement; (1.2) retention of work development; (1.3) competency-based development of individuals; and 1.4) valuable work success. 2) The Buddhist method model for personnel management comprised: (1) introduction, consisting of principles, objectives, and goals; (2) importance characteristics, including factors of Buddhist methods for personnel management; and (3) implementation, consisting of procedures, activities, and administrative tools. 3) The experts had a consensus that the Buddhist method model for personnel management was accurate, appropriate, feasible, and beneficial. The implementation results of the model in the aspect of competency-based development of individuals showed that the school: (1) planned the personnel development according to competency level; (2) determined methods for developing personnel with Yonisomanasikara principles; (3) organized training for competency development based on the threefold principles in the aspects of maintaining discipline, morality, and practical knowledge necessary for teaching profession; and (4) developed and encouraged personnel to have work expertise.

Keywords: Buddhist Method for Management; Personnel management; Secondary School

บทนำ

การบริหารองค์การให้ประสบความสำเร็จ สามารถบรรลุเป้าหมายตามภารกิจ บุคคลจัดเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นการบริหารบุคคลจึงมีความสำคัญทั้งในด้านการวางแผนกำลังคนให้เหมาะสมกับภารกิจ การพัฒนาบุคคลให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน การรักษาบุคคลเพื่อการพัฒนา การจัดสวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งการให้พันทนาการอย่างมีคุณค่า ซึ่งการบริหารบุคคลจำเป็นต้องมีระบบและวิธีการบริหารที่ดี มีการออกแบบวิธีการบริหารบุคคลเพื่อให้บุคลากรมีความสามารถในการปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น (School of Distance Education Bharathiar University, Coimbatore, 2008) โรงเรียนจัดเป็นองค์กรประเภทหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษา ประกอบด้วยบุคคลที่ปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ของตำแหน่งงาน จำเป็นต้องมีการบริหารบุคคลที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุที่โรงเรียนมีทั้งเป็นองค์กรภาครัฐ และเอกชน ซึ่งมีแนวทางหลักในการบริหารบุคคลก็ตามแต่จำเป็นต้องพัฒนาวิธีการที่เหมาะสมกับบริบท และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งในยุคปัจจุบันการบริหารองค์การทั้งภาครัฐและเอกชนต้องใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหาร ดังที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2552) ได้กล่าวถึงปัญหาในการบริหารระดับองค์กรไว้ว่า ระดับองค์กรทั้งในภาครัฐและเอกชนที่มีความบกพร่อง และขาดประสิทธิภาพรวมถึงการกระทำผิดทุจริตและขาดจริยธรรม ซึ่งปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องให้ความสนใจในการบริหารบุคคลตามหลักธรรมของศาสนา ด้วยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน สิ่งที่ประชาชนไทยยึดถือปฏิบัติคือคุณธรรมและศีลธรรมของศาสนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทั้งนี้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักปฏิบัติและได้แฝงหลักการบริหารไว้ด้วย สามารถนำมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลในองค์กรต่าง ๆ ได้ ดังตัวอย่างการศึกษาของพระมหากิจการ โชติปัญโญ (2558) ซึ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการบริหารบุคคล พบว่า หากผู้บริหารสถานศึกษายึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อาจช่วยให้เกิดการบริหารบุคคลอย่างยุติธรรม ทั้งนี้การนำหลักพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารมีมาตั้งแต่สมัยโบราณในยุคประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เช่น พระมหาธรรมราชาที่ 1 (พญาลิไท) ได้มีการนำพระพุทธศาสนามาบริหารบ้านเมือง ดังที่พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฒโน (2558) ได้ศึกษาหลักศีลาจาริกสมัยสุโขทัย และค้นพบว่า หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “ธรรมราชา” ได้ถูกนำมาใช้ในการปกครอง กล่าวคือ ผู้ปกครองบ้านเมืองในสมัยสุโขทัยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในการบริหารประเทศ หลักธรรมเหล่านั้นเกี่ยวเนื่องกับหลักการครองใจคนให้เคารพและศรัทธาต่อผู้ปกครอง โดยชินชัย แก้วเรือน (2558) ได้สรุปว่า การครองใจคนนั้นต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการบูรณาการครองใจคน หากผู้บริหารมีจิตใจที่สงบ มีสติและสัมปชัญญะ และอดทนต่อสิ่งชั่วร้าย ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะเกิดความเกรงอกเกรงใจ และปฏิบัติตามคำสั่งที่ได้รับมานั้น

โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรทางการศึกษา ภาครัฐ โดยมีการปฏิบัติงานในการบริหารบุคคลที่มุ่งส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจ ดำเนินการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบ เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญกำลังใจ ได้รับการยก

ย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556) จึงเป็นเหตุผลในการศึกษาเพื่อนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาวิธีการบริหารบุคคล และนำมาใช้ในการบริหารโรงเรียนในสภาวะการณ์ปัจจุบันได้ เพื่อให้การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนางาน การพัฒนาตนเองของบุคคลทำให้มีสมรรถนะในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อประเมินรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็นระยะดังนี้

ระยะที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเนื้อหา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารบุคคล พุทธวิธีการบริหารบุคคล โดยดำเนินการสังเคราะห์เอกสารและสรุปประเด็นสำคัญในการกำหนดองค์ประกอบของพุทธวิธีการบริหารบุคคลเบื้องต้น

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และการสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูล ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษา ที่มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกและมีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าชำนาญการพิเศษ จำนวน 3 คน พระสงฆ์ ที่มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และมีประสบการณ์หรือมีตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารองค์กรของพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป และนักวิชาการด้านบริหารการศึกษา ที่มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารบุคคล จำนวน 3 คน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประชากร คือ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานใน 6 ภูมิภาค กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคกลาง ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยได้คำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป G*Power ตามวิธีการของฟูลพวงส์ สุขสว่าง (2556) ได้จำนวนกลุ่ม

ตัวอย่าง จำนวน 520 แห่ง และได้กำหนดผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการโรงเรียน/รักษาการในตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน โรงเรียนละ 1 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและคุณภาพเครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์แบบ กึ่งโครงสร้าง มีค่าความเที่ยงตรง เท่ากับ 0.60-1.00 และ 2) แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความเที่ยงตรง เท่ากับ 0.60-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

1. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการบริหารบุคคล และ พุทธวิธีการบริหารบุคคล จากนั้นทำการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียน มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากนั้นทำ การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการใช้แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อยืนยันองค์ประกอบ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและบันทึกข้อมูล จากนั้นจึงวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปสาระที่เกี่ยวกับองค์ประกอบ ของพุทธวิธีการบริหารบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเป็นความเรียง การวิเคราะห์ข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามตามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ ใช้การหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย 0.00-1.49 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ระดับน้อย ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง ระดับมาก และค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด และการวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ความสอดคล้อง และความกลมกลืนของรูปแบบที่เกิดกับ ตัวแปรแฝงและข้อมูลเชิงประจักษ์

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล

ผู้วิจัยดำเนินการร่างรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผลการศึกษาของระยะที่ 1 โดยร่างรูปแบบประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) เป้าหมายของรูปแบบ ส่วนที่ 2 ส่วนลักษณะสำคัญ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของพุทธวิธีการบริหารบุคคล 2) ขอบเขตของพุทธวิธีการบริหาร บุคคล 3) การนำรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลไปปฏิบัติ โดยกำหนดกระบวนการตามรูปแบบ PAT Model (P: Process (วิธีการ), A: Activity (กิจกรรม), T: Tool (เครื่องมือ)) และส่วนที่ 3 ส่วนการนำไปใช้ ได้แก่ 1) เงื่อนไขของรูปแบบ และ 2) ผลที่เกิดขึ้นหลังใช้รูปแบบ

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคล

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวทางการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยดำเนินการจัดสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ จากนั้นดำเนินการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้สมบูรณ์ และนำรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปปฏิบัติในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้เชี่ยวชาญในการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา ด้านการบริหารโรงเรียน ด้านพุทธวิธีการบริหารบุคคล และด้านพระพุทธศาสนา ส่วนการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียน จำนวน 1 แห่ง โดยได้เลือกโรงเรียนแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด และการประชุมสะท้อนผลการปฏิบัติจากผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในกลุ่มบริหารงานบุคคล จำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง และกำหนดประเด็นการสัมมนา แบบประเมินความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ของรูปแบบ พุทธวิธีการบริหารบุคคล ส่วนการประชุมสะท้อนผลการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียน ใช้แบบบันทึก การประชุมสะท้อนผลการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการจัดสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ และประเมินรูปแบบ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการปรับปรุง แก้ไขรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ ส่วนการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประชุมสะท้อนผลการปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเป็นความเรียง การประเมินรูปแบบโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนผลการนำรูปแบบไปปฏิบัติในโรงเรียน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาและสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของพุทธวิธีในการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ 2) การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน 3) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และ 4) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้จากการรวบรวมข้อมูล ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน และการสรรหาให้ตรงกับคุณสมบัติ และเมื่อนำมาวิเคราะห์

องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สอดคล้องกับโมเดลเชิงทฤษฎี

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับองค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล พุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (n = 520)

ลำดับที่	องค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคล	ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ	4.29	0.42	มาก
2	การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน	4.34	0.42	มาก
3	การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน	4.34	0.41	มาก
4	การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า	4.39	0.41	มาก
	ภาพรวม	4.34	0.37	มาก

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล และดัชนีที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้อง และความกลมกลืนของรูปแบบกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ลำดับที่	ค่า	เกณฑ์	ค่าที่ได้	ผลการพิจารณา
1	χ^2 / df	$0.00 < \chi^2 / df \leq 3$	1.87	ผ่าน
2	GFI	$0.90 \leq GFI \leq 1.00$	0.96	ผ่าน
3	RMSEA	$0.00 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.04	ผ่าน
4	CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	0.99	ผ่าน
5	NFI	$0.90 \leq NFI \leq 1.00$	0.99	ผ่าน
6	TLI (NNFI)	$0.90 \leq TLI \leq 1.00$	0.99	ผ่าน
7	Standardized RMR	< 0.08	0.03	ผ่าน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้นจากการนำองค์ประกอบได้จากการศึกษาตาม วัตถุประสงค์ที่ 1 ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนนำ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ของรูปแบบ 2) ส่วนลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย องค์ประกอบของพุทธวิธีการบริหารบุคคล 4 ด้าน (1) การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ (2) การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน (3) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และ (4) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า 3) ส่วนการนำไปใช้ ประกอบด้วย เงื่อนไขของรูปแบบและผลที่เกิดขึ้นใช้รูปแบบ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับฉันทามติว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และผลการนำรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลไปปฏิบัติ

ในโรงเรียนตามองค์ประกอบด้านการพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน พบว่า 1) โรงเรียนได้มีการวางแผนการพัฒนามุคละการตามระดับสมรรถนะ 2) การกำหนดวิธีการพัฒนามุคละการด้วยหลักโยนิโสมนสิการ ยึดมั่นในขันติโสรัจจะโดยมอบหมายงานให้ใช้ทักษะการคิด การต่อยอดงานที่ปฏิบัติ การแก้ปัญหาของโรงเรียน 3) การจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะในตนโดยยึดหลักของไตรสิกขาในด้านการรักษาวินัย ด้านคุณธรรม และด้านความรู้จริงในศาสตร์ที่จำเป็นของวิชาชีพครู และ 4) การพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงานมีความเป็นเอตทัคคะในด้านการสอน ด้านการพัฒนานักเรียน และด้านสนับสนุนการเรียนการสอน

อภิปรายผลการวิจัย

1. องค์ประกอบของพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ 2) การธำรงรักษาไว้พัฒนางาน 3) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และ 4) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า ทั้งนี้ผลการประเมินได้รับฉันทามติว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า 2) การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน 3) การธำรงรักษาไว้พัฒนางาน และ 4) การสรรหาให้ตรงกับคุณสมบัติ ทั้งนี้เพราะการบริหารบุคคลในโรงเรียนมัธยมศึกษาจำเป็นต้องประกอบด้วย 4 ด้าน เพราะในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนจำเป็นต้องมีการสรรหาบุคลากรให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมทั้งตามข้อกำหนดของทางราชการ และการปฏิบัติงานทางการศึกษา มีการธำรงรักษาบุคลากรไว้พัฒนางานตามความรับผิดชอบ และตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย มีการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของวรภักต เตือนช้าง (2557) ที่ได้สังเคราะห์รูปแบบการบริหารบุคคลเชิงพุทธ ผลการศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การคัดเลือกและการสรรหาบุคลากร ด้านการธำรงรักษาบุคลากร ด้านการพัฒนามุคละการ และด้านการให้บุคลากรพ้นจากงาน ทั้งนี้เป็นเพราะว่า การบริหารงานบุคคลประกอบด้วย 4 ด้านหลัก จากการสรรหา ธำรงรักษา พัฒนา และการพ้นจากงาน และมีความสอดคล้องกับการวิจัยของพระมหากิจการ โชติปัญญา (2558) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นพุทธวิธีการบริหารบุคคล พบว่า การสรรหาบุคลากรให้ตรงกับตำแหน่งสอดคล้องกับการวางแผนบุคลากร การธำรงรักษาไว้พัฒนางานสอดคล้องกับการจัดบุคลากรเข้าปฏิบัติงานและการบำรุงรักษาบุคลากร ส่วนการพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตนจะสอดคล้องกับการพัฒนามุคละการ และการสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่าสอดคล้องกับการให้บุคลากรพ้นจากงาน รวมทั้งผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของเอกลักษณ์ เพ็ญพรหม (2565) ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารบุคคลของวิทยาลัยสงฆ์ที่มีการนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารบุคคลทั้ง 4 องค์ประกอบ ดังนี้ การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ มีความสอดคล้องกับการได้มาซึ่งบุคลากร การธำรงรักษาในการพัฒนางานมีความสอดคล้องกับการบำรุงรักษาบุคลากร การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตนมีความสอดคล้องกับการพัฒนามุคละการ และการสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่ามีความสอดคล้องกับการให้บุคลากรพ้น

พ้นจากงานโดยลักษณะของการเกษียณอายุราชการ เป็นแบบอย่างของการครองตนในราชการให้สำเร็จ ทั้งนี้ เป็นเพราะว่าการบริหารบุคคลตามหลักพุทธวิธีสามารถมาประยุกต์ใช้ในการบริหารบุคคลได้อย่างเหมาะสม

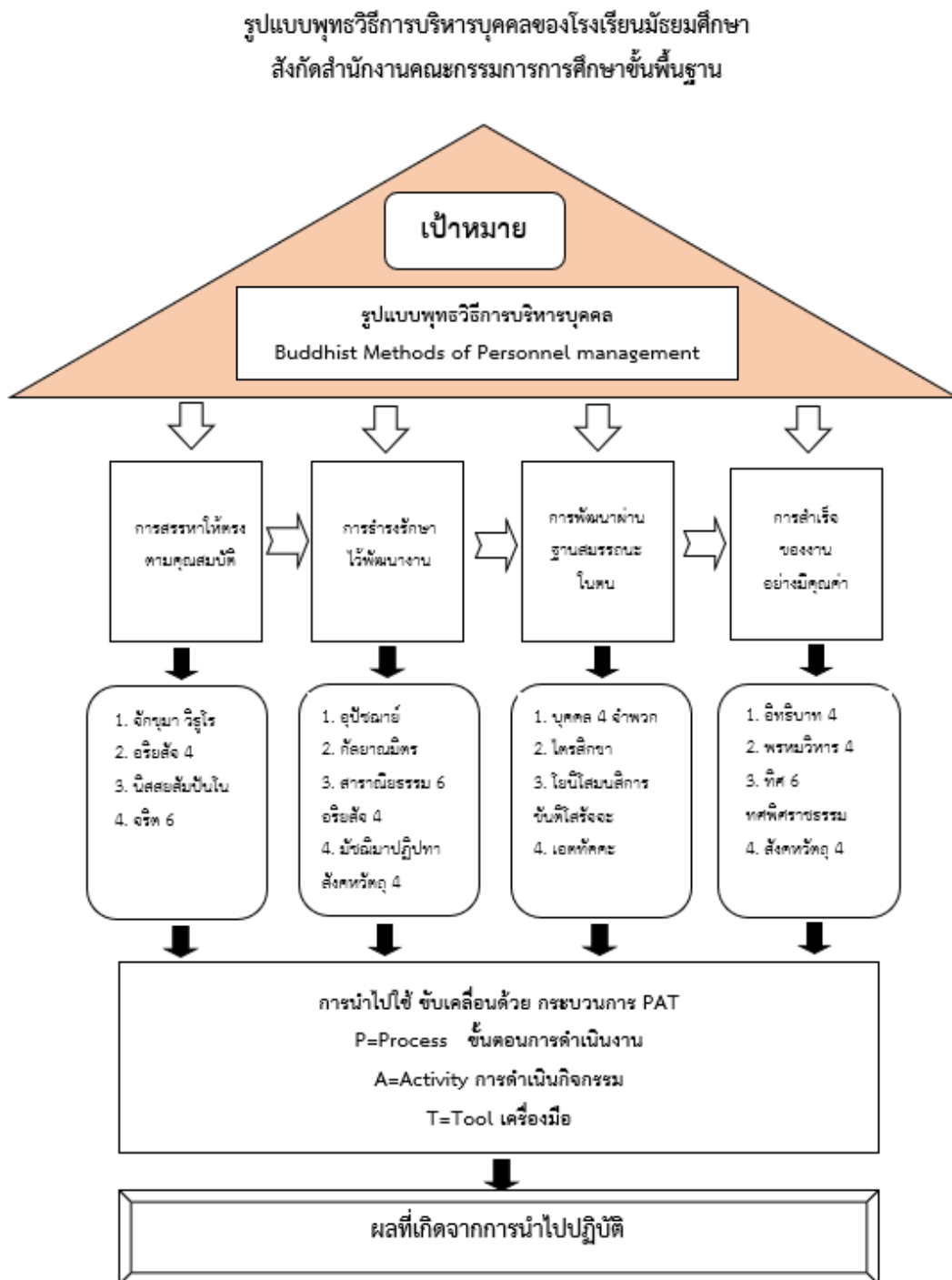
2. การพัฒนารูปแบบจากองค์ประกอบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยได้พัฒนารูปแบบที่ได้จากการนำองค์ประกอบจากผลการวิจัย ที่ 1 ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ส่วนนำ ประกอบด้วย หลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และ เป้าหมายของรูปแบบ 2) ส่วนลักษณะสำคัญ ประกอบด้วย องค์ประกอบของพุทธวิธีบริหารบุคคล (องค์ประกอบของพุทธวิธีการบริหารบุคคล ขอบเขตของพุทธวิธีการบริหารบุคคลและการขับเคลื่อนพุทธวิธี ด้วยกระบวนการนำไปปฏิบัติ) 3) ส่วนการนำไปใช้ ประกอบด้วย เงื่อนไขของรูปแบบและผลที่เกิดขึ้นหลังใช้ รูปแบบ สอดคล้องกับการวิจัยของทวีศักดิ์ สมนอก (2562) ซึ่งได้พัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนที่มี ประสิทธิภาพโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รายละเอียดของรูปแบบ ส่วนที่ 2 รายละเอียดของการพัฒนา และส่วนที่ 3 เครื่องมือประเมิน ทั้งนี้เป็นเพราะว่ารูปแบบทางการบริหารงาน บุคคลของทุกองค์กรรวมทั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาซึ่งมีภารกิจ เป้าหมาย สภาพปัญหา และแนวทางการพัฒนา จำเป็นต้องมีรูปแบบในการบริหาร ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญทั้งในด้านของความสำเร็จจำเป็นของการพัฒนา รูปแบบ ลักษณะสำคัญของรูปแบบซึ่งอาจเป็นกระบวนการ วิธีการ และกิจกรรมสำคัญของรูปแบบ จากนั้นคือการนำรูปแบบไปปฏิบัติซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ กิจกรรม และเครื่องมือการดำเนินงาน

3. รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ได้รับฉันทามติว่ามีความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ ทั้งภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และผลการนำรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลไปปฏิบัติในโรงเรียนตามองค์ประกอบด้านการ พัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน พบว่า 1) โรงเรียนได้มีการวางแผนการพัฒนาบุคลากรตามระดับสมรรถนะ 2) การกำหนดวิธีการพัฒนาบุคลากรด้วยหลักโยนิโสมนสิการ ยึดมั่นในขันติโสรจจะโดยมอบหมายงานให้ใช้ ทักษะการคิด การต่อยอดงานที่ปฏิบัติ การแก้ปัญหาของโรงเรียน 3) การจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะ ในตนโดยยึดหลักของไตรสิกขาในด้านการรักษาวินัย ด้านคุณธรรม และด้านความรู้จริงในศาสตร์ที่จำเป็นของ วิชาชีพครู และ 4) การพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงานมีความเป็นเอกเทศะในด้านการสอน ด้านการพัฒนานักเรียน และด้านสนับสนุนการเรียนการสอน สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของพระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร (2558) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานเชิงพุทธ โดยนำหลักพุทธวิธีการ บริหารบุคคลมาใช้ในการพัฒนาองค์กร ทั้งนี้เป็นเพราะว่าการบริหารบุคคลต้องพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ เพื่อให้การปฏิบัติงานประสบความสำเร็จอย่างมีคุณค่าซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษา มีบุคลากรที่ ปฏิบัติงานทั้งในด้านการบริหาร การเรียนการสอน และงานสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งมีความ ต้องการสมรรถนะในการปฏิบัติงานทั้งที่เป็นสมรรถนะหลัก และสมรรถนะประจำสายงานจึงจำเป็นต้องมีการ วางแผนการพัฒนาบุคลากรตามระดับสมรรถนะ มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาบุคลากรตาม เหตุผลและความจำเป็นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุความสำเร็จซึ่งทำให้บุคลากรพ้นจากงานอย่าง มีคุณค่า เกิดความสำเร็จในตน อันเป็นการบรรลุเป้าหมายทั้งระดับบุคคลและระดับองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบองค์ความรู้ใหม่ในการนำหลักของพระพุทธศาสนาเป็นวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา ดังนี้

1. การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ ประกอบด้วย
 - 1.1 การวางแผนบุคลากรตามคุณสมบัติของงานยึดหลักจักขุมาและวิรุโ
 - 1.2 การดำเนินการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนบุคลากรด้วยวิธีตามอริยสัจ 4
 - 1.3 การคัดเลือกด้วยลักษณะนิสัยด้วย นิสัยสัมปันโน เว้นจากอคติ 4
 - 1.4 การจำแนกบุคลากรทำงานตามคุณลักษณะนิสัยด้วยจริต 6
2. การธำรงรักษาไว้พัฒนางาน ประกอบด้วย
 - 2.1 การดูแลบุคลากรแบบพี่เลี้ยงตามหลักอุปัชฌาย์ดูแลศิษย์
 - 2.2 การให้คำแนะนำบุคลากรใหม่ และประเมินแบบกัลยาณมิตร ไม่มีอคติ และความลำเอียง
 - 2.3 การสร้างความสามัคคีในโรงเรียนตามแบบสาราณียธรรม 6 ให้งานสำเร็จด้วยอิทธิบาท 4
 - 2.4 การดูแลบุคลากรใหม่ต้องยึดในหลักของมัชฌิมาปฏิปทาและการวางตนตามหลักสังคหวัตถุ 4
3. การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน ประกอบด้วย
 - 3.1 วางแผนเพื่อพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมพัฒนาบุคคลตามระดับสมรรถนะซึ่งสอดคล้องกับการแบ่งบุคคลออกเป็น 4 จำพวก (ผู้เข้าใจได้ฉับพลัน ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านอธิบายความแห่งหัวข้อนั้น ผู้ที่พอจะแนะนำได้ และผู้ที่สอนได้เพียงตัวบทคือพยัญชนะ)
 - 3.2 การฝึกอบรมตามหลักของไตรสิกขา
 - 3.3 พัฒนาบุคคลตามหลักโยนิโสมนสิการ ยึดมั่นในขันติโสรัจจะ
 - 3.4 การพัฒนาส่งเสริมให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญในงาน มีความเป็นเอตทัคคะ
4. การสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า ประกอบด้วย
 - 4.1 ประเมินผลสำเร็จของงานตามหลักอิทธิบาท 4
 - 4.2 ตัดสินผลงานอย่างเป็นธรรมตามหลักพรหมวิหาร 4
 - 4.3 ให้รางวัลโดยเว้นจากอคติ 4 ความสัมพันธ์ตามหลักทศ 6 และหลักทศพิศราชธรรม
 - 4.4 การปฏิบัติงานของบุคลากรให้ประสบความสำเร็จอย่างมีคุณค่า ได้รับการยกย่องสรรเสริญมีความเป็นเอตทัคคะตามหลักสังคหวัตถุ 4

ภาพที่ 1 : รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สรุป

รูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาผสมผสานกับหลักการบริหารบุคคลสมัยใหม่ขององค์การ โดยเป็นพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษาตามหลักการปฏิบัติของวิชาชีพ การปฏิบัติราชการ และหลักการพัฒนาสมรรถนะเพื่อใช้เป็นรูปแบบในการบริหารบุคคลโดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนา ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนโดยการสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และการสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่า เมื่อนำรูปแบบไปปฏิบัติต้องมีการกำหนดกระบวนการ กิจกรรม และเครื่องมือในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนมัธยมศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การนำรูปแบบพุทธวิธีการบริหารบุคคลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปใช้ ผู้อำนวยการโรงเรียนต้องศึกษารายละเอียด และคำชี้แจงของรูปแบบรวมทั้งทำความเข้าใจกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคล

1.2 การนำรูปแบบไปปฏิบัติ โรงเรียนต้องพิจารณาองค์ประกอบ ได้แก่ การสรรหาให้ตรงตามคุณสมบัติ การดำรงรักษาไว้พัฒนางาน การพัฒนาผ่านฐานสมรรถนะในตน และการสำเร็จของงานอย่างมีคุณค่าตามบริบทของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการพัฒนาบุคลากรผ่านฐานสมรรถนะในตนเพื่อนำไปพัฒนาการบริหารบุคคลในโรงเรียน

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จของการใช้พุทธวิธีในการบริหารบุคคลในโรงเรียน

บรรณานุกรม

ชินชัย แก้วเรือน. (2558). การบูรณาการการครองใจคนตามแนวทางพระพุทธศาสนา. *พิมพ์เนศวร์สาร*.

11(2), 154-168.

ทวีศักดิ์ สมนอก. (2562). *การพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

พระมหาทิจการ โชติปัญโญ. (2558). การบริหารบุคคลตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. *วารสาร*

บัณฑิตศาสตร์. 13(2), 45-48.

พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร. (2558). การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานเชิงพุทธ. *สยามวิชาการ*. 15(25), 80-93.

พระมหาสุขสันต์ สุขวฑฒโน. (2558). การศึกษาพระพุทธศาสนาในจารึกสมัยสุโขทัย. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. 6(2), 62-76.

พลพงศ์ สุขสว่าง. (2556). *โมเดลสมการโครงสร้าง*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

วราภฤต เกื้อนช้าง. (2557). *รูปแบบการบริหารบุคคลเชิงพุทธของวิทยาลัยสงฆ์ในกลุ่มภาคเหนือ*.

นครสวรรค์: วิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2552). *คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐ ตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating)*. กรุงเทพฯ: พรีเมียร์ โปร์.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). *คู่มือการบริหารโรงเรียนในโครงการพัฒนาการบริหารรูปแบบบุคคล*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

เอกลักษณ์ เพ็ญพรหม. (2565). รูปแบบการบริหารบุคคลตามหลักธรรมในพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยสงฆ์. *วารสารพุทธมคัศคูนย์จริยธรรมศึกษาสำนักเรียนวัดอาวูธวิกลิตาราม*. 7(1), 193-202.

School of Distance Education Bharathiar University, Coimbatore. (2008). *Personnel Management Concepts*. New Delhi: Excell Books Private.

**การพัฒนาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล
ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น**

**The Development of Guideline on Learning Resource Administration in
the Digital Age of Administrators in School under Secondary Educational
Service Area Office Khon Kaen**

¹ชัยนันท์ คำหลาย

¹Chainan Khamlai

¹สาขาวิชาการบริหารการศึกษา วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีปทุม

¹Educational Administration, Khonkaen College, Sripatum University.

¹Corresponding Author's Email: Chainan22@gmail.com

Received: March 21, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในการจัดการศึกษายุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน และครู จำนวน 413 คน รวมทั้งหมด 423 คน กลุ่มตัวอย่างนี้ได้มาโดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ(Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบประเมินความเหมาะสม แบบสอบถามการประเมินแนวทาง แบบประเมินความเป็นไปได้และแบบประเมินความเป็นประโยชน์ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นด้วยค่าดัชนี PNI_{modified}

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ด้านกำกับ ติดตาม การบริหารแหล่งเรียนรู้ 2) ด้านการดำเนินงานบริหารแหล่งเรียนรู้ 3) ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ และ 4) ด้าน การวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ตามลำดับ 2) แนวทางการบริหาร

แหล่งเรียนรู้ในการจัดยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย (1) หลักการและวัตถุประสงค์ (2) เนื้อหาของแนวทาง ได้แก่ ด้านที่ 1 การวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 2 การดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 3 การกำกับ ติดตามการบริหารแหล่งเรียนรู้และด้านที่ 4 ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ (3) กลไกการบริหารจัดการ (4) การประเมินผล และ (5) เงื่อนไขความสำเร็จ และผลการประเมินค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหาร ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการประเมินความเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมาก และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา; แหล่งเรียนรู้; ยุคดิจิทัล; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study the elements, current conditions, the desirable conditions, and the necessity of the development of guideline on learning resource administration in the digital age of administrators in school under secondary education service area office Khon Kaen 2) develop and assess the suitability of the learning resource administration in the digital age of administrators in school under secondary education service area office Khon Kaen 3) assess the development of guideline on learning resource administration in the digital age of administrators in school under secondary education service area office Khon Kaen. The sample was a total of 423 administrators and teachers, selected by using stratified random sampling, including 10 school administrators and 413 teachers. The research instruments were the current condition and desirable condition questionnaire, guideline's evaluation interview form, guideline's evaluation form, Statistics used in the research were percentage, average, standard deviation, content analysis, and priority analysis of necessity with PNI_{modified} index values.

The research findings were as follows; 1. The overall current condition was moderate. The overall desirable condition was very high and the priority analysis of necessity was as follows; 1) supervising the learning resource administration 2) Operating the learning resource administration 3) reporting the learning resource administration and 4) planning the development of learning resource. 2. The result of learning resources administration guidelines in digital era of school directors in the secondary educational service area office, Khon Kaen consisted of 1) principles and objectives 2) contents; Planning, Operating, Supervising, and Reporting the learning resource administration guideline 3) Mechanism of administration 4) Evaluation and 5) Achievement Condition. The results of the suitability evaluation of learning resources administration guidelines in digital era of school directors in the secondary educational service area office, Khon Kaen was overall highest level. 3. The assessment of suitability and possibility of learning resources administration guidelines in digital era, overall was a high level of suitability and a very high level of possibility.

Keywords: Development guideline; Learning resource; Digital Era; Educational Institution Administrators.

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพโดยให้ผู้เรียนมีอิสระภาพ ในการเลือกตาม ความสนใจของผู้เรียนเอง ส่งเสริมความคิดริเริ่ม และทักษะในรูปแบบต่าง ๆ ที่เน้นการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ยังรวมไปถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าควรต่อการเก็บรักษาเพื่อการดำรงไว้เพื่อให้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีในยุคนั้นได้อีกทั้งเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ ได้ในทุกที่ทุกเวลาการเปลี่ยนแปลงพัฒนา ของเทคโนโลยีทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นอย่างมากมาย ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ได้ตลอดเวลา จากแหล่งการเรียนรู้ ในทุกรูปแบบ อย่างเพียงพอ แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น รวมถึงสื่อ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาในยุคปัจจุบันและอนาคตที่จะเพิ่มพลังการเรียนรู้ รวมถึงสนับสนุนให้ ผู้เรียน เป็นบุคคลแห่ง การเรียนรู้และเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้มุ่งเน้นให้มีเอกภาพด้านนโยบายแต่หลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจ มาสู่เขตพื้นที่ทางการศึกษาและสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2546)

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนว่าต้อง จัดกิจกรรมให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็น เกิดการเรียนรู้ได้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต และยังส่งเสริม สนับสนุนให้ครูจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน นวัตกรรม และ อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อยู่ตลอดเวลา ตลอดจนจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เป็นองค์กรทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การ กำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีภารกิจในการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน ในท้องที่จังหวัดขอนแก่น มีโรงเรียนในสังกัด จำนวน 84 โรงเรียน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 13 โรงเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 53 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่ 6 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 12 โรงเรียน เมื่อศึกษาการรายงานคุณภาพการศึกษา โดยการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้เป็นไปตาม มาตรฐานการศึกษา ในปีการศึกษา 2565 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กบางโรงเรียน มีแหล่งเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีไม่ เพียงพอ และขาดแคลนสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนที่ทันสมัย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ ผู้เรียนไม่สามารถศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย (คู่มือการรายงานมาตรฐานการปฏิบัติงาน โรงเรียนมัธยมศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ปีการศึกษา 2560 ปรับปรุง, 2562)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการพัฒนาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาของโรงเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนและครูผู้สอน เพื่อให้ทันต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคดิจิทัล ซึ่งจะส่งผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนโดยได้รับประสบการณ์ตรงจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนการสอน มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น
3. เพื่อประเมินความเป็นได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ปีการศึกษา 2566 จำนวน 3,431 คน โดยจำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 84 คน และครู จำนวน 3,347 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัย คือ ผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ปีการศึกษา 2566 จำนวน 423 คน จำแนกเป็น ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 10 คน และครู จำนวน 413 คน ได้มาโดยกำหนดขนาดโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1986 อ้างใน บุญชม ศรีสะอาด, 2560) แล้วทำการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ในแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

1. สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) เป็นข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม

2.2 เป็นแบบสอบถามที่เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทาง การบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ประกอบด้วย 4 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 ด้านการวางแผน จำนวน 9 ข้อ

ด้านที่ 2 ด้านการดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ จำนวน 13 ข้อ

ด้านที่ 3 ด้านกำกับ ติดตามการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ จำนวน 10 ข้อ

ด้านที่ 4. ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ จำนวน 11 ข้อ

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ลักษณะเป็นแบบเติมข้อความ และตอนที่ 2 ประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหาร แหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ในองค์ประกอบ ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของแนวทาง ส่วนที่ 3 กลไกการบริหารจัดการ ส่วนที่ 4 การประเมินผล ส่วนที่ 4 และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ

2.4 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบประเมินความเหมาะสม ประกอบด้วย 1) แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 ถามเกี่ยวกับการประเมินความเหมาะสมของแนวทางฯ และตอนที่ 2 ถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

2.5 เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบประเมินความเหมาะสม ประกอบด้วย 1) แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ตอนที่ 2 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

ขั้นตอนที่ 3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ จากกลุ่มตัวอย่างตามลำดับ โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา และผู้อำนวยการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

มัธยมศึกษาตอนแรก ผู้วิจัยจัดส่งแบบสอบถาม ไปยังโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนแรก โดยผู้วิจัยนำส่งด้วยตนเองหรือผ่านช่องทางออนไลน์ ระบบสนับสนุนการบริหารจัดการสำนักงาน Smart Area AMSS และให้กลุ่มตัวอย่าง ตอบแบบสอบถามในรูปแบบของกูเกิลฟอร์ม (Google form) ผ่านลิงค์ และคิวอาร์โค้ด (QR Code) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 423 คน

2. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น เพื่อนำไปส่งถึงผู้อำนวยการสถานศึกษาในการขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ในสถานศึกษาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล จำนวน 3 โรงเรียน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บริหารสถานศึกษา จำนวนโรงเรียนละ 1 คน และครูผู้รับผิดชอบ จำนวนโรงเรียนละ 1 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน

3. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในการดำเนินการสนทนากลุ่มโดยผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนแรก เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่างในการเก็บรวบรวมข้อมูลและร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่างแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนแรกและบันทึกจากการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของร่างแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

4. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการประเมินความเหมาะสมของแนวทาง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนแรก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน

5. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทาง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเมินความเหมาะสมของแนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตอนแรกได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 4 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ

2.1 การหาค่าความเที่ยงตรงและค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (IOC: Index of item Objective Congruence) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

2.2 การหาค่าอำนาจจำแนกความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

3. การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Need Assessment) ได้ข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ มาหาดัชนีความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index) เพื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

1.1 สภาพปัจจุบันของการบริหารแหล่งเรียนรู้ ยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.49, S.D.=1.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.79, S.D.=1.05$) รองลงมา ได้แก่ ด้านรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.67, S.D.=0.98$) ด้านการดำเนินการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.66, S.D.=1.07$) และ ด้านกำกับ ติดตามการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.41, S.D.=0.99$) ตามลำดับ

1.2 สภาพที่พึงประสงค์การบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 0.51, S.D.=0.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการดำเนินการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.53, S.D.=0.72$) ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.52, S.D.=0.64$) ด้านกำกับ ติดตาม การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.51, S.D.=0.61$) และด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.36, S.D.=0.63$) ตามลำดับ

1.3 ผลการวิเคราะห์ลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารแหล่งในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมเท่ากับ ($PNI_{modified} = 0.412$) เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกำกับ ติดตาม การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.466$) ด้านการดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.413$) ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.388$) และด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.383$) ตามลำดับ

2. ผลการสร้างและตรวจสอบยืนยันความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

2.1 ผลการสร้างแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการและวัตถุประสงค์ของแนวทาง 2) เนื้อหาของแนวทาง ประกอบไปด้วย ด้านที่ 1 การวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 2 การดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 3 การกำกับ ติดตามการบริหารแหล่งเรียนรู้ ด้านที่ 4 ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ 3) กลไกการบริหารจัดการ 4) การประเมินผล 5) เงื่อนไขความสำเร็จ

2.2 ผลการประเมินค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ยุคดิจิทัล ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.76, S.D.=0.56$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกส่วนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของแนวทาง ($\bar{X} = 4.76, S.D.=0.56$) ส่วนที่ 5 เจื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.76, S.D.=0.57$) ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.73, S.D.=0.58$) ส่วนที่ 3 กลไกการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.68, S.D.=0.35$) ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน ($\bar{X} = 4.64, S.D.=0.72$)

3. ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

3.1 ค่าเฉลี่ยความเป็นไปได้ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51, S.D.=0.87$) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกส่วนอยู่ในระดับมากที่สุดและมากที่สุด โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของแนวทาง ($\bar{X} = 4.56, S.D.=0.83$) ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.53, S.D.=0.79$) ส่วนที่ 5 เจื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.50, S.D.=0.90$) ส่วนที่ 3 กลไกการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.33, S.D.=1.03$) และส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน ($\bar{X} = 4.23, S.D.=1.05$)

3.2 ค่าเฉลี่ยความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ยุคดิจิทัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.83, S.D.=0.44$) ส่วนเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ทุกส่วนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ส่วนที่ 2 เนื้อหาของแนวทาง ($\bar{X} = 4.84, S.D.=0.41$) ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ($\bar{X} = 4.83, S.D.=0.43$) ส่วนที่ 3 กลไกการบริหารจัดการ ($\bar{X} = 4.77, S.D.=0.53$) ส่วนที่ 5 เจื่อนไขความสำเร็จ ($\bar{X} = 4.74, S.D.=0.55$) ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน ($\bar{X} = 4.73, S.D.=0.53$)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ผู้วิจัยนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารแหล่งเรียนรู้ ยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.49, S.D.=1.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.79, S.D.=1.05$) รองลงมา ได้แก่ ด้านรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.67, S.D.=0.98$) ด้านการดำเนินการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.66, S.D.=1.07$) และด้านกำกับ ติดตามการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 2.41, S.D.=0.99$) ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะในการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัลนั้น ครูและผู้บริหาร สถานศึกษาควรมีการกำกับ นิเทศ ติดตามการดำเนินงานบริหารแหล่งเรียนรู้ในทุกภาคเรียน เพื่อนำแหล่งเรียนรู้หรือทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่า และบูรณาการการเรียน การสอนกับแหล่ง

เรียนรู้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ อีกทั้งการจัดการเรียนรู้โดยนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ จะทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้มีความสนุกสนานใจ ตลอดจนทำให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ในการเรียนรู้และได้เรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ (2544) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้จำแนกได้ 4 ประเภท ซึ่งประกอบไปด้วย แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล แหล่งเรียนรู้ ประเภทสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น แหล่งเรียนรู้ ประเภท ทรัพยากรธรรมชาติแหล่งเรียนรู้ ประเภทกิจกรรมทางสังคม ประเพณี ความเชื่อซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพิชัย เรืองดี (2558) พบว่า แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาด้านการตรวจสอบ ทบทวน กำกับติดตาม การบริหารแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารควรประชุมคณะครู เพื่อระดมความคิด กำหนดวิธีการและเครื่องมือในการประเมินผลการนำแหล่งเรียนรู้ไปใช้อย่างหลากหลายและควรแต่งตั้งคณะทำงานให้ตรงกับความสามารถ ผู้บริหารควรกำหนดปฏิทินในการประเมินผลอย่างชัดเจน นำเครื่องมือประเมินผล นิเทศติดตามตรวจสอบโครงการอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่องมีการสรุปและรายงานผลเมื่อสิ้นสุดโครงการ และนำผลไปปรับปรุงพัฒนาตามความเหมาะสม

2. ผลการศึกษาสภาพที่พึงประสงค์การบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 51, S.D.=0.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการดำเนินการบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.53, S.D.=0.72$) ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.52, S.D.=0.64$) ด้านกำกับ ติดตาม การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.51, S.D.=0.61$) และด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.36, S.D.=0.63$) ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะในการจัดการเรียนรู้ ยุคดิจิทัลนั้นครูและผู้บริหารควรมีการรายงานผลหรือสรุปผลการดำเนินงานบริหารแหล่งเรียนรู้เป็นประจำทุกปีการศึกษา เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงให้พัฒนาให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน และเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำเทคโนโลยีให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ ะสี (2536) กล่าวว่า ห้องเรียนมีแหล่ง การเรียนรู้ และผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย มากกว่าที่ครูสอนในห้องสี่ห้อง ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากครูในท้องถิ่น จะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริง ทำจริง จะทำให้การเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติจริง การเรียนสนุก ไม่น่าเบื่อ ที่สำคัญเป็นการปรับระบบที่มีคุณค่าเดิม การศึกษามองข้ามคุณค่าเหล่านี้ เมื่อผู้รู้ในท้องถิ่น เหล่านี้เป็นครูได้จะเป็นการยกระดับคุณค่า ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจของท้องถิ่นอย่างแรง เป็นการ ถักทอทางสังคมซึ่งสอดคล้องกับผลงานการวิจัยของรัชดาวรรณ ทองดา (2559) พบว่าแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ด้านการสรุปและรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ควรมีการติดตาม การสรุปผลการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มดำเนินการระหว่างดำเนินการ และเสร็จสิ้นการดำเนินการ แล้วนำผลที่ได้ไปแก้ไขปรับปรุงในแต่ละขั้นตอน การดำเนินงานควรมีการจัดประชุมถึงปัญหาการดำเนินงานที่ผ่านมา และร่วมกันกำหนดเป็นนโยบายการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อไป

3. ผลการวิเคราะห์ของลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารแหล่ง ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมเท่ากับ ($PNI_{modified} = 0.412$) เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านกำกับ ติดตามการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ($PNI_{modified} = 0.466$) ด้านการดำเนินการบริหารแหล่ง

เรียนรู้ (PNI_{modified} = 0.413) ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ (PNI_{modified} = 0.388) และ ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (PNI_{modified} = 0.383) ตามลำดับ ทั้งนี้เป็นเพราะในการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัลนั้น ครูและผู้บริหารต้องให้ความสำคัญในการกำกับติดตาม นิเทศการเรียนการสอนโดยการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการเรียน การสอน สอดคล้องกับแนวคิดของ วิจารย์ พานิช (2555) ได้กล่าวไว้ว่า ในยุคที่ ทุกสิ่งกำลังก้าวเข้าสู่โลกดิจิทัล แม้แต่ในระบบการศึกษาก็มีความตื่นตัวในการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ด้วยเช่นกัน ทำให้เด็ก ๆ หรือนักเรียน นิสิต นักศึกษามีแนวโน้มที่เปลี่ยนไป ในด้านพฤติกรรมการศึกษาหรือการเรียนรู้ทดแทน ซึ่งนักวิชาการระบุเกี่ยวกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ว่า “การเปลี่ยนแปลง แนวคิดด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21” อันเป็นการต่อยอดแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของความรู้ ด้านวิชาการว่าแม้จะมีความสำคัญเพียงใดก็อาจไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 เพราะปัจจุบันแนวโน้มวิธีการเรียนได้เปลี่ยนศูนย์กลางการเรียนรู้ไปอยู่ที่ตัวผู้เรียนไม่ใช่ตัวผู้สอนอีกต่อไป การค้นคว้าจากหนังสือหรือตำราไม่อาจสู่การค้นคว้าผ่านสารสนเทศจำนวนมากมหาศาลบนระบบ อินเทอร์เน็ตได้เลย ซึ่งนักวิชาการทั้งหลายต่างยอมรับว่าเทคโนโลยีสารสนเทศมีผลต่อการเรียน การสอนระหว่างผู้สอนและผู้เรียนโดยตรง ทำให้การเรียนการสอนในปัจจุบันถูกพลิกโฉม ให้ผู้สอน มีบทบาทแค่เพียงช่วยแนะนำและออกแบบกิจกรรมรวมถึงการสร้างเงื่อนไขที่จะสามารถช่วยให้ผู้เรียน ประเมินความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตนเองเท่านั้น ซึ่งการคิดเชิงวิพากษ์กับการแก้ปัญหาความสามารถด้านการสื่อสาร รวมถึงความรู้ความสามารถเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และสื่อสารสนเทศ คือความท้าทายอย่างแท้จริงในโลกดิจิทัลนี้ สอดคล้องกับผลงานการวิจัยของปริญญญา ไตรพรหม (2552) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทาง การส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พระนครศรีอยุธยากรณีศึกษา: โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ และโรงเรียนวัดลาดระโงง ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการส่งเสริม การใช้แหล่งเรียนรู้ สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็กที่ได้พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการของผู้บริหารสถานศึกษา ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักเรียน แนวทางการดำเนินงานมี ด้านการดำเนินงานส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ นำแผนงาน โครงการกิจกรรม ไปสู่การปฏิบัติงาน พัฒนาบุคลากรโดยการจัดประชุม การเข้ารับการอบรมสัมมนา ศึกษาดูงาน ค้นคว้า และจัดการทรัพยากร กำหนดบทบาทหน้าที่ งบประมาณ อาคารสถานที่

สรุป

ผลการสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สรุปได้ 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ของแนวทาง ส่วนที่ 2 วิธีดำเนินการประกอบไปด้วย 4 ด้าน 1) ด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 2) ด้านการดำเนินการบริหารแหล่งเรียนรู้ 3) ด้านกำกับ ติดตามการบริหารแหล่งเรียนรู้ 4) ด้านการรายงานผลการบริหารแหล่งเรียนรู้ ส่วนที่ 3 กลไกการบริหารจัดการ ส่วนที่ 4 การประเมินผล ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน มีความ

เหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยได้นำร่างแนวทางที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำมาปรับปรุงแก้ไข และให้ผู้ทรงคุณวุฒิร่วมกันตรวจสอบยืนยัน ประเมินความเหมาะสม จึงได้ข้อมูลทั้งประกอบด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ กำหนดเป็นวิธีดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม และนำกระบวนการบริหารของวงจรเดมมิง (PDCA) ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ ในยุคดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น ประเมินโดยผู้บริหารสถานศึกษาและครู จำนวน 15 คน ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะในการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลนั้น ครูและผู้บริหารต้องหาแนวทางในการประเมินที่หลากหลาย และนำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการประเมินเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและมีความหลากหลายของแนวทางการประเมิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

แนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

1.1 สถานศึกษาควรกำกับ ติดตาม นิเทศและตรวจสอบการใช้แหล่งเรียนรู้ในระหว่างการทำงาน ส่งเสริมให้ครูประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้อย่างน้อยภาคเรียนละ 2 ครั้ง ทำการประเมินระหว่างภาคเรียนและก่อนปิดภาคเรียน พร้อมทั้งให้ความสำคัญในการประเมินการใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก ให้บริการคำแนะนำ และคู่มือ การใช้แหล่งเรียนรู้ เพื่อนำไปพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 สถานศึกษาควรมีการเก็บ รวบรวมข้อมูลของแหล่งเรียนรู้และนำ Big data เพื่อนำมาวางแผน การใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษา โดยคณะกรรมการ รวบรวมข้อมูลจากครูผู้สอนที่ทำการสำรวจความต้องการการใช้แหล่งเรียนรู้ คัดเลือก คณะกรรมการที่มีความรู้ความชำนาญทางเทคโนโลยี ในการรวบรวมข้อมูล แหล่งเรียนรู้ พร้อมทั้งให้บุคลากรมีการ รวบรวมผลการประเมินปีก่อนมาทำ SWOT เพื่อนำข้อมูล วางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้

1.3 สถานศึกษาควรจัดอบรม สัมมนาเกี่ยวกับการบริหารแหล่งเรียนรู้เพื่อใช้ในการเรียนการสอนให้กับครู นักเรียนและหน่วยงานต่างๆ ผ่านช่องทางในการสื่อสาร และศึกษาดูงานนอกสถานที่หรือศึกษาจากสถานศึกษาต้นแบบ เชิญวิทยากร ในชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามา อบรมให้ความรู้แก่บุคลากร

1.4 สถานศึกษาควรกำหนดแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบงาน แหล่งเรียนรู้ที่ชัดเจนและการคัดเลือกคณะกรรมการที่มีศักยภาพและ ตามความถนัดของงาน รวมไปถึงเน้นการกระจายอำนาจหน้าที่ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกคน ในการดำเนินงานแก้ไขและพัฒนา เพื่อดำเนินการ พัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรให้มีการวิจัยเพื่อตรวจสอบการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอย่างเป็นระยะๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาตามหลักการพัฒนาแบบต่อเนื่อง เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อยและปัจจัยที่มีอิทธิพลเพื่อให้การพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหา

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การบริหารแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาขอนแก่น

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการบริหารแหล่งเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ

บรรณานุกรม

- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุสิริยาสาส์น.
- ปฎิญา ไตรพรหม. (2552). *การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา กรณีศึกษา: โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีภวังค์และโรงเรียนวัดลาดระโง้ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนครศรีอยุธยา.
- ประเวศ วะสี. (2545). *ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่มที่ 2*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์ ปริ้นติ้งกรุ๊ป.
- พิชัย เรืองดี. (2558) *การศึกษาแนวทางการบริหารแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- รัชดาวรรณ ทองดา. (2559). *ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านพันเสด็จนอก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 3*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2544). *กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

การนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ Application of Development of Mental Health for Practitioners through Online Dhamma Gita

¹พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวตฺตโก), ²นฤมล จิวัณนาสุข, ³พระวรพนธ์ วรธมโม,
⁴พระวิระชัย เมตตาธิโร, ⁵พระสุชีสม สิลเตชปุตติโย และ ⁶วรณิจ วสุรัตน์

¹Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched Siri wattago), ²Narumon
Jiwattanasuk, ³Phra Woraponte Varadhammo, ⁴Phra Wirachai Mettatheero
⁵Phra Sukheesom Silatechaputtiyo, and ⁶Voranij Vasuratna

^{1,3,4,5,6}ธรรมสถานมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา

^{1,3,4,5,6}Buddhamahametta Foundation.

²วิทยาลัยพุทธศาสน์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: tuktta44@gmail.com

Received: February 21, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและสภาวะสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ 3) เพื่อนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในสังคม

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาพจิต เน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตในชุมชน และการดูแลสุขภาพจิตและกายอย่างเป็นระบบ เช่น การออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ และการติดต่อกับธรรมชาติ มีผลต่อสุขภาพทั้งจิตและร่างกาย การรักษาสุขภาพอย่างครบวงจรทั้งจิตและกายเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ควรใส่ใจและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ 2) หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการครองคน เนื่องจากช่วยสร้างสังคมที่ดีและมีความสุข ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมื่อคนในสังคมมีหลักธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจ เสริมสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหารยังต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้ให้กับคนในสังคมทุกคน 3) ธรรมะคือการใช้ดนตรีและเครื่องดนตรีเพื่อสื่อถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เน้นสร้างความสงบสุขและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาผ่านเนื้อเพลงที่สวยงามและสื่อความหมายของหลักธรรมพุทธเจ้า ธรรมะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจใน

การศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อออนไลน์ 4) การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ พบว่า 1) การนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันเสนอความเมตตาในการสร้างความสุขและสมดุลในชีวิต โดยส่วนใหญ่ใช้เพื่อแผ่ความเมตตาให้ผู้อื่น, สร้างความสุข, เป็นผู้ให้, และการปล่อยวาง และ 2) การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยให้โน้มน้าวจิตใจ, มีสติ, แผ่ความเมตตา, ฟังเพลงธรรมะ, และส่งต่อความเมตตาแก่ผู้อื่น การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เป็นทางเลือกที่ดีในการสร้างสมดุลในชีวิตและความสุขในทุกวัน

คำสำคัญ: การพัฒนา; สุขภาพจิต; ผู้ปฏิบัติธรรม; ธรรมะออนไลน์

Abstract

The purpose of this research are threefold: 1) to study the issues and mental health conditions of practitioners, 2) to investigate the process of developing mental health for practitioners through online Dhamma practice, and 3) to present developments in mental health for practitioners through online Dhamma practice.

The research is a documentary analysis, analyzing content data and proposing guidelines for developing mental health for practitioners in society. Research findings reveal: 1) Principles and concepts regarding mental health and its development: Findings emphasize the importance of encouraging community mental health and holistic care, including exercise, meditation, and connection with nature, which have positive effects on both mental and physical health. 2) Four sublime states of mind: These are crucial moral principles for governing people, fostering a peaceful and happy society. Compassion, kindness, sympathetic joy, and equanimity, when present in society, contribute to peaceful coexistence and conflict resolution. Building a socially happy community based on these principles requires cooperation from all sectors of society. 3) Dhamma practice involves using music and musical instruments to convey Buddhist moral principles, promoting peace and respect for Buddhism. Online Dhamma practice facilitates effective learning and engagement with Buddhist teachings and practices, making them accessible and popular. 4) Development of mental health for practitioners through online Dhamma practice: Integrating the four sublime states of mind into daily life fosters happiness and balance. Online Dhamma practice helps cultivate compassion, mindfulness, sympathetic joy, and letting go, benefiting both practitioners and others. Practicing Dhamma online promotes mental resilience, mindfulness, and spreading compassion. It serves as a valuable tool for achieving life balance and everyday happiness.

Keywords: Mental Health; Practitioners; Dhamma Gita; Online Dhamma Gita

บทนำ

การสร้างสังคมที่มีความสงบและสุขเกิดขึ้นด้วยการเคารพความแตกต่าง แก้ไขข้อขัดแย้งอย่างสันติภาพ และสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้ เราสามารถสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความสุขและสันติภาพได้ด้วยความเข้าใจและเคารพต่อกัน ศาสนามีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเห็นใจในผู้คนส่วนรวม และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความรักและความสามัคคีในสังคม ผู้คนที่มีความเชื่อที่แตกต่างกันสามารถเรียนรู้และเข้าใจเอาใจใส่กันมากขึ้น นอกจากนี้ ศาสนา

ส่งเสริมคุณค่าทางจริยธรรมและธรรมเนียมที่ส่งเสริมความเป็นอยู่ร่วมกันและสร้างความสงบสุขในสังคมโดยทั่วไป (วาสนา พิทักษ์ธรรมและคณะ, 2559)

หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักการสำคัญในการพัฒนาจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อป้องกันจิตใจไม่ให้ไปไปตามกระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การดำรงชีวิตด้วยยึดหลักพรหมวิหาร 4 เป็นการปูพื้นฐานทางด้านค่านิยมทางสังคมและจริยธรรม ช่วยสร้างแบบแผนเชิงโครงสร้างทางสังคมอันเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ช่วยพัฒนาปัจเจกชนและสังคมให้รู้จักการปฏิบัติต่อกันในทิศทางที่สร้างสรรค์ และเป็นตัวขับเคลื่อนสังคมสู่ความสงบสุข หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมพื้นฐานของการดำรงชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายความคิด โดยมีไว้เพื่อกำกับความปลอดภัยในการปฏิบัติตนต่อมนุษย์ทั้งหลายโดยชอบดังที่กล่าวว่า “ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษารักรวมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมีอุเบกขาคือจะไม่ให้เสียธรรม” ซึ่งหลักพรหมวิหาร 4 นั้นประกอบไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 22/192/252) กล่าวคือ 1) เมตตา คือ คุณธรรมของมิตร ความเป็นมิตร อยากให้บุคคลเหล่านั้นมีความสุข มีความปรารถนาที่ดีและน้ำใจหวังดีต่อกัน 2) กรุณา มีจิตใจที่อยากจะช่วยเหลือผู้อื่น ยามเห็นผู้อื่นมีความสุข พยายามหาทางช่วยเหลือ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ 3) มุทิตา พลอยยินดีเอาใจช่วย ส่งเสริมสนับสนุน หากผู้อื่นทำความดีก็ส่งเสริมและสนับสนุนให้เขาทำดี มีความสุขสำเร็จยิ่งขึ้นไป ร่วมอนุโมทนายินดีในความสุขของผู้อื่น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540) 4) อุเบกขา การวางตัวเป็นกลาง ทำทุกอย่างให้อยู่ในดุลยภาพ เป็นธรรมะรักษาขั้นตอนสุดท้ายให้สังคมอยู่ต่อไปได้ กล่าวคือการกระทำใดๆ ที่ส่งผลกระทบ เสียหาย ละเมิด หรือทำลายธรรมเป็นหลักการและกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความจริงและความถูกต้อง ความดีงาม ความเป็นธรรม และความชอบธรรม ซึ่งเมื่อการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้น จะต้องมีการหยุดลง เช่น เมื่อสังคมสูญเสียสมดุลโดยการเอนเอียงในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างเดียว หรือการเอนเอียงในการรักษาหลักการอย่างเดียว ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งและผลร้ายต่อสังคม หรือเมื่อคนหวังพึ่งผู้อื่นจนทำให้ขาดความขวนขวายและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้เกิดความประมาทและคนเป็นอ่อนแอ เป็นต้น ดังนั้นอุเบกขาคือจึงช่วยรักษาดุลให้เกิดความพอดีขึ้นในสังคม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

การสร้างสังคมที่มีความหลากหลายทางความคิดเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในความแตกต่างของทุกคน การเสริมสร้างความเท่าเทียมระหว่างเพศโดยไม่มีการเลือกแยกตามเพศในการแต่งตั้งตำแหน่ง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสังคมและสร้างความเข้าใจต่อประสบการณ์ของคนอื่น ๆ โดยการเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเรียนรู้จากกัน สร้างความสัมพันธ์ที่มีความยุติธรรมและความสมานฉันท์ระหว่างบุคคล ให้ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นและสร้างสรรค์ในการตัดสินใจเพื่อส่วนรวม และสนับสนุนความสงบและความยุติธรรมโดยไม่ยอมรับความรุนแรงหรือการแก่งแย่งระหว่างกลุ่มหรือบุคคลใด ๆ (ศศิวิทย์ วีระไวยะ, 2554)

ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในสังคมผ่านทางธรรมะออนไลน์เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างสันติสุขในสังคม โดยการเน้นการเคารพชีวิต สิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นหรือมีทัศนคติทางลบ รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นโดยให้ความเข้าใจกันว่าทุกคนมีคุณค่าและต้องการทำสิ่งที่ดีต่อกันและต่อสังคม นอกจากนี้ยังมีความตั้งใจที่จะสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคมของตนเองด้วย (ศศิวิทย์ วีระไวทยะ, 2554)

การพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในสังคมผ่านทางธรรมะออนไลน์เป็นกระบวนการที่สำคัญ โดยการใช้เพลงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสุขภาพจิต เพลงช่วยสื่อถึงความรู้สึกและสถานการณ์ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นสื่อสารที่ช่วยสร้างสันติสุขในสังคม การศึกษาหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อการสื่อสารในมุมมองพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการวิเคราะห์และนำเสนอหลักพรหมวิหารเพื่อพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในสังคม โดยหวังว่าหลักพรหมวิหาร 4 จะช่วยในการสร้างสันติสุขและความอยู่ร่วมกันในสังคมที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและสภาวะสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์
3. เพื่อนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่สอดคล้องกับพฤติกรรมสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) แนวคิดทฤษฎีหลักการในพระพุทธศาสนา ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร บริบท แนวคิด หลักการ เทคนิควิธีการขั้นตอนในการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่เกี่ยวข้อง เช่น สติปัฏฐาน 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary sources) ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจเอกสาร (Documentary Research) แนวคิดทฤษฎี หลักการพัฒนาสุขภาพจิต เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากชั้นทุติยภูมิ (Secondary sources) ทั้งเอกสาร และ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากมุมมองของนักวิชาการตะวันตก ตะวันออกร่วมสมัย รวมถึงแนวทางการอบรม พัฒนา การส่งเสริม สุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาภาวะสุขภาพจิต ศึกษาบริบทของปัญหาทางด้านสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ ปฏิบัติธรรมก่อนที่จะมาปฏิบัติธรรม รวมถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 4 ประมวลวิเคราะห์ ศึกษาวิเคราะห์ความหมาย ลักษณะและกระบวนการของการปฏิบัติ ธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ จนถึงหลักธรรมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติธรรม ตามที่ปรากฏในหลักคำสอนของพุทธศาสนา และบูรณาการผสมศาสตร์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และ แนวคิดเชิงสังคมในสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นแนวทางการอยู่ร่วมกันท่ามกลางสังคมที่มีความ แตกต่างกัน มีการที่มุ่งเน้นการศึกษาวิธีปฏิบัติธรรมที่ทำให้เกิดความสงบสุขในจิตใจ การนำหลักการแนวคิด แบบตะวันตก มาผสมผสานกับแนวพุทธคือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาสุขภาพจิต เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการอยู่ ร่วมกันอย่างสงบสุข

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิต นำเสนอผสมผสานการปฏิบัติธรรมของผู้ปฏิบัติธรรม ด้วยธรรมะออนไลน์ โดยการจัดหมวดหมู่ แบ่งประเภท เปรียบเทียบ วิเคราะห์ สังเคราะห์ กล่าวคือ อธิบาย ตีความ นำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นกรอบออกแบบเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติ ธรรมด้วยธรรมะออนไลน์

ผลการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับ “การพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์” นี้ได้ผลการวิจัย แจกแจงเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. หลักการ แนวคิด เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาพจิต พบว่า การสำรวจและอธิบาย เกี่ยวกับสุขภาพจิตและสุขภาพกายของมนุษย์ โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตในชุมชน และการดูแลสุขภาพจิต และกายอย่างเป็นระบบ เช่นการออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ และธรรมชาติดำเนินการ มีผลดีต่อสุขภาพทั้งจิตและ ร่างกายของเรา นอกจากนี้ การดูแลสุขภาพที่ดียังมีผลลัพธ์ที่ดีต่อคุณภาพชีวิตและการลดความเสี่ยงต่อโรค ต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น การรักษาสุขภาพอย่างครบวงจรทั้งจิตและกาย เป็นสิ่งสำคัญที่เราควรใส่ใจและปฏิบัติ ตามอย่างสม่ำเสมอ โดยที่สุขภาพจิตหมายถึงความสามารถของบุคคลในการปรับตัวเข้ากับสังคมและ สิ่งแวดล้อมในทางที่สนับสนุนความสุข มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ๆ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วย ความสมดุลอย่างสุขสบาย รวมทั้งการตอบสนองต่อความต้องการของตนเองในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง โดยไม่ มีข้อขัดแย้งในจิตใจ และไม่จำกัดเฉพาะการปราศจากอาการของโรคประสาทและโรคจิตเท่านั้น (กรม สุขภาพจิต, 2544; อรุณี มิ่งประเสริฐ, 2557) และจากการศึกษางานวิจัยเรื่องการพัฒนาสุขภาพจิตของ ผู้สูงอายุในชุมชนตำบลบ้านปรือ มีการใช้หลักภูวนาตามหลักพุทธธรรมเป็นกรอบการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วย: 1) กายภาวนา: การบริหารกายด้วยการออกกำลังกายและกิจกรรมที่กระตุ้นการเคลื่อนไหว เช่น เดินเพื่อสุขภาพ, กวาดลานบ้าน, รดน้ำผักสวน ซึ่งช่วยเสริมสร้างร่างกายแข็งแรงและภูมิคุ้มกันที่ดี

2) สีสถาวนา: การส่งเสริมการฝึกอบรมตนเองให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย และกรุณาช่วยเหลือกันอย่างเต็มใจ พร้อมรับฟังความเห็นและช่วยเหลือเพื่อนบ้าน 3) สมาธิถาวนา: การฝึกอบรมจิตใจให้มั่นคงด้วยคุณธรรมและสมาธิ ซึ่งช่วยเพิ่มความสุขผ่อนคลายและมีจิตใจที่ดี และ 4) ปัญญาถาวนา: การฝึกอบรมปัญญาเพื่อเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ในโลกปัจจุบัน เช่น การเรียนรู้และประเมินสถานการณ์อย่างมีเหตุผล โดยที่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุโดยใช้หลักถาวนาตามหลักพุทธธรรม สามารถช่วยให้พวกเขามีสุขภาพจิตที่ดีและมีความสุขในชีวิตประจำวันได้โดยไม่ต้องพึ่งพาเพียงแต่การก่อกำเนิดอาการของโรคจิตหรือโรคประสาทเท่านั้น แต่ยังสนับสนุนให้พวกเขามีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม และเข้าร่วมกิจกรรมที่สนุกสนานและผ่อนคลายในชุมชนได้อย่างเต็มที่ ด้วยทั้งการออกกำลังกาย การร้องเพลง และ การฝึกปัญญา (พระครูวินัยธรอำนาจ (สวสดี พลบุญ), 2561)

2. หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อปลูกฝังความเมตตาในจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมในสังคม พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการครองคน เนื่องจากช่วยสร้างสังคมที่ดีและมีความสุข ประกอบด้วยเมตตา (ความรักและความเข้าใจ), กรุณา (ความสงสารและการช่วยเหลือ), มุทิตา (การพลอยยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น), และอุเบกขา (การยอมรับและปล่อยวาง) เมื่อคนในสังคมมีหลักธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจ เสริมสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหารยังต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้ให้กับคนในสังคมทุกคน โดยที่หลักพรหมวิหาร 4 คือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตยิ่งใหญ่กว้างขวาง ซึ่งมีลักษณะดังนี้: 1) เมตตา (ความรัก) คือความปรารถนาดีและความรักที่ไม่มีเงื่อนไข มีความต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์และความสุขในชีวิต มีความสำคัญในการแสดงความรักที่แท้จริงและกรุณา 2) กรุณา (ความสงสาร) คือความปรารถนาที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ใจ ปลดปล่อยความระอา และบำบัดความยากลำบากของคนและสัตว์ทุกปวง 3) มุทิตา (ความเบิกบานพลอยยินดี) คือความรู้สึกเบิกบานและยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขและประสบความสำเร็จ มีใจแช่มชื่นและพลอยยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น 4) อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) คือการมองตามความเป็นจริงโดยวางจิตเรียบ สม่าเสมอ มั่นคง เทียงตรงมองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่ตน ประกอบพร้อมที่จะวินิจฉัย วางตน และปฏิบัติตามความเที่ยงธรรม (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/184/226; 11/228/232) (ดูเพิ่มเติมใน อิตารัตน์ เสร็จจรจารุ, 2564) นอกจากนี้ยังมีการสร้างความสุขทางใจตามแนวคิดการคิดบวก หมายถึงการสร้างความคิดที่เป็นบวกและเติมเต็มพลังบวกให้กับจิตใจ โดยการมองโลกในแง่ดีและพยายามทำให้มีประสบการณ์ที่ดีในทุก ๆ สถานการณ์ แนวคิดนี้เสนอวิธีการสร้างความสุขที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้: 1) การสร้างความรู้สึกดี: โดยการมีประสบการณ์ใหม่ๆ และทำกิจกรรมที่เพลิดเพลิน การทำกิจกรรมที่ชื่นชอบ เช่น กีฬา, ศิลปะ, หรือการท่องเที่ยว ช่วยสร้างความเพลิดเพลินและความสุขในชีวิต 2) การมีมุมมองบวก: การมองโลกในแง่ดีช่วยให้เราเห็นสิ่งดีในบุคคลหรือสถานการณ์ ทำให้เรามีความหวังและกำลังใจในการเผชิญกับปัญหา การฝึกคิดเชิงบวก, คิดถึงสิ่งดีที่เกิดขึ้น, และมองเห็นโอกาสในทุกสถานการณ์ช่วยเสริมสร้างความสุข การคิดบวกมีผลดีต่อสุขภาพทั้งกายและใจ เช่น ช่วยลดความเครียด, เสริมภูมิคุ้มกัน, และเพิ่มความสำเร็จในชีวิต อย่างไรก็ตาม ควรระมัดระวังไม่ให้เกิดการคิดบวกมากเกินไป เพราะอาจทำให้มองข้ามปัญหา ควรรับรู้ความเป็นจริงและ

ปรับตัวตามสถานการณ์อย่างเหมาะสม การคิดบวกอย่างมีสติจะช่วยสร้างความสุขที่ยั่งยืนและมีคุณค่า (ฉันทนา รวงผึ้ง, 2563)

หลักพรหมวิหารเป็นแนวทางที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาการขาดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีความสุขร่วมกันในสังคม โดยเน้นการสร้างความรัก ความเมตตา กรุณา และความเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อคนในสังคมมีหลักธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจ เสริมสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและความ การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหารยังต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้ให้กับคนในสังคมทุกคน

3. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมะออนไลน์ เพื่อการเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนา พบว่า ธรรมะคือการใช้ดนตรีและเครื่องดนตรีเพื่อสื่อถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เน้นสร้างความสงบสุขและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาผ่านเนื้อเพลงที่สวยงามและสื่อความหมายของหลักธรรมพุทธเจ้า ธรรมะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจในการศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อออนไลน์ที่สะดวกและนิยมใช้งานอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ดนตรียังช่วยให้ผู้ฟังเข้าถึงพุทธประวัติได้อย่างเพิ่มความสนใจและสะดวกสบาย ดังนั้น การนำเสนอดนตรีเป็นหนึ่งในวิธีที่เป็นประโยชน์ในการผ่อนคลายและเยียวยา และส่งเสริมให้ผู้ฟังมีความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ดนตรียังเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและการทำความดี และเชื่อมโยงกับการบำบัดทางจิตใจและร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดนตรีบำบัดมีความสำคัญและมีประโยชน์ในการจัดการกับปัญหาทางจิตเวชและการประเมินสภาพทางจิตใจของบุคคล สรุปได้ว่าการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการสื่อสารหลักธรรม การปฏิบัติธรรม และการบำบัดเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์และควรสนับสนุนในวงกว้าง โดยที่ธรรมะคือการใช้ดนตรีและเครื่องดนตรีในการสื่อถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งเน้นการสร้างความสุขและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาผ่านเนื้อเพลงที่สวยงาม และสื่อความหมายของหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ดนตรีจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจในการศึกษาธรรมะ และปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อออนไลน์ที่สะดวกและนิยมใช้งานอย่างแพร่หลาย ด้วยความสำคัญของดนตรีที่เชื่อมโยงและเกี่ยวพันกับพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ธรรมะก็นับเป็นหนึ่งในวิธีการสอนธรรมะที่เข้าถึงง่าย สะดวก และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ ดนตรียังมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ผู้ฟังได้รับสมาธิและเข้าถึงพุทธประวัติได้อย่างมีความสนใจและสะดวกสบาย ตัวอย่างที่ชัดเจนประการหนึ่งคือดนตรีมีบทบาทสำคัญมาตั้งแต่ช่วงก่อนที่พระพุทธเจ้า จะทรงตรัสรู้คือช่วงเวลาที่เจ้าชายสิทธัตถะบำเพ็ญทุกรกิริยา มีเทวดามาติดพันทำให้จิตของพระพุทธเจ้า ผ่อนคลาย และเกิดความระลึกได้ด้วยพระปัญญาว่าจะปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรมต่อไปด้วยวิธีใด จึงปรับเปลี่ยน พฤติกรรมมาเสวยพระอาหาร ขำระร่างกายและดำเนินการปฏิบัติในทางสายกลาง (Duangloy et al., 2016)

จากการศึกษาเรื่องเพลงธรรมะจะสอดคล้องกับการใช้ธรรมะออนไลน์กับการพัฒนาสุขภาพจิต โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. ธรรมะออนไลน์กับการบำบัด การนำเสนอดนตรีเป็นหนึ่งในวิธีที่เป็นประโยชน์ในการผ่อนคลายและเยียวยาในกรณีของเจ้าชายสิทธัตถะที่ต้องพักฟื้นจากการบาดเจ็บทางร่างกายและจิตใจที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์ (มัลลิกา ฐมะธน และคณะ, 2559) ดังนั้น ดนตรีมีศักยภาพในการช่วยปลดปล่อยความตึงเครียดและเสริมสร้างความผ่อนคลายให้กับบุคคล

2. ธรรมะเป็นวิธีช่วยในการทำมาติ ดนตรีในบริบททางศาสนามักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารและแสดงถึงศรัทธาและความศรัทธาของการทำบุญและการทำความดี ในบริบทของศาสนาพุทธ การใช้ดนตรีเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้ศรัทธาสามารถตอบสนองต่อการทำบุญและการทำความดีอย่างมีความออกมาเพิ่มขึ้น ในคัมภีร์และวัดต่าง ๆ ของศาสนาพุทธ, ดนตรีถูกใช้เพื่อสร้างความเคารพและเสริมสร้างการบูชา การเลือกใช้จำนวนเครื่องดนตรีหรือความยาวของการบูชาอาจแสดงถึงความยิ่งใหญ่และความอุดมสมบูรณ์ของการบูชาขึ้น ๆ แนวคิดนี้ยังสะท้อนถึงความเชื่อที่ว่า, การทำบุญและการทำความดีมีผลต่อสถานะและความสำเร็จในชีวิต การเชื่อมโยงระหว่างดนตรีกับการทำบุญและการทำความดีเป็นสิ่งที่น่าสนใจและมีความหมายในวัฒนธรรมและศาสนาของมนุษย์.(มัลลิกา ฐมะธน และคณะ, 2559)

3. ธรรมะเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม การเชื่อมโยงระหว่างดนตรีและการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนามีความสำคัญที่หลากหลายและมีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ในศาสนาพุทธ ดนตรีถือเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ในการโน้มน้าวจิตใจให้เข้าสู่สภาวะที่เป็นประโยชน์ ดนตรีในศาสนาพุทธเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญในการส่งเสริมและประสานงานกับการปฏิบัติธรรม (มัลลิกา ฐมะธน และคณะ, 2559)

4. การพัฒนาสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ พบว่า 1) สำหรับปัญหาทางร่างกายก่อนการเข้าฝึกปฏิบัติธรรม ผู้ปฏิบัติจะมีอาการปวดท้อง ร่างกายอ่อนแรงและปวดเมื่อย มีอาการผื่นคัน มีความร้อนในตัว ปวดไมเกรน, และปัญหาเกี่ยวกับระบบขับถ่าย โดยที่แนวทางแก้ไขคือมีการพบแพทย์และการนวด สำหรับปัญหาเรื่องสุขภาพจิต ผู้ปฏิบัติจะมีความกังวลเกี่ยวกับหลายเรื่องและความใจร้อน โดยมีแนวทางแก้ไขรวมถึงการนั่งสมาธิ, การฟังเทศน์และเพลงธรรมะ, การสวดมนต์, และกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การคิดวางแผนก่อนการตัดสินใจ, การบันทึกข้อมูล, การฟังเพลง, การอ่านการ์ตูน, และการท่องเที่ยว 2) การนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันเสนอเสนอความเมตตาในการสร้างความสุขและสมดุลในชีวิต โดยส่วนใหญ่ใช้เพื่อแผ่ความเมตตาให้ผู้อื่น, สร้างความสุข, เป็นผู้ให้, และการปล่อยวาง และ 3) การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยให้โน้มน้าวจิตใจ, มีสติ, แผ่ความเมตตา, ฟังเพลงธรรมะ, และส่งต่อความเมตตาแก่ผู้อื่น การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เป็นทางเลือกที่ดีในการสร้างสมดุลในชีวิตและความสุขในทุกวัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 หลักพุทธธรรมเรื่องพรหมวิหาร 4 ที่ได้รับการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่สามารถนำหลักพรหมวิหาร 4 ไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันได้มากที่สุด และนำหลักความเมตตาไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อช่วยเสริมสร้างความสุขและสมดุลในชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก

ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักความเมตตาตามาปฏิบัติต่อเนื่องได้ดังนี้ 1) การมีความเมตตาช่วยให้สามารถอยู่อย่างสงบสุขในสังคมได้อย่างมีความสุขและมั่นคง 2) การมีความเมตตามากขึ้นช่วยให้สามารถเป็นผู้ให้ความเมตตาแก่ผู้อื่นได้ เช่น โนมิจิตพรหมวิหาร 4 ตามไปตลอด 3) การเปิดเพลงและดูออนไลน์แล้วโนมิจิตพรหมวิหาร 4 ตามไปตลอดช่วยสร้างความสุขในชีวิตอย่างต่อเนื่อง 4) การมีความเมตตาช่วยให้เรามีความสุขกับการเป็นผู้ให้ โดยเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น 5) การมีความเมตตาช่วยให้เราสามารถปล่อยวางเรื่องต่างๆ ได้โดยไม่มีกังวล 6) การส่งต่อความเมตตาให้ผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือ การยิ้มและการพูดคุยซึ่งการนำหลักความเมตตาตามาปฏิบัติในชีวิตประจำวันช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีความสุขและสร้างความสมดุลในชีวิตได้อย่างมีนัยสำคัญทั้งในด้านสุขภาพจิตและสังคม

4.2 การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์มีความสำคัญและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่องดังนี้:

1. การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยโน้มน้าวจิตใจและเป็นเครื่องมือที่ทำให้เราสามารถปฏิบัติได้ง่ายขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปแบบที่กำหนดไว้เฉพาะ
2. การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีสติ อยู่กับปัจจุบัน และเสริมสร้างความสุขในการปฏิบัติ และเมื่อได้เห็นผู้ปฏิบัติธรรมคนอื่นๆ ที่ตั้งใจในการปฏิบัติ จะเป็นแรงจูงใจใหม่ความตั้งใจปฏิบัติมากขึ้น
3. การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยให้สามารถแผ่แผ่ความเมตตาแก่ผู้อื่นได้ เช่น การช่วยเหลือผู้อื่น การยิ้มและการพูดคุย
4. การฟังเพลงธรรมะช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถอยู่กับตัวเองได้ และมีความสุขมากขึ้น
5. การปฏิบัติธรรมโดยใช้ธรรมะออนไลน์ช่วยให้สามารถนึกถึงพระพุทธเจ้าได้จากเนื้อหาของเพลงที่สื่อสารถึงพระมหากรุณาธิคุณและความเสียสละของพระพุทธองค์ และเป็นแรงบันดาลใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เป็นกิจกรรมที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่องช่วยให้จิตใจมีความสงบและมีความสุขมากขึ้น โดยสามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา และเป็นทางเลือกที่ดีในการสร้างสมดุลในชีวิตและประสบการณ์ที่มีความสุขต่อเนื่องในทุกๆ วัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาหลักการ แนวคิด เกี่ยวกับสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาพจิต พบว่า หลักการ แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพจิตและการพัฒนาสุขภาพจิต พบว่า การสำรวจและอธิบายเกี่ยวกับสุขภาพจิตและสุขภาพกายของมนุษย์ โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพจิตในชุมชน และการดูแลสุขภาพจิตและกายอย่างเป็นระบบ เช่นการออกกำลังกาย การฝึกสมาธิ และการติดต่อกับธรรมชาติ มีผลดีต่อสุขภาพทั้งจิตและร่างกายของเรา นอกจากนี้ การดูแลสุขภาพที่ดียังมีผลลัพธ์ที่ดีต่อคุณภาพชีวิตและการลดความเสี่ยงต่อโรคต่าง ๆ อีกด้วย ดังนั้น การ

รักษาสุขภาพอย่างครบวงจรทั้งจิตและกาย เป็นสิ่งสำคัญที่เราควรใส่ใจและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับ พระครูวินัยธรอำนาจ (สวัสดี พลปญโญ) (2561) ได้ทำการศึกษา “รูปแบบการพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษาตำบลบ้านปรือ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุได้แสดงว่า การรู้จักและนำหลักธรรมชาตินิยามมาใช้ในชีวิตประจำวันสามารถช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตและความสุขของผู้คนได้อย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับ พระมหาสุพรรณ สุภโท และคณะ (2565) ที่ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ตำบลห้วยราช อำเภห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า แนวทางการส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ คือ การประยุกต์หลัก ธรรมกับการดำเนินชีวิต ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ด้วยการแสดงความเมตตา กรุณาต่อกันและไม่เบียดเบียนกัน ทางกาย ใจและวาจา ฆราวาสธรรม 4 ด้วยการแสดงความซื่อตรง ต่อคู่ชีวิตตนและผู้อื่น และโลกธรรม 8 ด้วยการพิจารณาว่าสิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นและเสื่อมเป็นธรรมดา และพร้อมที่ จะเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น

2. หลักพรหมวิหาร 4 เพื่อปลูกฝังความเมตตาในจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรมในสังคม พบว่าหลักพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่สำคัญในการครองคน เนื่องจากช่วยสร้างสังคมที่ดีและมีความสุข ประกอบด้วยเมตตา (ความรักและความเข้าใจ), กรุณา (ความสงสารและการช่วยเหลือ) มุทิตา (การพลอยยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น), และอุเบกขา (การยอมรับและปล่อยวาง) เมื่อคนในสังคมมีหลักธรรมเหล่านี้อยู่ในจิตใจ เสริมสร้างสังคมที่มีความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งและความรุนแรง การสร้างความสุขทางสังคมตามหลักพรหมวิหารยังต้องการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังหลักธรรมเหล่านี้ให้กับคนในสังคมทุกคน สอดคล้องกับ พระนิพนธ์ ฐานวโร (คำภาส) (2565) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาพรหมวิหาร 4 ในฐานะการเจริญภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค พบว่า การยึดถือหลักปรัชญาพรหมวิหาร 4 นี้เป็นพื้นฐานของการฝึกธรรมและสร้างพัฒนาการจิตใจในทางที่เป็นสิริมงคลและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ตลอดเวลาและทุกสถานการณ์ และสอดคล้องกับพระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ) (2557) ที่ได้ศึกษาในเรื่อง ธรรมแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งของสังคมไทย พบว่า หลักพรหมวิหาร 4 สามารถนำมาใช้พัฒนาสุขภาพจิตได้ดังนี้ 1) ช่วยให้จิตใจสงบ 2) ช่วยให้มีความตั้งใจที่เข้มแข็ง 3) ช่วยให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

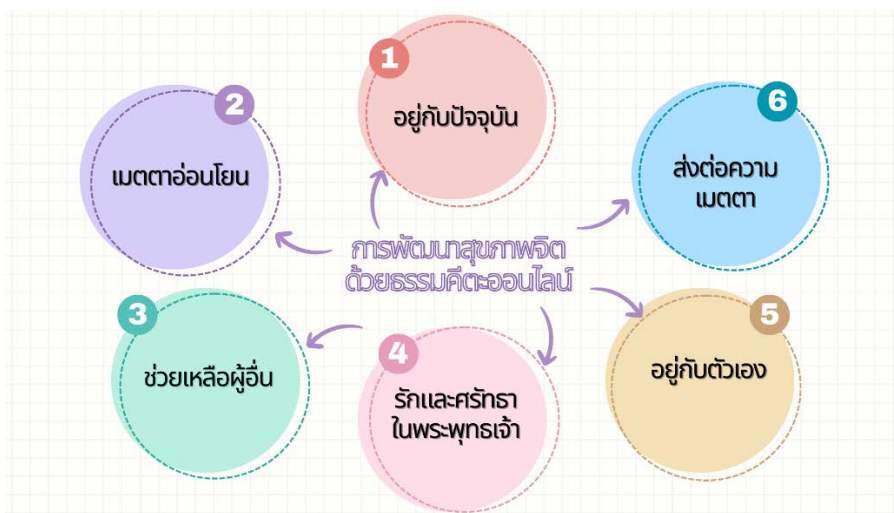
3. แนวคิดเกี่ยวกับธรรมะออนไลน์ เพื่อการเผยแผ่คำสอนทางพุทธศาสนา พบว่า ธรรมะคือการใช้ดนตรีและเครื่องดนตรีเพื่อสื่อถึงหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เน้นสร้างความสงบสุขและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาผ่านเนื้อเพลงที่สวยงามและสื่อความหมายของหลักธรรมพุทธเจ้า ธรรมะจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและสนใจในการศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านสื่อออนไลน์ที่สะดวกและนิยมใช้งานอย่างแพร่หลาย สอดคล้องกับ อุบล จวงพานิช และคณะ (2012) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ดนตรีบำบัดในผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัด พบว่า การนำดนตรีบำบัดมาใช้ จะช่วยให้ผู้ป่วยรู้สึกผ่อนคลาย ลดความปวดและวิตกกังวล โดยที่ดนตรีบำบัดจะไปปรับเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ ความจำและประสบการณ์ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากความปวดลงได้ และสอดคล้องกับ พระมหาสาคร ศรีดี (2566) ได้ศึกษาถึงประโยชน์ของดนตรีบำบัด พบว่า ดนตรีมีความสำคัญและมีประโยชน์ดังนี้ 1) ดนตรีเป็นเครื่องมือ

จัดการอารมณ์ 2) ดนตรีช่วยกระตุ้นพลังทำงานและความคิดสร้างสรรค์ 3) การฟังดนตรีช่วยในการระลึกความจำและ 4) ดนตรีช่วยลดความเจ็บปวดและความเหนื่อยล้า

4. การวิเคราะห์และนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ พบว่าการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เป็นกิจกรรมที่สามารถใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้จิตใจมีความสงบและมีความสุขมากขึ้น โดยสามารถปฏิบัติได้ทุกที่ทุกเวลา และเป็นทางเลือกที่ดีในการสร้างสมดุลในชีวิตและประสบการณ์ที่มีความสุขต่อเนื่องในทุกๆ วัน สอดคล้องกับ กวินวุฒิ กลั่นไพฑูรย์ และคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการฟังดนตรีตามความชอบ และดนตรีธรรมชาติต่อการลดความเครียดของนักศึกษา พบว่า วิธีช่วยลดความเครียดอย่างง่าย ๆ ก็คือ การใช้เสียงดนตรี ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ช่วยลดปัญหาความเครียดจากภาวะต่างๆ ส่งผลถึงการพัฒนาคูณภาพชีวิตที่ดียิ่งๆ ขึ้น และสอดคล้องกับ นันทวัน มะยะเฉียว (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลของการฟังเพลงธรรมต่อคุณภาพการนอนหลับของผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาล พบว่า การใช้เพลงธรรมะช่วยเพิ่มคุณภาพการนอนหลับในผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาล จึงควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่มีปัญหาการนอนหลับได้ฟังเพลงธรรมะก่อนนอน

องค์ความรู้ใหม่

จากการให้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและบูรณาการการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมด้วย ธรรมะออนไลน์ ผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้ใหม่จากการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ที่องค์ประกอบสำคัญ คือ 1) อยู่กับปัจจุบัน 2) เมตตาอ่อนโยน 3) ช่วยเหลือผู้อื่น 4) รักและศรัทธาในพระพุทธเจ้า 5) อยู่กับตัวเอง 6) ส่งต่อความเมตตา ดังโมเดลและรายละเอียดต่อไปนี้

1. อยู่กับปัจจุบัน การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถใช้ชีวิตอยู่กับปัจจุบันได้อย่างมีความสุข จากการที่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องในทุกๆ สถานที่ ทุกเวลา จะทำให้มีสติและสมาธิตั้งมั่นอยู่ได้ตลอดเวลา เป็นสิ่งที่สำคัญมากเพราะจะทำให้ความคิดที่ไม่ดีไม่สามารถแทรกเข้ามาทำให้เกิดความปรั่ง

แต่งและจนกลายเป็นความเศร้าหมองและซึมเศร้าได้ ทำให้การอยู่กับปัจจุบันเป็นสิ่งที่ทำได้ง่ายๆ และมีความสุขได้ตลอดเวลา

2. เมตตาอ่อนโยน การนำหลักของความเมตตามาสอดแทรกในทุกๆ กิจกรรมของการปฏิบัติด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ ทำให้ผู้ปฏิบัติธรรมมีจิตใจที่อ่อนโยนและมีเมตตา และได้ซึมซับอยู่กับความเมตตาในการปฏิบัติได้ตลอดเวลาเมื่อได้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ จิตจะบันทึกความเมตตาอย่างต่อเนื่อง ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติธรรมค่อยๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่นได้อย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น

3. ช่วยเหลือผู้อื่น เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ และได้ซึมซับจิตที่อ่อนโยนและมีเมตตา ก็เกิดความรู้สึกอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้ก้าวข้ามความทุกข์ในใจหรือความทุกข์ที่เผชิญอยู่ได้ เนื่องจากในการปฏิบัติธรรมทุกๆ ช่วงจะมีการกรวดน้ำและแผ่เมตตาในตอนท้ายตลอดเวลา ทำให้ผู้ปฏิบัติได้ฝึกที่จะเป็นผู้ให้ คือให้ใจมีเมตตาต่อผู้อื่นและอยากช่วยเหลือเขาจากส่วนลึกในใจอย่างแท้จริง

4. รักและศรัทธาในพระพุทธเจ้า สำหรับการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ จะใช้เพลงธรรมะเป็นสื่อกลางในการนำเสนอเนื้อเพลงที่แสดงถึงความรัก ความศรัทธา และความเสียสละความสุขส่วนตัวของพระพุทธองค์ เมื่อผู้ปฏิบัติธรรมได้ปฏิบัติและน้อมจิตฟังเพลงไปด้วย ก็เกิดความเข้าใจถึงความหมายในเนื้อเพลงทำให้เกิดความซาบซึ้งและระลึกในพระคุณของพระพุทธองค์ และเมื่อฟังซ้ำๆ ปฏิบัติซ้ำๆ จิตก็จะเกาะเกี่ยวกับความรัก ความศรัทธา และมีพระพุทธองค์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ

5. อยู่กับตัวเอง การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติอยู่กับตัวเองได้อย่างต่อเนื่องและมีความสุข เมื่อได้ฟังเพลงธรรมะไปด้วยก็จะทำให้ความคิดที่วุ่นวายเกิดความสงบลงได้ จิตนิ่งสงบได้ ไม่ฟุ้งซ่าน หรือจมอยู่กับความคิดของตัวเอง การอยู่กับตัวเองก็เป็นได้อย่างราบรื่น ผ่อนคลาย และมีสติสมาธิที่นิ่งขึ้นด้วยธรรมะคือตะ และเมื่อได้ฟังอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ก็ทำให้สามารถอยู่กับตัวเองตลอดเวลาเช่นกัน

6. ส่งต่อความเมตตา การนำเสนอหลักของเมตตาเป็นจุดสำคัญของการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคือตะออนไลน์ คือต้องการให้สังคมส่วนรวมเกิดความสงบสุข โดยเริ่มจากตัวของผู้ปฏิบัติฝึกแผ่เมตตาให้ตัวเองและฝึกการจับคู่แผ่เมตตา รวมถึงการแผ่เมตตาให้คนรอบข้าง เป็นการส่งต่อความเมตตาจากใจอย่างแท้จริง ก็จะทำให้สามารถแผ่ขยายการส่งต่อความเมตตาจากครอบครัว เพื่อน ญาติมิตร ไปถึงที่ทำงานและสังคมส่วนรวมได้อย่างมีความสุข

สรุป

การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะคือตะออนไลน์มีผลต่อการพัฒนาสุขภาพจิตในหลายด้านที่สำคัญ โดยมีองค์ความรู้หลักที่ได้รับมาจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลและบูรณาการได้แก่ การอยู่กับปัจจุบันที่สร้างสภาวะสติและสมาธิที่มั่นคง การเมตตาอ่อนโยนที่ทำให้มีจิตใจที่อ่อนโยนและมีความสุขเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น การช่วยเหลือผู้อื่นที่เกิดจากความเมตตาและความรัก การรักและศรัทธาในพระพุทธเจ้าที่เป็นการสะท้อนความ

เข้าใจและความศรัทธาในพระคุณของพระพุทธองค์ การอยู่กับตัวเองอย่างสงบสติและมีสมาธิ และการส่งต่อความเมตตาให้แก่สังคมโดยการแผ่ขยายการส่งต่อความเมตตาไปยังผู้รอบข้างและสังคมทั้งหมด เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสุขและสันติภาพในชีวิตประจำวันของผู้ปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์อย่างแท้จริง การนำเสนอหลักการเหล่านี้เป็นที่สำคัญในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ด้วยเช่นกัน ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาตนเองและสร้างสังคมที่มีความสุขและสงบสุขอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ในที่สุด การปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ไม่เพียงแต่การฝึกหัดอารมณ์และจิตใจเพื่อความสงบสุขส่วนตัว แต่ยังเป็นการเผยแพร่ความเมตตาและความรักให้แก่สังคมโดยรอบอีกด้วย โดยทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการก้าวหน้าสู่สังคมที่มีสันติภาพและความเข้าใจต่อกันอย่างแท้จริงในโลกปัจจุบันและอนาคต

ข้อเสนอแนะ

การนำเสนอการพัฒนาสุขภาพจิตสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมในสังคมด้วยธรรมะออนไลน์ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร รวบรวมแนวคิด วิเคราะห์สังเคราะห์ประมวลเป็นแนวทางปฏิบัติกับแนวทางของพระพุทธศาสนา เป็นต้น ดังนั้นผลการวิจัยที่ได้ย่อมเป็นประโยชน์เป็นแนวทางให้หน่วยงานอื่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางวิธีการ กล่าวคือ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ที่มีผลต่อสุขภาพจิต และการพัฒนาเครื่องมือหรือเทคนิคที่สามารถใช้ในการปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม และขยายไปยังหน่วยงานราชการและเอกชนให้มีการทำงานร่วมกันอย่างมีความสงบสุขและมีความเมตตาซึ่งกันและกัน

1.2 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์กับความสุขและคุณภาพชีวิต รวมถึงการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเมตตาและความพึงพอใจในชีวิตในกลุ่มอายุ กลุ่มทำงาน กลุ่มครอบครัว และอื่นๆ

1.3 การศึกษาวิจัยและวิเคราะห์แนวทางการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ที่มีผลต่อสุขภาพจิต โดยการใช้เครื่องมือการวัดที่เชื่อถือได้ เช่น สอบถามแบบสำรวจหรือการทำสัมภาษณ์ เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและพฤติกรรมที่เกิดขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัย การสร้างเครื่องมือหรือเทคนิคที่สามารถช่วยในการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ได้อย่างเหมาะสม เช่น แอปพลิเคชันสำหรับการทำสมาธิหรือการนำเสนอเครื่องมือสำหรับการสร้างสภาพอารมณ์ที่เหมาะสมในการฝึกฝนความเมตตาและสุขภาพจิต

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานราชการและองค์กรเอกชนในการสนับสนุนและกระตุ้นการใช้เทคนิคการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและความเจริญของบุคคลและสังคม ซึ่งสามารถผ่านการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมหรือการสนับสนุน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยความต้องการของประชาชน: สำรวจความต้องการและความสนใจของประชาชนต่อการปฏิบัติธรรมด้วยธรรมะออนไลน์ โดยการนำเสนอแบบสำรวจหรือการจัดกิจกรรมที่เชื่อถือได้เพื่อเข้าใจถึงความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย

บรรณานุกรม

- กวิณวุฒิ กลั่นไพฑูรย์ และคณะ. (2554). ผลของการฟังดนตรีตามความชอบและดนตรีธรรมชาติต่อการลดความเครียดของนักศึกษา. รายงานวิจัย คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ฉันทนา รวงผึ้ง. (2563). การสร้างความสุขอย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ. วารสารมหาจุฬาริชาการ. 7(3), 1-16.
- ธิดารัตน์ เสริขจรจารุ. (2564). แนวทางการพัฒนาการบริหารงานบุคคล ตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนโคราชวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวินัยธรอำนาจ (สวัสดิ์ พลบุญ), (2561). รูปแบบการพัฒนาสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลักธรรม: กรณีศึกษาตำบลบ้านปรือ อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. 13(2), 81-84.
- พระครูปลัดไพฑูรย์ เมธิโก (มหาบุญ). (2557). พรหมวิหาร: ธรรมแนวทางการแก้ไขความขัดแย้งของสังคมไทย, วารสารมหาวิทยาลัยราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 1(2), 59-60.
- พระนิพนธ์ ฐานาโร (คำภาสี). (2565). ศึกษาพรหมวิหาร 4 ในฐานะการเจริญภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุพรรณ สุภโท และคณะ. (2565). การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ตำบลห้วยราชา อำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์. 7(1), 234-238.
- พระมหาสาคร ศรีดี. พุทธจริยธรรมกับดนตรี. สืบค้น 12 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.thaicadet.org/Buddhism/BuddhistEthics-Music.html>
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มัลลิกา ภูมธนะ และคณะ. ดนตรีในพระไตรปิฎกว่าด้วยการบำบัดบุญและการบรรลุธรรม. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ. 1(2), 8-9.
- วาสนา พิทักษ์ธรรม และคณะ. (2559). การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขที่ยั่งยืนในสังคมพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลกระโด อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี. ใน การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 1 “สร้างเสริมสหวิทยาการ ผลผสมผสานวัฒนธรรมไทย ก้าวอย่างมั่นใจเข้าสู่ AC. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชธานี.

- ศศิรัศม์ วีระไวทยะ. (2554). *การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน*, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *ธรรมะกับการทำงาน*, พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- อรุณี มิ่งประเสริฐ. (2557). การศึกษาสุขภาพจิตและความเครียดของนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. 40(2), 211-227.
- อุบล จ้างพานิช และคณะ. (2012). ผลของดนตรีบำบัดต่อความวิตกกังวลและความปวดในผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการยาเคมีบำบัด. *วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 30(1), 49-52.
- Duangloy, D. et al. (2016). Music in *Tipitaka* for Therapy, Marit Making and Enlightenment. *Journal of SaengKhomKham Buddhist Studies*. 1(2), 119-134.

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์

The Development of Creative Media to Reinforce

Buddhist Learning in Social Media

¹อัยุสกร งามชาติ, ²พระครูปริยัติกาญจนกิจ, ³พระครูศรีธรรมวรารักษ์,

⁴พระครูกาญจนกิจโสภณ และ ⁵สันทยา ประภารัตน์

¹Ayusakorn Ngamchat, ²Phrakhrupriyatikanchanakic,

³Phrakhrusritammawaraporn, ⁴Phrakhrukanchanakitsohon

and ⁵Santhaya Prapharat

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Kanchanaburi Sripaibool Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

⁵คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

⁵Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: ayusakorn@hotmail.com

Received: March 22, 2024; **Revised:** April 18, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคม 2) เพื่อพัฒนาต้นแบบสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ 3) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านสื่อสร้างสรรค์ในสังคมออนไลน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นที่การออกแบบและพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้วิถีพุทธในรูปแบบชุดเกมการ์ดการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ ในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม 13 รูป

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการใช้สื่อ มีรูปแบบดั้งเดิม ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อวัตถุ เป็นต้น และรูปแบบสมัยใหม่ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อดิจิทัล เป็นต้น สื่อการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ในปัจจุบันมีหลากหลายรูปแบบ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ เฟซบุ๊ก งานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยเน้นการพัฒนาสื่อต้นแบบในรูปแบบเกมการ์ดซึ่งจัดเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ จากนั้นจึงนำสื่อการ์ดต้นแบบมาพัฒนาเป็นการ์ดในรูปแบบดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ในสื่อสังคมออนไลน์ช่องทางเฟซบุ๊กและเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ 2) การพัฒนาต้นแบบสื่อการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนมีส่วนร่วมและให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองนอกชั้นเรียน การเรียนรู้ผ่านสื่อเกมจะช่วยสร้างประสบการณ์ตรงที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียนผ่านการเชื่อมโยงประสบการณ์ตรง 3) การพัฒนาต้นแบบสื่อในรูปแบบเกมการ์ดและสื่อดิจิทัล แล้วนำเนื้อหาและรูปแบบของสื่อการเรียนรู้วิถีพุทธมา

พัฒนาเป็นโปรแกรมประยุกต์ในรูปแบบเกมการ์ดดิจิทัล และอธิบายองค์ความรู้จากการด้นแต่ละใบผ่านเครือข่ายออนไลน์เว็บไซต์วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพลย์

จากการวิจัยทำให้เกิดมิติเชื่อมโยงขององค์ความรู้ มิติของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยีเชื่อมโยงกับมิติทางพระพุทธศาสนาเกิดมิติการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ เป็นองค์ความรู้ใหม่ทางด้านนวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการน้อมนำพระพุทธพจน์จากพระคัมภีร์มาพัฒนาเป็นสื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้วิถีพุทธ ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้คำสอนจากพระคัมภีร์ในรูปแบบของ “การโค้ชด้วยการ์ด” เพื่อน้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเอง

คำสำคัญ: การพัฒนาสื่อ; การเรียนรู้วิถีพุทธ; สังคมออนไลน์

Abstract

This research aims to 1) study and synthesize the learning patterns of Buddhism in society, 2) develop a prototype for creative media to enhance the learning of Buddhism in online society, and 3) develop the learning of Buddhism through creative media in online society. This research is a qualitative research that focuses on the design and development of creative media to promote the learning of Buddhism in the form of a learning card game set for insight in the area of Kanchanaburi Sangha College, Si Phaiboon. There were 25 monks/individuals who provided important information in the interview and 13 monks in the group discussion.

The research results found that 1) the pattern of media usage has traditional forms, such as personal media, object media, etc., and modern forms, such as print media, digital media, etc. Currently, there are various forms of media for learning Buddhism in online society. The most popular social network is Facebook. In 2023, there were 48.10 million Facebook users in Thailand. In this research, the researcher focused on developing a prototype media in the form of a card game, which is considered a form of print media. The prototype card media was then developed into a digital card to be disseminated on Facebook and the website of Kanchanaburi Sangha College, Si Phaiboon. 2) The development of a prototype for media for learning Buddhism through the process of enhancing learning from organizing learning activities in which learners participate and seek knowledge on their own outside the classroom. Learning through game media will help create meaningful hands-on experience for learners through connecting hands-on experience. 3) The development of a prototype media in the form of a card game and digital media, and then developing the content and format of the media for learning Buddhism into an application program in the form of a digital card game. The knowledge from each card is explained through the online network of the website of Kanchanaburi Sangha College, Si Phaiboon.

From studying and developing creative media to enhance the learning of Buddhism in online society, the researcher found knowledge dimensions of using print media and technology media connected with Buddhist dimensions, resulting in a dimension of learning Buddhism in online society. It is new knowledge in terms of Buddhist innovation by humbly presenting the Lord Buddha's words from the scriptures to develop into creative media for learning Buddhism, making it easier to understand and stimulating interest in learning the teachings from the scriptures in the form of “coaching with cards” to humbly apply the Lord Buddha's teachings in one's own life.

Keywords: Media development; Buddhist learning; Social media

บทนำ

สภาวะแวดล้อมปัจจุบันของประเทศไทยและต่างประเทศทั่วโลกต่างประสบปัญหานานาประการทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางด้านสังคม สะท้อนจากข้อมูลสายด่วนสุขภาพจิต 1323 ผู้เข้าใช้บริการในปี 2564 มีจำนวน 120,510 สาย โดยสาเหตุ 3 อันดับแรกในการโทรมาปรึกษาคือ ความเครียดวิตกกังวล ร้อยละ 52 ผู้ป่วยจิตเวช ร้อยละ 38 และผู้มีความคิดฆ่าตัวตายร้อยละ 21 จิน แบรี นักจิตวิทยาการปรึกษาให้ความเห็นว่า “ปัญหาที่ผู้รับการปรึกษานั้นมองตนเองไม่ตรงกับความเป็นจริง ไม่เข้าใจความรู้สึกความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง” (จิน แบรี, 2549) เมื่อผู้คนในสังคมประสบปัญหาภาวะความตึงเครียดสูง บางคนอาจสามารถผ่านพ้นปัญหาไปได้ด้วยตนเอง บางคนอาจมีกัลยาณมิตรหรือคนใกล้ชิดในครอบครัวคอยสนับสนุนและให้กำลังใจจึงสามารถผ่านพ้นวิกฤตของปัญหาไปได้ และอีกหลายคนที่ไม่มีผู้ใดให้ความเกื้อกูลสนับสนุนหรือให้กำลังใจก็ต้องจบชีวิตตนเองไป นับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่พบได้บ่อยจากสื่อต่าง ๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าผู้คนเกิดสภาวะที่ทนอยู่ได้ยาก ซึ่งเรียกว่าทุกข์ ในพระพุทธศาสนา

เนื่องจากสภาพการณ์ทางสังคมเกิดภาวะที่ผู้คนขาดมิติความเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณ เกิดภาวะวิกฤติทางจิตใจ ความเชื่อทางศาสนาย่อมสามารถช่วยเยียวยาจิตใจของผู้คนให้เกิดความมั่นคงทางจิตใจมากขึ้นได้ แต่ขณะเดียวกันการเข้าใจและเข้าถึงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอาจเป็นเรื่องเข้าใจได้ยากสำหรับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาทางพุทธศาสนามามากนัก การใช้สื่อการสอนจึงมีส่วนสำคัญให้ผู้ต้องการศึกษาคำสอนในพระคัมภีร์เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และดึงดูดความสนใจได้ดี จากงานวิจัยของยิ่งยศ เกตจินดา และไพฑูรย์ ศรีฟ้า (2564) พบว่าการใช้การ์ดเกมเสริมในการเรียนรู้สามารถทำเนื้อหาที่เป็นนามธรรมมาอยู่ในรูปแบบที่เป็นรูปธรรม ช่วยพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเกิดความคิดในสิ่งที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ดังนั้นการพัฒนาและออกแบบสื่อการเรียนรู้ให้เข้าใจและเชื่อมโยงองค์ความรู้ของพระพุทธศาสนาให้เข้ากับชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยสร้างสรรค์รูปแบบการเรียนรู้ใหม่จึงมีความสำคัญ และการเรียนรู้ยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ผู้สอนจึงต้องเปลี่ยนจากการสอนเป็นการจุดประกายความรู้ ซึ่งการสอนคือการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะจากผู้สอนสู่ผู้เรียน โดยเน้นหนักที่บทบาทของผู้สอน (สมจิต จันทรฉาย, 2557) ผู้สอนจึงเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ ขณะที่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เน้นหนักที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผู้สอนได้เปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดมาเป็นผู้ให้คำแนะนำหรือที่ปรึกษา สร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

การสร้างสรรค์สื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในสังคมออนไลน์ทำให้ผู้คนเข้าถึงและเข้าใจหลักคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ “ก้าวข้ามสาระวิชา ไปสู่การเรียนรู้ทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21” (วิจารณ์ พานิช, 2555) รวมทั้งสอดคล้องกับนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ส่งเสริมให้คณาจารย์พัฒนาสื่อพุทธนวัตกรรมโดยการนำภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏเป็นหลักธรรมคำสอนในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือนำทางของชีวิต ช่วยเยียวยาจิตใจและพัฒนาการดำเนินชีวิตของผู้คนด้วยการสร้างสรรค์สื่อการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และ

สร้างเสริมการเรียนรู้ด้านทักษะชีวิต ด้วยเหตุนี้ ทีมนักวิจัยจึงเสนอโครงวิจัยเรื่องการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ ที่เป็นการสร้างสรรค์สื่อในสังคมออนไลน์ผ่านรูปแบบชุดสื่อเกมการ์ดสอดแทรกองค์ความรู้สำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งช่วยให้ผู้คนเรียนรู้คำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายขึ้นและช่วยเยียวยาจิตใจผู้คนในสภาวะการณ์ปัจจุบันได้

การวิจัยครั้งนี้ ทีมวิจัยมีแนวความคิดในการออกแบบและการพัฒนาชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์เพื่อสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองในรูปแบบของชุดเกมการ์ด โดยเชื่อมโยงกับคำสอนจากคัมภีร์ในพระไตรปิฎก ได้เป็นชุดสื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ ในรูปแบบชุดเกมการ์ด และคู่มือแนะแนวทางปฏิบัติ และนำมาพัฒนาเพื่อเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อให้ผู้คนเข้าถึงได้ง่าย เกิดผลลัพธ์ในการช่วยเยียวยาจิตใจผู้คน และผู้ใช้สื่อสามารถทำความเข้าใจ เรียนรู้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ด้วยตนเองผ่านสื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคม
2. เพื่อพัฒนาต้นแบบสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์
3. เพื่อพัฒนาการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านสื่อสร้างสรรค์ในสังคมออนไลน์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยเดี่ยวเรื่องการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ได้รับหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.06/2567 วันที่รับรอง 10 กุมภาพันธ์ 2567 การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการออกแบบและพัฒนา (Design and Development) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา/เอกสาร/แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) การวิจัยเชิงเอกสารมีขอบเขตทางด้านเนื้อหาในคัมภีร์ขุททกนิกาย 3 คัมภีร์ย่อย ได้แก่ ขุททกปาฐะ, ธรรมบท และอุทาน, ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการหยั่งรู้ของวูฟกัง โคห์เลอร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาสื่อเกมการ์ด มาเป็นฐานองค์ความรู้ข้อมูลเพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 พื้นที่กรณีศึกษา (Field Study) การเลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง(Purposive Selection) ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพลย์ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี และเทคโนโลยีแอปพลิเคชัน เฟซบุ๊กในสังคมออนไลน์

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ จำนวน 25 รูป/คน ได้แก่ อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์ 5 รูป/คน และนิสิตวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์ 20 รูป 2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่ม (Focus group) จำนวน 10 รูป/คน 3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการจัดฝึกอบรมการใช้การ์ด จำนวน 25 รูป

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ควบคู่กับการสังเกต โดยผ่านการสนทนาระหว่างผู้สัมภาษณ์ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประเด็นสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ดังนี้ (1) ท่านเคยเล่นเกมการ์ดมาก่อนหรือไม่ และชอบหรือไม่ เพราะเหตุใด (2) เทคนิคใดในเกมการ์ดชุดนี้ที่ท่านชื่นชอบมากที่สุด เพราะเหตุใด (3) เมื่อท่านนึกถึงปัญหาที่ยากลำบาก หรืออุปสรรค (pain point) เกมการ์ดชุดนี้ช่วยชี้แนวทางแก้ไขปัญหาท่านได้บ้างหรือไม่ อย่างไร (4) ท่านได้เรียนรู้สิ่งใดบ้างจากสื่อเกมการ์ดชุดนี้

2. การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อสะท้อนสภาพการณ์ มุมมองและโลกทัศน์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบและการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เชิงพุทธในสังคมออนไลน์

3. การอบรมเชิงปฏิบัติการ นำชุดต้นแบบสื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธในรูปแบบเกมการ์ดที่ปรับปรุงแล้ว มาจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Workshop) ผ่านกิจกรรมกระบวนการให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ อาจารย์และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์ จำนวน 25 รูป/คน ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้นอกเวลาเรียน โดยมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้ 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นนำ ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ และเข้าใจกติกาการเล่นเกมการ์ด 2) ขั้นดำเนินกิจกรรมผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมในฐานะกระบวนการเพื่อนำผู้เรียนเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้โดยใช้เกมการ์ดทั้ง 3 ชุดเป็นเครื่องมือดำเนินกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม “โค้ชด้วยการ์ด” จากนั้นให้นิสิตทำกิจกรรมการโค้ชด้วยการ์ด ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 7 วัน โดยสุ่มเลือกการ์ดวันละใบจากการ์ดชุดทางแห่งธรรม และแบ่งปันความรู้ที่ได้จากการ์ดที่ตนเองสุ่มเลือกได้ผ่านช่องทางเฟซบุ๊กในกลุ่มกิจกรรมการโค้ชด้วยการ์ด 3) ขั้นสรุป ถอดบทเรียนจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล/การตรวจสอบข้อมูล 1) การรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสื่อเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในรูปแบบเกมการ์ด จากนั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อให้ได้หลักการสำคัญของคำสอนและเทคนิควิธีการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิต และนำมาวางแผนออกแบบต้นแบบชุดความรู้สื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธและ ชุดสื่อต้นแบบสื่อเกมการ์ด 3 ชุด 2) การออกแบบและพัฒนา (Design and Develop) การออกแบบและพัฒนาต้นแบบชุดความรู้สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ ชุดสื่อเกมการ์ด และสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเพิ่มพลังบวกและเยียวยาจิตใจตนเองและผู้อื่นในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งเน้นเนื้อหาการประยุกต์ใช้ ขั้นตอนการออกแบบและพัฒนา 3) การตรวจสอบประสิทธิภาพของสื่อ การตรวจสอบประสิทธิภาพของชุดต้นแบบสื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธในรูปแบบเกมการ์ด

และนำไปปฏิบัติการ จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมกระบวนการให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ อาจารย์ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์ลย์ จำนวน 25 รูป/คน ซึ่งจัดเป็นกิจกรรมเสริมการเรียนรู้นอกเวลาเรียน โดยมีขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมผ่านกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการออกแบบสื่อเกมการ์ดและสื่อพุทธศิลป์ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาและการนำเสนอภาพกิจกรรมและชุดองค์ความรู้ และนำผลไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อพัฒนาต้นแบบสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ

ขั้นตอนที่ 7 นำเสนอองค์ความรู้สื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ในรูปแบบเกมการ์ดที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัลทางเฟซบุ๊ก และเว็บไซต์วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์ลย์ จัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และเผยแพร่งานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิม (Traditional Pattern) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางด้านศาสนาเป็นการใช้สื่อแบบดั้งเดิม หมายถึง สื่อประเพณีทางพระพุทธศาสนา (Buddhist Traditional Media) ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อพิธีกรรม สื่อสถานที่ สื่อวัตถุ การเทศน์ พระสงฆ์เผยแผ่ศาสนาด้วยปากเปล่า (มุขปาฐะ) เป็นหลัก เช่น การเทศนาสั่งสอนในวันพระ ซึ่งทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะต้องอยู่ต่อหน้าในเวลาและสถานที่เดียวกัน นับเป็นการสื่อสารรูปแบบดั้งเดิมที่ใช้สืบทอดกันมายาวนาน เช่น หลวงพ่อชา สุภัทโท ใช้ “สื่อบุคคล” คือตัวหลวงพ่อชาเองเป็นสื่อในการ ถ่ายทอดธรรมะ ผ่านการบรรยายธรรมแบบต่อหน้า ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา มีกลยุทธ์ทางการสื่อสารที่สำคัญ ได้แก่ กลยุทธ์การเล่าเรื่อง การอุปมาอุปมัย และความสอดคล้องระหว่างคำสอนและวิถีแห่งการปฏิบัติในทางธรรม โดยอธิบายหลักธรรมที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมผ่านตัวอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัว ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังล้วนแต่ มีประสบการณ์มาก่อนจึงทำให้นึกภาพตามได้ง่าย

2. รูปแบบการเรียนรู้แบบสมัยใหม่ (Modern Pattern) มีรูปแบบสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ตอบสนองความต้องการและความชอบที่แตกต่างกัน ต่อไปนี้เป็นรูปแบบสื่อที่ใช้กันทั่วไป ได้แก่

1) **สื่อสิ่งพิมพ์** เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร รวมทั้งรูปภาพ การ์ด หรือโปสเตอร์ ก็จัดอยู่ในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสิ่งพิมพ์ให้ข้อมูลเชิงลึกและเข้าถึงได้ง่ายแบบออฟไลน์ เป็นที่ต้องการของหลาย ๆ คนเนื่องจากมีลักษณะที่จับต้องได้และอ่านง่าย

2) **สื่อดิจิทัล** ด้วยการถือกำเนิดของเทคโนโลยี สื่อดิจิทัลจึงได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ประกอบด้วยหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-books) บทความออนไลน์ บล็อก และนิตยสารดิจิทัล สื่อดิจิทัลมีข้อได้เปรียบในการเข้าถึงที่รวดเร็ว คุณลักษณะเชิงโต้ตอบ และความสามารถในการอัปเดตข้อมูลแบบเรียลไทม์

3) **สื่อเสียง** รูปแบบนี้ประกอบด้วยพอดแคสต์ หนังสือเสียง และการออกอากาศวิทยุ สื่อเสียงเหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการเรียนรู้หรือบริโภคข้อมูลขณะทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การขับรถหรือออกกำลังกาย มอบประสบการณ์การเรียนรู้แบบแฮนด์ฟรี

4) **สื่อวิดีโอ** สื่อวิดีโอประกอบด้วยวิดีโอเพื่อการศึกษา บทช่วยสอนออนไลน์ สารคดี และการสัมมนาผ่านเว็บ รูปแบบนี้ช่วยให้สามารถเรียนรู้ด้วยภาพและการได้ยิน ทำให้น่าสนใจและมีประสิทธิภาพสำหรับบุคคลจำนวนมาก แพลตฟอร์ม เช่น YouTube และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ทำให้นิเวศวิดีโอเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง

5) **สื่อเชิงโต้ตอบ** รูปแบบนี้ประกอบด้วยแอปเพื่อการศึกษา แพลตฟอร์ม E-learning และเว็บไซต์เชิงโต้ตอบ สื่อเชิงโต้ตอบนำเสนอประสบการณ์การเรียนรู้ที่เป็นส่วนตัวและปรับเปลี่ยนได้ ทำให้ผู้ใช้สามารถมีส่วนร่วมกับเนื้อหาได้อย่างแข็งขัน

6) **สื่อสังคมออนไลน์** (social media) แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ทวิตเตอร์ (Twitter) เป็นต้น ซึ่งทำหน้าที่เป็นแหล่งข้อมูลและการเรียนรู้ และแบ่งปันความรู้ และเฟซบุ๊กเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่เป็นที่นิยมอันดับหนึ่ง จากการสำรวจใน <https://datareportal.com/reports/digital-2023-thailand>

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยฉบับนี้พัฒนาสื่อต้นแบบในรูปแบบการ์ดโดยใช้ข้อความที่คัดสรรจากถ้อยคำที่เป็นลายลักษณ์อักษรผ่านภาษาและสัญลักษณ์ในรูปแบบของคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย 3 คัมภีร์คือ ขุททกปาฐะ ธรรมบท และอุทาน มี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นประดิษฐ์คิดค้น การออกแบบและพัฒนาสื่อในรูปแบบเกมการ์ดเป็นกระบวนการความคิดสร้างสรรค์ (Creative thinking) ซึ่งเป็นผลรวมของหน่วยความคิด ประกอบด้วย 1) จินตภาพ (Image) กับการตอบสนองทางกายภาพ (Physical response) จินตภาพคือการสร้างภาพในสมองหรือนึกคิดเป็นภาพในใจโดยไม่มีเหตุการณ์หรือสิ่งของที่นึกคิด ปรากฏในขณะนั้น เมื่อสมองได้รับการกระตุ้นจากความคิด จึงเกิดการตอบสนองทางกายภาพขึ้น ตามประสบการณ์เดิมที่เคยรับรู้ของบุคคลนั้น ๆ ดังนั้น เมื่อบุคคลนึกถึงภาพในใจ จะพบว่าการรับรู้ทางประสาทสัมผัสอื่น ๆ จะเกิดขึ้น 2) มโนทัศน์ (concept) มโนทัศน์เป็นความคิดรวบยอดตามความเข้าใจของแต่ละบุคคล และมโนทัศน์เป็นส่วนสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้และการสร้างประสบการณ์สำหรับบุคคล ในงานวิจัยฉบับนี้ได้พัฒนาสื่อสร้างสรรค์ในรูปแบบการ์ดเพื่อขยายกรอบความคิด

และปรับกรอบความคิดของผู้ใช้สื่อในรูปแบบการ์ด โดยมีฐานความรู้จากพุทธทศนิกาย 3 คัมภีร์ ได้แก่ ขุททกปาฐะ ธรรมบท และอุทาน 3) คำพูด (words) ภาษา (Language) สัญลักษณ์ (Symbols) ผ่านคำสอน (Precepts) กระบวนการในการคัดสรรเนื้อหาใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้ 1) หลักธรรมซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันสำหรับทุกเพศ ทุกวัยและทุกสถานภาพได้ 2) เนื้อหาหลักธรรมสามารถสะท้อนออกมาเป็นรูปภาพที่จินตนาการได้ง่าย โดยคัดสรรถ้อยคำผ่านคำสอนจากพระคัมภีร์ได้จำนวน 43 ใบ จำแนกรายละเอียด ดังนี้

- 1) ชุดคัมภีร์ 9 พระสูตร เป็นการสร้างสรรค์สื่อจากพระสูตร 9 พระสูตรในคัมภีร์ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ มีเกมการ์ดจำนวน 9 ใบ/ชุด
- 2) ชุดทางแห่งธรรม เป็นการสร้างสรรค์สื่อจากคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบท 26 พรรค มีเกมการ์ดจำนวน 26 ใบ/ชุด
- 3) ชุดพุทธอุทาน เป็นการสร้างสรรค์สื่อจากคัมภีร์ขุททกนิกาย อุทาน 8 พรรค มีเกมการ์ดจำนวน 8 ใบ/ชุด

ขั้นตอนที่ 2 หลักการสร้างสื่อเกมการ์ด ยึดหลัก 3C 1R ได้แก่

1. Concept คือแนวคิดเกี่ยวกับการ์ดที่ต้องการสร้างสรรค์ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้สร้างสรรค์เกี่ยวกับคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย 3 คัมภีร์ ได้แก่ ขุททกปาฐะ ธรรมบท และอุทาน

2. Condition คือเงื่อนไขที่กำหนดในการสร้างสรรค์เกมการ์ด โดยมีกระบวนการในการคัดสรรเนื้อหาใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้

- 1) หลักธรรมซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันสำหรับทุกเพศ ทุกวัยทุกสถานภาพได้
- 2) เนื้อหาหลักธรรมสามารถสะท้อนออกมาเป็นรูปภาพที่จินตนาการได้ง่าย

3. Card คือประเภทในการใช้การ์ด ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ออกแบบเพื่อเป็นเกมการ์ดการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ ซึ่งมีฐานแนวคิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้แบบการหยั่งรู้ของวูฟกัง โคห์เลอร์ กล่าวคือ การหยั่งรู้ (Insight) เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจะเกิดแนวความคิดในการเรียนรู้หรือการแก้ปัญหาขึ้นอย่างฉับพลันทันทีทันใด (เกิดความคิดแวบขึ้นมาในสมองทันที) มองเห็นแนวทาง การแก้ปัญหาตั้งแต่จุดเริ่มต้นเป็น ขั้นตอนจนถึงจุดสุดท้ายที่สามารถจะแก้ปัญหาได้ กระบวนการเรียนรู้นี้จะทำให้เกิดประสบการณ์ aha moment เมื่อกระจำงัดในใจจึงเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ตอบปัญหาซับซ้อนในใจได้

4. Resource คือแหล่งข้อมูล ในงานวิจัยฉบับนี้ได้แก่ คำสอนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คัมภีร์ขุททกนิกาย 3 คัมภีร์ ได้แก่ ขุททกปาฐะ ธรรมบท และอุทาน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนปฏิบัติการด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้เกมการ์ดการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้เกมการ์ดการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้มีฐานคิดมาจากทฤษฎีการเรียนรู้แบบการหยั่งรู้ของวูฟกัง โคห์เลอร์ (Wolfgang Kohler) โดยการสร้างสรรค์เกมการ์ดเพื่อเป็นเครื่องมือกระบวนการ (Facilitator's tool) เมื่อประสบการณ์เดิมของคำสอนพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ผสมผสานกับการจัดรูปแบบกระบวนการคิดผ่านเกมการ์ดคำสอนทางพระพุทธศาสนา จึงสามารถจัดแบบ (Pattern) ของความคิดใหม่เพื่อ

ใช้ในการแก้ปัญหาที่ตนเผชิญอยู่ได้ สอดคล้องกับวิธีการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในการเปลี่ยนบทบาทของครู จากครูสอน (teach) ไปเป็นกระบวนกร หรือเรียกว่า ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (learning facilitator) (วิจารณ์ พานิช, 2555) โดยใช้หลักการในจัดกระบวนการประกอบการใช้เครื่องมือสื่อสร้างสรรค์ที่พัฒนาในงานวิจัย ผ่านกิจกรรม “โค้ชด้วยการด”

ขั้นตอนที่ 4 นำต้นแบบสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ เผยแพร่ในสังคมออนไลน์

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้วิถีพุทธ (Learning on Buddhist way) เป็นรูปแบบการเรียนรู้แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่วิธีคิด วิธีการฝึกหัดปฏิบัติตนตามแนวคำสอนของพระพุทธเจ้า มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้เข้าใจธรรมชาติของชีวิตเพื่อยุ่อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง และน้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สนุกกับการเรียนรู้ ด้วยการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) มีอิสระทางความคิด ความสนใจ และให้ความสำคัญกับการสืบค้นข้อมูล เรียนรู้ด้วยตนเองในทุกสถานที่ตลอดเวลาโดยมีสื่อเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ งานวิจัยนี้เน้นการออกแบบและพัฒนาการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านสื่อสังคมออนไลน์แพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก และเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบุลย์ ผ่านลิ้งค์ <http://119.59.121.87/baansripaiboon/ptest2.html> ที่เปิดให้ทดสอบใช้ทั่วไป ทางกลุ่มเฟซบุ๊ก Buddhist Coaching Cards และเว็บไซต์วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบุลย์

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคม 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการเรียนรู้แบบดั้งเดิม (Traditional Pattern) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางด้านศาสนาเป็นการใช้สื่อแบบ เช่น พระสงฆ์เผยแผ่ศาสนาด้วย การเทศนาสั่งสอน ซึ่งทั้งพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจะต้องอยู่ต่อหน้าในเวลาและสถานที่เดียวกัน และรูปแบบการเรียนรู้แบบสมัยใหม่ (Modern Pattern) เช่น สื่อดิจิทัล สื่อวิดีโอ สื่อสังคมออนไลน์ ในยุคปัจจุบันอยู่ในมิติที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ตัวอย่างเช่น หลวงพ่อชา สุภัทโท ถ่ายทอดธรรมะ ผ่านการบรรยายธรรมแบบต่อหน้า ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารแบบดั้งเดิมของพระพุทธศาสนา แต่ขณะเดียวกันก็มีการนำสื่อสมัยใหม่เข้ามาใช้ร่วมด้วยคือการบันทึกเทปเสียง และวิดีโอ แม้หลวงพ่อชาจะมรณภาพแล้ว พุทธศาสนิกชนรุ่นหลังก็ยังได้ยีนได้ฟังได้ศึกษาธรรมะผ่านสื่อสมัยใหม่ ดังนั้น สื่อการเรียนรู้จึงต้องพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น โดยมีการพัฒนาสื่อใหม่ (New Media) ให้เป็นช่องทางเทคโนโลยีการสื่อสารหรืออินเทอร์เน็ต และการพัฒนาสื่อทางสังคม (Social Media) เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในเชิงบูรณาการของเนื้อหาผ่านการถ่ายทอดจากการเขียนและการส่งผ่านข้อมูลผ่านทางเว็บไซต์หรือเว็บเพจ

2. การพัฒนาต้นแบบสื่อการเรียนรู้วิถีพุทธในรูปแบบเกมการ์ด เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการประดิษฐ์คิดค้นและออกแบบเพื่อพัฒนาในรูปแบบเกมการ์ด จนถึงขั้นปฏิบัติการผ่านกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบผู้เรียนมีส่วนร่วม และให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองนอกชั้นเรียนโดย

ผู้สอนทำหน้าที่เป็นโค้ช และผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาทักษะชีวิตของตนเอง การเรียนรู้ผ่านสื่อเกมสามารถช่วยสร้างประสบการณ์ตรงที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียนผ่านการเชื่อมโยงประสบการณ์ตรง และการตีความหมายจากถ้อยคำและสัญลักษณ์ รวมถึงวางแผนสัญลักษณ์หรือตัวอักษร ทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้หลากหลายมิติ ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ คำสอนจากพระคัมภีร์ สอดคล้องกับขั้นตอนประสบการณ์การเรียนรู้กรวยประสบการณ์ (cone of experience) ของเอ็ดการ์ เดล (1969) จากการสะท้อนข้อมูลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่ไม่เคยใช้เกมการ์ดเพื่อการเรียนรู้มาก่อน และชื่นชอบการจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเกมการ์ดเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพราะให้ความรู้สึกแปลกใหม่ น่าสนใจ ในขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้จากข้อมูลในการ์ดซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก การใช้สื่อการเรียนรู้ในรูปแบบเกมการ์ดวิถีพุทธช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนในการค้นคว้าหาข้อมูลจากพระไตรปิฎกในเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับตนเอง กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนรู้สึกมีส่วนร่วมสัมพันธ์กับองค์ความรู้จึงทำให้เกิดความใฝ่รู้ จากการสะท้อนข้อมูลพบว่าด้านการเชื่อมโยงองค์ความรู้ที่ได้รับจากสื่อการเรียนรู้เพื่อหยั่งรู้ภายในตนเอง และน้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเชื่อมโยงกับตนเอง และนำไปเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติในชีวิตของตนเองได้นั้น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกรูป/คน สามารถเชื่อมโยงหลักคำสอนจากพระคัมภีร์เข้ากับโลกทัศน์ชีวิตของตนเอง เพื่อประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการดำเนินชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Daul (2014) ที่กล่าวว่า เกมเป็นเครื่องมือถ่ายโอนการเรียนรู้เชิงบวก (Positive transfer) และสอดคล้องกับแนวคิดของ อารณ ใจเพียง (2550) ที่กล่าวไว้ว่า การถ่ายโอนเชิงบวกมีผลต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่

3. การดำเนินกิจกรรมการโค้ชด้วยการ์ด ด้วยขั้นตอนการนำต้นแบบสื่อสร้างสรรค์วิถีพุทธเผยแพร่ในสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรสาขาพระพุทธศาสนา โดยมีอาจารย์ทำหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้นอกเวลาเรียนให้แก่นิสิตชั้นปีที่ 1 นิสิตชั้นปีที่ 2 และนิสิตชั้นปีที่ 4 เพื่อกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ โดยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันในระบบออนไลน์ทางกลุ่มเฟซบุ๊ก ช่วยเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียน ใคร่ครวญสะท้อนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากการค้นคว้าองค์ความรู้เพิ่มเติมนอกเวลาเรียน และการเขียนบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ในระยะเวลา 1 สัปดาห์ เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ งานวิจัยนี้มีฐานคิดจากการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ซึ่งมีอุดมการณ์ในการให้เกิดการตระหนักรู้ภายในตน สัมผัสภาวะภายในตนเอง แบบรู้ซื่อๆ อย่างที่ตนเองเป็น จากโจทย์ชีวิตของตนเอง และน้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเชื่อมโยงกับตนเอง และนำไปเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติในชีวิตของตนเองได้ เป็นการพัฒนาทักษะชีวิตไม่ได้มุ่งเน้นในการเรียนรู้เพื่อวัดระดับความจำ หรือการแตกฉานขององค์ความรู้ทางทฤษฎี แต่เน้นสร้างสรรค์การใช้สื่อในชุมชนแห่งการเรียนรู้ แวดล้อมด้วยกัลยาณมิตร ด้วยเมตตาธรรม เพลิดเพลินสบายใจ เป็นพื้นที่ปลอดภัยภายในกลุ่มกิจกรรมโค้ชด้วยการ์ด

การใช้สื่อต้นแบบเกมการ์ดวิถีพุทธทั้งรูปแบบการ์ดและรูปแบบดิจิทัล ในการทำกิจกรรมโค้ชด้วยการ์ดวันละ 1 ใบ จากชุดทางแห่งธรรม ซึ่งมีการ์ดจำนวน 26 ใบ และแบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้กันภายในกลุ่มด้วยบรรยากาศที่เพลิดเพลิน สอดคล้องกับแนวคิดของ ผศ.ดร.สิน งามประโคน จากบทความวิจัยเรื่องนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธว่า หลักการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เร็วขึ้น การสร้างบรรยากาศในการสอนให้

เพลิดเพลิน ปลอดภัย ไม่ตึงเครียด ไม่ให้เกิดความอึดอัดใจแก่ผู้เรียน และให้เกียรติผู้เรียนและให้ผู้เรียนมีบทบาทร่วมกันเป็นหลักการที่สำคัญ (สิน งามประโคน, 2560) และสอดคล้องกับแนวคิดของพนิตตา สินบัว (2565) ที่ว่าการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นสื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่ดึงดูดความสนใจ และกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพทางความคิด

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นที่การออกแบบและพัฒนา (Design and Development) จากการศึกษาและพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ ผู้วิจัยได้พบ

1. องค์ความรู้มิติของการใช้สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเทคโนโลยี เชื่อมโยงกับมิติทางพระพุทธศาสนาเกิดมิติการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ (Learning on Buddhist way in Social media) เพื่อนำคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ในชีวิตของตนเอง โดยงานวิจัยนี้มีฐานคิดจากการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ซึ่งมีอุดมการณ์ในการให้เกิดการตระหนักรู้ภายในตน สัมผัสภาวะภายในตนเอง แบบรู้ซึ้งๆ อย่างที่ตนเองเป็น จากโจทย์ชีวิตของตนเอง และนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเชื่อมโยงกับตนเอง และให้ความสำคัญกับการสืบค้นข้อมูล เรียนรู้ด้วยตนเองในทุกสถานที่ตลอดเวลาโดยมีสื่อเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งงานวิจัยนี้เน้นพัฒนาการเรียนรู้วิถีพุทธผ่านสื่อสังคมออนไลน์แพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก และเว็บไซต์ของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบุลย์

2. องค์ความรู้ใหม่ทางด้านนวัตกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการนำพระพุทธรูปจากพระคัมภีร์มาพัฒนาเป็นสื่อสร้างสรรค์การเรียนรู้วิถีพุทธให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้หลากหลายมิติ ทำให้เข้าใจง่ายขึ้น และกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้คำสอนจากพระคัมภีร์ในรูปแบบของ “การโค้ชด้วยการ์ด” และนำหลักคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเชื่อมโยงกับตนเอง เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติในชีวิตของตนเองได้ เป็นการพัฒนาทักษะชีวิต เน้นสร้างสรรค์การใช้สื่อในชุมชนแห่งการเรียนรู้ แวดล้อมด้วยกัลยาณมิตร ด้วยเมตตาธรรม เพลิดเพลินสบายใจ เป็นพื้นที่ปลอดภัย ภายในกลุ่มกิจกรรมโค้ชด้วยการ์ด ด้วยการใช้สื่อต้นแบบเกมการ์ดวิถีพุทธทั้งรูปแบบการ์ดและรูปแบบดิจิทัล

3. องค์ความรู้ใหม่ทางด้านสื่อเทคโนโลยีในสังคมออนไลน์ โดยการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ผ่านแพลตฟอร์มเฟซบุ๊กและเว็บไซต์วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบุลย์ เพื่อกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้ โดยสร้างพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันในระบบออนไลน์ทางกลุ่มเฟซบุ๊ก เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียน ใคร่ครวญสะท้อนการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง จากการค้นคว้าองค์ความรู้เพิ่มเติมนอกเวลาเรียน จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธ

สรุป

การพัฒนาสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้วิถีพุทธในสังคมออนไลน์ ได้พัฒนาต้นแบบสื่อในรูปแบบเกมการ์ดและสื่อดิจิทัล แล้วนำเนื้อหาและรูปแบบของสื่อการเรียนรู้วิถีพุทธมาพัฒนาเป็นโปรแกรมประยุกต์ในรูปแบบเกมการ์ดดิจิทัล และอธิบายองค์ความรู้จากการ์ดในแต่ละใบผ่านเครือข่ายออนไลน์เว็บไซต์ วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพธิ์บุปผ์ เป็นการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อการเรียนรู้เกมการ์ดวิถีพุทธ ทั้งรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อดิจิทัล พร้อมกับคำอธิบายองค์ความรู้ของการ์ดดิจิทัลแต่ละใบ ผู้เรียนย่อมเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับในลักษณะของการถ่ายโยงการเรียนรู้เชิงบวกด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อการหยั่งรู้ที่มีอุดมการณ์เพื่อการเกิดการตระหนักรู้ภายในตน การที่ผู้เรียนเป็นผู้สร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้เกิดการเรียนรู้ภายใน มีกระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้สื่อเกมการ์ดเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพราะให้ความรู้สึกแปลกใหม่ น่าสนใจ น่าสนใจ ในขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้จากข้อมูลในการ์ดซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระไตรปิฎก ทำให้ได้ศึกษาหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ดังนั้นการพัฒนาสื่อเกมควรได้รับการสนับสนุนในการนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนให้กับนิสิตในสถาบันการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การพัฒนาสื่อเกมจากคัมภีร์ชาดก เนื่องจากคัมภีร์ชาดกเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจ เข้าใจง่ายสำหรับเด็กและเยาวชน และสามารถนำเสนอในรูปแบบเรื่องเล่าผ่านการเล่นเกมธรรมะ

2.2 การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สื่อมัลติมีเดียจากคัมภีร์ชาดก เนื่องจากคัมภีร์ชาดกสามารถนำมาพัฒนารูปแบบสื่อได้หลากหลายมิติและน่าสนใจต่อการเรียนรู้สำหรับเด็กและเยาวชน

บรรณานุกรม

จีน แบรี่. (2549). *การให้การปรึกษา*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

พนิตตา สีนบัว. (2565). *การพัฒนาทักษะการฟังภาษาญี่ปุ่นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้ด้วยเกมดิจิทัลเพื่อการศึกษา*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิจารณ์ พาณิช. (2555). *วิธีการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

สมจิต จันทรฉาย. (2557). *การออกแบบและการพัฒนาการเรียนการสอน*. นครปฐม: บริษัทเพชรเกษม
พรินติ้ง กรุป.

สิน งามประโคน. (2560). *นวัตกรรมแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ*. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2550). *หลักการสอน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Daul, S.. (2014). *Game Design for Learning*. N.P.:American Society for Training & Development.

Dale, E. (1969). *Audiovisual methods in teaching*. 3rd ed., New York: the Dryden Press.

Kemp, S. (2023). สืบค้น 27 มิถุนายน 2566 จาก <https://datareportal.com/reports/digital-2023-thailand>.

ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ

The Effects of Mindful Bowing Meditation Practice with Dhamma Gita

¹นฤมล จิววัฒนาสุข, ²พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีรอาจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวัฒนโก),

³พระเจริญ วฑฒโน, ⁴พระวิระชัย เมตตาธิโร, ⁵พระวรพนธ์ วรธมโม และ ⁶วรณิข วสุรัตน์

¹Narumon Jiwattanasuk, ²Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched Siri wattago),

³Phra Charoen Vaddhano, ⁴Phra Wirachai Mettatheero

⁵Phra Woraponte Varadhammo, and ⁶Voranij Vasuratna

^{1,6}วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,6}International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

^{2,3,4,5}ธรรมสถานมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา

^{2,3,4,5}Buddhamahametta Foundation.

¹Corresponding Author's Email: narumon.ji@mcu.ac.th

Received: March 13, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน 2) เพื่อศึกษาและสร้างกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับคนทำงาน 3) เพื่อประเมินและนำเสนอผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือการสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มย่อย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ จากข้อมูลการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เขียนบรรยาย นำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน มีอยู่ 3 ปัญหาใหญ่ๆ คือ ปัญหาในการเจริญสติในการทำงานเนื่องจากงานและผัสสะระหว่างการทำงาน ปัญหาที่สองเป็นปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการจัดการเวลาในการปฏิบัติธรรมเข้ามาในชีวิตการทำงาน และปัญหาที่สามเป็นปัญหาในการเจริญสติในเรื่องสภาพอินทรีย์ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา มีกำลังอ่อน 2) เปิดเพลงธรรมคีตะเพลงขอขมากรรมและเพลงองค์ใดพระสัมพุทธ น้อมจิตไปตามบทเพลงและเจริญสติกราบพระซ้ำๆ รู้กายใจ รู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น ผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ก่อนการทำงานและก่อนนอนต่อเนื่องเป็นเวลา 14 วัน หรือ 2 สัปดาห์ 3) ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ คือ ส่งผลต่อสติ จิตใจและการทำงาน ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้คือการจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะให้แก่พนักงานและการจัดฝึกอบรมแก่พนักงานในองค์กรให้ได้มีการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ องค์ความรู้ที่ได้รับ สามารถนำไปเผยแพร่ให้พนักงานในองค์กรที่มี

ปัญหาในการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน ไปลองฝึกปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตาม ก่อนจะนำไปฝึกปฏิบัติเองที่บ้านควรได้เข้าฝึกอบรมและได้รับการนำปฏิบัติจากวิทยากรก่อนเพื่อส่งผลต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติ

คำสำคัญ: การฝึกเจริญสติ; กราบพระ; ธรรมคัมภีร์

Abstract

The objectives of this research are 1) To study the problems that the working people have when practicing mindfulness meditation at home or at work by themselves. 2) To study and create a development process of the practice of mindfulness meditation for working people. 3) To evaluate and present the effects of mindful bowing meditation practice with Dhamma gita. This research used qualitative method. There were 20 key informants. The data were collected by using in-depth interview and focus group discussion. Thematic analysis was used in this research.

The results revealed that 1) there are three main problems or obstacles when working people practice mindfulness meditation at home or at work by themselves which are the work and something that comes to disturb when working, the time management for bringing meditation into working lifestyle and controlling faculty (confidence, effort, mindfulness, concentration, and wisdom). 2) working people have to play two Dhamma songs (Repentance and Homage to the Buddha) and do the mindful bowing meditation by slowly bowing and using the mind to follow the lyrics and be mindful: know body, mind and Dhamma that arises at least two times per day before starting to work and before going to bed for two weeks or fourteen days. 3) The mindful bowing meditation practice with Dhamma gita affected the mindfulness, the mind, the work. The suggestion is to organize a seminar to share the knowledge about the effects of mindful bowing meditation practice with Dhamma gita and a workshop for employees at the organizations to practice the mindful bowing meditation with Dhamma gita.

Knowledge gained can be shared with employees in organizations who struggle to practice mindfulness on their own, either at home or at work. You can try practicing mindfulness. However, before practicing at home, it's advisable to attend training and be guided by a lecturer to ensure the effectiveness of the practice.

Keywords: Practice of Mindfulness Meditation; Bowing; Dhamma Gita

บทนำ

อานิสงค์ของการเจริญสตินั้นมีมากมาย พระเทพวัชรบัณฑิต (2564) กล่าวว่า การเจริญสติช่วยให้จิตใจอ่อนคลาย หายเครียด เกิดความสงบและช่วยในด้านการงานให้มีประสิทธิภาพเพราะจิตที่เป็นสมาธิแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กระทำ ย่อมทำให้คิดรอบคอบและทำงานได้ผลดี อีกทั้งประโยชน์ของการฟังดนตรี ในสมัยพุทธกาล พระสมณโคดมได้ยินเสียงเครื่องดนตรีคือเสียงตีพิณ 3 สาย พินสายที่ตั้งนั้นสายพินนั้นขาดลง ส่วนสายพินที่หย่อนนั้นเสียงไม่กังวาล ส่วนสายพินที่ตั้งพอดีนั้นเสียงไพเราะ ท่านจึงเลิกระบ้าเพ็ญทุกกริยา พบหนทางสายกลางและตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ที่ 4 ทรงพระนามว่า “พระสมณโคดมพุทธเจ้า”

ในอีกเหตุการณ์ที่พระเถระได้เดินผ่านและได้ฟังเสียงหญิงร้องเพลง และได้บรรลุธรรมเป็นอรหันต์สรุปว่า การได้ฟังดนตรี เช่นเสียงร้องเพลง หรือการฟังธรรมนั้นถือว่าเป็นหนึ่งในเหตุแห่งการบรรลุธรรม คือการที่จิตเกิดปัญญาเห็นแจ้งในอริยสัจ 4 ตามความเป็นจริง คือสามารถกำจัดกิเลสคือสังโยชน์ สำเร็จมรรคผล

เป็นพระอริยบุคคล อันได้แก่ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เช่นการที่ พระอัญญาโกณฑัญญะได้ฟังธรรมจากองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน ขอบวชเป็น พระภิกษุรูปแรก

ในพระไตรปิฎก ฉบับหลวง เล่มที่ 22 หน้า 20 ได้แสดงข้อความถึง เหตุแห่งการณบรรลุธรรมมี 5 ประการ ดังนี้ 1) บรรลุธรรมขณะฟังธรรม 2) บรรลุธรรมขณะแสดงธรรม 3) บรรลุธรรมขณะสาธยายธรรม 4) บรรลุธรรมขณะพิจารณาธรรม 5) บรรลุธรรมเพราะเจริญสมาธินิมิต การหลุดพ้นแต่ละประเภทนั้น ผู้ปฏิบัติต้องมีคุณสมบัติคือ เป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีจิตตั้งมั่น อุทิศกายใจต่อการปฏิบัติ นอกจากนี้ ดนตรีเป็นส่วนช่วยในเหตุแห่งการบรรลุธรรมแล้ว ดนตรีนั้นยังสามารถนำมาใช้ในการบำบัดได้อีกด้วย อุบล จ๋วงพานิช และคณะ (2555) ได้ทำวิจัยโดยใช้ดนตรีบำบัดแล้วพบว่า ดนตรีบำบัดช่วยลดความวิตกกังวลและความปวดในผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับยาเคมีบำบัดได้ ความปวดในผู้ป่วยมะเร็ง เกิดจากเนื้อเยื่อในร่างกายได้รับการ กดเบียดและการแพร่กระจายของมะเร็ง เกิดการกระตุ้นตัวรับความปวด ส่งกระแสไปตามใยประสาท ผ่านไข สันหลังไปยังสมอง กระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์ต่อความเจ็บปวด ทำให้สารเอนดอร์ฟินลดลง ทำให้ผู้ป่วย มีความวิตกกังวลและปวดมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การนำดนตรีบำบัดมาใช้ ช่วยทำให้ผู้ป่วยรู้สึกผ่อนคลาย ลด ความปวดและวิตกกังวล โดยที่ดนตรีบำบัดจะไปปรับเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ ความจำและ ประสบการณ์ที่สมอง ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากความปวด รู้สึกผ่อนคลายมากขึ้นทำให้หลังสารเอนดอร์ฟิน ทำให้ความวิตกกังวลและความปวดลดลงได้

สมุลชาติ ดวงบุปผา และคณะ (2551) ได้นำดนตรีมาใช้ทดลองวิจัยกับผู้ป่วยที่ต้องใช้เครื่องหายใจ แล้วพบว่า ดนตรีสามารถบำบัดความวิตกกังวลในผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจได้ เนื่องจากการใช้เครื่องช่วย หายใจสามารถก่อให้เกิดความเครียดต่อผู้ป่วยได้ ซึ่งผลการทดลองวิจัยครั้งนี้พบว่า ดนตรีสามารถช่วยลดความ วิตกกังวลของผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจได้ Imed Kacem et al. (2020) วิจัยเกี่ยวกับเรื่องดนตรีบำบัด สามารถช่วยลดความเครียดได้ การวิจัยนี้มีการประเมินผลของดนตรีบำบัดต่อระดับความเครียด การวิจัยนี้มี 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือการประเมินระดับความเครียดเบื้องต้น ขั้นตอนที่ 2 จัดดนตรีบำบัดสามครั้งต่อวันใน ช่วงหนึ่งเดือน ขั้นตอนที่ 3 คือการประเมินระดับความเครียดอีกครั้งหลังได้รับดนตรีบำบัดเป็นเวลา 1 เดือน การใช้ดนตรีบำบัดนี้เป็นแนวทางใหม่ที่สามารถช่วยลดความเครียด

เพลงช่วยรักษาโรคได้ ดนตรีมีผลเชิงบวกต่อความเจ็บปวด ความผิดปกติของการนอนหลับ การเรียนรู้ ความจำ ไอคิว ความซึมเศร้า ความวิตกกังวล และโรคพิเศษ เช่น ออทิสติก (Hosseini and Hosseini, 2018) เบญจ ปูองกันภัย (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “ผลฉับพลันของการฟังดนตรีคลาสสิกที่มีต่อความเครียดในคนวัย ทำงาน” ผลการทดลองพบว่าการฟังดนตรีคลาสสิกเป็นเวลา 25 นาทีช่วยลดระดับความเครียดในคนวัยทำงาน ได้โดยทำให้ อัตราการเต้นของหัวใจและความดันโลหิตลดลง และเพิ่มคลื่นไฟฟ้าสมองอัลฟา จิตภาา เกิดสุริ วงษ์ และ คณะ (2565) ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของโปรแกรมดนตรีพุทธบำบัดต่อการเพิ่มสมาธิต่อเนื่องสำหรับ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ กรุงเทพฯ” โดยใช้ โปรแกรมดนตรีพุทธบำบัดที่พัฒนาขึ้น ซึ่งประกอบด้วยเสียงสวดมนต์ไพเราะของคปริตร ผสานกับเสียงดนตรีและ เสียงธรรมชาติแทรกสอดคลื่นเสียงไบนอราลบีตส์แบบซ้อนทับ (Superimposed binaural beats) ที่ 10

เฮิร์ตซ์ (Hz) ใช้ระยะเวลาฟังครั้งละ 20 นาที เป็น เวลา 8 สัปดาห์ๆ ละ 5 วัน ผลติดตามหลังเสร็จสิ้นการทดลองเป็นระยะเวลา 1 เดือน โดยการสัมภาษณ์ผู้ปกครองทางโทรศัพท์พบว่าหลังเข้าโปรแกรมดนตรีพุทธบำบัด ผู้เข้าร่วมการทดลองมีพฤติกรรมอารมณ์ดีขึ้น การฟังดนตรีพุทธบำบัดทำให้เด็กๆ สนใจจะฟังบทสวดมนต์ เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก เด็กๆสามารถใช้เครื่องเล่น MP 3 เองได้ โดยไม่ต้องร้องขอให้ผู้ใหญ่มาช่วย นอกจากนี้ยังพบว่าช่วยผ่อนคลายความเครียด ทำให้เด็กนอนหลับสบาย และลดการทานยา ปรับพฤติกรรมลงด้วย นันทวัน มะยะเฉียว (2552) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการฟังเพลงธรรมะต่อคุณภาพการนอนหลับของผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาล” พบว่าเวลาผู้เข้าโครงการวิจัยได้ฟังเพลงธรรมะ ร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง รู้สึกจิตใจสงบ ไม่ฟังชาน รู้สึกคลายเครียด ร้อยละ 98.2 รู้สึกผ่อนคลาย และรู้สึกสบายใจ 94.6 รู้สึกมีสมาธิ 85.7 รู้สึกไม่สบายใจจากเรื่องต่างๆเช่น ความเจ็บป่วย ผลของวิจัยนี้ช่วยเพิ่มคุณภาพการนอนของผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาล ปองหทัย จันทรมณี และ ดร.สุณิสา ไทยจินดา (2565) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการฟังดนตรีผ่อนคลายเพื่อลดภาวะความเครียดในวัยทำงาน เนื่องจากวัยทำงานเป็นวัยที่สามารถเกิดความเครียดทางร่างกายและจิตใจได้ง่าย เช่น หารายได้ลดลง ค่าใช้จ่ายต่างๆ หนี้สิน การเปลี่ยนงาน เป็นต้น และเสียงดนตรีสามารถสร้างภาวะผ่อนคลายผ่านระบบประสาทหู เชื่อมโยงกับระบบจิตประสาทส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และส่งไปที่ระบบลิมบิก กระตุ้นสมองให้เกิดความพึงพอใจ และร่างกายหลั่งสารเอ็นโดรฟิน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้มีการทดลองโดยแบ่งผู้ทดลองในวัยทำงาน(พนักงานเอกชน) เป็น 2 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มทดลอง(ฟังดนตรี) ให้ฟังดนตรีผ่อนคลายวันละ 5 นาที (5 ครั้ง สัปดาห์) กลุ่มควบคุม(ใช้ชีวิตปกติ) โดยผลการศึกษาได้พบว่ากลุ่มทดลองฟังดนตรีมีความรู้สึกด้านลบที่ลดลง ระดับความเครียดลดลงรับมือสถานการณ์ความเครียดได้ดีกว่ากลุ่มควบคุมที่ใช้ชีวิตปกติ ดังนั้นการฟังดนตรีเป็นปัจจัยที่ช่วยลดความรู้สึกด้านลบ สามารถลดพฤติกรรมความเครียดและเบี่ยงเบนอารมณ์ไม่ดี สร้างประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาได้ดียิ่งขึ้นอันเป็นสาเหตุของการที่สัดส่วนความเครียดลดลง

เกวลี แสงฤทธิ์ (2565) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพของเสียงดนตรีเพื่อการบำบัดในการลดภาวะหมดไฟในการทำงานและเพิ่มคุณภาพการนอนหลับของบุคลากรโรงพยาบาลเอกชนในเครือแห่งหนึ่งในจังหวัดระยอง เนื่องจากบุคลากรโรงพยาบาลเป็นอาชีพที่มักจะถูกคาดหวังว่าต้องรับรู้อารมณ์ มีความรู้สึกร่วมกับผู้ป่วย ซึ่งสามารถพัฒนาไปถึงขั้นที่คิดว่าความรู้สึกของผู้ป่วยเป็นของตัวเอง เกิดภาวะเข้าอกเข้าใจผู้อื่นมากไป สุดท้ายแล้วมักจะรู้สึกท้อแท้ หวัง ยิ่งทำงานยิ่งเหนื่อย และไม่สามารถรับภาระงานได้ในที่สุด นอกจากนี้ปัจจัยสำคัญของภาวะหมดไฟในการทำงาน คือการพักผ่อนและนอนหลับไม่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย ซึ่งดนตรีสามารถทำให้เกิดความผ่อนคลายและมีคุณภาพการนอนหลับที่ดีขึ้น เพราะดนตรีถือเป็นสิ่งที่มีความสากล ทุกคนสามารถเข้าถึงดนตรีและเข้าใจอารมณ์เพลงแม้จะไม่มีทักษะหรือเข้าใจความหมาย จากการทดลองได้มีการแบ่งคนทดลองเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม ผลของการทดลองทำให้ทราบว่ากลุ่มทดลองที่ได้รับดนตรีบำบัดสามารถมีสติและความนึกคิดอยู่กับปัจจุบันโดยไม่ถูกสั่นคลอนจากปัจจัยภายนอกได้ง่าย คะแนนความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ลดลง และจากการศึกษาคุณภาพการนอนหลับเมื่อทดสอบทางสถิติแล้วมีเพียงกลุ่มทดลองที่มีระยะเวลาการนอนหลับจริงลดลง จึงสามารถสรุปได้ว่าดนตรีสามารถทำให้หลับได้ง่ายขึ้นและลดภาวะหมดไฟจากการทำงานได้

การเจริญสติและดนตรีบำบัดสามารถมีผลดี มีผลดีต่อทางด้านจิตใจช่วยลดความเครียด อีกทั้งยังส่งผลต่อร่างกาย ช่วยรักษาโรคได้ รูปแบบปฏิบัติที่ผสมผสานการเจริญสติควบคู่ไปกับดนตรีบำบัดก็น่าจะมีแนวโน้มที่จะส่งผลดีต่อด้านร่างกายและจิตใจของผู้ปฏิบัติธรรม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงต้องการกระบวนการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบ ขั้นตอนวิธีการอย่างไร และ ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ ส่งผลต่อสติ จิตใจ ร่างกาย อย่างไร เพื่อที่จะทราบวิธีที่การปฏิบัติเจริญสติที่ง่ายเพื่อช่วยให้บุคคลทำงานสามารถนำไปฝึกเจริญสติที่บ้านได้

บุคคลที่ต้องทำงานนั้นมีรูปแบบชีวิตที่เร่งรีบ มักจะมีอุปสรรคในการฝึกเจริญสติ เช่นด้วยหน้าที่ความรับผิดชอบที่มากมายทำให้ไม่มีเวลาในการเจริญสติ นั่งสมาธิหรือเดินจงกรม อีกทั้งสถานที่ที่ไม่เอื้ออำนวยให้ปฏิบัติ หรือแม้กระทั่งสถานที่อำนวยก็ไม่อาจจะสามารถฝึกด้วยตนเองได้ เนื่องจากไม่เคยฝึกมาก่อน หรือถ้าฝึกมาแล้วอาจจะจำขั้นตอนในการปฏิบัติไม่ได้ ต้องการวิทยากรนำปฏิบัติ การขาดการฝึกเจริญสตินั้น สามารถส่งผลต่อทางด้านสติ สมาธิ รวมไปถึงจิตใจได้ หากบุคคลนั้นขาดสติ หรือไม่มีสติที่มากพอ ก็จะสามารถส่งผลกระทบที่ไม่ดีต่อการทำงานและการอยู่ร่วมกัน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการฝึกเจริญสติชีวิตประจำวัน และต้องการจะหาวิธีที่ง่ายเพื่อช่วยให้บุคคลทำงานสามารถนำไปฝึกเจริญสติที่บ้านและที่ทำงานได้ งานวิจัยนี้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความเป็นมาของปัญหาเช่น เวลาอันจำกัดในการฝึกเจริญสติ สถานที่ไม่เอื้ออำนวยในการฝึกเจริญสติ ไม่สามารถฝึกเจริญสติด้วยตนเองได้ และยังเล็งเห็นถึงความสำคัญในการทำการวิจัยการฝึกเจริญสติเพื่อช่วยพัฒนาสติซึ่งจะสามารถส่งผลดีต่อองค์กร รวมไปถึงองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ เกิดความสงบสุขในสังคมการทำงานได้

กรณีศึกษาผู้เข้าร่วมวิจัยจะต้องเคยปฏิบัติธรรมของมูลนิธิพุทธะมหาเมตตามาก่อนอย่างน้อย 3 ครั้ง เป็นผู้สมัครใจที่จะฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงานและเป็นบุคคลทำงานที่ยินยอมให้เก็บข้อมูลส่วนบุคคลด้านปัญหาของการฝึกเจริญสติของคนที่ปฏิบัติธรรมด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงานและประเมินผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะเพื่อทำการวิจัยได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้วิธีคัดเลือกผู้เข้าร่วมโดยสอบถามจากผู้ปฏิบัติที่เคยเข้าปฏิบัติธรรม ณ มูลนิธิพุทธะมหาเมตตา ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยทำการศึกษาผู้ที่เคยปฏิบัติกราบพระเจริญสติด้วยธรรมคีตะที่สถานปฏิบัติธรรมมาแล้ว เนื่องจากการวิจัยนี้ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยจะต้องนำไปฝึกปฏิบัติที่บ้านที่ทำงานเอง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างนั้นทำด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้มีทั้งสิ้นประมาณ 20 คน

แรงจูงใจที่อยากจะศึกษาเพื่อต้องการทราบว่า ปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน และเพื่อต้องการทราบว่า กระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับผู้ทำงานเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบ เงื่อนไข ขั้นตอนวิธีการอย่างไร อีกทั้งเพื่อต้องการทราบปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน กระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับคนทำงาน และผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคีตะ ประโยชน์ที่ได้รับทำให้ได้ทราบว่า ปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงานสำหรับ

คนทำงานคืออะไรบ้าง กระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับผู้ทำงานเป็นอย่างไร มีองค์ประกอบ เงื่อนไข ขั้นตอนวิธีการอย่างไร และผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคืตะคืออะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงานสำหรับคนทำงาน
2. เพื่อศึกษาและสร้างกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับคนทำงาน
3. เพื่อประเมินและนำเสนอผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคืตะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการอุปถัมภ์ทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับหนังสือรับรองจริยธรรมจากบัณฑิตวิทยาลัย เลขที่ ว. 101/2567 วันที่ 11 มีนาคม 2567 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก และบทความวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เป็นผู้ที่ทำงานและเคยปฏิบัติธรรมที่มูลนิธิพุทธมหาเมตตามาก่อนแล้วอย่างน้อย 3 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews) ใช้คำถามปลายเปิด 2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ผ่านทางออนไลน์ โดยมีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากด้านการปฏิบัติธรรม เช่น อาจารย์ผู้ประพันธ์เพลงธรรมคืตะ และนักวิชาการธรรมคืตะ รวมถึงกลุ่มคนทำงานที่เคยปฏิบัติธรรม 3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติ (R&D)

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล บันทึกวิดีโอผ่าน Zoom และมีการถอดเทปภาษาไทย

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล หรือ การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) จากข้อมูลการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

1. ปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงานสำหรับคนทำงาน การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 ท่าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติธรรมเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน มีอยู่ 3 ปัญหาใหญ่ๆ คือ 1) ปัญหาในการเจริญสติในการทำงานเนื่องจากงานและผัสสะระหว่างการทำงาน 2) ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการจัดการเวลาในการปฏิบัติธรรมเข้ามาในชีวิตการทำงาน และ 3) ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการไม่ยากปฏิบัติธรรม

2. กระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับคนทำงาน การประชุมกลุ่มย่อยนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติไปในแนวทางเดียวกัน พระวิปัสสนาจารย์ กล่าวว่า “การกราบพระ ถ้าในหลักสติปัฏฐาน 4 นะครับ ท่านก็จะมีเน้นการกราบเหมือนกันนะในการปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน 4 แบบพม่า ก็จะมีเมื่อใดที่อย่างที่คุณวิจัยบอกก็คือการที่เราวาง เบื่อหน่าย จิตตกเนี่ย ส่วนใหญ่ระหว่างที่เราปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 เนี่ยท่านก็ให้เรากราบแบบเขาเรียกว่ากราบแบบสติปัฏฐานมีเหมือนกัน ก็จะกราบพระซ้ำๆ โดยที่ท่านจะเน้นว่ากราบไปแต่ละครั้งเนี่ยให้น้อมจิตถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ในการกราบเนี่ยแน่นอนการปฏิบัติธรรมเมื่อเราปฏิบัติไปเรื่อยๆ เนี่ยมันย่อมมีนิเวศน์เข้ามาครอบงำทำให้เราเบื่อหน่าย จิตมันเศร้าหมอง ท่านก็เลยบอกว่าเมื่อไหร่ที่จิตมันเริ่มเศร้าหมองเนี่ยให้กราบสติปัฏฐาน 4 ทันทีเพื่อเพิ่มศรัทธาให้ตัวเองขึ้นมา ก็จะมีเหมือนกัน ก็ใช้หลักนี้ในการสร้างศรัทธาให้ตัวเองขึ้นมา แล้วมันก็จะม่กำลังใจในการปฏิบัติ ฉะนั้นก็จึงไม่แปลกนะ ...” ในมุมมองของนักวิชาการรู้สึกว่าการกราบพระพร้อมเสียงเพลงธรรมคืตะก่อนนอนนั้นเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์มาก สังเกตว่าการสวดมนต์ให้ว่พระก่อนนอนหลายด้าน ช่วยทำให้มีสติ “เราไม่ฟุ้งซ่านก่อนที่เราจะนอน เราทำงาน ทำอะไรมาทั้งวันเราไม่ทราบ เราคิดนู่นคิดนี่เรื่องงานอะไรสารพัดไม่ว่าจะอะไรก็ตามแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเราจะรวมมาไว้ในใจเราตลอดเวลา แต่เมื่อเราได้กราบพระ ได้ทำอะไรก่อนนอน เป็นการเจริญสติ เจริญสมาธิ แล้วก็โดยการใชห้หลักธรรมคำสอนของทางพุทธศาสนาในการสวดมนต์แล้วให้ว่พระก่อนนอน มันช่วยมากเลยให้จิตใจเราสงบ อันนี้ในแง่ทางการแพทย์เมื่อเวลาจิตใจเราสงบ เมื่อใจเราผ่อนคลาย เมื่อทุกอย่างมันมี ไม่มีอะไรมาฟุ้งซ่านให้เราคิดมากมายต่างๆ เนี่ย ทำให้การสื่อสารประสาทจะช่วยให้ดีขึ้น ทำให้การนอน คุณภาพของการนอนมีประสิทธิภาพเต็มทีมากขึ้น ...” และท่านยังกล่าวถึงผลประโยชน์ของเพลงธรรมะอีกด้วยว่า “อีกอันหนึ่งเมื่อเอาเพลงธรรมะมาเสริม คือโดยหลักการแยกกันเฉพาะเพลง หลักการทางการแพทย์ก็คงจะเคยได้ยินอยู่แล้วว่ามีการใช้เพลงในเด็กที่จะช่วยด้านเสริมพัฒนาการและวิจัยมาแล้วทั่วโลกเห็นพ้องต้องกัน หรือว่าเราสังเกตจากตัวเราเองก็ได้ เมื่อเรามีภาวะทางอารมณ์อะไรต่างๆ โมโหอะไรมา เครียดอะไรมา เศร้าอะไรมา เรากลับมาที่บ้านเราเปิดเพลงฟังเพลงที่เราชอบๆ อะไรก็แล้วเปิดไปเถอะ พอเปิดปุ๊บใจเราสบายขึ้น สิ่งทีทุกข์ สิ่งทีเศร้า สิ่งทีอะไรต่างๆ ที่มันเกิดขึ้นมากับเราทั้งวันมันเบาคลายไป และถ้าเกิดเปลี่ยนจากเพลงที่เราชอบเพลงทางโลกเนี่ยมาเป็นเพลงธรรมะ” ทางผู้เชี่ยวชาญด้านเพลงธรรมคืตะ กล่าวว่า เป็นการเจริญพุทธานุสติและเป็นการปฏิบัติสติปัฏฐาน และเล่าถึงประสบการณ์ส่วนตัวว่า เพลงธรรมคืตะช่วยในการเจริญพุทธานุสติ “เพลงพระพุทเจ้า เพลงที่มีความหมายให้เราได้น้อมจิตซาบซึ้งในพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเนี่ยก็เป็นเพลงที่ใช้ในการให้เราเจริญพุทธานุสติ ธรรมมานุสติ สังฆานุสติอยู่แล้วนะคะ...” ส่วนทางด้านผู้ที่เป็นบุคคลทำงานและเคยปฏิบัติกราบพระเจริญสติด้วยธรรมคืตะ แสดงความคิดเห็นว่ากระบวนการของผูวิจัยเหมาะสม กล่าวว่า “ส่วนตัวเองเนี่ยอาจจะชอบเพลงอื่นมากกว่า 2 เพลงนี้แต่ก็สามารใช้ได้ทั้ง 2 เพลง เหตุเพราะเราฝึกอยู่บ่อยๆ นะครับ ไม่ว่าจะเข้าหรือเย็นเพราะว่าส่วนตัวแล้วเป็นคนทีตื่นนอนตอนเช้าจะต้องกราบพระก่อนจะฟังเทศน์ กราบเพื่อขอบคุณ ขอขมากรรม อันนี้เป็นปกติที่ทำมาตลอดเพราะฉะนั้นเวลาเราฟังเพลงหรือปฏิบัติมันก็จะเข้าถึงในเนื้อเพลงเนื้อหานั้นง่ายขึ้นครับ ในเชิงทฤษฎีแล้วธรรมะคืตะเนี่ยเป็นสิ่งที่ดีแน่นอนนะครับ สามารถที่จะจูงใจคนให้เข้าถึงธรรมะได้เร็วและก็เมื่อจิตมีสมาธิ มีกุศลนะครับ มีการขอขมากรรมแล้วเนี่ยก็ง่ายต่อการที่จะไปคิดหรือทำงานต่อไป อันนี้เป็นสิ่งที่ดีแล้วก็

เห็นด้วยอย่างยิ่งนะครับ อันนี้ก็ในแง่ของการที่เราจะเผยแพร่สิ่งเหล่านี้ให้กับคนทำงานนะครับก็คิดว่าอาจจะต้องมีรูปแบบหรือบทอะไรบางอย่าง ที่ให้เขาได้รู้ถึงขั้นตอนวิธีการทำที่ชัดเจนในการที่จะนำไปปฏิบัติ นะครับ และวิชานี้ก็จะเผยแพร่ได้ดียิ่งๆ ขึ้นไปนะครับ”สรุปในกลุ่มสนทนากลุ่มนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติไปในแนวทางเดียวกัน ทุกๆท่านเห็นว่าการกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้นเหมาะสมโดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) เปิดเพลงธรรมคัมภีร์เพลงขอขมากรรมเป็นเพลงแรก ความยาว 4 นาที 42 วินาที 2) หลังจากเปิดเพลงขอขมากรรม ก็เริ่มน้อมจิตไปตามบทเพลงและเจริญสติกราบ พระช้ารู้กายใจ รู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น 3) หลังจากเพลงแรกจบ เปิดเพลงที่ 2 คือเพลงองค์ใดพระสัมพุทธต่อน้อมจิตไปตามบทเพลงและเจริญสติกราบพระช้ารู้กายใจ รู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น 4) การปฏิบัติธรรมเจริญสติสำหรับผู้ทำงานนี้ ผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ก่อนการทำงานและก่อนนอนต่อเนื่องเป็นเวลา 14 วัน หรือ 2 สัปดาห์

3. การประเมินและนำเสนอผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคัมภีร์ ผลการวิจัยพบว่าผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคัมภีร์ ส่งผลต่อ 3 ด้านคือ 1) สติ 2) จิตใจ 3) การทำงาน

3.1 ทางด้านสติ พบว่า

3.1.1 รู้กายรู้จิตใจตัวเอง ตัวอย่างผลต่อสติก่อนการทำงานที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 10 กล่าวว่า“ถามว่าเพิ่มขึ้นขนาดไหน มันเหมือนมันมีความบอยขึ้นของการสังเกตร่างกายและจิตใจอย่างนี้ดีกว่า คือปกติเราอาจจะเผลอ เผลอเยอะขึ้น เผลอเยอะกว่านี้ แต่พอเราใช้เพลงด้วย แล้วพอเรามีตารางการปฏิบัติอย่างนี้มันทำให้เรารู้สึกว่าเราค้นชินกับสิ่งที่เกิดขึ้นมากขึ้น เหมือนอะไรที่ไม่เคยเห็นเราก็ได้เห็น คืออาจจะถ้าเปรียบเทียบกับอารมณ์เราตอนแรกอาจจะเห็นกว่าจะรู้สึกตัวก็คืออาจจะโกรธไปแล้ว แต่นี่ค่อยๆ เห็นอารมณ์ที่มันเปลี่ยนแปลงเราอาจจะยังระงับอารมณ์ไม่ได้แต่ก็รู้สึกว่าร่าเริงๆ ละเอียตมากขึ้นว่าระดับมันเป็นยังไง มันมาตอนไหน ตอนนี้เป็นยังไง หรือว่าระหว่างวันเรารู้สึกว่าตอนนี้ไม่ได้มีอารมณ์กระทบนะ ตอนนี้จิตใจเราเป็นยังไง”

3.1.2 รู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังเป็นขั้นตอน ตัวอย่างผลต่อสติก่อนการทำงานที่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยรู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังเป็นขั้นตอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 2 กล่าวว่า “ในที่นี้อย่างเวลาเหมือนเริ่มทำงานในแต่ละวันมันจะแบบไม่แน่นอน อาจจะวันนี้นัดคนไปส่งขนม อีกวันนึงต้องไปซื้ออีกแล้วอะไรแบบนี้ พอแบบเหมือนได้ก่อนเริ่มทำงานเหมือนได้มีเวลานั่งคิดว่าวันนี้จะทำตามขั้นตอนยังไงในการหลังจากที่กราบพระเสร็จแล้ว เตรียมตัวจะขึ้นรถขับออกไป ก็จะมีเหมือนแพลน มีสติมากขึ้นว่าวันนี้ควรจะทำอันนี้ก่อน ทำอันนี้ต่อไป แล้วก็ทำให้เป็นขั้นตอนให้เสร็จภายในเวลาเท่าไรเพราะจราจรในกรุงเทพก็รถติด ก็คือเหมือนวางแผนหลังจากที่กราบพระแล้วก็มีความนั่งคิดว่า วันนี้จะไปทำนี้ๆ ให้เสร็จภายในเวลาตามนั้นนะ มันก็เหมือนได้มีเวลาได้คิดได้วางแผนในการทำงาน เราก็จะไม่เสียเวลาสูญเปล่าไปบนถนนอะไรแบบนี้ บางทีขับไปตรงนู้นก่อนไม่ไปทางนี้ไหม บางทีมันก็แบบมีความงงๆ ในการขับรถ จริงๆ อย่างที่บอกอยู่บนรถเยอะมาก เวลาเหมือนออกไปทำงานต้องไปตรงนี้ต่อ ไปตรงนี้ต่อ วันนี้อยู่บนรถแบบเหมือนนานอยู่พอสมควรอะไรอย่างนี้ ก็คือแบบบางทีถ้าไม่มีสติ อ้าว ขับรถไปทางไหนแล้วอะไรอย่างนี้ก็มีบ้างที่หลง หรือแบบไม่มีสติก็มีบ้างแบบนี้”

3.1.3 รู้ทันอารมณ์ทางด้านลบ ตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 9 กล่าวว่า “คือต้องบอกว่าพอ กราบก่อนทำงานเราเหมือนมีใจที่มีสติทำงานเพราะว่าถ้าเรากราบโดยไม่มีสติ ใจเราก็ไม่มีสติทำงาน ถ้าใจเรา วุ่นๆ แล้วมากราบพระ กราบไปงานเราก็เข้าหัวตลอดเวลา ทำให้เราไม่มีสติในการทำงาน แต่พอเราแบบตัดให้ ได้ว่าโอเคกราบพระตามเสียงเพลง เพลงจะเป็นส่วนที่ดึงให้เราสติอยู่กับเสียงเพลงและเราก็จะกราบโดย ระลึกตามเนื้อความของเพลง แล้วพอเรากราบเสร็จ สติเราก็จะอยู่กับเราโดยที่พอมีเรื่องเข้ามา เราก็ยังจะ พร้อมดึงกลับเข้ามาทันทีโดยที่ไม่ใช่แบบพอมีเรื่องเข้ามาก็ขึ้นๆ อะไอย่างนี้นั้นจะไม่ทันที่ขนาดนั้นอะไอย่าง นี้ ช่วยได้ค่อนข้างเยอะ อารมณ์ไม่ขึ้น ใจเลย”

3.2 ทางด้านจิตใจ

3.2.1 จิตเป็นกุศล ตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 7 กล่าวว่า “รู้สึกว่าการจิตตัวเองเปลี่ยนไปเยอะ มาจากการเข้า 2 อาทิตย์นี้ แล้วก็ทำซ้ำๆ เนี่ยรู้สึกว่าจิตมันจับคำว่าบางที่มันมีอคติ มีหลายๆ อย่าง มองว่าจิต เปลี่ยนไปเป็นจิตอนุโมทนาบุญ รู้สึกว่าเข้าถึงธรรมะได้ง่ายขึ้น รู้สึกว่าการอนุโมทนาบุญกับทุกๆ สิ่งที่เป็น สิ่งที่ดี แล้วก็ฟังธรรมของพระอาจารย์รู้สึกว่าดีขึ้นมากๆ รู้สึกว่าเข้าถึงได้เร็วขึ้น แล้วก็กำลังจิต ณ ปัจจุบันขณะ มันต่อเนื่องมากขึ้น รู้สึกว่าจิตเปลี่ยนไป มันเหมือนเป็นจิตอนุโมทนาบุญ เหมือนรู้สึกว่าเจ้ากรรมนายเวรเขา อนุโมทนาบุญกับทุกสิ่งที่ทำมากขึ้นเรื่อยๆ แล้วฟังธรรมได้ดีขึ้นเรื่อยๆ”

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 8 กล่าวว่า “มันนิ่งขึ้น มันสงบ มันเมตตา แล้วก็มันให้อภัยได้ง่ายมาก แต่ก่อนนี้ ก็อาจจะเหมือนตัวตน แต่ตอนนี้มันวางได้ ก็แค่นั้นเอง มันก็เลยแบบก็ต้องขอบคุณที่ให้โอกาสได้เข้าร่วม ทำให้ได้กลับมาอยู่กับตัวเองได้รู้ตัวเอง คือเมตตามากขึ้น ให้อภัยคนได้มากขึ้น พอเจอปัญหาก็จะนิ่ง แล้วก็มา พิจารณาว่าอันนี้มันเกิดจากอะไร สาเหตุอะไร แล้วควรจะปรับยังไง จะแก้ยังไง ถ้าเกิดกับตัวเราก็ปรับที่ตัวเรา แต่ถ้ามันเกิดกับน้องๆ ในหน่วยงานมีวิธีการที่จะทำยังไงให้ทำงานให้มันดีขึ้นอะไอย่างนี้”

3.3 ทางด้านของการทำงาน

3.3.1 ช่วยให้มีสติส่งผลต่อการทำงาน ตัวอย่างเช่น ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 3 กล่าวถึงข้อผิดพลาดใน การทำงานว่า “น้อยลงเพราะมีสติมากขึ้นก็ทำด้วยใจง่ายขึ้น ว่าทำด้วยอารมณ์ที่มันดีช้อยๆ เวลาเริ่มวันด้วย การกราบพระอย่างมีสติ จิตใจเริ่มวันมันก็เหมือนแบบเหมือนมีพระอยู่กับเรา คุ่มครองหรืออยู่กับเรา มันก็ เริ่มต้นวันเอาฤกษ์เอาชัยเริ่มต้นวันที่ดี ก็แบบเหมือนจิตใจก็เบากว่าจะสดใส แล้วก็เบิกบาน คืออยากจะทำอะไร ที่มัน Positive ขึ้นหรือว่ามีมุมมองที่มันรู้สึกว่าเป็นแบบ Positive ขึ้นอะไแบบนี้ แล้วก็แบบเหมือนการที่ได้ สนทนาปฏิสัมพันธ์กับคนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณพ่อคุณแม่เราเองอันนี้คือตัวเด็ดเลยนะที่รู้สึกว่าต้องมีสติแล้ว ต้องมีแบบความ compromise กับท่าน เพราะว่าถือว่าเป็นบุคคลสูงวัย ต่างวัย แล้วก็อาจจะต้องคุยกันแบบ ว่าละเอียดอ่อนนิดนึงอย่างนี้ ก็แบบทำได้อย่างอารมณ์ดี สังเกตว่าถ้าอารมณ์ดีอะไรที่มันเข้ามากระทบก็จะ ยังอารมณ์ดี คือเชื่อของความอารมณ์ดีมันยังอยู่ มันก็จะไม่เครียดมากอะไอย่างนี้ ไม่มีความแบบจะฮาๆ แล้วก็ผ่านไป มันก็จะมีการระบายที่มันดีขึ้นอะไอย่างนี้”

3.3.2 ส่งผลต่อการสื่อสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคนที่ 14 กล่าวว่า “ก็บางทีต้องยอมรับเลยว่าการทำงานก็ จะมีข้อผิดพลาดบางทีถ้าเป็นแต่ก่อนไม่ผิดจากเรา จะรู้สึกว่าเดี๋ยวต้องเคลียร์แล้วนะ ว่ามันเป็นยังไง หรือ ลูกน้องเป็นแบบนี้ ก็แบบพอมีเพลงขอขมากรรมหรืออะไรพวกนี้แล้วก็มองในมุมของตัวเองจะย้อนกลับมาดู

ตัวเองถ้าอย่างน้อยๆ อะไรมันผิด ค่อยๆ อธิบายดีไหม หรือการทำงานบางทีลูกค้าก็ต้องยอมรับว่าลูกค้ามีหลายประเภทมากๆ ทั้งผู้ที่มีความรู้ ไม่มีความรู้ อายุน้อย อายุมาก ด้วยการบริการลูกค้ามันมีหลายลักษณะ ดังนั้นจะต้องแบบเหมือนกับใช้วิธีนี้ในการที่มีสติมากขึ้น อารมณ์ที่แบบนุ่มนวลมากขึ้น ให้การต้อนรับลูกค้าอย่างไม่มีอารมณ์ เพราะหลายครั้งบางทีลูกค้าก็คือไม่เข้าใจงาน หรือบางครั้งลูกค้าก็ต้องการคำตอบที่ลูกค้าพอใจ ทั้งที่มันไม่สามารถเป็นไปได้ ก็ต้องอธิบายเยอะขึ้น เพิ่มรอยยิ้มให้มากขึ้นประมาณนี้ เพราะว่ารู้สึกว่าการบริการอยู่แล้ว การชักสีหน้า น้ำเสียง รอยยิ้มเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้นถ้ามีสติควบคุมใจจะให้สิ่งเหล่านี้ได้ด้วย ถ้ามีสติควบคุมกับการทำงานไปด้วย ด้วยงานบริการบางครั้งก็จะชักสีหน้า น้ำเสียงจะแข็งขึ้นอะไรประมาณนี้ แต่ถ้ามีสติ ด้วยใจว่างานของเราต้องอธิบายเพิ่มมากขึ้น ต้องใจเย็นมากขึ้นอะไรแบบนี้ มันก็รู้สึกว่าเป็นเรื่องของอารมณ์ งานบริการนอกเหนือจากงานด้านเอกสารแล้ว มันก็เป็นเรื่องของอารมณ์ล้วนๆ เลยที่จะดูแลลูกค้า ก็ใช้สิ่งที่ได้ประพจน์ปฏิบัติมาสอดประสานกับงานบริการที่เราทำ ใจเย็นขึ้น นุ่มนวลขึ้น มีรอยยิ้ม ไม่ชักสีหน้า”

อภิปรายผลการวิจัย

1. พบมีอยู่ 3 ปัญหาใหญ่ๆ คือ ปัญหาในการเจริญสติในการทำงานเนื่องจากงานและผัสสะระหว่างการทำงาน ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการจัดการเวลาในการปฏิบัติธรรมเข้ามาในชีวิตการทำงาน และปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการไม่อยากปฏิบัติ 1) ปัญหาในการเจริญสติในการทำงานเนื่องจากงานและผัสสะระหว่างการทำงานนั้น ทั้งนี้อาจจะเพราะเศรษฐกิจทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้คนทำงานต้องมีการแข่งขันเพื่อความอยู่รอด ซึ่งสามารถทำให้คนทำงานเกิดความเครียดได้ 2) ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการจัดการเวลาในการปฏิบัติธรรมเข้ามาในชีวิตการทำงาน ทั้งนี้อาจจะเพราะวิถีชีวิตของคนทำงานและการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมและสังคมมีรูปแบบชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่มีจำนวนประชากรมากขึ้น การเดินทางอาจจะมีการจราจรติดขัด เป็นชีวิตที่เร่งรีบ ที่ต้องรีบออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีเวลาในการปฏิบัติธรรม ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาที่หนึ่งและสองนี้สอดคล้องกับพระไตรปิฎก “ขรรวาสกัธเคบ เป็นทางมาแห่งธุลี บรรพชาเป็นทางปลอดโปร่ง การที่บุคคลผู้ อยู่ครองเรือนจะประพจน์พรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิโดยส่วนเดียวดุจสังข์ที่ขัดแล้วไม่ใช่ทำได้ง่าย” และมีสอดคล้องกับบางส่วนในงานวิจัยของ Lau (2017) ที่คนทำงานไม่มีเวลาได้เข้าร่วมการปฏิบัติ ครูโรงเรียนวัย 22 ปี ไม่ได้เข้าร่วมการทำสมาธิใดๆ มาเกือบสองปีแล้ว เธอเล่าให้ฉันฟังว่า “ฉันรู้สึกว่าการ(มีสติ)รูปร่างกายของฉันอ่อนแอเพราะฉันไม่ได้ฝึก [ในการฝึกสมาธิอย่างเป็นทางการ] มาเกือบสองปีแล้ว ฉันตั้งใจมากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมนี้ เพื่อจะได้พ้นจากความเหนื่อยล้าและกลับมามีพลังงานอีกครั้ง” 3) ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการไม่อยากปฏิบัติเนื่องจากอยากจะทำอย่างอื่นและความง่วงนั้นสอดคล้องกับพระไตรปิฎก เรื่องนิรณ 5 กามฉันทะ (ความพอใจในกาม, ความต้องการกามคุณ) และถีนมิทธะ อยู่ในนิรณ 5 ซึ่งเป็นสิ่งที่กัณจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรมธรรมที่กัณจิตไม่ให้บรรลุคุณความดี อกุศลธรรมที่ทำให้จิตให้เศร้าหมองและทำปัญญาให้อ่อนกำลัง ทั้งนี้อาจจะเพราะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป มีเทคโนโลยีและอุปกรณ์ที่สามารถเข้าซีรีส์และภาพยนตร์ได้ง่าย ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2546)

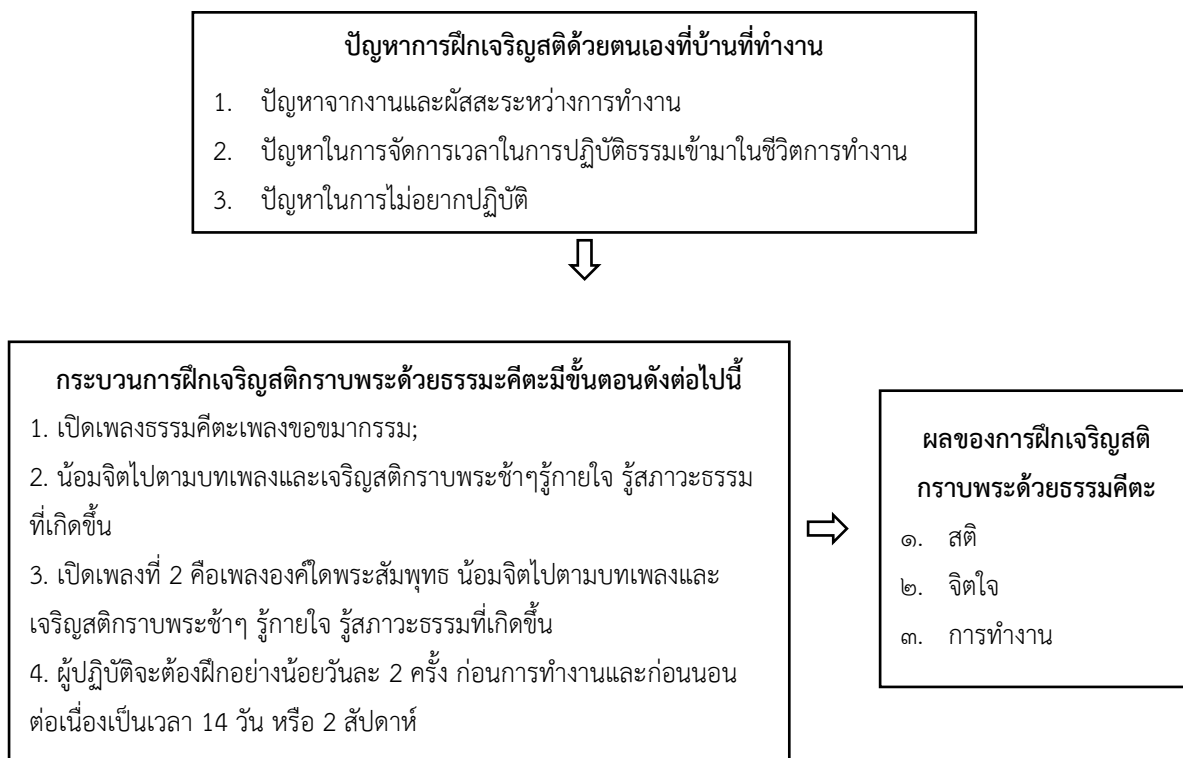
2. กระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติที่ผู้วิจัยนำเสนอ นั้นเหมาะสมโดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) เปิดเพลงธรรมคัมภีร์เพลงขอขมากรรมเป็นเพลงแรกความยาว 4 นาที 42 วินาที 2) หลังจากเปิดเพลงขอขมากรรม ก็เริ่มน้อมจิตไปตามบทเพลงและเจริญสติกราบพระซ้ำๆ รู้กายใจ รู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น 3) หลังจากเพลงแรกจบเปิดเพลงที่ 2 คือเพลงองค์ใดพระสัมพุทธต่อ น้อมจิตไปตามบทเพลงและเจริญสติกราบพระซ้ำๆ รู้กายใจ รู้สภาวะธรรมที่เกิดขึ้น 4) การปฏิบัติธรรมเจริญสติสำหรับผู้ทำงานนี้ ผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ก่อนการทำงานและก่อนนอนต่อเนื่องเป็นเวลา 14 วัน หรือ 2 สัปดาห์

ทั้งนี้ที่มีขั้นตอนดังนี้อาจเป็นเพราะอานิสงค์ของการเจริญสติและประโยชน์ของเพลงธรรมคัมภีร์ รวมไปถึงเพลงธรรมะที่ใช้ ซึ่งมีเพลงขอขมากรรมและเพลงองค์ใดพระสัมพุทธ เพลงขอขมากรรมที่ช่วยทำให้นึกผิดและขอโทษ ทำให้จิตใจจะความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นการลดอัตตาตัวตน ลดทิฐิ จากการเริ่มที่จะขอโทษผู้อื่นก่อน ความเชื่อเรื่องอโหสิกรรมในสังคมไทย หมายถึง การขอขมา การให้อภัย หรือการขอให้หยุดการจองเวรซึ่งกันและกัน โดยมีพื้นฐานความเชื่อจากคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงบาปกรรมที่ทำมาในอดีต และเพลงองค์ใดพระสัมพุทธที่จะช่วยในการน้อมจิตระลึกถึงพระพุทธรูป เป็นการเจริญพุทธานุสติ ซึ่งผลวิจัยนี้มีกระบวนการขั้นตอนสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องการรักษาด้วยการฝังเข็ม สำหรับผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บป่วยทางกาย ผ่านการเจริญสติด้วยเพลงธรรมะ ต่างกันตรงที่ผู้ป่วยไม่ได้ฟังเพลงขอขมากรรมแต่เป็นการอ่านใบขอขมากรรมแทน และผู้ป่วยใช้วิธีเจริญสติด้วยเพลงธรรมะระหว่างการเข้ารับการรักษาฝังเข็มและระหว่างการทำกายบริหารที่บ้านแทนการกราบพระ (Ladpli, 2023) และขั้นตอนที่สอดคล้องกับวิจัยเรื่องการฝึกปฏิบัติเจริญสติด้วยธรรมะคัมภีร์สำหรับสุขภาวะทางจิตใจ กรณีศึกษาผู้หญิงทำงานซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติธรรมมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา เชียงรายน้อย พระนครศรีอยุธยา ซึ่งให้ผู้หญิงทำงานเจริญสติด้วยธรรมะคัมภีร์ โดยอริยาบถการเดินหรือนั่งฟังเพลงธรรมะคัมภีร์ แต่จะแตกต่างกันตรงที่วิจัยนี้อริยาบถการกราบพระและใช้เวลาในการกราบพระไม่นาน (Vasuratna, 2023)

3. ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมะคัมภีร์ คือส่งผลต่อสติ จิตใจและการทำงาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประโยชน์ของการเจริญสติและดนตรีบำบัด ซึ่งมีผลต่อสุขภาพจิตใจทำให้สามารถส่งผลต่อการทำงานได้สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง การฝึกปฏิบัติเจริญสติด้วยธรรมะคัมภีร์สำหรับสุขภาวะทางจิตใจ กรณีศึกษาผู้หญิงทำงานซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติธรรมมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา เชียงรายน้อย พระนครศรีอยุธยา การวิจัยนี้พบว่าช่วยให้สุขภาวะทางจิตดีขึ้น (Vasuratna, 2023) และการวิจัยกับคนไข้ที่ได้รับการรักษาด้วยการฝังเข็ม ผ่านการเจริญสติด้วยเพลงธรรมะ ก็ช่วยสุขภาวะทางกายและใจของผู้ป่วยดีขึ้น (Ladpli, 2023)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมะคัมภีร์สำหรับผู้ทำงานสามารถนำไปเผยแพร่ให้พนักงานในองค์กรที่มีปัญหาในการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน ไปลองฝึกปฏิบัติได้ อย่างไรก็ตาม ก่อนจะนำไปฝึกปฏิบัติเองที่บ้านควรได้เข้าฝึกอบรมและได้รับการนำปฏิบัติจากวิทยากรก่อนเพื่อส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของการปฏิบัติ ดังนี้

ภาพที่ 1 : การฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมะคี่ะ

สรุป

ผลของการผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมะคี่ะนั้นช่วยให้ทราบถึงปัญหาปัญหาของการฝึกเจริญสติด้วยตนเองที่บ้านที่ทำงาน ซึ่งพบปัญหา 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือปัญหาในการเจริญสติในการทำงานเนื่องจากงานและผัสสะระหว่างการทำงาน ปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการจัดการเวลาในการปฏิบัติธรรมเข้ามาในชีวิตการทำงาน และปัญหาในการเจริญสติในเรื่องของการไม่ยอมปฏิบัติ อีกทั้งได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการฝึกเจริญสติสำหรับผู้ทำงาน ใช้กระบวนการกราบพระเจริญสติด้วยเพลงขอมากรรมและองค์ใดพระสัมพุทธก่อนทำงานและก่อนนอน โดยการน้อมจิตตามบทเพลงและเคลื่อนไหวร่างกายข้ารู้กายใจรู้กายและใจขณะปฏิบัติ รวมไปถึงผลของการปฏิบัติซึ่งช่วยส่งผลให้สติ จิตใจ การทำงานดีขึ้น ผู้ปฏิบัติรู้กายรู้ใจตัวเอง รู้ว่าควรทำอะไรก่อนหลังเป็นขั้นตอน รู้ทันอารมณ์ทางด้านลบ ทางด้านจิตใจนั้นช่วยให้จิตใจเป็นกุศลและจิตไม่ยอมทำสิ่งอกุศล ทางด้านของการทำงานนั้น ช่วยให้มีสติส่งผลต่อการทำงาน ส่งผลต่อการสื่อสาร และ ส่งผลต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งหากจะมีการจัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมะคี่ะและมีการจัดฝึกอบรมโดยมีวิทยากรก็จะสามารถนำไปพนักงานในองค์กรปฏิบัติต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า การฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคี่ะส่งผลต่อสติ จิตใจและการทำงานดังนั้น องค์กรภาคเอกชนสามารถจัดฝึกอบรมการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคี่ะให้พนักงานในบริษัทนำไปใช้ ดำเนินการ ดังนี้

- 1.1 จัดสัมมนาให้ความรู้เกี่ยวกับผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคี่ะให้แก่พนักงาน
- 1.2 จัดฝึกอบรมแก่พนักงานในการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคี่ะโดยมีวิทยากรนำกราบพระ
- 1.3 ลองฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในที่ทำงานและสอบถามความคิดเห็นหลังจากการฝึกปฏิบัติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 ผลของการฝึกเจริญสติกราบพระด้วยธรรมคี่ะสำหรับนักเรียนหรือนักศึกษา เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับผลของการฝึกในกลุ่มบุคคลอื่นๆที่อาจจะมีปัญหาในการปฏิบัติธรรมที่แตกต่างจากบุคคลทำงาน เช่นมี ปัญหาเกี่ยวกับการเรียน

2.2 ผลของการฝึกนั่งสมาธิเจริญสติด้วยธรรมคี่ะ เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับผลของการใช้อิริยาบถอื่นๆในการฝึกเจริญสติ เช่นการนั่งสมาธิ ว่าจะส่งผลแตกต่างจากการกราบพระหรือไม่

2.3 ผลของการฝึกเจริญเมตตาด้วยธรรมคี่ะ เพื่อต้องการทราบเกี่ยวกับผลของการฝึกเจริญเมตตาด้วยธรรมคี่ะ ว่า มีกระบวนการ ขั้นตอน อย่างไร และส่งผลอะไรบ้าง

บรรณานุกรม

เกวลี แสงสุทธิ. (2565). ประสิทธิผลของเสียงดนตรีเพื่อการบำบัดที่มีผลในการลดภาวะหมดไฟในการทำงาน และเพิ่มคุณภาพการนอนหลับของบุคลากรโรงพยาบาลเอกชนในเครือแห่งหนึ่งในจังหวัดระยอง.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

จิตาภา เกิดสุริวงษ์ และคณะ. (2565). ผลของโปรแกรมดนตรีพุทธบำบัดต่อการเพิ่มสมาธิต่อเนื่องสำหรับนักเรียน ที่มีความต้องการพิเศษระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพิบูลประชาสรรค์ กรุงเทพฯ, วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. 8(2), 37-63.

นันทวัน มะยะเฉียว. (2552). ผลของการฟังเพลงธรรมะต่อคุณภาพการนอนหลับของผู้ป่วยสูงอายุในโรงพยาบาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้ใหญ่: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

เบญจ ปู่อกันภัย. (2562). ผลฉับพลันของการฟังดนตรีคลาสสิกที่มีต่อความเครียดในคนวัยทำงาน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ปองหทัย จันทรมณี และ สุนิสา ไทยจินดา. (14 มีนาคม 2565). ผลของการฟังดนตรีผ่อนคลายเพื่อลดภาวะความเครียดในวัยทำงาน. สืบค้น 8 มีนาคม 2567 จาก <https://postgrads.mfu.ac.th/wp-content/uploads/2022/12/6252003270.pdf>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. สืบค้น 8 มีนาคม 2567 จาก https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=225
- พระไตรปิฎก ฉบับหลวง เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. (2525). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระเทพวชิรบัณฑิต. (2565). กรรณฐานในพระพุทธานุภาพ: บทเรียนจากมหาสติปัฏฐานสูตรและความนิยมในสังคมไทย. *วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย*. 4(2), 1-3.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. สืบค้น 10 มีนาคม 2567 จาก <https://84000.org/tipitaka/attha/v.php?B=24&A=4610&Z=4792>
- สมุลชาติ ดวงบุผา และคณะ. (2551). ประสิทธิภาพของดนตรีบำบัดต่อความวิตกกังวล การตอบสนองทางสรีระความจุปวดและความอึดตัวของออกซิเจนในผู้ป่วยที่ใช้เครื่องช่วยหายใจ, *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดี*. 14(3), 321-324.
- อุบล จัวงพานิช และคณะ. (2555). ผลของดนตรีบำบัดต่อความวิตกกังวลและความปวดในผู้ป่วยมะเร็งที่ได้รับการยาเคมีบำบัด, *วารสารสมาคมพยาบาลฯ สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 30(1), 49-50.
- Hosseini, E. & Hosseini, S. (2018). Therapeutic Effects of Music: A Review, *Report of Health Care Review Article*. 4(4), 1-13.
- Imed K. et al. (2020). Effects of Music Therapy on Occupational Stress and Burn-Out Risk of Operating Room Staff, *The Libyan Journal of Medicine*. 15(1), 1-8.
- Lau, N. (2017). Desire for Self-healing: Lay Practice of Satipaṭṭhāna in Contemporary China. *Asian Medicine*. 12(1-2), 317-335.
- Ladpli, C. (2023). *Acupuncture Treatment for Patients with Physical Illnesses through Mindfulness Meditation with Dhamma Music*. Doctoral dissertation, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Vasuratna, V. (2023). *The Practice of Mindfulness Meditation with Dhamma gīta for Mental Well-Being: A Case Study of Working Women Practitioners at Buddhamahametta Foundation, Chiang Rak Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya*. Doctoral dissertation, Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน

The Dynamics of Driving for Subdistrict Public Training Unit

in Na Noi District, Nan Province

¹พระครูธีรนนทสิทธิ์ (ธีรปณฺโณ มีผดุง), ²โสภณ บัวจันทร์,

³ฐิติพร สะสม และ ⁴กชพรรณ จันทรา

¹Prakrutheeranantasisit (Theerapantho Mipadung), ²Sophon Buachan,

³Thitiporn Sasom and ⁴Kochchapun Chantra

^{1,2,3,4}วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3,4}Nakhon Nan Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya, University.

¹Corresponding Author's Email: boonyaritmeepadung@gmail.com

Received: August 24, 2023; **Revised:** December 26, 2023; **Accepted:** March 17, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 2) เพื่อศึกษาพลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน วิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาสรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้าน คือ (1) ด้านความสามัคคี ชุมชนขาดความร่วมมือกัน (2) ด้านสุขภาพอนามัย ไม่มีเงินในการรักษาเพื่อดูแลสุขภาพอนามัย (3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจด้านศีลธรรม (4) ด้านส่งเสริมอาชีพ ไม่มีการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง (5) ด้านสันติสุข ส่วนใหญ่ชุมชนปรองดองกัน (6) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ การช่วยเหลือในด้านการศึกษายังมีน้อย (7) ด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ ขาดการการสนับสนุนช่วยเหลือกันเท่าที่ควร (8) ด้านกตัญญูกตเวทีตาธรรม พ่อแม่ขาดการเคารพจากลูกหลาน เพราะไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน 2) พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้าน คือ (1) ด้านความสามัคคี มีการจัดกิจกรรมอบรมประชาชนในเรื่องความสามัคคีตามหลักสาราณียธรรม (2) ด้านสุขภาพอนามัย มีการรณรงค์งดเหล้าเข้าพรรษา งดเหล้าในงานศพและงานบุญ เพื่อให้ประชาชนดูแลสุขภาพ (3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอบรมจิตตภาวนาอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน (4) ด้านส่งเสริมอาชีพ มีการจัดประชุมหมู่บ้านโดยจัดให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านอาชีพ (5) ด้านสันติสุข มีการวางแผนร่วมกันระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ เพื่อขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 อันเป็นโครงการที่จะนำมาซึ่งความสันติสุขของชุมชน (6) ด้าน

ศึกษาสงเคราะห์ มีการวางแผนช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เยาวชนและสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (7) ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ มีการวางแผนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ โดยเตรียมความพร้อมในการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย (8) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทิตา เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ

คำสำคัญ: พลวัตการขับเคลื่อน; หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

Abstract

This thesis aims 1) to study the conditions and problems of the operation of subdistrict public training unit in Na Noi District, Nan Province, 2) to study the dynamics of driving for subdistrict public training unit in Na Noi District, Nan Province. This is a qualitative research. By collecting data from documents and field data from interviews. and bring to the conclusion of the research.

The study revealed that 1) The conditions and problems of the operation of subdistrict public training unit in Na Noi District, Nan Province: in 8 aspects: 1) community unity, lack of cooperation, 2) health, no money for health care treatment, 3) moral and culture, people lack knowledge and understanding of morality, 4) occupational promotion, there is no serious promotion from the government, 5) peace, most of the community is harmonious. 6) welfare education, there is still little assistance in education, 7) public welfare, lack of support and help each other as it should be, and, 8) gratitude, parents lack respect from their children, because there is no time for training them. 2) The dynamics of driving for subdistrict public training unit in Na Noi District, Nan Province in 8 aspects: 1) on unity, there were activities to train people on unity according to Saraniya Dhamma principles, 2) on health, there was a campaign to refrain from drinking alcohol during Lent, to refrain from drinking alcohol at funerals and merit ceremonies for people to take care of their health, 3) on moral and culture, there were Dharma practice activities, mental meditation training, moral and ethical knowledge training to the people, 4) on occupational promotion, village meetings were organized by making the temple a vocational learning center, 5) on peace, there was a joint plan between the temple and government agencies to drive the 5 precepts village project, which is a project that will bring peace to the community, 6) on welfare education, it had a plan to help youth with education and encourage temples that were ready to participate in educational management, 7) on public welfare, there was a participatory work plan between temples and government agencies by preparing for disaster prevention and mitigation, and 8) on gratitude, there were activities to cultivate morality and ethics in gratitude to benefactors on important days such as Father's Day and Mother's Day.

Keywords: The Dynamics of Driving; Subdistrict Public Training Unit

บทนำ

ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคมให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้นจึงควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้นพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ สังคมเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นที่ยอมรับของชุมชนจึงต้องนำวิกฤตินี้มาเป็นโอกาสเพื่อพัฒนาสังคมให้เป็นที่พึงพอใจของประชาชนช่วยอบรม

ศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขมี ความสามัคคีเป็นที่ตั้ง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องจนเป็นที่ ยอมรับของคนทั่วไปผู้เผยแผ่ต้องผ่านการเรียนรู้และเข้าใจพระพุทธศาสนาพอสมควรเพราะผู้ฟังผู้อ่านที่ เคยผ่านการศึกษและเข้าใจพระพุทธศาสนาก็มีผู้ที่ยังไม่ได้ศึกษาเข้าใจอย่างถ่องแท้ก็มีหากผู้เผยแผ่อธิบาย ความหมายผิดเพี้ยนไป ย่อมถูกผู้รู้ทั่วถึงหรือตำหนิได้ส่วนผู้ที่กำลังศึกษาพระพุทธศาสนาแต่ยังไม่เข้าใจ หลักธรรมอย่างถ่องแท้เมื่อฟังผิดย่อมเกิดความไขว้เขวเข้าใจหลักธรรมผิดเพี้ยนจากความหมายเดิมและนำไป ประพฤติปฏิบัติไม่ถูกต้องย่อมเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาจำต้องศึกษาเรียนรู้ให้ เข้าใจในประเด็นเนื้อหา ขอบเขต กฎเกณฑ์ และหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรม อย่างไรก็ตามงานเผยแผ่ของเราตามพุทธดำรัสว่า “จรถ ภิกขเว จาริกัม พุชชนทิตาย พหุ ชนสุขาย โลกานุกมปาย” พระพุทธองค์ตรัส ไว้ในคราวส่งพระภิกษุสงฆ์เป็นธรรมทูตชุดแรกออกไปประกาศพระศาสนาว่า“ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยว จาริกไปตามจุดประสงค์เพื่อการบำเพ็ญประโยชน์ต่อปวงชนเพื่อการเสริมสร้างความสุขต่อปวงชนและเพื่อ เมตตานุเคราะห์ต่อประชาชนชาวโลกทั้งปวง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/86/84) เป็นงานที่พระสงฆ์เราเรียนรู้แล้วจะต้องไปปฏิบัติไม่ว่าจะสำเร็จ เป็นพุทธศาสนบัณฑิตหรือพุทธ ศาสตรมหาบัณฑิตอย่าลืมหันกลับออกไปสู่ชนบทแม้จะอยู่ในเมืองกรุงก็ยังมีชุมชนที่จะต้องทำการพัฒนาอยู่ ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระ วินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หาใช่สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติอย่างที่รัฐสภาเป็นผู้บัญญัติกฎหมายใน ระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและ กิเลสต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า “ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ 1 เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 1 เพื่อข่มผู้เก้อยาก 1 เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก 1 เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน 1 เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 1 เพื่อความเลื่อมใส ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 1 เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 1 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม 1 เพื่อถือตามพระวินัย 1” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 8/334/502)

ในการขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นการดำเนินงานหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ถือเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในชุมชน โดยใช้วัดและพระสงฆ์เป็นแกน นำในการจัดกิจกรรม จัดการศึกษาอบรม แนะนำสั่งสอน ตลอดจนสงเคราะห์ประชาชน ทั้งนี้ในการดำเนินงาน ได้บูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่น เพื่อร่วมกันพัฒนาให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองตาม ศักยภาพ จากสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันหลายครอบครัวในสังคมดำรงชีวิตโดยไม่คำนึงถึงความ พอดี พอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันตลอดจนขาดความรู้และคุณธรรมให้วิถีชีวิตใน ปัจจุบันอยู่ในภาวะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำปรับเปลี่ยนจากสังคมเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เอื้ออาทร สมัคสมาน สามัคคีร่วมแรงร่วมใจกลับกลายเป็นสังคมที่เห็นแก่ตัวและเห็นแก่ได้ โดยไม่ได้มองในภาพรวมหรือส่วนรวมการ พยายามที่จะเอาตัวรอดพ้นจากความหิวกระหายจนเป็นที่มาของการเบียดเบียนผู้อื่นอย่างไร้จิตสำนึกดังนั้น อ.ป.ต. จึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการดำเนินการอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นหน่วยที่อยู่ใกล้ชิดกับประชาชนในพื้นที่ มากที่สุด เป็นศูนย์อนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น ประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ (บวร)

ทำให้เกิดพลังในการสร้างหมู่บ้านและชุมชนให้เกิดสันติสุขรวมถึงสถาบันครอบครัว (อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ, 2563) สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชน ที่จะต้องมีบทบาทในการบ่มเพาะหล่อหลอมเด็ก เยาวชน และคนไทยให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม อย่างเข้มแข็งมากขึ้น โดยสนับสนุนให้สถาบันศาสนาเผยแพร่แก่นของศาสนาที่ถูกต้อง และจัดให้มีพื้นที่ในการปฏิบัติธรรมอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการสร้างนวัตกรรม และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก และเยาวชนให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา การบริหารจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพียงใด ส่วนหนึ่งนั้นก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารในการบริหารองค์การ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดดังนั้นนักบริหารแบบธรรมาธิปไตยควรยึดหลักธรรมในการบริหารที่เรียกว่า พละ 4 ประการ

หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ถือเป็นองค์กรการดำเนินงานของคณะสงฆ์ไทยที่มีการก่อตั้งและระเบียบส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงานมาอย่างยาวนาน หากพิจารณาจากพันธกิจ 8 ด้านกล่าวคือ (1) ศีลธรรมและวัฒนธรรม (2) สุขภาพและอนามัย (3) สัมมาชีพ (4) สันติสุข (5) ศึกษาสงเคราะห์ (6) สาธารณสงเคราะห์ (7) กตัญญูตเวทีตาธรรม และ (8) สามัคคีธรรมจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าคณะสงฆ์ได้พยายามขับเคลื่อนให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของการเกื้อกูลหรือโครงสร้างการพัฒนาภายในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามการที่ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์ได้ถูกพัฒนาและจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ส่งผลให้ลักษณะการดำเนินงานหรือพลังทางสังคมที่จะเข้ามาสนับสนุนให้เกิดเป็นเครือข่ายที่มีความยั่งยืนได้ลดน้อยลง ท่ามกลางการพยายามของคณะสงฆ์ไทยเพื่อรื้อฟื้นบทบาทองค์กรที่สามารถเชื่อมโยงการทำงานให้กับเกิดเครือข่ายพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมได้ การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลชุมชนของพระภิกษุเหล่านั้นอาจกระทบกับความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์เผยแผ่ธรรมหรือพัฒนาสิ่งต่างๆมิให้ขัดกับความเชื่อของชุมชนเหล่านั้นและให้ปรับธรรมเข้าหาแนวความเชื่อนั้นหรือถ้าแนวความเชื่อนั้นนั้นสามารถทำให้คนเป็นคนดีได้พระองค์ก็ทรงอนุโลมตามประเพณีการปฏิบัติตนของชาวบ้าน ถ้าประเพณีนั้นมีได้เป็นภัยต่อชุมชนส่วนรวมจากแนวคิดเช่นนี้จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชน โดยทั่วไปอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยอาศัยเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สามารถทำการสงเคราะห์ช่วยเหลือแก่สังคมเพราะประชาชนในปัจจุบันหรือแม้ในอดีตก็ตามยังมีปัญหาและความทุกข์ความเดือดร้อนทั้งทางวัตถุและทางจิตใจอยู่เพราะความสามารถของรัฐในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชนยังมีไม่ทั่วถึงผู้ที่เป็นที่พึ่งได้ในยามนี้คือพระสงฆ์เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้รู้ธรรม สามารถแสดงข้อธรรมอันเป็นที่กังขาของประชาชนให้คลายความกังวลและความทุกข์ใน ชีวิตลงได้พระสงฆ์ไม่ได้มีบทบาทแค่เพียงการเผยแผ่ธรรมะ การให้คำปรึกษาหารือการให้การศึกษาเท่านั้นแต่ยังมีพระสงฆ์อีกจำนวนหนึ่งมีความรู้เรื่องยาสมุนไพรและด้านการรักษาโรค ความรู้เหล่านี้อาจจะร่ำเรียนมาสมัยเป็นชาวบ้านหรือเรียนรู้ขณะเป็นพระภิกษุเมื่อโรคภัยเกิดขึ้นกับประชาชนก็จะเข้าไปขอให้พระสงฆ์ทำการรักษาโรคให้เพราะการแพทย์ในอดีตกาลยังไม่เจริญแม้การทำการรักษาโรคนั้นจะไม่ใช่วิชาชีพของพระสงฆ์ก็ตามแต่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมจำเป็นต้องทำโดยให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย (ณัฐชยา สัมเขียวหวาน, 2541)

สรุปได้ว่าสถาบันศาสนาซึ่งมีส่วนประกอบที่สำคัญวัดและพระสงฆ์เป็นสถาบัน คือทางสังคมที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายดังนั้นก็จะเป็นการง่ายต่อการ ประสานงานในการพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์เป็นการสืบทอด เจตนารมณ์ของพระศาสดาซึ่งทรงมุ่งหวังให้พระสงฆ์เข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมเท่าที่พระสงฆ์จะทำได้ วัดในปัจจุบันนี้ไม่ใช่สถานที่แบ่งแยกสถานะของวัดและบ้านออกจากกันอย่างสิ้นเชิงยังมีความสัมพันธ์เกื้อกูลซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ทำนองเดียวกันพระสงฆ์ในปัจจุบันนี้แม้มิใช่พระอริยสงฆ์ผู้ตักสิเลสุม่งเน้นนิพพานแต่ประการเดียวโดยไม่รับรู้ปัญหาของประชาชน ทั้งหมดนั้นคงไม่ได้พระสงฆ์จำเป็นต้องมีปฏิสัมพันธ์กับฆราวาสเพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ตามหน้าที่สมควรแก่สถานะการก้าวเข้าไปช่วยเหลือสงเคราะห์ ชาวบ้านพระสงฆ์จึงมีบทบาทเป็นนักพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมไทยดังนั้นก็พระสงฆ์ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้นุเคราะห์ประชาชนทั้งในทางเศรษฐกิจสังคมและจิตใจ สติปัญญาเป็นสภาวะที่พึงอย่างแท้จริงในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอขนานน้อยจังหวัดน่าน ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบันนี้จะมีส่วนสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน หรือหมู่บ้านตำบล ได้รับการพัฒนาตามแนวทางหน่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาตัวอย่างในระดับตำบลของคณะสงฆ์ไทย ภายใต้การกำกับของมหาเถรสมาคม ก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 โดยใช้สถานที่อื่นเป็นวัดที่ตั้งของเจ้าคณะปกครองคณะสงฆ์ระดับตำบล หรือวัดที่มีความพร้อมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในตำบลนั้นเป็นที่ตั้งหน่วย ปัจจุบันหน่วย อบรม. กระจายอยู่ในเกือบทุกตำบลในประเทศไทย โดยมีกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลัก ที่รับสนองงานการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของมหาเถรสมาคมในปัจจุบัน เพื่อจะได้นำองค์ความรู้จากการวิจัยไปพัฒนาปรับปรุง และหรือสนับสนุนส่งเสริมในแต่ละด้านให้ดียิ่งขึ้นและต้องการให้เป็นต้นแบบของ อ.ป.ต.อำเภอขนานน้อย จังหวัดน่าน ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอขนานน้อยจังหวัดน่าน
2. เพื่อศึกษาพลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอขนานน้อยจังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอขนานน้อยจังหวัดน่าน” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และข้อมูลภาคสนาม (Field Study) มีวิธีการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา/เอกสาร/แนวคิดทฤษฎีในด้านการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) หรือการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) คณะผู้วิจัย ได้ทำการรวบรวมข้อมูลจาก แนวคิดทฤษฎีการทบทวนวรรณกรรม/

สารสนเทศเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) ในศึกษาพลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนามหรือพื้นที่กรณีศึกษาเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามมาจัดทำข้อมูลจากนั้นทำการวิเคราะห์ ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยจำแนกตามความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/กลุ่มประเภทประชากร (Key Informant) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคัดเลือกพระสังฆาธิการในอำเภอนาน้อยจังหวัดน่านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับหน่วย อบรม. แบบเจาะจง จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่ม พระสังฆาธิการ จำนวน 12 รูป 2) กลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหน่วย อบรม. จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 18 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าจากแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ เอกสาร หนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ งานวิจัยต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ แล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. นำกรอบแนวคิดในการวิจัยไปสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยให้สอดคล้องกันเนื้อหาในบทที่ 2 วัตถุประสงค์การวิจัย และคำถามวิจัยในบทที่ 1 ตลอดถึงขอบเขตของการวิจัย
3. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ไปปรึกษาอาจารย์ผู้ควบคุมงานวิจัย จากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แก้ไขปรับปรุงเสร็จแล้วให้ท่านดูอีกครั้ง
4. จากนั้นไปขอหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษาขอความเมตตาวิเคราะห์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสัมภาษณ์ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
5. แก้ไขเสร็จแล้วกลับไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาดูอีกครั้ง
6. เมื่อผ่านการตรวจแล้ว จึงได้ไปขอหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษาไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลวิจัยต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี คือ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน ทั้ง 8 ด้าน คือ ด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข ศึกษาสงเคราะห์ สาธารณสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรม และด้านสามัคคีธรรม แล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความ เพื่อให้ได้พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในแต่ละด้านทั้ง 8 ด้าน ว่ามีกระบวนการวิธีการพลวัตการขับเคลื่อนอย่างไร รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ จากข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว ในลักษณะของตำรา เอกสารทางวิชาการ รายงาน และระบบสืบค้นทางอินเทอร์เน็ต รวมถึงเอกสารของหน่วยงานราชการ และองค์กรที่เกี่ยวข้อง

2. ทำการรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ตามกรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย จากนั้นจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามเพื่อการวิจัย แล้วนำเครื่องมือการวิจัยที่สร้าง ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและประเมินเครื่องมือ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

3. ทำการขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน

4. ทำการเก็บข้อมูล โดยแบบสอบถามเพื่อการวิจัยกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ 18 รูป/คน พระสังฆาธิการในอำเภอนาน้อยจังหวัดน่านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับหน่วย อปต. แบบเจาะจง จำนวน 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่ม พระสังฆาธิการ จำนวน 12 รูป 2) กลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้องกับหน่วย อปต. จำนวน 6 คน

5. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและเรียบเรียงข้อมูลตามข้อคำถามและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีการจดบันทึกและบันทึกเสียง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาจัดพิมพ์บันทึกข้อความ นำข้อความที่ได้มาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบกับบริบท (Context) แล้วสังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้าน คือ 1) ด้านความสามัคคี พบว่า ในปัจจุบันนี้ชุมชนของเราเวลามีกงานที่จะต้องช่วยกันพัฒนาชุมชนก็ไม่ค่อยจะสามัคคีกันเพราะว่ายังมีความคิดว่าไม่ใช้งานของตัวเองและไม่มีความต้องการทำงานมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาดังนี้ (1) ควรจะให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจที่จะพัฒนากันอย่างดีและมีความสามัคคี (2) ควรที่จะให้ทำงานร่วมกันและปรึกษากันเพื่อหาทางออกที่ดี 2) ด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ในส่วนของราชการไม่ค่อยจะมีการประกาศและแนะนำว่าประชาชนควรจะมารักษาได้ฟรีได้ในช่วงไหนๆ เพราะว่ามีเงินในการรักษาเพื่อดูแลสุขภาพอนามัยมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาดังนี้ (1) ควรที่จะมีการส่งเสริมให้ประชาชนดูแลสุขภาพอนามัยเป็นอย่างดี (2) ส่งเสริมให้มีสถานที่รักษาให้กับประชาชนอย่างเพียงพอทั้งหมอและยา รักษา 3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม พบว่า ด้านวัฒนธรรมนี้ประชาชนก็ขาดความรู้และเข้าใจด้านศีลธรรม ก็เช่นเดียวกันประชาชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยจะมีเวลาเข้าวัดเลยมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาดังนี้ (1) ควรจะมีการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าวัดทำบุญ (2) ส่งเสริมให้เยาวชนเข้าวัดฟังธรรมะและเรียนรู้ด้านศีลธรรมว่าศีล 5 เป็นอย่างไร หรือด้านอื่นๆ 4) ด้านส่งเสริมอาชีพ พบว่า ภาครัฐไม่มีการส่งเสริมอาชีพอย่างจริงจัง มีข้อเสนอแนะในการพัฒนา ดังนี้ (1) วัดควรจะ

มีส่วนช่วยในการพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนหรือค่อยช่วยเหลือในด้านสถานที่ก็ได้ (2) วัด โรงเรียน ชุมชน ควรจะ
ช่วยกันในการพัฒนาความเป็นอยู่ด้านส่งเสริมอาชีพ 5) ด้านสันติสุข พบว่า ส่วนใหญ่ชุมชนก็ปรองดองกันแต่ก็
เป็นเพียงบางครั้งไม่ตลอดเพราะต่างก็ต้องทำงานจึงไม่มีเวลาประชุม มีข้อเสนอแนะในการพัฒนา ดังนี้
(1) ประชาชนควรมีความรักและด้านสันติสุขให้กันและกัน (2) ปัจจุบันประชาชนก็มีความสันติสุขพอสมควร
ภาครัฐควรจะทำให้การสนับสนุนอย่างดีเพื่อชุมชนจะได้เกิดความเข้มแข็ง 6) ด้านศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การที่
จะให้ช่วยเหลือในด้านการศึกษาแล้วยังมีน้อยมากส่วนใหญ่คนที่ไม่มีเงินก็ไม่ได้เรียนหนังสือเลยและเยาวชน
อีกส่วนมากที่ไม่ได้เรียน มีข้อเสนอแนะในการพัฒนา ดังนี้ (1) ควรจะช่วยเหลือการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
(2) ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือการเล่าเรียนของเยาวชน (3) ควรจะจัดตั้งมูลนิธิช่วยเหลือ
การศึกษาอย่างเต็มที่ 7) ด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ พบว่า ในปัจจุบันการช่วยเหลือชุมชนยังน้อยมาก วัดและ
ชุมชนควรจะช่วยเหลือกันให้มากกว่านี้ มีข้อเสนอแนะในการพัฒนา ดังนี้ (1) ส่งเสริมให้วัดและชุมชนได้มีส่วน
ในการช่วยเหลืองานด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ให้มาก (2) วัด ชุมชน โรงเรียน ต้องสามัคคีกันด้านสาธารณสุข
สงเคราะห์เพื่อเยาวชนและประชาชนจะได้มีความสุข 8) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม พบว่า พ่อและแม่ไม่ค่อย
จะมีเวลาให้กับลูกๆ และส่วนใหญ่ก็ไม่มีเวลาจะสอนลูกหลานเลย ข้อเสนอแนะในการพัฒนา ดังนี้ (1) ควรจะ
ส่งเสริมให้มีการจัดงานที่เกี่ยวกับวันพ่อและวันแม่ 2) ส่งเสริมให้ลูกๆ มีความรักต่อบิดามารดาและเลี้ยงดูท่าน
ในยามชราภาพด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านพลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล
อำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้านพบว่า 1) ด้านความสามัคคี มีการจัดกิจกรรมอบรมประชาชนในเรื่องความ
สามัคคีตามหลัก สาราณียธรรม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ตามโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญ
ต่างๆ ของชาติ อาทิเช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
2) ด้านสุขภาพอนามัย มีการรณรงค์ดลื้อเข้าพรรษา ดลื้อในงานศพและงานบุญ เพื่อให้ประชาชนดูแลใส่
ใจสุขภาพโดยการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานและให้บริการกับ
ประชาชน 3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอบรมจิตตภาวนาอบรมให้ความรู้ด้าน
คุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน รวมไปถึงเด็กนักเรียนและเยาวชนในชุมชนต่างๆ อย่างต่อเนื่อง 4) ด้าน
ส่งเสริมอาชีพ มีการจัดประชุมหมู่บ้าน โดยจัดให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านอาชีพ โดยให้หน่วยงานของรัฐมาจัดตั้ง
สถานที่ให้ความรู้ด้านวิชาการต่างๆ ตลอดถึงให้หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล เป็นศูนย์รวมความคิด
จากบุคคลทุกภาคส่วนของชุมชน การจัดให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านอาชีพตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการ
ดำเนินงานเพื่อประสานงานระหว่างบ้านและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดกิจกรรมการเรียนรู้
พัฒนาอาชีพในท้องถิ่น 5) ด้านสันติสุข มีการวางแผนร่วมกันระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ
เพื่อขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 อันเป็นโครงการที่จะนำมาซึ่งความสันติสุขของชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน
ให้กับสังคม พัฒนาคนในชุมชนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมประเพณีของตน อันจะ
นำมาซึ่งสันติสุขให้สังคมยั่งยืน 6) ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีการวางแผนช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เยาวชนและ
สนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการดำเนินการช่วยเหลือครูการศึกษาแก่
เด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนและการสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมในการ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ของสถานศึกษา บริจาคเงินช่วยเหลือสร้างอาคาร อุปกรณ์การเรียนการสอน ทุนการศึกษาแก่นักเรียน มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งทุนเพิ่มทุนและแจกทุนให้นักเรียนในสถานศึกษาต่อเนื่องเป็นประจำ 7) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีการวางแผนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ โดยเตรียมความพร้อมในการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย อุทกภัย และวาตภัยเป็นต้น มีการวางแผนร่วมกันระหว่างหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรอำเภอ เกษตรตำบล และปราชญ์ชาวบ้านออกแบบแผนการพัฒนาเศรษฐกิจร่วม กันโดยแต่ละส่วนร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 8) ด้านกตัญญูทศเวทิตาธรรม มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความกตัญญูทศเวทิตาต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ยกย่อง เทิดทูน ระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ที่ได้ให้ความอุปการะเลี้ยงดูลูกตั้งแต่เล็กจนเติบโต และยังได้มอบของที่ระลึกให้แก่พ่อแม่ตัวอย่างเพื่อเป็นกำลังใจในการทำหน้าที่อุปการะเลี้ยงดูบุตรต่อไป และจัดกิจกรรมรดน้ำดำหัวพระชั้นผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุ และผู้นำในท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัย เรื่อง พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล อำเภอ นาน้อยจังหวัดน่าน มีความสอดคล้องกับ พระครูอาทรวชิรกิจ (มานะ ฐานิสฺสโร,) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร” มีผลการวิจัยว่า สภาพปัญหาของการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ประธานหน่วยและคณะกรรมการของหน่วยบางแห่งอยู่คนละพื้นที่คณะกรรมการขาดความรู้ความเข้าใจในการฝึกอบรม ไม่มีแนวทางในการปฏิบัติที่ชัดเจน ไม่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และขาดการส่งเสริมศีลธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง การให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียงแก่ประชาชนไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการจัดตั้งศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดสันติสุข ขาดนโยบายและแผนงานต่างคนต่างทำงานขาดการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องให้เป็นรูปธรรม ไม่มีการจัดวิทยากรมาอบรมผู้สูงอายุในด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ขาดการประสานงานกับพัฒนาการประจำตำบลมาจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน เรื่องการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงขาดการดำเนินงานส่งเสริมจิตสาธารณะในการฝึกบำเพ็ญจิตภาวนาในวันสำคัญทางศาสนา และอบรมนักเรียนในเรื่องความกตัญญูทศเวทิตาในวันสำคัญต่างๆ (พระครูอาทรวชิรกิจ (มานะ ฐานิสฺสโร), 2562) สอดคล้องกับ พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมฺโม และคณะ ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผลการวิจัยว่า มีการคัดเลือกคณะกรรมการตามข้อกำหนด จัดวางคณะทำงานและวางแผนงานอย่างเป็นระบบ และมีพื้นที่สาธารณะคือวัดในการดำเนินกิจกรรม แต่ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ ขาดงบประมาณสนับสนุน (พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิรธมฺโม และคณะ, 2564)

2. พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน มีความสอดคล้องกับ พระครูอาทรวิชกิจ (มานะ จานิสฺสโร) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร” มีผลการวิจัยว่า การพัฒนาการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า 1) ด้านการสงเคราะห์และอนุเคราะห์ประชาชนในท้องถิ่น คือ มีการวางแผนการดำเนินงาน การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในด้านการให้ความรู้เรื่องการประกอบอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมีการวางแผนอบรมประชาชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยตามกฎหมายและระเบียบของชุมชน 2) ด้านการเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงาน คือ มีการประสานงานระหว่างบ้านและหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีกิจกรรมร่วมกัน มีการจัดประชุมประชาคมหมู่บ้าน เพื่อจัดให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านอาชีพการจักสาน การทอผ้าพื้นเมือง ดำเนินการอนุรักษ์และปลูกป่าในพื้นที่ดินของวัดหรือที่ดินสาธารณะของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินของวัดหรือที่ดินสาธารณะร่วมกัน 3) ด้านการเป็นศูนย์รวมความคิดของประชาชนทุกหมู่เหล่า คือ มีการดำเนินงานระหว่างวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายปกครองหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน โดยวัดเป็นสถานที่อำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานกัน การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือของ บ้าน วัด และโรงเรียน ในด้านการพัฒนาวัฒนธรรม 4) ด้านการเป็นศูนย์รวมพลังในการป้องกันหมู่บ้านให้เกิดขึ้นสันติสุข คือ มีการส่งเสริมภาครัฐและประชาชนในการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 เพื่อชุมชนสันติสุข มีการใช้กระบวนการสันติสนทนาในการเปิดพื้นที่เพื่อให้การพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อลดความขัดแย้งของคนในชุมชนมีการปวารณาตั้งใจรักษาศีล 5 โดยพร้อมเพรียงกันเพื่อร่วมสร้าง “ครอบครัวรักษาศีล 5” และ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” 5) ด้านการเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสาร คือ มีการวางแผนร่วมมือกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม มีความสามัคคีในชุมชนเป็นพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างเครือข่ายวางแผนการดำเนินงานให้วัดเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่าย โดยมีบ้านเป็นหลักและโรงเรียนเป็นองค์กรสนับสนุนให้กลุ่มมีความแข็งแรงเข้มแข็ง โดยให้เครือข่ายทั้งหมดโยงใยกันทั้งหมู่บ้านและชุมชน (พระครูอาทรวิชกิจ (มานะ จานิสฺสโร), 2562) สอดคล้องกับ พระจาร์วัฒน์ ภูริขุฑโน (คำชุม) ที่ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดลำปาง มีผลการวิจัยว่า ผลการดำเนินการด้านความกตัญญูเวทิตาธรรม ด้านสันติสุขในชุมชน ด้านสามัคคีธรรม ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านศีลธรรม ด้านสาธารณสงเคราะห์นั้น ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านสุขภาพอนามัยและด้านสัมมาอาชีพ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง อยู่ในระดับปานกลาง ด้านอุปสรรคปัญหา พบว่า มีปัญหาในด้านการบริหารจัดการ ปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผนงาน ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์และประสานงาน สื่อการนำเสนอและปัญหางบประมาณสนับสนุนไม่เพียงพอในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ได้รับมอบหมาย ส่วนแนวทางแก้ไขนั้น เห็นว่าควรมีการให้ความรู้ด้านทักษะการบริหารแก่คณะกรรมการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล และควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ให้มากขึ้น อุปสรรคปัญหาดังกล่าวต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งถือเป็นสถาบันพระพุทธศาสนา มีศักยภาพในการสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนให้สมเจตนารมณ์การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต่อไป (พระจาร์วัฒน์ ภูริขุฑโน (คำชุม), 2555)

องค์ความรู้ใหม่

ในการศึกษา พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน ได้รับองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การวางแผนงาน งานของหน่วยอบรมประชาชนทั้ง 8 ด้าน หน่วยอบรมประชาชนมีการประชุมวางแผนงานเพื่อกำหนดนโยบายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางการดำเนินงานในการทำงานและมีการประสานงานระหว่างบ้านและหน่วยงานขององค์กรปกครองท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินกิจกรรมในการเรียนรู้ด้านอาชีพหลักและอาชีพรอง และจัดหาวิทยากรมาให้ความรู้และอบรมประชาชนงานในด้านอื่นๆ ตามที่ประชาชนในท้องถิ่นมีความต้องการซึ่งสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาให้แก่ประชาชนได้ประโยชน์อย่างแท้จริงและจะต้องคำนึงถึงว่าประชาชนในท้องถิ่นที่ประกอบอาชีพอะไรมีวิถีชีวิตและทักษะในการทำงานลักษณะอย่างไร ก็จะต้องเน้นถึงความต้องการของประชาชนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่

2. การลงมือปฏิบัติงาน หน่วยอบรมประชาชนมีการจัดเตรียมบุคลากรเพื่อกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบตามแผนงานในการนำแผนงานไปใช้ตามวัตถุประสงค์จำต้องคำนึงถึงความคุ้มค่าและผลประโยชน์ที่จะได้รับรวมทั้งการกำหนดใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ ในการลงมือปฏิบัติแผนงานที่ได้กำหนดไว้แล้วนั้นมักได้รับความร่วมมือในตอนต้น แต่ไม่ต่อเนื่อง ทำให้การเข้าถึงเป้าหมายช้า หรือไม่เป็นไปตามแผนในการลงมือทำงานบนพื้นที่จริงของการทำงานและต้องทำการประเมินผลการทำงานให้เป็นระยะหากการทำงานติดขัดตรงไหนอย่างไรให้มีการติดตามอย่างต่อเนื่องเพื่อนำเอาข้อมูลมาหาทางแก้ไข ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น เพิ่มความมั่นคงต่อชีวิตของประชาชนในชุมชน ก็จะทำให้สอดคล้องกับแผนงานที่กำหนดกลยุทธ์ไว้และตามวัตถุประสงค์ในการดำเนินตามรายละเอียดกิจกรรมที่กำหนดไว้ในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ

3. การสรุปงาน หน่วยอบรมประชาชนมีการตรวจสอบการควบคุมในการทำงานตามวิธีการต่างๆ ที่ได้กำหนดเอาไว้ เพื่อนำข้อมูลมาทำการประเมินผลซึ่งสามารถทำการตรวจสอบทั้งในด้านของทรัพยากรที่นำมาใช้งบประมาณที่ได้กำหนดมาใช้ในโครงการรวมทั้งการทำงานตามหน้าที่ของบุคลากรที่ได้รับมอบหมาย และผลของการตรวจสอบนั้นเพื่อให้รู้ถึงความก้าวหน้าของการทำงานของหน่วยอบรมประชาชนว่าจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อที่ควรปรับปรุงอย่างไรในการจัดโครงการพัฒนาชุมชนตามด้านต่างๆ ว่ามีผลประกอบการที่ออกมามีการปรับปรุงแก้ไขหรือข้อที่ควรปรับปรุงอย่างไร และต้องมีการทำรายงานผลการตรวจสอบอย่างเป็นระบบเพื่อให้ทราบถึงการปฏิบัติตามแผนงานที่ได้กำหนดเอาไว้หรือไม่และสามารถดูจากผลผลิตของประชาชน ว่าได้ผลผลิตที่ดีและผลตอบแทนที่ได้รับสูงกว่าเดิมก็ส่งผลให้ประชาชน มีความอยู่ดีกินดีและความมั่นคงต่อชีวิตของประชาชนในชุมชน

สรุป

สภาพและปัญหาของการดำเนินการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้าน คือ 1) ด้านความสามัคคี ชุมชนขาดความร่วมมือกัน 2) ด้านสุขภาพอนามัย ไม่มีเงินในการรักษาเพื่อดูแลสุขภาพอนามัย 3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจด้านศีลธรรม 4) ด้านส่งเสริมอาชีพ ไม่มีการส่งเสริมจากภาครัฐอย่างจริงจัง 5) ด้านสันติสุข ส่วนใหญ่ชุมชนปรองดองกัน 6) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ การช่วยเหลือในการศึกษายังมีน้อย 7) ด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ ขาดการการสนับสนุนช่วยเหลือกันเท่าที่ควร และ 8) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม พ่อแม่ขาดการเคารพจากลูกหลาน เพราะไม่มีเวลาอบรมสั่งสอน

พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน 8 ด้าน คือ 1) ด้านความสามัคคี มีการจัดกิจกรรมอบรมประชาชนในเรื่องความสามัคคีตามหลักสาราณียธรรม 2) ด้านสุขภาพอนามัย มีการรณรงค์ดูแลสุขภาพ เข้าพรรษา งดเหล้าในงานศพและงานบุญ เพื่อให้ประชาชนดูแลสุขภาพ 3) ด้านวัฒนธรรมศีลธรรม มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอบรมจิตตภาวนาอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน 4) ด้านส่งเสริมอาชีพ มีการจัดประชุมหมู่บ้าน โดยจัดให้วัดเป็นศูนย์เรียนรู้ด้านอาชีพ 5) ด้านสันติสุข มีการวางแผนร่วมกันระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ เพื่อขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 อันเป็นโครงการที่จะนำมาซึ่งความสันติสุขของชุมชน 6) ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีการวางแผนช่วยเหลือด้านการศึกษาแก่เยาวชนและสนับสนุนให้วัดที่มีความพร้อมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา 7) ด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ มีการวางแผนการทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัด บ้าน และหน่วยงานราชการ โดยเตรียมความพร้อมในการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย และ 8) ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม มีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทิตาต่อผู้มีพระคุณในวันสำคัญ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

วัดเป็นสถานที่ในการอบรมศีลปะและวัฒนธรรมเป็นการสร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัวทำให้ชุมชนในสังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาการจัดการเพื่อพัฒนาชุมชน หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลเป็นศูนย์กลางในการประสานงานร่วมกับวัด บ้าน และรัฐ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมสนับสนุนให้ชุมชนทุกๆ ชุมชนจัดแสดงสินค้าประจำหมู่บ้านของตนเอง ประจำปีเพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดอาชีพรอง และหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลต้องเป็นผู้รับสินค้ามากระจายสู่สังคม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

พลวัตการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน มีหลายประเด็นที่เป็นประเด็นที่น่าสนใจแต่ผู้วิจัยยังไม่ได้ศึกษา ดังนั้นเพื่อให้มีการดำเนินการทำวิจัยให้เกิดองค์ความรู้อย่างสมบูรณ์

ผู้ที่สนใจสามารถที่จะนำเอาข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยไปทำการวิจัยในประเด็นต่างๆ ที่ยังเหลืออยู่ได้อีกในหลากหลายมุมมอง ดังต่อไปนี้

1. ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง“รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน” จากความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป โดยการวิเคราะห์ถึงจุดแข็งจุดอ่อนโอกาสและปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในอำเภอนาน้อยและเขตอำเภอใกล้เคียงในครั้งต่อไป

2. ควรวิจัยในประเด็นเรื่อง“รูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลประจำตำบลอำเภอนาน้อยจังหวัดน่าน” เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

- ณัฐยา สัมเขียวหวาน. (2541). *บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในจังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระครูสมุห์ดิฐภูมิ จิระธมฺโม และคณะ. (2564). *รูปแบบการบริหารจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลของคณะสงฆ์จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. รายงานการวิจัย. ศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูอาทรวชิรกิจ (มานะ จานิสฺสโร). (2562). *การพัฒนาการจัดการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดกำแพงเพชร*. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระจารุวัฒน์ ภูริวฑฒโน (คำชุม). (2555). *การศึกษาผลการดำเนินงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในเขตการปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัครเดช พรหมกัลป์ และคณะ. (2563). *ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการขับเคลื่อนหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในการพัฒนาสังคมเชิงพุทธบูรณาการภายใต้การขับเคลื่อนตามแนวพระราชรัฏฐ์*. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*. 8(6), 1439-1451.

**คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21
ตามการรับรู้ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
ชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี**

**The Desirable Characteristics of School Administrators in the 21st Century
according to Teacher's Perspective in Chonburi-Rayong Secondary
Educational Service Area, Chonburi Province**

¹วิชาดา เจริญชนม์ และ ²รัตนา กาญจนพันธุ์

¹Wichada Charoenchon and ²Ratana Karnjanapun

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

^{1,2}Faculty of Education, Ramkhamhaeng University.

¹Corresponding Author's Email: wichada69@gmail.com

Received: February 2, 2024; **Revised:** April 18, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของข้าราชการครู 2) เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของข้าราชการครู จำแนกตามวุฒิการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 333 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Cohen, Manion, Morrison ที่ค่าความเชื่อมั่น 95% โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามขนาดโรงเรียน และการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย เรื่อง ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของข้าราชการครู มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.99 สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) การรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) ครูที่มีวิทยฐานะต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 4) ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: คุณลักษณะอันพึงประสงค์; ผู้บริหารในศตวรรษที่ 21; การรับรู้ของข้าราชการครู

Abstract

This research aims to 1) study the desirable characteristics of school administrators in the 21st century according to teachers' perspective. 2) compare the desirable characteristics of school administrators in the 21st century according to teachers' perspective. sorted by educational qualification, academic rank, and work experience. The target sample is teachers in the Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi province, who are performing in the year 2566. There are 333 teachers sampled by the Cohen, Marion, and Morrison contingency table (2018, p.206) at 95% reliability on stratified random sampling for the schools and simple random sampling for samples. Research tools are the questionnaires on desirable characteristics of school administrators in the 21st century according to teachers' perspective. given the reliability at 0.99. Research statistics are mean, standard deviation, t-test, and one-way ANOVA.

The research results 1)The teachers' perspective towards the desirable characteristics of school administrators in the 21st century is at a high level for general and components. 2) Teachers with different educational qualifications have similar perspectives towards the desirable characteristics of school administrators in the 21st century, for both general and each component. 3) Teachers with different academic ranks have similar perspectives towards the desirable characteristics of school administrators in the 21st century, for both general and each component. 4) Teachers with different work experiences have similar perspectives towards the desirable characteristics of school administrators in the 21st century, for both general and each component.

Keywords: Desirable Characteristics; Administrators in the 21st Century; Teacher' s Perspective

บทนำ

ศตวรรษที่ 21 หรือยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่กระแสของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรงต่อเนื่องซับซ้อนและเกี่ยวพันกันในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยจะต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการปฏิรูปการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษาของไทยเป็นความพยายามที่มีมาอย่างต่อเนื่องหลายยุคหลายสมัย ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 และฉบับที่ 4 พ.ศ.2562 นับเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญของไทย ที่จะช่วยให้การจัดการศึกษามีคุณภาพได้ ดังนั้นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ คือ ปฏิรูประบบโครงสร้างการบริหารการศึกษา ปฏิรูปการบริหารบุคลากร ปฏิรูปการเรียนการสอนและปฏิรูประบบการศึกษา ส่งผลให้การบริหารจัดการศึกษาของไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้วยความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาต้องมีระบบที่ชัดเจนเพื่อพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ คือการกระจายอำนาจทางการศึกษาจากส่วนกลางไปสู่ระดับสถานศึกษา กระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน

ผู้ปกครอง และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้ผู้บริหารมีอำนาจในการตัดสินใจทางการบริหาร ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ ผู้บริหารในฐานะผู้นำองค์กรต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการปฏิรูปตนเองและเปลี่ยนแปลงองค์กร ผู้บริหารถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการศึกษา ที่จะช่วยในการขับเคลื่อนให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ปณิธานค่านิยมที่ดีให้แก่ผู้เรียน และบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และพร้อมรับมือกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความเป็นผู้นำ ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ตอบสนองเป้าหมายหลักของการศึกษา กระจายอำนาจไปยังกลุ่มงานทั้ง 4 กลุ่มงาน ผ่านกระบวนการ แนวคิด การวางแผน วิธีการ กระบวนการ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส หรืออุปสรรคภายในสถานศึกษา คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นไปตามหลักการบริหารที่ดี

หลักการแนวคิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหาร มีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ สามารถบริหารงานในองค์กรให้ประสบความสำเร็จเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการศึกษา บรรลุเป้าหมายขององค์กร ผู้บริหารเป็นบุคคลที่มีบทบาทและมีความสำคัญสูงสุดในการบริหารสถานศึกษาให้เป็นผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการมี (ศรายุทธ เมืองคำ, 2563) ผู้บริหารที่มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นผู้ที่ต้องมีธรรมในจิตใจ ประพฤติปฏิบัติด้วยจิตสำนึก มีศีลธรรม ส่งผลให้ผู้บริหารครองตน ครองคน และครองงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ธวัชชัย ทัพคำภา, 2563)

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการรับรู้ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยนำผลวิจัยไปเป็นแนวทางพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปวางแผนพัฒนาผู้บริหารต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิ การศึกษา วิชยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้องค์ประกอบคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยของนักการศึกษาและนักวิจัย ซึ่งมี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านบุคลิกภาพ ด้านความรู้ความสามารถ และด้านความเป็นผู้นำ

ประชากร คือ ครูที่ปฏิบัติการสอน ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2,447 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูที่ปฏิบัติการสอน ปีการศึกษา 2566 จำนวน 333 คน จากการเปิดตารางสำเร็จรูปของ (Cohen, Manion, and Morrison. 2018: 206) และใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (stratified random sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

ขั้นตอนที่ 2 หน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) พื้นที่ศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนี้ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ จำนวน 40 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ค่า

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยใช้คำถามปลายเปิด (open ended question)

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อม Link แบบสอบถามผ่าน Google Form ไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลของครูผู้ตอบแบบสอบถามจาก Google Form ได้รับคืนมาทั้งหมดจำนวน 333 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางสถิติต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one way ANOVA) โดยรวมและรายด้าน เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาการรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 พบว่า ระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบุคลิกภาพ ($\bar{X} = 4.13$) รองลงมา คือ ด้านความรู้ความสามารถ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ($\bar{X} = 4.13$) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านความเป็นผู้นำ ($\bar{X} = 4.12$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบการรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำแนกตามวุฒิการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21

ตาราง 1 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 จำแนกตามวุฒิการศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน

วุฒิการศึกษา							
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหาร ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี t p							
สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 $\bar{X}$ SD $\bar{X}$ SD							
1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม	4.13	0.48	4.13	0.45	-0.120	0.905	
2. ด้านบุคลิกภาพ	4.13	0.49	4.17	0.41	-0.831	0.407	
3. ด้านความรู้ความสามารถ	4.11	0.51	4.19	0.41	-1.530	0.127	
4. ด้านความเป็นผู้นำ	4.11	0.52	4.17	0.45	-0.974	0.331	
รวม	4.12	0.45	4.16	0.37	-0.945	0.346	

จากตาราง 1 พบว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำแนกตามวิทยฐานะ ในภาพรวมและรายด้าน

วิทยฐานะ							
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหาร				ไม่มีวิทยฐานะ มีวิทยฐานะ t p			
สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 $\bar{X}$ SD $\bar{X}$ SD							
1. ด้านคุณธรรม จริยธรรม				4.13	0.46	4.13	0.49 -0.142 0.887
2. ด้านบุคลิกภาพ				4.14	0.45	4.15	0.50 -0.337 0.737
3. ด้านความรู้ความสามารถ				4.15	0.45	4.11	0.52 0.606 0.545
4. ด้านความเป็นผู้นำ				4.13	0.46	4.13	0.55 -0.035 0.972
รวม				4.13	0.40	4.13	0.47 0.029 0.977

จากตาราง 2 พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตาราง 3 ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ในภาพรวมและรายด้าน

ประสบการณ์การทำงาน							
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ น้อยกว่า 5 ปี 5-10 ปี มากกว่า							
ของผู้บริหารสถานศึกษา 10 ปีขึ้นไป F p							
ในศตวรรษที่ 21 $\bar{X}$ SD $\bar{X}$ SD $\bar{X}$ SD							
1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม	4.14	0.45	4.12	0.50	4.13	0.46	0.051 0.950
2. ด้านบุคลิกภาพ	4.16	0.46	4.10	0.53	4.17	0.41	0.737 0.479
3. ด้านความรู้ความสามารถ	4.13	0.46	4.10	0.53	4.17	0.43	0.413 0.662
4. ด้านความเป็นผู้นำ	4.18	0.46	4.09	0.57	4.12	0.45	0.831 0.437
รวม	4.15	0.40	4.10	0.49	4.15	0.38	0.390 0.677

จากตาราง 3 พบว่า ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกันมีการรับรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ครูรับรู้คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก ผู้บริหารสามารถนำความรู้มาใช้ในการบริหาร เป็นผู้นำทางวิชาการ มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีบุคลิกภาพเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วสันต์ บัวชุม (2561) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีความรู้ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรไม่ว่าจะเป็นการใช้หลักเหตุผลในการบริหาร ด้านความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน การสื่อสารที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาสถานศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของ อีรินุช วาริรักษ์ (2563) ศึกษาเรื่องคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพฯ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และงานวิจัยของสายัณห์ แจ็ดทอง (2564) ได้ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูสทวิทยาเขตเมืองปรางกร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วนั้น จึงนำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม พบว่าครูมีการรับรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ ยุติธรรม และเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมในการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของภัทรา วงศ์พันธ์ (2560) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่รักษาจรรยาบรรณของวิชาชีพ ไม่ทำผิดหรือหลีกเลี่ยงหรือล่องละเมิด มีความเมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบเพื่อนร่วมงาน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ได้แต่ฝ่ายเดียว ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน ละอายต่อการทำความชั่ว ยินดีในความสำเร็จของเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ จริงใจ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของนเรศรัณย์ ชุมวงศ์ (2564) ศึกษาเรื่องคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ของครูในโรงเรียนเขตอำเภอสามโคก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า ด้านคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของนันทภัก อู่สุวรรณ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนกลุ่มอำเภอหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4 พบว่า ด้านคุณธรรมจริยธรรมอยู่ในระดับมากเช่นกัน

1.2 ด้านบุคลิกภาพ พบว่า ครูมีการรับรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความมั่นคงทางอารมณ์ กล้าเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค เคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บริหารสถานศึกษาตามระบอบประชาธิปไตย สามารถจูงใจคนให้ทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของสถานศึกษา

สอดคล้องกับแนวคิดของธวัชชัย ทฬคำภา (2563) กล่าวว่า ผู้บริหารมีบุคลิกภาพที่ดี ทั้งทางร่างกาย วาจา เช่น มีสมรรถภาพทางร่างกาย ลักษณะท่าทางท่วงที การแต่งกายที่ดีและเหมาะสม รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ มีความกระตือรือร้น มีความเป็นประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถบริหารงานหรือทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ส่วนทางวาจาต้องเป็นผู้มีกิริยาวาจาไพเราะ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความคงเส้นคงวา เพื่อที่จะได้เป็นผู้นำพาบุคลากรในหน่วยงานร่วมกันไปสู่เป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรินทร์ นามอยู่ (2564) ศึกษาเรื่องการศึกษาคณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท พบว่า ด้านบุคลิกภาพ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของอรวี แสงทอง (2564) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนเครือข่ายวิทยาเขตเมืองปรางกร จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ด้านบุคลิกภาพอยู่ในระดับ มากเช่นกัน

1.3 ด้านความรู้ความสามารถ พบว่า ครูมีการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน สามารถ แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ สร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน ส่งเสริมให้บุคลากรภายในองค์กรมีความ รอบรู้ มีทักษะในการสื่อสารกับบุคลากรภายในและภายนอกอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับแนวคิดของ ศรายุทธ เมืองคำ (2563) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีบทบาทและมีความสำคัญสูงสุดในการ บริหารสถานศึกษาให้เป็นผลสำเร็จหรือบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของธัญญรัตน์ จันทรม (2561) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของครูที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดตราด พบว่า ด้านความรู้ความสามารถ อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของภคภา บัญญัติ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารในโรงเรียน มัธยมศึกษาจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี พบว่า ด้านความรู้ ความสามารถ อยู่ในระดับมากเช่นกัน

1.4 ด้านความเป็นผู้นำ ครูมีการรับรู้โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าอยู่ ในระดับมากทุกข้อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์นำการเปลี่ยนแปลงในกาบริหารสถานศึกษา สามารถสร้างทีมงานได้ดี ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ติดตามงานให้บรรลุ วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของพนิดา รัชฎาเพชร (2565) กล่าวว่า ผู้บริหารมีภาวะ ผู้นำสามารถสร้างความเคารพศรัทธาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาได้ โดยลักษณะของผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักใช้อำนาจ อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการสร้างทีมงานได้ดี สามารถจูงใจให้ผู้ร่วมงานปฏิบัติงานจนสำเร็จ เป็นผู้นำ ในการเปลี่ยนแปลงจนเป็นที่รักและนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชา สอดคล้องกับผลการวิจัยของวิรัตน์ ไชยโคตร (2563) ได้ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 ตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3 พบว่า ด้านความเป็นผู้นำ อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปัญญา บัวบาน (2565) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของผู้บริหาร

สถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี พบว่า ด้านความเป็นผู้นำอยู่ในระดับมากเช่นกัน

2. ผลการเปรียบเทียบการรับรู้ของครูที่มีต่อระดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี แบ่งตามวุฒิ การศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน พบว่า

2.1 ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีการรับรู้โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตาม สมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก ครูทุกคน ถึงแม้ว่าจะมีวุฒิการศึกษาใด ต่างมีความกระตือรือร้นในการทำงาน เพื่อพัฒนาตนเองปฏิบัติตนตามมาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณของวิชาชีพ และต้องการได้รับการส่งเสริม แนะนำจากผู้บริหารที่มีความสามารถในการบริหาร ใช้หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม เมื่อครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคนรับทราบนโยบายที่ชัดเจนจากผู้บริหาร มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการทำงาน ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงานในทุก ๆ ด้าน สร้างความเชื่อมั่นเป็นที่ยอมรับและศรัทธา ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา จึงทำให้ข้าราชการครูมีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของรัชฎาพร สีทา (2566) กล่าวว่า ครูที่มีวุฒิการศึกษาต่างกันมีความรู้ ความสามารถ ได้รับการอบรมและฝึกประสบการณ์ที่หลากหลายแตกต่างกัน ส่งผลให้ครูมีวิสัยทัศน์ ค่านิยมที่ดีต่อการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษามีการปฏิบัติดี มีมาตรฐานทางคุณธรรมจริยธรรมในวิชาชีพของตนเอง มีความซื่อสัตย์ สุจริต ปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพ จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน การรับรู้ต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรกร วันชูเพลา (2565) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครู ในโรงเรียนกลุ่มพระราชวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 พบว่า ความคิดเห็นของครูต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในโรงเรียนกลุ่มพระราชวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรินทร์ นามอยู่ (2564) ได้ศึกษา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไม่แตกต่างกัน

2.2 ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีการรับรู้โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตาม สมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญกับครูทุกคนด้วยความเท่าเทียมเสมอภาค มอบหมายงานตามความเหมาะสม ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีส่วนร่วมในการทำงานและพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ จึงทำให้ข้าราชการครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยภาพรวมรายด้านไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ชลดา เหลืองประเสริฐ (2560) ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี จำแนกตามวิทยฐานะ พบว่าโดยรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของศราวุฒิ ชันคำหมื่น (2566) ได้ศึกษาเรื่อง

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษายุคประเทศไทย 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษายุคประเทศไทย 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของนันทภัก สุขโข (2559) ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามความคิดเห็นของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 จำแนกตามวิทยฐานะ พบว่าโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

2.3 ครูที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการรับรู้ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันไม่ เป็นไปตามสมมุติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการพัฒนาและขับเคลื่อน สถานศึกษา เปิดโอกาสให้ครูเสนอแนะแนวทางในการทำงานและสะท้อนความคิดเห็นร่วมกัน สามารถสร้าง ทีมการทำงานที่เข้มแข็งเพื่อนำสถานศึกษาสู่เป้าหมายความสำเร็จ สนับสนุนให้ครูและบุคลากรประยุกต์ใช้ วิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ ให้มีความสอดคล้องกับลักษณะงานตามบริบทของสถานศึกษา กระตุ้นให้ครูใน สถานศึกษาเกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกันเต็มศักยภาพของบุคคลส่งผลให้สามารถทำงานได้ หลากหลายรูปแบบ พร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหรือระหว่างการทำงาน ได้ สอดคล้องกับแนวคิดของคมสันต์ วงษ์ชาลี (2561) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้บริหารงานโดยกำหนด แผนงานและโครงการใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีวิสัยทัศน์ พัฒนาคณะและสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสวงหา ความรู้ และวิทยาการใหม่ ๆ ที่ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยีตลอดเวลา ใช้การบริหารที่มี การรับฟังความคิดเห็นและส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารและร่วมกันแก้ปัญหาให้มีการให้เกียรติและ ให้ความเป็นกันเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริพร ราศี (2564) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหาร สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7 ที่มีประสบการณ์ต่างกันมีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของณภัทสรณ์ นรภิจ (2564) ได้ศึกษาคุณลักษณะผู้นำในศตวรรษ ที่ 21 ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียนเครือข่ายที่ 34 สำนักงานเขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพฯ พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

1. คุณธรรมจริยธรรม (ครองตน) คือ ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ละเว้นต่อการประพฤติชั่ว ไม่ลุ่มหลงอบายมุข เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น

บริหารงานโดยยึดหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม มุ่งประโยชน์ผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. เป็นผู้นำและบุคลิกภาพเหมาะสม (ครองตน) คือ ความสามารถในการประสานงาน สร้างสัมพันธภาพอันดีกับผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้มาติดต่องาน เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น กล้าและรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ และส่งเสริมการทำงานเป็นทีม สามารถจูงใจให้เกิดการยอมรับและให้ความช่วยเหลือ เป็นผู้มีความสามารถในด้านองค์ความรู้และทักษะในการในการคิดและเสนอเหตุผล ให้ความเห็น ปรีกษา และเสนอแนะในงานที่รับผิดชอบ ตลอดจนมีบุคลิกภาพที่ควรแก่การเคารพนับถือ

2. ความรู้ความสามารถ (ครองงาน) คือ ใฝ่ศึกษาหาความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานอยู่เสมอ ตั้งใจปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ มีความรับผิดชอบ กำหนดนโยบายการบริหารแบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ สนับสนุนช่วยเหลือให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการ ข้อบังคับ กฎหมาย และ นโยบายอย่างถ่องแท้ และมีทักษะความสามารถในการปฏิบัติงาน สามารถแก้ปัญหาด้วยมีปฏิภาณไหวพริบเป็นอย่างดี

สรุป

ศตวรรษที่ 21 หรือยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่กระแสของโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วรุนแรงต่อเนื่องซับซ้อนและเกี่ยวข้งกันในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการบริหารจัดการศึกษา ที่ต้องให้ความสำคัญเพื่อพัฒนาให้เกิดความเจริญก้าวหน้า ทั้งต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ ท้นต่อการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้าน ให้พร้อมรับมือกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และนวัตกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 อันได้แก่ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านความรู้ความสามารถ ด้านบุคลิกภาพ ด้านความเป็นผู้นำ ซึ่งมีความสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพตอบสนองเป้าหมายหลักของการศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาครูในสถานศึกษาให้พัฒนาตนเองเพื่อเพิ่มและพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องและเท่าเทียมกัน นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับประยุกต์ใช้หลักธรรมเข้ามาใช้ในการบริหารสถานศึกษาโดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 (ครองตน) สังคหวัตถุ 4 (ครองคน หรือ ปกครองคน) และอิทธิบาท 4 (ครองงาน หรือ บริหารงาน) มีการกระจายอำนาจ มอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของบุคคล บริหารงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และยึดหลักธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ควรส่งเสริม คือ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาควรยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยึดหลักความเป็นประชาธิปไตย บริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาล และด้านที่ควรส่งเสริม คือ ด้านความเป็นผู้นำ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการทำงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม สร้างทีมที่มีประสิทธิภาพและนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการในสถานศึกษา

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยนำเสนอแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ศึกษาแนวทางคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียน

บรรณานุกรม

คมสันต์ วงษ์ชาติ. (2561). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดชลบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 18.

งานนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ชลดา เหลืองประเสริฐ. (2560). คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

ณภัทรณ์ นรกิจ. (2564). คุณลักษณะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียนเครือข่ายที่ 34 สำนักงานเขตมีนบุรี สังกัดกรุงเทพฯ. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ธวัชชัย ทัพคำพา. (2563). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ธัญญรัตน์ จันทพร. (2561). ความคิดเห็นของครูที่มีต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 จังหวัดตราด. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

ธีรณัฐ วาริรักษ์. (2563). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1 กรุงเทพฯ. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- นเรศเรข ทุมวงศ์. (2564). คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ของครูในโรงเรียนเขตอำเภอสามโคก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. วารสารรอยแก่นสาร. 7(2), 173-187.
- นันทัก สุขโข. (2559). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ตามความคิดเห็นของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นันทัก อู่สุวรรณ. (2565). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนกลุ่มอำเภอหนองปรือ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 4. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปัญญา บัวบาน. (2565). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของครู กลุ่มสหวิทยาเขตชลบุรี 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี-ระยอง. งานนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พนิดา รัชฎาเพชร. (2565). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของข้าราชการครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2. สารนิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ภาคภา บุญญติ. (2564). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ภัทรกร วันชูเพลลา. (2565). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนกลุ่มพระราชวัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์. 10(3), 80-89.
- ภัทรา วงศ์พันธ์. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการทำงานของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- รัชฎาพร สีทา. (2566). คุณลักษณะการเป็นผู้บริหารมืออาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพฯ เขต 2. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. 5(2), 15-29.
- วสันต์ บัวชุม. (2561). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

- วิรัตน์ ไชยโคตร. (2563). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามทัศนะของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 3. *วารสารสักทอง: มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (สทมส.)*. 20(2), 180-192.
- ศรายุทธ เมืองคำ. (2563). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0 ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 18 จังหวัดระยอง. *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี*.
- ศราวุฒิ ชันคำหมื่น. (2566). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคประเทศไทย 4.0 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาบุรีรัมย์. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สายัณห์ แจ็ดทอง. (2564). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการ รับรู้ของครูสภวิทยเขตเมืองปรางกร จังหวัดสมุทรปรางกร. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สิริพร ราศี. (27 มีนาคม 2564). คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 7. *ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: วิทยาลัยนครราชสีมา*.
- สุรินทร์ นามอยู่. (2564). การศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท. *วารสารครุศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์*. 4(1), 19-33.
- อรวี แสงทอง. (2564). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามการรับรู้ของครูในโรงเรียนเครือสภวิทยเขตเมืองปรางกร จังหวัดสมุทรปรางกร. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องวัฒนธรรมไทยสำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุกแค สระบุรีโดยใช้บอร์ดเกม

The Development of Learning Achievement on the Title of Thai Culture
for Matthayom 3 Students at Debsirinphukhae School,
Saraburi Province, Using Board Game

¹วีรวิชัย บุญส่ง, ²ศิริินภา ปิ่นแก้ว และ ³ปิยะดา ดอนนุ้มไพร

¹Veeravit Boonsong, ²Sirinapa Pinkaew and ³Piyada Donnoomprai

^{1,2,3}คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

^{1,2,3}Faculty of Humanities and Social Sciences, Thepsatri Rajabhat University.

¹Corresponding Author's Email: veeravit.b@lawasri.tru.ac.th

Received: January 26, 2024; Revised: April 18, 2024; Accepted: April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนหลังการใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย เป็นงานวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุกแค สระบุรี ภาคเรียนที่ 1/2566 จำนวน 40 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ บอร์ดเกม 13 เกม แผนการจัดการเรียนรู้ 13 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบปรนัยจำนวน 30 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 20 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่า T-test แบบ Dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาบอร์ดเกมได้บอร์ดเกม จำนวน 13 เกม และได้แผนการจัด การเรียนรู้ จำนวน 13 แผน 2) ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน ($\bar{X}$ = 21.75, S.D. = 2.50) สูงกว่า ก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 14.50, S.D. = 1.44) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนหลังการใช้บอร์ดเกม พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 1.52) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าบอร์ดเกมที่พัฒนาขึ้นส่งเสริมให้นักเรียนเกิดทักษะการคิด วิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาได้ ฉะนั้นในขั้นตอนการ ออกแบบบอร์ดเกมผู้สอนต้องศึกษาวิธีการสร้างและการเลือกเนื้อหาที่ใช้ให้สอดคล้องกันอันจะส่งผลให้บอร์ดเกมที่ พัฒนาขึ้นสามารถใช้พัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้

คำสำคัญ: บอร์ดเกม; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน; ความพึงพอใจ

Abstract

The purposes of this research were to: 1) develop board games on the title of Thai culture for Matthayom 3 students at Debsirinphukhae School, Saraburi Province. 2) compare the students' learning achievement after using board games, and 3) study the students' satisfaction after learning the title of Thai culture. The sample in this quasi-experimental research consisted of 40 Matthayom 3/7 students at Debsirinphukhae School, Saraburi Province, in the first semester of the academic year 2023, using cluster random sampling. The research instruments used were the 13 board games, the 13 learning activity plans, the 30-question multiple-choice academic achievement test, and the 20-item satisfaction survey with a five-point rating scale. The statistics used in this research were the mean, standard deviation, and dependent t-test.

The findings revealed that 1) The results of this research obtained 13 board games and 13 learning plans. 2) The students had higher academic achievement after learning ($\bar{x}=1.75$, S.D. = 2.50) than before learning ($\bar{x}=14.50$, S.D. = 1.44) at the .05 level of significance. and 3) Overall the students' satisfaction after using board games was at a higher level ($\bar{x}=4.52$, S.D.=1.52). The results of the research show that the developed board games promote students' analytical thinking skills. Thinking critically and being able to apply it to solve problems. Therefore, in the process of designing board games, teachers must study methods for creating and selecting content to be used in a consistent manner, which will result in the developed game board being able to be used to improve students' academic achievement.

Keywords: Board Games; Learning Achievement; Satisfaction

บทนำ

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์สังคมโลกและสังคมไทยกำลังเข้าสู่โลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถเชื่อมโยงข้อมูลของผู้คน ทั่วทุกมุมโลกเข้าด้วยกันได้อย่างรวดเร็ว ทั้งฐานข้อมูลทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางด้านการเมืองการปกครอง การพัฒนาวิทยาศาสตร์และนวัตกรรม การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและสังคม จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาทั่วโลก ดังนั้น แนวทางการศึกษาไทยจึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, 2560) ประกอบกับแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ.2566 - 2570) มีเป้าประสงค์เพื่อให้ นักเรียนทุกช่วงวัยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับโอกาสทางการศึกษาที่เสมอภาค มีคุณภาพตามมาตรฐาน สอดคล้องกับศักยภาพ เป็นผู้ที่มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีความรักในสถาบันหลักของชาติ และยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นพลเมืองที่ดี รู้สิทธิและหน้าที่อย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสาธารณะ มีความรักและความภูมิใจในความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ, 2566) จึงส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันของประเทศไทย เกิดความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลางสู่การจัดการเรียนการสอนแบบเชิงรุก (Active Learning) ซึ่งบอร์ดเกมเป็นอีกเทคนิคหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถสร้างการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ แฝงด้วยบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความสุข ตื่นเต้น ทำทาย และอยากที่จะค้นหาความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองผ่านการเล่นปนเรียน โดยอาศัยกลไกเกมทำให้เกิดความสนุกสนาน เข้าใจ จดจำ บทเรียนได้ง่ายสามารถพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และกระตุ้นให้นักเรียนเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน (มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ และรัชกร เวชวรนนท์,

2565) ฉะนั้นผู้สอนควรแสวงหาเครื่องมือ หรือวิธีการในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองโดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และแนะนำการเข้าถึงองค์ความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ และนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในห้องเรียน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้นั้นเรียกว่า Active Learning

ปัจจุบันการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning มีรูปแบบที่หลากหลาย ซึ่งเกมการศึกษาเป็นอีกนวัตกรรมที่เน้นการเล่นโดยมีครู และกติกาที่ช่วยพัฒนาความคิดเป็นพื้นฐานสำคัญของการเตรียมความพร้อมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยความสนุกสนานผ่านการเล่นปนเรียน ทำให้นักเรียนเกิดทักษะชีวิตทั้งด้านการเข้าสังคม การพัฒนาทางด้านร่างกายและสติปัญญา สามารถคิดและแก้ไขปัญหาได้ โดยบอร์ดเกมเป็นหนึ่งในวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างความสนุก เกิดความรู้ และการพัฒนาทักษะของนักเรียนในทุกมิติ (วรพล ยวงเงิน, 2564) ดังนั้น บอร์ดเกมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยครูสร้างทักษะที่จำเป็นให้กับนักเรียนได้มากกว่าการให้ความรู้ สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกิดความรู้สึกตื่นเต้น และท้าทาย (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2566) ส่งผลให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียน ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บอร์ดเกม หรือ เกมกระดาน (มงคล ศุภอำพันวงศ์, 2562; รักชน พุทธรังษี, 2560; และวราภรณ์ ลิ้มเปรมวัฒนา, 2560) กล่าวไว้อย่างสอดคล้องเกี่ยวกับประโยชน์และการเล่นบอร์ดเกมว่า เป็นเกมที่เล่นแบบกิจกรรมกลุ่มมีกระบวนการในการเล่นที่กำหนดให้ผู้เล่นดำเนินกิจกรรมตามกฎ และกติกาที่กำหนดไว้โดยใช้หมากในการแสวงหาเป้าหมาย บอร์ดเกมมีส่วนประกอบหลากหลาย เช่น ตัวหมาก การ์ด และกระดาน เป็นต้น มีกติกาตั้งแต่ง่ายไปจนถึงยากตามแต่ละเกม เนื่องจากกติกาการเล่นบอร์ดเกมส่วนมากมักจะมีความซับซ้อนในการเล่นบอร์ดเกมจึงช่วยฝึกทักษะกระบวนการคิด การวางแผน เนื่องจากการเล่นบอร์ดเกมจะต้องใช้ไหวพริบในการเล่นกับฝ่ายตรงข้าม ต้องมีการวางกลยุทธ์ในการเล่น โดยวิธีการเล่นผู้เล่นต้องนั่งล้อมวงเล่น เนื่องจากเป็นเกมที่ต้องใช้คนจำนวนอย่างน้อย 3-5 คนขึ้นไปผู้เล่นต้องเล่นโดยมีปฏิสัมพันธ์อย่างเผชิญหน้าในการเล่นมักเริ่มต้นเดินจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดสิ้นสุด โดยมีเรื่องของคะแนนมาเกี่ยวข้อง การนำบอร์ดเกมมาใช้ร่วมกับการเรียนการสอนช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน มีความสนใจในรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมมากขึ้น นักเรียนมีความสุขในการเรียน เกิดการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนทุกคน สอดคล้องกับงานวิจัยของทิพรัตน์ สิทธิวงศ์ (2564) ได้ศึกษาทำการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผลของการใช้บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับนิสิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พบว่า ผลการใช้บอร์ดเกมหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เนื่องจากการสร้างบอร์ดเกมเป็นรูปแบบในเชิงบูรณาการ ซึ่งให้ผู้เล่นเกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับความสนุกสนาน ผ่อนคลาย เปิดโอกาสในการรับรู้เนื้อหาที่เรียน พร้อมทั้งเกิดความตื่นเต้นและท้าทายในการแข่งขัน และสอดคล้อง Elizabeth (2011) ที่ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้ ด้วยบอร์ดเกม พบว่าโดยทั่วไปเกมสำหรับเด็กมักถูกออกแบบมาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะการคิด และทักษะการปฏิบัติสามารถเล่นได้กับผู้เล่นทุกเพศ ทุกวัย และทุกประเด็น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ผู้วิจัยพบ คือ จากผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุดฯ สระบุรี พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับต่ำ จากการสังเกตและการสอบถามของผู้วิจัย พบว่า

นักเรียนเกี่ยวกับการอ่าน การสอนแบบบรรยายและการเปิดดูวิดีโอสารคดี ใช้ประกอบการสอนเป็นหลัก การจัดกิจกรรมขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนและผู้สอน นักเรียนไม่เกิดกระบวนการคิดและขาดทักษะการปฏิบัติ อีกทั้งบรรยากาศในห้องเรียนไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ จากปัญหาที่พบ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยการพัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย ซึ่งจะทำให้ นักเรียนเกิดความสนใจต่อการเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ มีบรรยากาศการเรียนการสอนที่สนุกสนาน พัฒนาทักษะความคิด การแก้ปัญหาและการวางแผนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนหลังการใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัย เรื่อง “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค สระบุรี โดยใช้บอร์ดเกม” เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) ปฏิบัติการวิจัยร่วมระหว่างสาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค โดยใช้แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนผ่านการเล่น การเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน และหลักการการสร้างบอร์ดเกม โดยการออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับเทคนิค Active Learning ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา ตำรา ด้านเอกสารทั้งที่เป็นแนวคิดทฤษฎีรวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ประกอบด้วย การออกแบบการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-based Learning) การทำงานเป็นทีม (Collaboration and Teamwork) การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ (Active Learning) และหลักการพัฒนาบอร์ดเกม (board game)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม/พื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค ตำบลพุแค อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนเป้าหมายที่นำบอร์ดเกมไปใช้ในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ/กลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/7 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค สระบุรี อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 40 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) จากห้องเรียนที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเฉลี่ยต่ำที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) บอร์ดเกม เรื่อง Do You Know วัฒนธรรมไทย จำนวน 13 เกม 2) แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียน เป็นข้อสอบปรนัย จำนวน 30 ข้อ และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ จำนวน 20 ข้อ โดยเครื่องมือทั้ง 4 ชนิดได้ผ่านการรับรองในการตรวจเครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้ บอร์ดเกม แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ดำเนินการโดยผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยก่อนการปฏิบัติการสอนมีการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) และหลังจากปฏิบัติการสอนเสร็จแล้วทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) แล้วให้นักเรียนทำแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบกลุ่มตัวอย่างแบบไม่อิสระจากกัน T-test แบบ Dependent

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษา นำคะแนนที่ได้จากการวิเคราะห์ มาเปรียบเทียบ แปลผล อธิบายในรูปแบบของตารางประกอบการบรรยาย และตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านรูปเล่มเอกสาร หรือไฟล์สื่อออนไลน์ต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียน

เทพศิรินทร์พุดแค สระบุรี ปรากฏผลดังตาราง 1 ดังนี้ ตารางที่ 1 ผลการพัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย

ที่	เรื่อง	ชื่อบอร์ดเกม
1	กำเนิดวัฒนธรรมไทย	บันไดงูกำเนิดวัฒนธรรมไทย
2	ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย	Do You Know วัฒนธรรมไทย
3	วัฒนธรรมไทยที่เจริญรุ่งเรืองและเลือนหาย	เกมการ์ดวัฒนธรรมไทย I See
4	อิทธิพลที่ส่งผลวัฒนธรรมไทย	Bingo วัฒนธรรมไทยมาจากไหน
5	ลักษณะของวัฒนธรรมไทย	เกมเศรษฐีตะลุยกแดนวัฒนธรรมไทย
6	วัฒนธรรมไทย 4 ภาค	เกมการ์ดกบกระโดด 4 ภาค
7	วัฒนธรรมภาคเหนือ	เกมแอมวเหนือม่วนกัน
8	วัฒนธรรมภาคกลาง	ล่าขุมทรัพย์ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา
9	วัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	เกมอีสาน...ไปไล่กะแซบ
10	วัฒนธรรมภาคใต้	เกมน้องจะพาพี่ล่องใต้
11	การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น	เกมผจญภัยในท้องถิ่น
12	การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย	เกมภารกิจพิทักษ์รักษาไทย
13	แนวทางการเลือกรับวัฒนธรรมสากล	เกมรักต้องเลือก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการพัฒนาบอร์ดเกม ได้บอร์ดเกมจำนวน 13 เกม ผู้วิจัยแสดงรายละเอียดเกมการ์ด เรื่อง วัฒนธรรมไทย ชื่อบอร์ดเกม Do You Know วัฒนธรรมไทย เพื่อเป็นตัวอย่าง ดังนี้

กฎ กติกาในการเล่นบอร์ดเกม Do You Know วัฒนธรรมไทย

1. เริ่มต้นให้สุ่มแจกการ์ดจนไปทางขวาตามลำดับให้กับผู้เล่นทุกคน คนละ 5 ใบ
2. เมื่อแจกครบแล้ว ให้วางการ์ดหงาย 1 ใบ เป็นการ์ดกลาง ซึ่งจะเป็นการ์ดพิเศษที่บอกวัฒนธรรม 1 ใน 4 ภาคของไทย และการ์ดที่เหลือจะเป็นการ์ดกองกลางสำหรับจั่วเพิ่มเพื่อผสมการ์ด
3. ผู้เล่นทุกคนดูการ์ดบนมือตัวเอง และพยายามจับคู่การ์ดวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการ์ดกลาง ที่หงายไว้ หากไม่มีให้ผู้เล่นคนแรกจั่วการ์ดวัฒนธรรมกองกลางขึ้นมา 1 ใบ รวมเป็น 6 ใบ ถ้าผสมได้จะชนะ แต่ถ้าไม่ครบจะต้องเลือกทิ้งการ์ด 1 ใบ จากในมือลงมาแบบหงายที่กลางโต๊ะ
4. ผู้เล่นคนถัดไปจะจั่วการ์ดจากกองการ์ด หรือเก็บจากคนที่ทิ้งก่อนหน้าก็ได้ ถ้าเก็บไปแล้วยังไม่ครบอีกก็เลือกทิ้งการ์ดลงมา 1 ใบ วนเล่นแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีผู้เล่นผสมการ์ด 10 คะแนน ได้ 3 คู่ เป็นคนแรกจะชนะไป

กติกาการเล่นบอร์ดเกม Do You Know วัฒนธรรมไทย โดยพัฒนาตามหลักการออกแบบเกมกระดานของ Tinsman (2008)

1. ระยะเวลาในการเล่น ตั้งแต่เริ่มแจกการ์ดจนมีคนผสมคู่การ์ดวัฒนธรรมไทยได้ ควรใช้เวลา 10 นาทีโดยประมาณ
2. กลไกหลักของเกม กลไกของเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย มีกลไกต้นแบบมาจากการเล่นเกมผสมลิบ แต่เป็นการผสมการ์ดวัฒนธรรมไทยให้ครบตามจำนวนที่กำหนดเพื่อชนะในการเล่นครั้งนั้น ๆ
3. กติกาการเล่น กฎกติกาในการเล่นบอร์ดเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย มีดังนี้ เริ่มต้นให้สุ่มแจกการ์ดตามลำดับให้กับผู้เล่นทุกคน คนละ 5 ใบ เมื่อแจกครบแล้ว ให้วางการ์ดหงาย 1 ใบ เป็นการ์ดกลาง ซึ่งจะเป็นการ์ดพิเศษที่บอก

วัฒนธรรม 1 ใน 4 ภาคของไทย ส่วนการ์ดที่เหลือจะเป็นการดกกลางสำหรับจั่วเพิ่มเพื่อผสมการ์ดผู้เล่นทุกคน ดูการ์ดบนมือตัวเอง และพยายามจับคู่การ์ดวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับการดกกลางที่หงายไว้ หากไม่มีให้ผู้เล่นคนแรกจั่วการ์ดวัฒนธรรมกองกลางขึ้นมา 1 ใบ รวมเป็น 6 ใบ ถ้าผสมได้จะเป็นผู้ชนะ แต่ถ้าไม่ครบจะต้องเลือกทิ้งการ์ด 1 ใบ จากในมือลงมาแบบหงายที่กลางโต๊ะ ผู้เล่นคนถัดไปจะจั่วการ์ดจากกองการ์ด หรือเก็บจากคนที่ทิ้งก่อนหน้าก็ได้ ถ้าเก็บไปแล้วยังไม่ครบอีกก็เลือกทิ้งการ์ดลงมา 1 ใบ เมื่อมีคนผสมการ์ดตามการ์ดพิเศษได้แล้วจะทำการเปลี่ยนการ์ดพิเศษไปภาคอื่น วนเล่นแบบนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีผู้เล่นผสมการ์ดได้ 3 คู่ เป็นคนแรกจะชนะไป

4. เรื่องของโชคและกลยุทธ์ในการเล่นเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย จะมีการสุ่มการ์ดในแต่ละกองเพื่อผสมการ์ดให้ครบ 3 ใน 4 ภาค

5. ข้อมูลป้อนกลับ วิธีการที่จะชนะเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย มีเพียงวิธีเดียว คือ การผสมการ์ดวัฒนธรรมไทย 3 ใน 4 ภาค ในการเป็นผู้ชนะ เพื่อจำกัดวิธีการเล่น ระยะเวลาให้เกิดการแข่งขันและความสนุกสนานมากขึ้น

6. ลักษณะของการไล่ตามทัน เนื่องจากมีวิธีเดียวในการชนะในเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย ผู้เล่นแต่ละคนจะมีการเล่น ที่ตามกันทัน ไม่ทิ้งห่างกันมาก

7. บรรลุความคาดหวังของผู้เล่นเกมการ์ดวัฒนธรรมไทย ถึงแม้จะมีต้นแบบมาจากการดผสมสิบ แต่มีการปรับเปลี่ยนกติกาให้เหมาะสมกับชั้นเรียน สอดแทรกความรู้ จำกัดวิธีการเล่น และระยะเวลา จนทำให้มีกติกาการเล่นที่ต่างไปจากการดผสมสิบ

8. ผลประโยชน์ความเสี่ยงและรางวัล ผู้เล่นที่ผสมการ์ดครบ 3 ใน 4 ภาค ได้ก่อนจะเป็นผู้ชนะใน การเล่นเกม และได้รับรางวัลตามที่ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนด

2. ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทยสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุดฯ สระบุรี ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ปรากฏผลดังตาราง 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้บอร์ดเกม (n=40)

การทดสอบ	คะแนน	$\bar{X}$	S.D	t	Sig
ก่อนเรียน	30	14.50	1.44	8.94*	.00
หลังเรียน	30	21.75	2.50		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้บอร์ดเกม ($\bar{X}$ = 21.75, S.D. = 2.50) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}$ = 14.50, S.D. = 1.44) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

**3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้บอร์ดเกม** ปรากฏผลดังตาราง 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนหลังเรียน เรื่องวัฒนธรรมไทยโดยใช้บอร์ดเกม

ด้าน	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ความพึงพอใจ ด้านกิจกรรมการ เรียนการสอน	1. บอร์ดเกมช่วยส่งเสริมนักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น	4.46	1.61	มาก
	2. บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทยเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ	4.51	1.54	มากที่สุด
	3. นักเรียนรู้สึกตื่นเต้นเมื่อเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง เรื่อง วัฒนธรรมไทย โดยใช้บอร์ดเกม	4.37	1.62	มาก
	4. บอร์ดเกมช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจ เรื่อง วัฒนธรรมไทยมากขึ้น	4.36	1.31	มาก
	5. บอร์ดเกมช่วยส่งเสริมนักเรียนให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้	4.72	1.42	มากที่สุด
	6. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้โดยใช้บอร์ดเกม	4.63	1.73	มากที่สุด
	7. นักเรียนมีความใส่ใจในการเรียนมีปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียน	4.58	1.57	มากที่สุด
ความพึงพอใจ ด้านการวัดและ ประเมินผล	1. บอร์ดเกมสอดคล้องกับจุดประสงค์กับการเรียนรู้	4.39	1.48	มาก
	2. บอร์ดเกมสอดคล้องกับมีความสอดคล้องกับสถานะสังคมในปัจจุบัน	4.49	1.27	มาก
	3. บอร์ดเกมสามารถเพิ่มทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเองได้	4.51	1.42	มากที่สุด
	4. นักเรียนได้รับความสนุกสนานและความรู้ผ่านการเรียนปนเล่นจากบอร์ดเกม	4.64	1.29	มากที่สุด
	5. บอร์ดเกมเหมาะสมกับระดับความรู้และช่วงวัยของนักเรียน	4.34	1.77	มาก
	6. บอร์ดเกมช่วยส่งเสริมนักเรียนให้เกิดการคิดอย่างสร้างสรรค์	4.66	1.33	มากที่สุด

ด้าน	รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	7. นักเรียนเห็นด้วยกับการใช้บอร์ดเกมในการจัดการเรียนการสอน	4.46	1.36	มาก
ความพึงพอใจต่อการนำไปใช้	1. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเล่นบอร์ดเกมไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.51	1.52	มากที่สุด
	2. บอร์ดเกมช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้	4.68	1.53	มากที่สุด
	3. บอร์ดเกมช่วยให้นักเรียนกล้าแสดงออก กล้าคิด กล้าตัดสินใจ	4.56	1.55	มากที่สุด
	4. บอร์ดเกมช่วยให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น	4.37	1.67	มาก
	5. บอร์ดเกมส่งเสริมทักษะการสื่อสารกับผู้อื่นได้	4.41	1.64	มาก
	6. บอร์ดเกมช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม	4.53	1.79	มากที่สุด
รวม		4.52	1.52	มากที่สุด

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจหลังการใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 1.52) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า บอร์ดเกมช่วยส่งเสริมให้นักเรียนให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 1.42) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาบอร์ดเกมช่วยให้นักเรียนสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้ ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 1.53) อยู่ในระดับมากที่สุด และใช้บอร์ดเกมเหมาะสมกับระดับความรู้และช่วงวัยของนักเรียน ($\bar{X} = 4.34$, S.D. = 1.77) อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการพัฒนาบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุดฯ สระบุรี สามารถนำผลมาอภิปรายได้ ดังนี้

1.1 ผู้วิจัยพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการใช้บอร์ดเกม จำนวน 13 แผน 13 ชั่วโมง จากผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ Do You Know วัฒนธรรมไทย เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ดำเนินการตามหลักการวิจัยและพัฒนาโดยมีการวางแผน ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงแก้ไขข้อที่ผิดพลาดตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยคำนึงถึงความพร้อมของสติปัญญาความเหมาะสมในช่วงวัยเนื้อหาและระยะเวลาในการเล่นบอร์ดเกม จึงทำให้ผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญมีค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการกำหนดรูปแบบการเล่นตามขั้นตอนของ Tinsman (2008) 8 ขั้นตอนดังนี้ 1) ระยะเวลาในการเล่น 2) กลไกหลักของเกม 3) การเขียนกติกาการเล่น 4) เรื่องของโชค และกลยุทธ์ 5) ข้อมูลป้อนกลับ 6) ลักษณะของการไล่ตามทัน 7) บรรลุความคาดหวังของผู้เล่น 8) ผลประโยชน์ความเสี่ยงและรางวัล ซึ่งจะช่วยพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้และสามารถกำหนดวิธีการเล่นเกมให้ครอบคลุมตามหลักการตอบวัตถุประสงค์ที่ต้องการแล้วยังช่วยให้เกิดความสนุกความตื่นเต้น เกิดการกระตุ้นความคิด สร้างสมาธิแก่ผู้เล่นบอร์ดเกมได้อีกด้วย

1.2 ผู้วิจัยพัฒนาการออกแบบเกม จำนวน 13 เกม จากผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อแบบประเมินบอร์ดเกม Do You Know วัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยวางแผน ดำเนินการออกแบบตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ปรับปรุงแก้ไขข้อที่ผิดพลาดตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยและดำเนินการสร้างบอร์ดเกมตามรูปแบบของ Sukkumnoed (2018) ซึ่งกำหนดขั้นตอนการสร้างบอร์ดเกมไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ค้นหาเป้าหมายการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับนักเรียน 2) ค้นหาเป้าหมายของเกมให้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ 3) ออกแบบบอร์ดเกม) และ 4) ทดลองใช้บอร์ดเกม และเก็บผลสะท้อนกลับ เพื่อปรับปรุงพัฒนาบอร์ดเกมให้มีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในการเรียนภายใต้บรรยากาศที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย ภายใต้ข้อกำหนดของบอร์ดเกม เพื่อให้ นักเรียนสามารถเกิดทักษะความคิด การแก้ปัญหา และการวางแผน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับตัวดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของชนิดา นาชัย และพรสวรรค์ วงศ์ตาธรรม (2564) ที่ศึกษาการออกแบบและพัฒนาเกมกระดาน Jump for Baby Frog เพื่อส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน ช่วยกระตุ้นความคิด กระบวนการแก้ปัญหาและเสริมสร้าง ความสนุกในชั้นเรียนตามทฤษฎีของ Tinsman ผลการประเมินคุณภาพของสื่อการจัดการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า การศึกษาประสิทธิภาพของเกมกระดานในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.76$, S.D. = 0.38) และผลการทดลองใช้เกมกระดานกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 คน พบว่า ผู้เล่นมีความพึงพอใจในการเล่นเกมกระดานในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.54) นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Silverman (2013) กล่าวไว้ว่า การใช้บอร์ดเกมเพื่อการเรียนรู้กระตุ้นความสามารถของนักเรียนออกมาผ่านเกม เพื่อตอบโจทย์การเรียนรู้ คือ ความสนุกสนาน การได้ลงมือปฏิบัติรวมถึงความสามารถในการตัดสินใจและยอมรับผลลัพธ์ของการตัดสินใจนั้น สร้างประสบการณ์โดยตรงทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังจากใช้บอร์ดเกม ($\bar{X} = 21.75$, S.D. = 2.50) สูงกว่าก่อนเรียน ($\bar{X}=14.50$, S.D. = 1.44) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบอร์ดเกมช่วยส่งเสริมนักเรียนให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาได้ พัฒนาความฉลาดด้านสติปัญญา ทำให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีการเรียงลำดับความสำคัญในการทำสิ่งต่าง ๆ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง และสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้ดี ช่วยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้มีความสุข ตื่นเต้นเร้าใจ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบการเล่นปนเรียน มีความสนใจ และมีความสุขในการเรียนรู้น่าขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของธนวุฒิ ปัญญาพูนผล, เกศินี ครุณาสวัสดิ์ และกิตติศักดิ์ ลักษณะ (2565) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้บอร์ด เกม SOC Civilization ผลการวิจัยพบว่า บอร์ดเกม SOC Civilization มีระดับคุณภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้บอร์ดเกม SOC Civilization ในการจัดการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความสามารถในการทำงานเป็นทีม โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของวชิรวิทย์ เอี่ยมวิสัย และนฤมล ศิริวงษ์ (2564) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาบอร์ดเกมตามแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการพัฒนาบอร์ดเกมตามแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความเหมาะสมระดับมาก 2) ผลการใช้บอร์ดเกมตามแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัล นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความเป็นพลเมืองดิจิทัลหลังเรียนรู้ ด้วยบอร์ดเกมตามแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

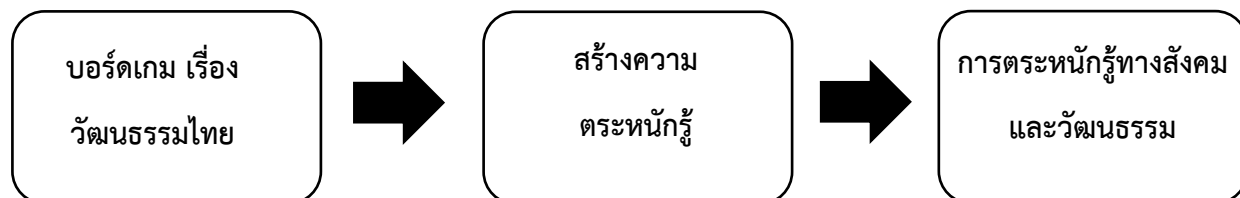
3. นักเรียนมีความพึงพอใจหลังการใช้บอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย โดยภาพรวมนักเรียน มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.52, S.D. = 1.52) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบอร์ดเกมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พัฒนาการทางการคิด การคิดหาเหตุผล พัฒนาทักษะการสังเกต การฟัง ช่วยให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการคิดประเมินค่าหรือการตัดสินใจได้ กล่าวที่จะแสดงออกในสิ่งที่ตัวเองคิดระหว่างการเล่นเกม ผิดกติกาในการเรียนรู้ การจذب และสร้างแรงจูงใจที่ดีในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่กล้าแสดงออก เพราะผู้เล่นจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในการเล่นแบบเผชิญหน้า ได้พบกับความท้าทายในการเล่นแต่ละครั้ง เกิดความสนใจ ไม่รู้สึกเบื่อหน่าย เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ กระตุ้นให้นักเรียนมีความสุขกับการเรียน ส่งเสริมทักษะการทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานวิจัยของปนัดดา พาณิชยพันธ์ุ และวีรวิชัย บุญส่ง (2566) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของบอร์ดเกม SIM Geography ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานที่มีต่อพัฒนาการคิดแบบองค์รวมทางภูมิศาสตร์ในรายวิชา สศ 2203101 ภูมิศาสตร์กายภาพ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาสังคมศึกษา ผลการศึกษาค้นคว้าของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานผ่านบอร์ดเกม SIM Geography พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจหลังได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานผ่านบอร์ดเกม SIM Geography โดยภาพรวม ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับมนัสนันท์ หัตถศักดิ์ และรัชกร เวชรนนท์ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การจัดการชั้นเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ พบว่า ความพึงพอใจในภาพรวมของนิสิตที่มีต่อบอร์ดเกม เรื่องการจัดการชั้นเรียน มีระดับค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค สระบุรี โดยใช้บอร์ดเกม ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ใหม่จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ดังนี้

1. การสร้างทักษะพิสัยและจิตพิสัย เมื่อนักเรียนเล่นบอร์ดเกม เรื่อง วัฒนธรรมไทย จะได้เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติส่งผลให้เกิดการรับรู้แสดงออกถึงพฤติกรรมมารยาท มีส่วนร่วม เห็นคุณค่าและตระหนักถึงแนวทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

2. ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เมื่อนักเรียนเกิดการยอมรับถึงวัฒนธรรมไทย จะสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 Social and Cultural Awareness หรือ การตระหนักรู้ทางสังคม และวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 : บอร์ดเกมเพื่อการพัฒนาทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

สรุป

จากงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง วัฒนธรรมไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 โรงเรียนเทพศิรินทร์พุแค สระบุรี โดยใช้บอร์ดเกม แสดงให้เห็นว่าบอร์ดเกมสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ ทำให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและสามารถแก้ไขปัญหาสามารถทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่นได้ พร้อมทั้งจะเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า การใช้บอร์ดเกมในการจัดการเรียนรู้ส่งผลให้นักเรียนมีความสนใจในบทเรียนมากขึ้นเนื่องจากการใช้บอร์ดเกมมีความแปลกใหม่ สร้างความสนุกแก่นักเรียน ช่วยกระตุ้นการคิดอย่างมีวิจารณญาณทำให้เกิดความสนใจ และจดจ่อกับบทเรียนมากกว่าการจัดการเรียนการสอนแบบบรรยาย ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานศึกษาหรือครูผู้สอนควรนำไปใช้ โดยเฉพาะครูผู้สอนประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ในสถานศึกษาควรมีการจัดการเรียนการสอนโดยใช้บอร์ดเกมสอดแทรกในวิชาการเรียนการสอน หรืออาจจัดตั้งเป็นวิชาเรียนเสริม เช่น การจัดชมรม, ชุมนุม, หรือกิจกรรมเรียนลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้โดยใช้บอร์ดเกมในการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านการเล่นปนเรียน พัฒนานักเรียนให้เกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาการใช้เกมเป็นฐานการเรียนรู้ เพราะการใช้บอร์ดเกมการเรียนรู้เป็นการเล่น การใช้เกมในการจัดการเรียนรู้การศึกษาเกี่ยวกับการใช้เกมเป็นฐานจะช่วยให้การวิจัยเกี่ยวกับบอร์ดเกมง่ายขึ้น และเข้าใจมากยิ่งขึ้น

2.2 การสร้างเกมให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ การสร้างเกมหรือพัฒนาเกมให้เหมาะสมช่วงวัยของนักเรียน จะช่วยให้ผู้วิจัยในครั้งถัดไปสามารถทำการวิจัยที่มีประสิทธิภาพได้ตามจุดประสงค์ของการวิจัย

บรรณานุกรม

- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2566). *หยั่งราก Active Learning สู่ห้องเรียนต้นแบบ: “เพราะไม่มีห้องเรียนที่ดีที่สุด แต่เราพัฒนาทุกห้องเรียนให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ ได้ในทุกวัน”*. สืบค้น 23 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.eef.or.th/article-151123/>.
- ชนิดา นาชัย และพรสวรรค์ วงศ์ตาธรรม. (2564). การออกแบบและพัฒนาเกมกระดาน Jump for Baby Frog ที่ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา เรื่อง การแก้ปัญหาอย่างเป็นขั้นตอน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลาย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*. 44(3), 1-19.
- ทิพรัตน์ สิทธิวงศ์. (2564). การศึกษาผลของการใช้บอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ สำหรับบัณฑิตระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 23(4), 187-200.
- ธนุฒิ ปัญญาพูนผล, เกศินี ครุณาสวัสดิ์ และกิตติศักดิ์ ลักษณะ. (2565). การพัฒนาการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาโดยใช้บอร์ดเกม SOC Civilization เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองและความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ศรีนครินทรวิโรฒ*. 24(2), 123-136.
- ปนัดดา พาณิชนพณ์ และวีรวิทย์ บุญส่ง. (2566). ผลของบอร์ดเกม SIM Geography ร่วมกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐานที่มีต่อพัฒนาการคิดแบบองค์รวมทางภูมิศาสตร์ในรายวิชา สศ 2203101 ภูมิศาสตร์กายภาพ สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาสังคมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์*. 38(1), 150-165.
- มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ และรัชกร เวชรนนท์. การพัฒนาบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การจัดการชั้นเรียนของนิสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*. 29(2), 106-126.
- มงคล ศุภอำพันวงษ์. (2562). *การออกแบบบอร์ดเกมส่งเสริมปลูกฝังการอนุรักษ์สัตว์ป่าสงวน*. จุลนิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสยาม.
- รักชน พุทธรังษี. (2560). *การประยุกต์ใช้บอร์ดเกมเพื่อพัฒนาทักษะสื่อการแสดง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชกร เวชรนนท์. (2563). *กระดุม 5 เม็ดของการออกแบบบอร์ดเกมการเรียนรู้*. สืบค้น 23 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.bosslabboardgame.com>
- วชิรวิทย์ เอี่ยมวิลัย และณฤมล ศิริวงษ์. (2564). การพัฒนาบอร์ดเกมตามแนวทางการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดิจิทัลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*. 16(1), 70-87.
- วราภรณ์ ลิ้มเปรมวัฒนา. (2560). พฤติกรรมในการเล่นเกมนกระดานและองค์ประกอบ ของปัจจัยทางด้านผลกระทบจากการเล่นเกมของวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพฯ. *วารสารวิจัยสังคม*. 40(2), 107-132.

- วรพล ยวงเงิน. (2564). การนำเกมกระดานเข้าสู่โรงเรียน. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 23(4), 448-463.
- สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์. (2560). ทิศทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*. 10(2), 2843-2854.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 – 2570 ของสำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. สืบค้น 14 พฤศจิกายน 2566 จาก <https://www.obec.go.th/archives/813787>.
- Elizabeth, N. T. (2011). *Learning with Board Games Tools for Learning and Retention*. Retrieved 3 December 2023 from https://www.destinagames.com/pdf/Board_Games_TLKWhitePaper_May16_2011r.pdf.
- Likert, R. (1967). *The Method of Constructing and Attitude Scale*. In Reading in Fishbein, M. (Ed.), *Attitude Theory and Measurement*. New York: Wiley & Son.
- Silverman, D. (2013). *How to Learn Board Game Design and Development*. Retrieved 17 November 2013 from <https://code.tutsplus.com>.
- Sukkumnoed, D. (2018). *Document for Seminar on Developing People with Game*. Bangkok: Faculty of Education, Chulalongkorn University.
- Tinsman, B. (2008). *The Game Inventor's Guidebook*. New York: Morgan James Publishing

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี

Development of a Multicultural English for Communication Curriculum for Community-Based Tourism in Kanchanaburi Province

¹สิริวรินทร์ เกรย์

¹Siriwarin Gray

¹คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

¹Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University.

¹Corresponding Author's Email: Siriwarin_gray@kru.ac.th

Received: January 26, 2024; **Revised:** April 21, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม 2) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม 3) ประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี มีกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สมัครใจเข้าฝึกอบรม จำนวน 100 คน เลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสอบถามความต้องการในการฝึกอบรม 2) หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม 3) แบบประเมินหลักสูตรฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบผลที่เกิดจากการฝึกอบรมก่อนและหลังการฝึกอบรม ค่าระดับความเห็นของผู้เข้าอบรมที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการในการฝึกอบรม ประกอบด้วย หลักสูตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ และตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ (1) English for Tour Guide (2) English for Service Workers (3) English for Boats and Raft Operation (4) English for Thai Massage และ 5) English for Driver ความต้องการด้านเนื้อหา ได้แก่ (1) การทักทาย แนะนำตัว และผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา (2) การพูดเรื่องอาหาร การบอกทิศทาง/เส้นทาง (3) การแนะนำกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยว (4) การแสดงไมตรีจิต ให้การช่วยเหลือการแนะนำ เชิญให้ซื้อสินค้า (5) การขอบคุณ ขอโทษ การพูดโทรศัพท์ (6) การพูดเรื่องวันเวลา และ (7) การรักษาปฐมพยาบาล 2) ผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมฯ จากผู้เชี่ยวชาญอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนทดสอบก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมทั้ง 5 หลักสูตร และในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยคะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง 5 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทุกหลักสูตร ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าฝึกอบรมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร; การสื่อสาร; พหุวัฒนธรรม; การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research aims to; 1) study basic information for the development of an English training curriculum for multicultural communication, 2) development of a multicultural English communication training curriculum, and 3) evaluate the effectiveness of the English for multicultural communication curriculum for community-based tourism in Kanchanaburi province. A sample group of 100 people volunteered to attend training, selected specifically. The research tools were 1) a training curriculum needs questionnaire, 2) an English language training curriculum for multicultural communication, and 3) a training curriculum evaluation form. Data were analyzed by comparing the results of the training before and after the training (t-test), and the opinions of the participants on the English for Multicultural Communication training curriculum, using basic statistics including mean, percentage, and standard deviation.

The results of the research found that 1. the target group has training needs consisting of a curriculum that the researcher has developed as appropriate to the local context and according to the needs of the target group, including 1) English for Tour Guides 2) English for Service Workers 3) English for Boats and Raft Operation 4) English for Thai Massage and 5) English for Driver. The content needed includes 1) greetings, introductions to oneself and others, saying welcome and farewell, 2) talking about food, giving directions/routes, 3) recommending activities and tourist attractions, 4) showing goodwill providing assistance and recommendations Inviting to buy products, 5) thanking, apologizing, talking on the phone, 6) talking about the date and time, and 7) first aid treatment. 2. Results of evaluating the effectiveness of the training curriculum from experts at the highest level, showed that the developed curriculum was appropriate and can be used when comparing the pre-training and post-training test scores for all 5 curriculums, and overall, they were significantly different at the 0.05 level, with the post-training scores being higher than the pre-training scores. This revealed that the English language training curriculum for Multicultural Communication in Community-Based Tourism in Kanchanaburi Province, 5 curriculums were effective in helping develop knowledge and ability to use English for multicultural communication in community-based tourism in all training curriculums, for the results of evaluating the satisfaction of the trainees, at the highest level.

Keywords: Curriculum development; Communication; Multicultural; Community-Based Tourism

บทนำ

จังหวัดกาญจนบุรีได้รับการขนานนามว่า ประตูสู่อันดามันตะวันตก มีระยะห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 129 กิโลเมตรและในปัจจุบันกำลังดำเนินการสร้างทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองหมายเลข 81 (บางใหญ่ - กาญจนบุรี) ซึ่งจะช่วยอำนวยความสะดวกให้การเดินทางท่องเที่ยวในเมืองรองจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดกาญจนบุรี ใช้เวลาไม่ถึง 2 ชั่วโมง (กองทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง, 2566) ประกอบด้วยมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวชุมชนเชิงเกษตร การท่องเที่ยวแบบ Home stay ที่มีที่พักอยู่ในชุมชนหมู่บ้าน ทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสกับคุณค่าของการดำเนินชีวิตและดื่มด่ำกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอันมีคุณค่าของชุมชนตามลักษณะภูมิศาสตร์ ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งและเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งส่งผลให้การเดินทางของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แบบไปเช้า-เย็นกลับ (One day trip) จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก

แผนยุทธศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2561–2564 ได้กำหนดวิสัยทัศน์จังหวัดกาญจนบุรี คือ “เมืองน่าอยู่ เกษตรปลอดภัยการท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นระเบียบเศรษฐกิจตะวันตก” โดยกำหนดพันธกิจไว้ 8 ด้าน โดยมีพัฒนาที่สำคัญด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึง รวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมาตรฐาน เพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ปลอดภัย พัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ส่งเสริมอาชีพชุมชน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ 4 ยุทธศาสตร์ คือ (1) การเสริมสร้างสุขภาวะ ความมั่นคง ความปลอดภัยและสังคมแห่งการเรียนรู้ (2) ส่งเสริมการพัฒนาระบบเกษตรกรรมอย่างครบวงจร (3) ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามอัตลักษณ์และการท่องเที่ยวคุณภาพ (4) ส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ เขตเศรษฐกิจพิเศษและการค้าชายแดน

นอกจากนี้จังหวัดกาญจนบุรีเป็น “เมืองประวัติศาสตร์ ธรรมชาติอัศจรรย์ สวรรค์นักผจญภัย” มีศักยภาพในการท่องเที่ยวระดับสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักของภูมิภาคตะวันตก อุดมด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สวยงามและหลากหลาย ทั้งสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ แหล่งโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ มีการส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับ การท่องเที่ยวที่ครบครันการเดินทางสะดวกและรวดเร็วใช้ระยะเวลาเพียง 1-3 ชั่วโมง เท่านั้นจากกรุงเทพฯ ทั้งทางรถยนต์และรถไฟ แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เช่น น้ำตกเอราวัณ น้ำตกห้วยแม่ขมิ้น น้ำตกไทรโยคน้อย น้ำตกไทรโยคใหญ่ น้ำตกนางครวญ น้ำตกเกริงกระเวีย น้ำตกผาตาด ถ้ำธารลอด ถ้ำดาวดิงส์ ถ้ำพระธาตุ ถ้ำเสาหิน ถ้ำสวรรค์บันดาล น้ำพุร้อนหินดาด เขาช้างเผือก แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เช่น สะพานข้ามแม่น้ำแคว อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์ สุสานทหารสัมพันธมิตร โบราณสถานเจดีย์ยุทธหัตถี โบราณสถานพงศีก อนุสรณ์สถานช่องเขาขาด แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น สะพานอุตตมานุสรณ์ ด่านเจดีย์สามองค์ เขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนวชิราลงกรณ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมบ้านหนองขาว วัดถ้ำเสือ วัดเขาน้อย วัดทิพย์สุคนธาราม หอพระประวัติสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช วัดวังแก้วเวการาม หมู่บ้านไทยทรงดำและวัฒนธรรมชาวมอญอำเภอด่านมะขามเตี้ย

สิ่งชลະบุรี โดยในปี 2566 จังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวและนักทัศนจรเดินทางมาเยือน จำนวนแบ่งออกเป็นคนไทย จำนวน 1,297,024 คน ชาวต่างชาติ จำนวน 15,806 คน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวน 15,265.04 ล้านบาท ส่วนใหญ่ทั้งชาวไทยและต่างชาติจะเดินทางเข้ามาเที่ยวในวันเดียวโดยไม่ค้างคืนมากกว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักแรม ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะใช้ระยะเวลาในการพำนักรอยู่ในจังหวัดเฉลี่ย 2.38 วันซึ่งเพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาอย่างไรก็ตาม นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจะใช้เวลาในการพำนักรอยู่ในจังหวัดมากกว่านักท่องเที่ยวคนไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี 5 อันดับแรก คือ ชาวสหราชอาณาจักรกับชาวรัสเซีย ชาวเกาหลี ชาวยุโรปตะวันออก และชาวอเมริกัน (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาญจนบุรี, 2566)

สำหรับข้อมูลทุนทางสังคมที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรีมีศักยภาพสูง แต่ต้องมีการพัฒนาด้านการจัดการเพื่อให้สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนได้อย่างยั่งยืน ดังแผนภาพต่อไป

ภาพที่ 1.1 : ทนทางสังคมด้านคติความเชื่อของจังหวัดกาญจนบุรี ที่มา (สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี, 2560)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าจังหวัดกาญจนบุรีนั้น มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนสูง แต่ขณะเดียวกันต้องการการบริหารจัดการพัฒนาทุนมนุษย์เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ โดยจากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจากการสัมภาษณ์ พบว่า นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสนใจที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความเป็นเลิศด้านต่างๆ ทั้งในมิติวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และด้านสังคม มากขึ้น แต่อุปสรรคในการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน คือ ภาษาอังกฤษซึ่งถือเป็นภาษาสากล และเป็นภาษากลางในประชาคมอาเซียน ดังนั้นการพัฒนาภาษาอังกฤษให้แก่ชุมชนท่องเที่ยวจึงเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วน

จากมูลค่าเศรษฐกิจการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติในจังหวัดกาญจนบุรีที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ประกอบกับในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยได้เข้าร่วมประชาคมอาเซียนกับประเทศในอาเซียนอีก 9 ประเทศ จาก

ข้อตกลงกฎบัตรอาเซียนข้อที่ 34 ได้ระบุให้ภาษาอังกฤษ เป็นภาษากลางที่ใช้ในการสื่อสารของอาเซียน ซึ่งการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษมีความสำคัญและจำเป็นซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การจัดการด้านการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติจึงเป็นสิ่งที่ผู้ประกอบการในชุมชนแหล่งท่องเที่ยวต้องตระหนักและหาวิธีการเพื่อลดช่องว่างของการสื่อสาร ซึ่งภาษาเป็นเรื่องที่ทำให้ทั้งผู้ให้บริการและผู้รับบริการ (Host and guests) รู้สึกอึดอัดคับข้องใจได้ ดังนั้นผู้ประกอบการการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนเพื่อตอบรับความสำคัญ ความจำเป็นและความต้องการดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าการฝึกอบรม/สัมมนา เป็นวิธีการที่นักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใช้เพื่อเป็นการเพิ่มทักษะ Up-skill Re-skill และ New skill ให้กับผู้เข้ารับการอบรมที่ได้ผลดีในเรื่องของการนำการจดจำและนำไปใช้ได้อย่างเห็นผลในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่อย่างไรก็ตามหลักสูตรที่น่าสนใจ สนุก ฟังแล้วไม่น่าเบื่อโดยเฉพาะหลักสูตรภาษาอังกฤษต้องมีหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการจะนำไปใช้ในการแนะนำตนเอง การทักทาย การบริการ เป็นต้น ต้องได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ ที่จะส่งเสริมและพัฒนาให้คนในชุมชนสามารถสื่อสารอย่างง่ายและใช้งานได้จริงด้วย

นอกจากนั้นการสื่อสารด้านภาษาอังกฤษเพื่อใช้ในการดูแลนักท่องเที่ยวหลากหลายเชื้อชาติหลากหลายแบบพหุวัฒนธรรม การพูดด้วยภาษาอังกฤษจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมประทับใจและกลับมาเที่ยวอีกครั้ง การพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษให้กับชาวบ้านจึงเป็นเรื่องสำคัญเร่งด่วนที่สาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ที่มีอาจารย์ นักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญด้านภาษาที่จะได้มีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรให้พวกเขาเหล่านั้นได้นำไปใช้ทำมาหากิน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในครอบครัวต่อไป ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารในพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ได้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการสื่อสารในชุมชนและสังคม ประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรีเหมาะสมกับบริบทพื้นที่
3. เพื่อประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรีเหมาะสมกับบริบทพื้นที่

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรีในครั้งนี้ได้ศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยว ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Research) และศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 สำรวจความต้องการในการพัฒนาความสามารถการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี

2.1 ร่างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี

2.2 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี โดยผู้วิจัยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและภาษาอังกฤษ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ประเมิน มีตำแหน่งทางวิชาการระดับอาจารย์ จบการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านภาษาอังกฤษ 1 คน การท่องเที่ยว 1 คน และด้านหลักสูตร 1 คน และมีประสบการณ์การทำงานตรงสาขาไม่น้อยกว่า 10 ปี

ขั้นตอนที่ 4 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 100 คน เป็นกลุ่มสมัครจากหลายอาชีพ

4.1 ประเมินความสามารถของผู้ฝึกอบรมก่อนการฝึกอบรม

4.2 สังเกตพฤติกรรมผู้ฝึกอบรมระหว่างการฝึกอบรม

4.3 ประเมินความสามารถของผู้ฝึกอบรมหลังการฝึกอบรม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ในช่วง 21-50 ปี เป็นพนักงานโรงแรมและผู้ประกอบการร้านอาหาร และเป็นนักศึกษาสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรมเป็นส่วนใหญ่ มีการศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปริญญาตรี มัธยมศึกษาตอนปลาย ตามลำดับ ส่วนความต้องการในการฝึกอบรมส่วนมากต้องการหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานบริการร้านอาหาร ภาษาอังกฤษสำหรับมัคคุเทศก์ ภาษาอังกฤษสำหรับแพทย์แผนไทย ภาษาอังกฤษสำหรับการโรงแรม ภาษาอังกฤษสำหรับชาวเรือชาวแพ ภาษาอังกฤษสำหรับรับจ้าง และภาษาอังกฤษสำหรับศูนย์เรียนรู้ ตามลำดับ และความต้องการด้านเนื้อหาหรือหัวข้อสนทนาที่สามารถสนทนากับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นความต้องการด้านเนื้อหาหรือหัวข้อสนทนาที่สามารถสนทนากับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) การทักทายอย่างง่ายเพื่อใช้รู้จักกัน เช่น แนะนำตัวและผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา 2) การพูดเรื่องอาหารแนะนำอาหารขึ้นชื่อหรือเมนูแนะนำ การบอกทิศทาง/เส้นทาง หากนักท่องเที่ยวจะไปสถานที่ใดสามารถบอกทางเป็นภาษาอังกฤษได้ 3) การแนะนำกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อบรรยายแบบมัคคุเทศก์น้อยได้โดยใช้ภาษาอังกฤษบอกถึงประวัติศาสตร์และความสำคัญ ที่มาของสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ 4) การแสดงไมตรีจิต ให้การช่วยเหลือการแนะนำ เชิญให้ซื้อสินค้า 5) การพูดขอบคุณ การกล่าวขอโทษ การฝึกพูดรับโทรศัพท์เวลาที่ต้องรับสายนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 6) การพูดเรื่องวันเวลา เช่น หากนักท่องเที่ยวถามว่าขณะนี้เวลาเท่าไรแล้ว 7) การรักษาปฐมพยาบาลให้กับนักท่องเที่ยวหากเกิดปวดหัวตัวร้อนสามารถถามอาการได้

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยออกแบบใช้เวลาในการฝึกอบรม จำนวน 24 ชั่วโมง ผู้วิจัยร่างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ร่างโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและนำมาयरร่างหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตร โดยให้ความสำคัญกับ การทักทายแนะนำตัวและผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา การบอกทิศทาง/เส้นทาง การพูดเรื่องอาหาร เป็นอันดับแรก และการแนะนำกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยว การแสดงไมตรีจิต ให้การช่วยเหลือการขอบคุณ ขอโทษ การแนะนำ เชิญให้ซื้อสินค้า การพูดเรื่องวันเวลา การพูดโทรศัพท์ และการรักษาปฐมพยาบาล เป็นลำดับรอง

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 แสดงหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลักสูตรฝึกอบรม	กลุ่มเป้าหมาย
1) English for Tour Guide	มัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชน
2) English for Traffic Police	ตำรวจจราจร รถรับจ้าง
3) English for Service Workers	พนักงานร้านอาหาร ของฝาก ของที่ระลึก โรงแรม
4) English for Boats and Raft Operation	ชาวเรือชาวแพ
5) English for Restaurant	ผู้ประกอบการ พนักงานร้านอาหาร
6) English for Thai Massage	นวดแผนไทย
7) English for Driver	คนขับรถรับจ้าง

ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ จำนวน 6 หลักสูตร ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) English for Tour Guide สำหรับมัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชน 2) English for Traffic Police สำหรับตำรวจจราจร รถรับจ้าง 3) English for Service Workers สำหรับพนักงานร้านอาหาร ของฝาก ของที่ระลึกโรงแรม 4) English for Boats and Raft Operation สำหรับชาวเรือชาวแพ 5) English for Restaurant พนักงานร้านอาหาร ของฝาก ของที่ระลึก โรงแรม 6) English for Thai Massage 7) English for Driver ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้ฝึกอบรม 5 หลักสูตร โดยปรับหลักสูตร English for Traffic Police รวมกับหลักสูตร English for Driver เนื่องจากมีเนื้อหาใกล้เคียงกัน โดยแต่ละหลักสูตรได้จำแนกเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ดังตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 แสดงจำแนกเนื้อหาให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

หลักสูตรฝึกอบรม	วัตถุประสงค์การเรียนรู้	สาระสำคัญ
หลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการบริการในโรงแรม/มัคคุเทศก์ (English For Tour Guides)	1. สามารถออกเสียงที่เกี่ยวกับคำและวลีที่จำเป็นเกี่ยวกับงานมัคคุเทศก์ 2. สามารถพูดให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว 3. สื่อสารภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ 4. มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่ดีในการสื่อสาร	Introduction Greeting/ Opening the conversation Giving Direction Explaining Thai Dishes Talking about Thai Culture In case of Emergency, Explaining Safety, Rules, Etiquette

ภาษาอังกฤษสำหรับงานบริการ (English for Service Workers)	1. พูดสื่อสารเบื้องต้นได้ 2. พูดให้ข้อมูลด้านต่างๆได้ 3. เรียนรู้และใช้ทักษะการพูดในการให้บริการอย่างสุภาพได้ 4. มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่ดีในการสื่อสาร	Hello Guys Can I give you a hand Social Language Asking for Information expression for making and receiving phone calls at
ภาษาอังกฤษสำหรับชาวเรือชาวแพ (English for English for Boats and Raft Operation.	1. พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับชาวเรือชาวแพ 2. เพื่อเสริมสร้างค่านิยมในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง 3. เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยในระดับนานาชาติ	1. คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์การล่องแพ 2. การตกทายและสนทนาเบื้องต้น3. การแนะนำความปลอดภัย 4. การแนะนำแหล่งท่องเที่ยว 5. การร้องทุกข์และแก้ปัญหา
ภาษาอังกฤษสำหรับหมอนวด แผนไทย (English for Thai Massage)	1. พูดสื่อสารเบื้องต้นได้ 2. พูดแนะนำการนวดดูแลตนเองได้ 3. พูดถึงประโยชน์ของการนวดแบบต่างๆได้แบบง่ายๆ	1. รู้จักอวัยวะในร่างกายได้ 2. รู้คำศัพท์วิธีการนวดได้ 3. กล่าวต้อนรับ แนะนำตนเอง 4. กล่าวอำลา แสดงความคาดหวังว่าจะได้พบกันอีก
ภาษาอังกฤษสำหรับรถรับจ้าง (English for Drivers)	1. พูดตกทาย ต้อนรับ แสดงไมตรีจิต 2. ถามความประสงค์ได้ 3. แนะนำเส้นทางได้ 4. บอกข้อห้าม ข้อให้ปฏิบัติได้	1. การใช้ประโยคสุภาพ 2. การบอกทิศทาง 3. การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว 4. กฎระเบียบการท่องเที่ยว 5. แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่
ภาษาอังกฤษสำหรับมัคคุเทศก์ (English for Tour Guide)	1. พูดตกทาย ต้อนรับ แสดงไมตรีจิต 2. ถามความประสงค์ได้ 3. แนะนำเส้นทางได้ 4. บอกข้อห้าม ข้อให้ปฏิบัติได้ 5. แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวได้	1. การใช้ประโยคสุภาพ 2. การบอกทิศทาง 3. การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว 4. กฎระเบียบการท่องเที่ยว 5. แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

หลังจากวิเคราะห์วัตถุประสงค์การเรียนรู้และออกแบบสาระสำคัญแล้ว ผู้วิจัยนำมาสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งมีองค์ประกอบของสาระสำคัญ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินเกี่ยวกับประสิทธิภาพจากการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 10 ประเด็นที่สำคัญ พบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 แสดงค่าเฉลี่ย ร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมของหลักสูตร

ประเด็นการประเมิน	ความคิดเห็น (N=3)			
	ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$)	ร้อยละ	S.D.	ระดับ ความเหมาะสม
1) บทนำ แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร	5.00	100.00	0.00	มากที่สุด
2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร	5.00	100.00	0.00	มากที่สุด
3) การเรียงลำดับเนื้อหา	4.61	92.20	0.58	มากที่สุด
4) ปริมาณของเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา	4.00	80.00	0.51	มาก
5) ความยากง่ายของเนื้อหา มีความเหมาะสม	4.61	92.20	0.58	มากที่สุด
6) เนื้อหา มีประโยชน์ในการปฏิบัติงาน	5.00	100	0.00	มากที่สุด
7) กิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม	5.00	100.00	0.00	มากที่สุด
8) จำนวนผู้ฝึกอบรมมีความเหมาะสม	4.00	80.00	0.51	มาก
9) การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับเนื้อหา	4.61	92.20	0.58	มากที่สุด
10) สามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้	4.61	92.20	0.58	มากที่สุด
รวม	4.64	92.88	0.33	มากที่สุด

จากตารางที่ 1.3 ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตรอยู่ในระดับ มากที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด แปลความได้ว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้อยู่ในระดับมากที่สุด

หากพิจารณารายข้อ บทนำ แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหา มีประโยชน์ในการปฏิบัติงาน และกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ย 5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาการเรียงลำดับเนื้อหา การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับเนื้อหา สามารถพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ มีค่าเฉลี่ย 4.61 อยู่ในระดับมากที่สุด และ จำนวนผู้ฝึกอบรมมีความเหมาะสม และปริมาณของเนื้อหาเหมาะสมกับเวลา มีค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรโดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุอยู่ 21-50 ปี เป็นพนักงานโรงแรมและผู้ประกอบการร้านอาหาร และเป็นนักศึกษาสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรมเป็นส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปริญญาตรี และมัธยมศึกษา

ตอนปลาย โดยต้องการในการฝึกอบรมหลักสูตรภาษาอังกฤษสำหรับพนักงานบริการร้านอาหาร มักคุเทศก์ แพทย์ แผนไทย การโรงแรม ขาวเรือขาวแพ เนื่องด้วยจังหวัดกาญจนบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายทั้งในเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ธรรมชาติ ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสนใจ โดยเฉพาะการนวดแผนไทยในบางชุมชน มีการตั้ง ชมรม กลุ่มนวดแผนไทย ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมมาพักผ่อนพัก เช่นที่ทองผาภูมิ เป็นต้น ผู้ประกอบวิชาชีพเหล่านี้จึงให้ความสนใจในการพัฒนาตนเองด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ และโรงแรม รีสอร์ท ส่วนใหญ่จะรับพนักงานในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และปริญญาตรีบางส่วน รวมทั้งรับจากผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เนื่องด้วยจังหวัดกาญจนบุรี มีสถานศึกษาในระดับอาชีวศึกษาที่เปิดสอนสาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว ทั้งที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ส่วนความสนใจฝึกอบรมภาษาอังกฤษสำหรับรถรับจ้าง และภาษาอังกฤษสำหรับศูนย์เรียนรู้ มีจำนวนไม่มากนัก เนื่องจากจำนวนรถรับจ้างยังมีไม่มากนัก ส่วนศูนย์เรียนรู้ในจังหวัดกาญจนบุรีที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีชื่อเสียงนั้น ส่วนมากจะได้รับการมาเยือนจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติโดยการนำของภาคส่วนราชการ บทบาทการนำเที่ยวจึงขึ้นกับส่วนราชการนั้น ๆ และจะมีล่ามมาแปลเป็นภาษาอังกฤษอยู่แล้ว ผู้ประกอบการจึงยังไม่ได้เน้นการสื่อสารภาษาอังกฤษมากนัก และศูนย์เรียนรู้หลายแห่งมักจะใช้สื่อวิทัศน์ ภาษาต่างประเทศในการนำชมศูนย์เรียนรู้ ยกตัวอย่าง เช่น ศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาธรรมชาติท่ามะขาม อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งพัฒนามาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สำหรับความต้องการหัวข้อสนทนาภาษาอังกฤษกับนักท่องเที่ยวต่างชาติได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มตั้งแต่การ ทักทาย แนะนำตัว และผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา การพูดเรื่องอาหาร การบอกทิศทาง/เส้นทาง การแนะนำ กิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยว การแสดงไมตรีจิตให้การช่วยเหลือการแนะนำ เชิญให้ซื้อสินค้า การขอบคุณ ขอโทษ การพูดโทรศัพท์ การพูดเรื่องวันเวลา และ การรักษาปฐมพยาบาลนั้น เนื่องด้วยบทสนทนาเหล่านี้เป็นบท สนทนาเบื้องต้นที่จำเป็นในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ซึ่งทุกสาขาอาชีพจำเป็นต้องใช้ ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของปวันรัตน์ นิกะกิตติโกศล (2559) ซึ่งได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาวัฒนธรรมการสื่อสารภาษาอังกฤษ สำหรับผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ที่พบว่า ผู้ประกอบการมีความต้องการคือ คำศัพท์และบทสนทนา เฉพาะในการค้าขาย ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับการทักทายและ การต้อนรับและการสอบถามความต้องการของลูกค้า เป็นต้น โดยเป็นการฝึกทักษะง่ายๆ สามารถกล้าสื่อสารได้ อย่างเป็นธรรมชาติซึ่งอาจจะไม่ต้องคำนึงถึงไวยากรณ์ที่ถูกต้องมากนัก ส่วนหัวข้อการรักษาปฐมพยาบาลนั้น ผู้มีความต้องการฝึกทักษะเรื่องนี้เฉพาะกลุ่มนวดแผนไทยที่ต้องการอธิบายให้ชาวต่างชาติเข้าใจเอกลักษณ์ของ ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวต่างชาตินกลับมาเยือนในชุมชนในครั้งต่อไป

2. ผลการตรวจสอบความเหมาะสมและการรับรองของผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้ความสำคัญกับการทักทาย แนะนำตัวเองและผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา การบอกทิศทาง/เส้นทาง การพูดเรื่องอาหาร เป็นอันดับแรก นั้น สืบเนื่องมาจากจังหวัดกาญจนบุรี มีชื่อเสียงด้านอาหารพื้นเมือง เช่น ห่อหมก ปลาเฝือก และอาหารของกลุ่ม

ชาติพันธุ์ที่เป็นพื้นที่ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่นอาหารพื้นบ้านของชาวมอญ กะเหรี่ยง ลาวโซ่ง เป็นต้น ดังนั้นทุกสาขาอาชีพ ควรมีทักษะด้านการเล่าเรื่องให้ชาวต่างชาติประทับใจได้ ดังงานวิจัยของผะอบ พวงน้อย และคณะ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรม อาหารการกินของชุมชน และคาดการณ์ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเป็นที่สนใจของชาวต่างชาติ ดังนั้นการสนทนาเรื่องอาหารไทย สมุนไพรไทยต่างๆ จึงเป็นความจำเป็นของทุกอาชีพทั้งพนักงานบริการ มัคคุเทศก์ นวดแผนไทย ชาวเรือชาวแพ แม้กระทั่งผู้ขับรถรับจ้างนำเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นรถสองแถว รถตุ๊กๆ แม้กระทั่งรถสามล้อ เป็นต้น รวมถึงตรุณี โยธิมาศ (2558) ที่ได้ให้ความสำคัญกับการฝึกทักษะ ภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึกเท่ากับบทสนทนาเฉพาะสำหรับการค้าขายซึ่งเป็นหลักสูตรที่น่าสนใจ และถือว่าเป็นหัวใจหลักเรื่องการค้าขายกับชาวต่างชาติที่จะนำมาซึ่งเงินรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นด้วย

สำหรับการประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาเห็นว่าร่างหลักสูตรฝึกอบรมมีประเด็นสาระสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และมีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด สามารถนำไปใช้ได้ คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.64 แสดงว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม สามารถนำไปใช้ได้ นั้นสืบเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในเชิงระบบ คือเริ่มจาก การศึกษาสำรวจข้อมูลพื้นฐานและความต้องการของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาความต้องการมาร่างหลักสูตรเชิญผู้เชี่ยวชาญมาพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมเพื่อประเมินร่างหลักสูตรฝึกอบรม แล้วจึงนำมาทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่าง และประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของ จุฑามาส เฟิงโคนา และคณะ (2560) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ Bartow (1991) ที่พบว่าการวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อออกแบบและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการปฏิบัติงานในโรงแรม มีความสำคัญและเป็นกิจกรรมแรกหรือเป็นกิจกรรมเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

ทางด้านผลของการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ทั้ง 5 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นและทดลองใช้ ซึ่งเปรียบเทียบกับคะแนนทดสอบก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรมโดยภาพรวมทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมาย/หลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยคะแนนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าคะแนนก่อนการฝึกอบรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 5 หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นนี้มีประสิทธิภาพช่วยพัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ทุกหลักสูตร สืบเนื่องมาจากกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตรที่ต้องวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ออกแบบโครงสร้างเนื้อหาให้เหมาะสม สอดคล้อง และมีระดับความยากง่ายที่

เหมาะสมกับคุณสมบัติพื้นฐานของผู้เข้าฝึกอบรม และยังเป็นความต้องการของผู้เข้าฝึกอบรม และชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรีมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ที่สูงมาก ผู้เรียนจึงมีความตั้งใจฝึกทักษะตนเอง อีกทั้งการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนุกสนาน เป็นธรรมชาติ ผู้ฝึกอบรมมีส่วนร่วม และมีการให้เกียรติเป็นกันเองในบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่ง Brown & Lewis (2003) ได้ใช้กระบวนการเดียวกันนี้ คือ ทำการศึกษา ลักษณะของภาษาอังกฤษเฉพาะกิจที่ใช้ในการสนทนาในสถานที่ทำงาน ซึ่งเป็นโรงงานแห่งหนึ่งในประเทศนิวซีแลนด์ โดยการใช้วิธีการสังเกตและบันทึกการสนทนาของคนงานในโรงงานเป็นเวลา 10 ชั่วโมง เพื่อรวบรวมข้อมูลการใช้ภาษาในการสื่อสารในสถานการณ์จริง หลังจากนั้นก็นำมาแยกแยะหน่วยความรู้ทางภาษา ศัพท์สำนวน และหน้าที่ของภาษาที่ใช้เพื่อการสื่อสาร แล้วนำข้อมูลที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรการอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมให้กับพนักงาน ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการฝึกอบรมเป็นอย่างดี

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพุทธวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดกาญจนบุรี ถูกออกแบบมาเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหลักซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายจากหลากหลายอาชีพในชุมชน โดยมีการวิเคราะห์ความต้องการรวมเข้ากับหลักสูตรหรือเนื้อหาการเรียนที่ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น การทักทาย, การแนะนำตัว, การให้ทิศทาง, และการพูดถึงอาหาร นอกจากนี้ยังรวมถึงการแนะนำกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยว, การแสดงความช่วยเหลือ, และสื่อสารเรื่องปฐมพยาบาลแบบง่ายได้

องค์ความรู้ใหม่คือ หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นจำนวน 5 หลักสูตร ประกอบด้วย English for Tour Guide, English for Traffic Police ที่รวมกับ English for Driver, English for Service Workers, English for Boats and Raft Operation, และ English for Restaurant โดยหลักสูตรแต่ละชุดถูกกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถใช้ภาษาอังกฤษในสถานการณ์จริงได้อย่างถูกต้องและมีความมั่นใจ ตั้งแต่การสื่อสารเบื้องต้นไปจนถึงการให้ข้อมูลและอธิบายเรื่องราวต่างๆ ซึ่งทุกหลักสูตรถูกออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ส่วนผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมดังกล่าวจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรนั้นมีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชุมชนกับบริบทชุมชน โดยมีความพึงพอใจในระดับสูงมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.64 สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพและประโยชน์ที่แท้จริงของหลักสูตรซึ่งมั่นใจได้ว่าจะช่วยเสริมสร้างทักษะทางภาษาอังกฤษและเพิ่มพูนความรู้เฉพาะทางในแง่มุมต่างๆ สำหรับผู้เรียนที่เข้าอบรมในหลักสูตรดังกล่าว

สรุป

ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นเพศชาย หลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากข้อมูลความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมาจากหลายอาชีพ เพื่อนำความต้องการมาয়กร่างโครงสร้างหลักสูตร โดยให้ความสำคัญกับการทักทาย แนะนำตัวเองและผู้อื่น การกล่าวต้อนรับและอำลา การบอกทิศทาง/เส้นทาง การพูดเรื่องอาหารเป็นอันดับแรก และการแนะนำกิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยว การแสดงไมตรีจิต ให้การช่วยเหลือ การขอบคุณ ขอโทษ การแนะนำ เชิญให้ซื้อสินค้า การพูดเรื่องวันเวลา การพูดโทรศัพท์ และการรักษาปฐมพยาบาล

ผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดกาญจนบุรีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ จำนวน 6 หลักสูตร ตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) English for Tour Guide สำหรับ มัคคุเทศก์ ผู้นำชุมชน 2) English for Traffic Police สำหรับตำรวจจราจร รถรับจ้าง 3) English for Service Workers สำหรับพนักงานร้านอาหาร ของฝาก ของที่ระลึก โรงแรม 4) English for Boats and Raft Operation สำหรับชาวเรือชาวแพ 5) English for Restaurant พนักงานร้านอาหาร ของฝาก ของที่ระลึก โรงแรม 6) English for Driver ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำมาใช้ฝึกอบรม 5 หลักสูตร โดยปรับหลักสูตร English for Traffic Police หลอมรวมกับหลักสูตร English for Driver ซึ่งหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการบริการในโรงแรม/มัคคุเทศก์ (English For Tour Guides) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) สามารถออกเสียงที่เกี่ยวกับคำและวลีที่จำเป็นเกี่ยวกับงานมัคคุเทศก์ 2) สามารถพูดให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว 3) สื่อสารภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่ดีในการสื่อสาร ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ คือ Introduction Greeting/ Opening the conversation, Giving Direction, Explaining Thai Dishes, Talking about Thai Culture, In case of Emergency, Explaining Safety, Rules, Etiquette ภาษาอังกฤษสำหรับงานบริการ (English for Service Workers) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) พูดสื่อสารเบื้องต้นได้ 2) พูดให้ข้อมูลด้านต่างๆได้ 3) เรียนรู้และใช้ทักษะการพูดในการให้บริการอย่างสุภาพได้ 4) มีทัศนคติและบุคลิกภาพที่ดีในการสื่อสาร สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย Hello Guys, Can I give you a hand, Social Language, Asking for Information, Expression for making and receiving phone calls at ภาษาอังกฤษสำหรับชาวเรือชาวแพ (English for English for Boats and Raft Operation.) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) พัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับชาวเรือชาวแพ 2) เพื่อเสริมสร้างค่านิยมในการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง 3) เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของประเทศไทยในระดับนานาชาติ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วยคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์การล่องแพ การทักทายและสนทนาเบื้องต้น การแนะนำความปลอดภัยการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวการร้องทุกข์และแก้ปัญหา ภาษาอังกฤษสำหรับหมอนวดแผนไทย (English for Thai Massage) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) พูดสื่อสารเบื้องต้นได้ 2) พูดแนะนำการนวดดูแลตนเองได้ 3) พูดถึงประโยชน์ของการนวดแบบต่างๆได้แบบง่ายๆ สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย รู้จักคำศัพท์

อวัยวะในร่างกายได้ รู้คำศัพท์วิธีการนวด กล่าวต้อนรับ แนะนำตนเอง กล่าวอำลา แสดงความคาดหวังว่าจะได้พบกันอีก ภาษาอังกฤษสำหรับรถรับจ้าง (English for Drivers) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) พูดทักทายต้อนรับ แสดงไมตรีจิต 2) ถามความประสงค์ได้ 3) แนะนำเส้นทางได้ 4) บอกข้อห้าม ขอให้ปฏิบัติได้ สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย การใช้ประโยคสุภาพ การบอกทิศทาง การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว กฎระเบียบการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ ภาษาอังกฤษสำหรับมัคคุเทศก์ (English for Tour Guide) กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อ 1) พูดทักทาย ต้อนรับ แสดงไมตรีจิต 2) ถามความประสงค์ได้ 3) แนะนำเส้นทางได้ 4) บอกข้อห้าม ขอให้ปฏิบัติได้ 5) แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวได้ สาระการเรียนรู้ ประกอบด้วย การใช้ประโยคสุภาพ การบอกทิศทาง การแนะนำเส้นทางท่องเที่ยว กฎระเบียบการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่

ผลการประเมินประสิทธิภาพของของหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งผู้วิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินจำนวน 3 ท่าน จากการพัฒนาหลักสูตรจำนวน 10 ประเด็นที่สำคัญพบว่าหลักสูตรฯ ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ได้คุณภาพของหลักสูตรอยู่ในระดับ มากที่สุด คือ ค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การนำหลักสูตรไปใช้ควรปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ในด้านการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว

1.2 การฝึกอบรมอาจเพิ่มจำนวนชั่วโมงในหลักสูตร ซึ่งสามารถพิจารณาตามความยากง่ายของเนื้อหาที่เหมาะสมกับวัยวุฒิและคุณวุฒิของผู้ฝึกอบรม

1.3 การฝึกอบรมถ้ามีผู้เข้าฝึกอบรมเป็นจำนวนมาก ควรมีวิทยากรเป็นทีมและมีอาจารย์เจ้าของภาษาที่เป็น Native Speaker ด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาถึงความต้องการของกลุ่มนักท่องเที่ยวในการพัฒนาหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่สำหรับมัคคุเทศก์น้อย

2.2 ควรศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีในการเรียนรู้ต่อหลักสูตรใหม่ๆ เช่น หลักสูตรการสร้างนักร้องเพลงวัฒนธรรมพื้นบ้าน มัคคุเทศก์น้อยอาสาพาเที่ยวในหมู่บ้าน/ชุมชนของตนเองได้

บรรณานุกรม

- กองทางหลวงพิเศษระหว่างเมือง. (2566). *ทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองหมายเลข 81*. สืบค้น 2 ธันวาคม 2566 จาก <https://www.motorway.go.th/>
- จุฑามาส เพ็งโคณา และคณะ. (2560). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเชิงพหุวัฒนธรรม สำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพร. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 9(1), 38-51.
- ดร.ณิ โยธิมาศ. (2558). *ศึกษาและพัฒนานวัตกรรมการสื่อสาร ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทเมืองต่ำ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์*. บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ปวันรัตน์ นิกรกิตติโกศล. (2559). การพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารภาษาอังกฤษ สำหรับผู้ประกอบการร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและเครื่องดื่มที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. *วารสารสมาคมนักวิจัย*. 21(2), 110-122.
- ผะอบ พวงน้อย และคณะ. (2545). *การวิจัยและพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเทคนิคเพื่อการสื่อสารในงานอาชีพ*. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกาญจนบุรี. (2566). *แผนยุทธศาสตร์จังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. 2561-2564*. สืบค้น 2 สิงหาคม 2566 จาก https://province.mots.go.th/ewtadmin/ewt/Kanchanaburi/more_news.php?page=13&cid=60
- สำนักงานจังหวัดกาญจนบุรี. (2560). *ทุนทางสังคมด้านคติความเชื่อ*. สืบค้น 20 สิงหาคม 2560 จาก <https://ww2.kanchanaburi.go.th/frontpage>
- Bartow, FL. (1991). *Workforce Education: hotel and motel workers a section 35 demonstration project*. Retrieved 3 July 2004 from www.elsevier.com/locate/esp.
- Brown, T & Lewis, M. (2003). The ESP project: analysis of an authentic workplace conversatio. *English for Specific Purposes*. 22(1), 93-98.

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี

The Innovative Leadership of School Administrators

in Chonburi-Rayong Secondary Educational

Service Area, Chonburi Province

¹อรัทัย พลมัน และ ²รัตนา กาญจนพันธุ์

¹Orathai Pholman and ²Ratana Kanjanaphan

^{1,2}คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

^{1,2}Faculty of Education, Ramkhamhaeng University.

¹Corresponding Author's Email: orathai_pholman@hotmail.com

Received: February 1, 2024; **Revised:** April 18, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 333 คน โดยใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ ตามขนาดของสถานศึกษา และการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.977 สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) ครูที่มีระดับการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์ทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ; นวัตกรรม; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This exploratory research aims to study and compare teachers' opinions on the innovative leadership of school administrators in Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi province grouped it by educational qualification, academic rank, and work experience. Samples are 333 teachers in Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi province, in 2566. Sampling techniques are stratified random sampling for school size, followed by simple random sampling. The study uses a questionnaire to explore the reliability questionnaire, which is 0.977. Statistics in this research are mean, standard deviation, t-test, and one-way ANOVA.

Research results 1) Overall, teachers' perspectives on the innovative leadership of school administrators in Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi province, is at a high level for either general or factors. 2) There is a similar opinion among teachers with different educational qualifications, academic rank levels and work experience have opinions have no different opinions for both general and factors on the innovative leadership of school administrators in Chonburi-Rayong Secondary Educational Service Area, Chonburi province.

Keywords: Leadership; Innovative; School Administrators

บทนำ

ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงชีวิตของผู้คนทั่วโลก ซึ่งทุกองค์กรต่างเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้นำจำเป็นที่จะต้องมีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น โดยมีการสร้างนวัตกรรมที่หลากหลายเพื่อแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมีคุณภาพ ซึ่งนวัตกรรมมีความสำคัญและจำเป็นต่อสถาบันการศึกษาในสภาพการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ จึงจำเป็นที่สถาบันการศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จะต้องส่งเสริม พัฒนาและสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนรวมทั้งผลักดันให้มีการสร้าง พัฒนา และนำนวัตกรรมมาใช้ในองค์กรเพื่อสร้างงานให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สถานศึกษาได้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา ซึ่งนวัตกรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหารการศึกษา โดยนวัตกรรมการบริหารการศึกษาสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 และสนองต่อความต้องการกำลังคนยุค 4.0 ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการศึกษาทั้งประสิทธิภาพการจัดการเรียน การสอน การบริหารจัดการสถานศึกษา และการใช้จ่ายงบประมาณ ช่วยในการยกระดับคุณภาพการศึกษา ช่วยในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และช่วยแก้ปัญหาทางการศึกษาเกี่ยวกับเด็กที่จะเข้าสู่ระบบการศึกษาลดลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม จึงเป็นสมรรถนะสำคัญของผู้บริหารในการนำองค์กร ด้วยวิธีการคิดวิธีทำงานแนวทางใหม่ เพื่อสร้างงานที่มีประสิทธิภาพ ประสานความร่วมมือ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ นำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมโดยคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง การคิดสร้างสรรค์ การบริหาร

ความเสี่ยง การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม การสร้างบรรยากาศองค์การนวัตกรรม และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (จิราภา ประพันธ์พัฒน์, 2560) ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมส่งผลต่อการบริหารงานในสถานศึกษาให้เกิดการสร้างและพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการบริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันที่ต้องมีการเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (กุลนาถ แยมวงศ์, 2566) แม้ว่าความสำเร็จในการบริหารงานจะเป็นผลมาจากตัวแปรร่วมอื่น ๆ อีก แต่ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน เพราะในความเป็นจริงแล้วไม่มีสิ่งใดหรือไม่มีใครที่จะสามารถบังคับผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถอย่างเต็มใจได้ นอกจากตัวเอง (ฐิตินันท์ นันทะศรี, 2563)

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี มีวิสัยทัศน์ “มุ่งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในสังกัด ให้ได้มาตรฐานระดับสากล สู่คุณภาพที่ยั่งยืน” มีพันธกิจและเป้าประสงค์ ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษา พัฒนาผู้เรียนและพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานสอดคล้องกับพื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก(Eastern Economic Corridor: EEC) มีสมรรถนะและทักษะที่จำเป็นสำหรับอนาคต มีความรู้ความเข้าใจ สามารถวางแผนการศึกษาต่อ เพื่อการมีงานทำ และปรับตัวในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข พัฒนาระบบบริหารจัดการ กำกับติดตาม ประเมินผล ให้มีประสิทธิภาพตามหลักธรรมาภิบาล และมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา ซึ่งการบริหารจะประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดส่วนหนึ่งที่สำคัญคือผู้นำ เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบาย และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อการพัฒนาสถานศึกษาทั้งระบบค้ำถึงแนวปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงาน และบุคลากรในสถานศึกษาให้เหมาะสมกับภารกิจในส่วนต่าง ๆ มีความสามารถในการเผชิญปัญหา และทันต่อโลกแห่งการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม จะสามารถพัฒนาต่อยอดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา และส่งผลให้สามารถพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ บนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน

จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี เพื่อทราบความคิดเห็นของครูเพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้บริหารสถานศึกษานำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง เพื่อใช้เป็นองค์ความรู้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานภายในหน่วยงาน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มุ่งศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยใช้องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมที่ได้จากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม 4 องค์ประกอบ ดังนี้ ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ด้านการคิดสร้างสรรค์ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม

ประชากร คือ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2,447 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรีจำนวน 333 คน โดยใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 จากการ เปิดตารางเทียบหากลุ่มตัวอย่างของ Cohen (Cohen, Manion and Morrison, 2011, p.147) และการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Simple Random Sampling) ตามขนาดของสถานศึกษา และการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling)

ขั้นตอนที่ 2 หน่วยของการวิเคราะห์ (Unit of Analysis) พื้นที่ศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ระดับการศึกษา วิทยฐานะ และประสบการณ์ การทำงาน เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ จำนวน 40 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ค่า

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยใช้คำถามปลายเปิด (open ended question) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม
2. กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามของแบบสอบถาม
3. สร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับคำนิยามศัพท์เฉพาะ
4. ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง 0.8 -1.0
5. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) จำนวน 30 คน ค่าความเชื่อมั่นที่ 0.977
6. นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยขอหนังสืออนุญาตเก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล นำหนังสือขอความอนุเคราะห์พร้อม Link แบบสอบถามผ่าน Google Form ไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำข้อมูลของครูผู้ตอบแบบสอบถามจาก Google Form ได้รับคืนมาทั้งหมดจำนวน 333 คน คิดเป็นร้อยละ 100 จากนั้นนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมทางสถิติต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ โดยใช้สถิติการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การทดสอบค่าที (t-test) และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one way ANOVA) โดยรวมและรายด้าน เพื่อนำไปอธิบายข้อมูลในรูปแบบตารางต่อไป

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี พบว่า

ผลการวิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี พบว่า ระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.24$, $SD. = 0.48$) พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม ($\bar{x} = 4.26$, $SD. = 0.36$) รองลงมา คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง ($\bar{x} = 4.25$, $SD. = 0.51$) และด้านการ

ทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม ($\bar{x} = 4.25$, $SD. = 0.56$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ($\bar{x} = 4.21$, $SD. = 0.55$)

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา วิชยฐานะ และประสบการณ์การทำงาน พบว่า ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ดังแสดงผลตามตารางที่ 1

ตาราง 1 แสดงค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามระดับการศึกษาในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม	ระดับการศึกษา				t p	
	ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี			
	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.		
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง	4.29	0.51	4.17	0.49	1.933	0.054
2. ด้านการทำงานเป็นทีมและ มีส่วนร่วม	4.27	0.57	4.18	0.53	1.340	0.181
3. ด้านการคิดสร้างสรรค์	4.24	0.52	4.15	0.61	1.421	0.156
4. ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม	4.28	0.54	4.20	0.60	1.258	0.209
รวม	4.27	0.47	4.17	0.50	1.674	0.095

จากตาราง พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกวิทยฐานะในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม	วิทยฐานะ				t	p
	ไม่มีวิทยฐานะ		มีวิทยฐานะ			
	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.		
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง	4.26	0.55	4.24	0.47	0.348	0.728
2. ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.27	0.59	4.21	0.54	0.967	0.334
3. ด้านการคิดสร้างสรรค์	4.24	0.55	4.18	0.55	1.022	0.308
4. ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม	4.30	0.52	4.21	0.59	1.409	0.160

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม	วิทยฐานะ				t	p
	ไม่มีวิทยฐานะ		มีวิทยฐานะ			
	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.		
รวม	4.27	0.50	4.21	0.46	1.074	0.284

จากตาราง พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย $\bar{x}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงานในภาพรวมและรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม	ประสบการณ์การทำงาน							
	น้อยกว่า 5 ปี		ระหว่าง 5-10 ปี		มากกว่า10ปีขึ้นไป		F	p
	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.		
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง	4.23	0.53	4.28	0.50	4.24	0.49	0.364	0.696
2. ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม	4.22	0.56	4.26	0.59	4.25	0.53	0.198	0.821
3. ด้านการคิดสร้างสรรค์	4.22	0.52	4.22	0.54	4.19	0.60	0.120	0.887
4. ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม	4.24	0.49	4.29	0.59	4.23	0.60	0.369	0.692
รวม	4.23	0.47	4.26	0.48	4.23	0.50	0.238	0.788

จากตาราง พบว่า ครูที่มีประสบการณ์ทำงานต่างกันมีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผล

1. จากผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์แนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์โน้มน้าวให้บุคลากรและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นทีมและสร้างแรงจูงใจให้กับครู ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรคิดสร้างสรรค์ให้เกิดนวัตกรรม โดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการปฏิบัติงาน สร้างบรรยากาศเอื้อต่อ

กระบวนการสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของธนวัชร สิทธิชาติบุรณะ (2566) กล่าวว่า ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความมุ่งมั่นสร้างสรรค์นวัตกรรม นำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานแบบเดิม ๆ และเป็นผู้ที่มีภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่ครู จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของกิงฟ้า ภิรมย์ญาณ (2566) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตประเทศ กรุงเทพฯ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของกุลนาถ แยม่วงค์ (2566) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพฯ กลุ่มกรุงเทพตะวันออก พบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วนั้น จึงนำมาอภิปรายผลดังนี้

1.1 การมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง พบว่า โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสร้างวิสัยทัศน์ที่สามารถปฏิบัติจริงนำไปสู่การสร้างนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการนำนวัตกรรมไปใช้ในการบริหารเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่การพัฒนาสถานศึกษาในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดของธิดาพร สร้อยสังวาล (2564) กล่าวว่า ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์แนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาเพื่อนำไปสร้างวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติจริง และสามารถสร้างทัศนคติที่ทันสมัยก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาและสังคมโลก จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมด้านการมีวิสัยทัศน์การเปลี่ยนแปลง โดยภาพรวมและรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุพรรณษา แก้วสีหมอก (2565) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนกลุ่มสหวิทยาเขตนวนลจินทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กรุงเทพฯ เขต 2 พบว่า อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของอุดมลักษณ์ คงมัน (2566) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามการรับรู้ของครูผู้สอนในกลุ่มศรีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 พบว่า อยู่ในระดับมาก

1.2 การทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วม พบว่า โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ครูและบุคลากรมีการทำงานเป็นทีมร่วมกัน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้สร้างสรรค์ผลงานนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกันด้วยทีมงานที่เข้มแข็ง สร้างผู้นำทีมที่สามารถปฏิบัติเป็นแบบอย่างของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เห็นถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีม จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ด้านการทำงานเป็นทีมและมีส่วนร่วมโดยภาพรวมและรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริพรพรรณ สีวง (2564) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย พบว่าอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของชานีรา สุมาลี (2564) ศึกษาภาวะผู้นำ

เชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล พบว่าอยู่ในระดับมาก

1.3 การคิดสร้างสรรค์ พบว่า โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสามารถ นำแนวคิดแบบเดิมมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ให้มีคุณค่า ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรคิด สร้างสรรค์เพื่อพัฒนางานใหม่ ๆ ให้เกิดนวัตกรรมสอดคล้องกับแนวคิดของพัชญ์วิสา จันทพิมพ์ (2564) กล่าวว่า ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรคิดสร้างสรรค์พัฒนางานใหม่ ๆ นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมและก่อให้เกิด ประโยชน์สูงสุดและสร้างทางเลือกใหม่ ๆ โดยคิดนอกกรอบนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียน จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอน ในสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ด้านการคิดสร้างสรรค์แบบองค์รวม โดยภาพรวมและราย ข้อทุกข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของเพ็ญภา แสงแก้ว (2565) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาถิ่น 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2 พบว่า อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของธนวัชร สิทธิชาติบุรณะ (2566) ศึกษาภาวะผู้นำ เชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจำบุรีรัมย์ ผลการวิจัย พบว่าอยู่ในระดับมาก

1.4 การสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม พบว่า โดยภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากทั้งนี้ เนื่องจาก ผู้บริหารผลักดันให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมภายในองค์กรด้วยการเล็งเห็นคุณค่า ของนวัตกรรมเป็นสำคัญ สนับสนุนให้บุคลากรแสวงหาความรู้และทักษะใหม่ ๆ จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมเป็นของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของจิราภา ประพันธ์ (2560) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามุ่งเน้นสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ภายในองค์กร สนับสนุนให้บุคลากรแสวงหาความรู้และทักษะใหม่ ๆ ให้ครูได้รับการพัฒนาที่จัดโดยหน่วยงาน ภายนอก จึงทำให้ครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษามีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมด้านการสร้าง บรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรมแบบองค์รวม โดยภาพรวมและรายข้อทุกข้ออยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของสุวิมล ตันสิงห์ (2564) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 พบว่า อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เบญจมาศ ขวาทไทย (2565) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2 อยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยภาพรวมและราย ด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากร อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ครู และบุคลากรสามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้มี ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนานวัตกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของสุพรรณษา แก้วสีหมอก

(2565) กล่าวว่า ผู้บริหารสร้างบรรยากาศในการทำงาน โดยจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการทำงานให้กับครู และบุคลากรทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างทางเลือกใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานของครู สอดคล้องกับงานวิจัยของวิษญะ ประทุมมา (2566) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชุตินันท์ ทักษณกิจ (2566) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา พัฒนาการ พบว่า ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวิทยฐานะ พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารมีทักษะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมสามารถสร้างนวัตกรรมควบคู่ไปกับการนำ นวัตกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการในสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ อุดมลักษณ์ คงมั่น (2566) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมและการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายพันธกิจที่ชัดเจนจึงทำให้บุคลากรทางการศึกษามีความคิดตรงกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของชานีรา สุมาลี (2564) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสตูล ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับภาวะ ผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะวรรณ บริหารพานิช (2565) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1 พบว่า ครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม ของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน พบว่า ครูมีความคิดเห็นโดยภาพรวม และรายด้านไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูและบุคลากรพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกันเพื่อ เพิ่มและพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูและบุคลากรทุกคนได้รับความเสมอภาคมีความเท่าเทียม กันในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดของปาริฉัตร นวนทอง (2565) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้ ครูและบุคลากร เข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาเพื่อเพิ่มและพัฒนาทักษะในด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้บริหาร สถานศึกษายังปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคลากรทุกคนได้รับความเสมอภาค มีความเท่าเทียมกันในการ ปฏิบัติงาน จึงทำให้ข้าราชการครูต่างรับทราบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาได้ใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับ งานวิจัยของภาคิน เกษณา (2564) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า ครูที่มี

ประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริพรพรรณ สียวง (2564) ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อระดับภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาชลบุรี ระยอง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่

1. ปัญญาวิสัยทัศน์ คือ หมั่นแสวงหาข้อมูลและเปิดรับข้อมูลใหม่ ๆ นำมาวิเคราะห์แนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ที่ชัดเจนสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและบริบทโลกที่เปลี่ยนแปลง

2. การสื่อสารองค์กร คือ การสื่อสารสร้างความเข้าใจให้ครูและบุคลากรรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษาเข้าใจถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ของสถานศึกษาเพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษาและขับเคลื่อนสถานศึกษาสู่เป้าหมายร่วมกัน

3. กลยោมมิตรเครือข่าย คือ บริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม โดยการบูรณาการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา ศิษย์เก่าและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันระดมความคิดแก้ไขปัญหาและพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ

4. ซื่อสัตย์สุจริต คือ บริหารสถานศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาล โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. จริตมนุษยสัมพันธ์ คือ รู้จักตนเองและเข้าใจคนอื่นสร้างสัมพันธภาพในการทำงานที่ดี ไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางยอมรับฟังความคิดเห็นความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความยืดหยุ่นในการทำงาน

6. ทักษะเชี่ยวชาญในงานของตน คือ พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องให้มีทักษะผู้บริหาร ประกอบด้วย ทักษะการสื่อสาร ทักษะการบริหารจัดการองค์การ ทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ ทักษะทางเทคโนโลยีและการใช้ดิจิทัล ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ และมีสมรรถนะของผู้บริหารโดยประกอบด้วย การมีความรู้ ทักษะที่ดี และมีความชำนาญในการปฏิบัติงาน

สรุป

ความเจริญก้าวหน้าทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการสถานศึกษาทำให้การบริหารจัดการเกิดความซับซ้อน ไม่แน่นอน สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่สามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดหาสิ่งใหม่ๆ มาทดแทนสิ่งเดิม เปิดรับข้อมูลใหม่ๆ เพื่อหาวิธีนำองค์กรสู่เป้าหมาย และสร้างผลงานที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถวิเคราะห์แนวโน้มทิศทางการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์สู่การปฏิบัติจริง กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ กลยุทธ์ เป้าหมายชัดเจนสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา แสวงหาข้อมูลสารสนเทศความรู้ใหม่หรือนำแนวคิดแบบเดิมมาพัฒนาต่อยอดพัฒนาความคิดสร้างสรรค์นำสู่การพัฒนาสถานศึกษา ขับเคลื่อนสถานศึกษาด้วยการสร้างทีมที่เข้มแข็งให้สามารถปฏิบัติงานร่วมกัน โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในปฏิบัติงานเป็นทีมเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสถานศึกษา สื่อสารสร้างความเข้าใจให้แก่ครูและบุคลากรเข้าใจถึงแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกัน และนำนวัตกรรมที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา ส่งเสริมการสร้างบรรยากาศในการทำงานและสร้างมิตรภาพที่ดีในที่ทำงานไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความยืดหยุ่นในการทำงาน กระตุ้นให้ครูเกิดการเรียนรู้พัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียมกัน และให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่ครูและบุคลากรที่สร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ผลจากการวิจัยพบภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ควรได้รับการพัฒนาคือ ด้านการคิดสร้างสรรค์ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรหมั่นแสวงหาข้อมูลความรู้มาพัฒนาความรู้ใหม่ ปรับวิธีคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมใหม่มาใช้ในการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต่อไป และด้านที่ควรส่งเสริม คือ ด้านการสร้างบรรยากาศแห่งองค์การนวัตกรรม ผู้บริหารส่งเสริมการจัดแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ และจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม จัดสถานที่สิ่งอำนวยความสะดวกให้ครูสามารถนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดอื่น

บรรณานุกรม

- กิ่งฟ้า ภิรมย์ญาณ. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตประเวศกรุงเทพฯ. *วารสารนิติรัฐ*. 1(10): 9-19.
- กุลนาถ แยมวงค์. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนสังกัดกรุงเทพฯ กลุ่มกรุงเทพตะวันออก. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิราภา ประพันธ์พัฒน์. (2560). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีธัญบุรี.
- ชุตินันท์ ทศนกิจ. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*. 8(1), 355-366.
- ชานีรา สุมาลี. (2564). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ฐิตินันท์ นันทะศรี. (2563). การพัฒนาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ธิดาพร สร้อยสงวาล. (2564). บทบาทภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต การบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ธนวัชร สิทธิชาติบุรณะ. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาประจวบคีรีขันธ์. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*. 7(2), 423-437.
- เบญจมาศ ขวาทโย. (2565). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 2. การค้นคว้าอิสระครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- ปาริฉัตร นวนทอง. (2565). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพัทลุง เขต 2. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ปิยะวรรณ บริหารพานิช. (2565). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1. *วารสารนวัตกรรมการบริหารการศึกษา*. 1(2), 44-55.

- พัชญ์วิสา จันทพิมพ์. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครเชียงราย. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- เพ็ญภา แสงแก้ว. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเครือข่าย สถานศึกษา เณร 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 2. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ภาคิน เกษณา. (2564). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต 1. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- วิชญะ ประทุมมา. (2566). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูในสถานศึกษา สังกัดสังฆมณฑลนครราชสีมา. วารสารวิทยาลัยนครราชสีมา. 17(2), 272-288.
- ศิริพรพรรณ สียวง. (2564). การศึกษาภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย. การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สุพรรณษา แก้วสีหมอก. (2565). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามความคิดเห็นของครูในโรงเรียนกลุ่มสหวิทยาเขตนวลจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพฯ เขต 2. วารสารรอยแก่นสาร. 7(8), 419-433.
- สุวิมล ต้นสิงห์. (2564) . ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 4. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560) . แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- อุดมลักษณ์ คงมัน. (2566) . ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามการรับรู้ของครูผู้สอน ในกลุ่มศรีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น. 7(2), 173-182.

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

A Model Of Creative Leadership Development of Vocational Education

Commision Administrators In Roi-Et Province

¹อารยา ไทยประเสริฐ และ ²สมหวัง พันระลี

¹Araya thaiprasert and ²Somwang Puntalee

^{1,2}วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ วิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีปทุม

^{1,2}Graduate College of Management, Khon Kaen Campus, Sripatum University.

¹Corresponding Author's Email: arayathaiprasert@gmail.com

Received: February 6, 2024; **Revised:** April 22, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 207 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน เลือกแบบเจาะจง 2) สร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เลือกแบบเจาะจง 3) ประเมินรูปแบบฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92 แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบสอบถามความเหมาะสม และแบบสอบถามความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับมากที่สุด ความต้องการจำเป็น ลำดับที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) รูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบ; ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์; ผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

The purpose of this research was to 1) Study the current condition desired condition and necessary needs. The sample group 207 educational institution administrators and teachers by stratified sampling. And the informant group consisted of 3 experts selected by purposive sampling. 2) Set and check the suitability of a model of creative leadership development of vocational education commission administrators in Roi-et province. The informant group consisted of 7 experts selected by purposive sampling. 3) Evaluate the model The informant group consisted of 20 experts selected by purposive sampling. Tools used were current condition questionnaire reliability at 0.91, desirable condition questionnaire reliability at 0.92, interview form, focus group form, suitability questionnaire, and possibility questionnaire. Statistics used in data analysis are percentage, mean and standard deviation and Priority Needs Index by PNI modified.

The results were as follows: 1) The current state at a moderate level Desired condition at the highest level. Necessary need 1: having a vision. 2) A model consists of 5 parts: Part 1: principles and objectives, Part 2: contents Part 3: development process, Part 4: evaluation, and Part 5 success conditions. assessment results on suitability at the highest level. 3) The possibility and usefulness of a model for developing creative leadership among school administrators. Under the jurisdiction of Roi Et Provincial Vocational Education Office at the highest level.

Keywords: Model; Creative Leadership; Administrators

บทนำ

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นลักษณะหรือพฤติกรรมในการนำผู้อื่น ประสานงานผู้อื่นด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ สร้างแรงจูงใจสร้างบรรยากาศ โดยการคิดนอกกรอบด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (ธีระ รุญเจริญ และคณะ, 2554) การที่บุคคลที่เป็นผู้นำสามารถเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนในปัจจุบัน โดยใส่ใจที่จะเข้าใจสถานการณ์ที่ซับซ้อนนั้น ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้รู้จักดึงศักยภาพส่วนตนของทั้งตนเองและสมาชิกในองค์กรหรือชุมชนมาเป็นพลังกลุ่มในการจัดการสิ่งต่าง ๆ มีการให้ข้อมูลข่าวสาร เสนอความคิดและสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพรู้จักริเริ่มความคิดที่ผ่านการตรวจสอบและทดสอบอย่างอิสระ และรู้จักการใช้กระบวนการของการเรียนรู้อย่างเป็นสาระบันเทิงเพื่อค้นหาความคิดใหม่ ๆ และรู้จักสังเคราะห์ทุกเนื้อหาและการกระทำที่ปรากฏ (Palus and Horth, 2002) ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงมีความสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษาและในชุมชนให้เกิดการพัฒนา เปิดโอกาสให้ครูได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา เป็นที่ปรึกษาให้กับครูคนอื่น จะร่วมคิดร่วมปฏิบัติการแบบกัลยาณมิตรเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่าย ทำให้ครูคนอื่นเกิดความรู้และประสบการณ์ของครูผู้นำอย่างลึกซึ้ง สถานศึกษาสามารถใช้ภาวะผู้นำของครูเป็นศูนย์กลางในการบริหารการจัดการศึกษา (อุษาวดี จันทรสณี, 2552; ยนต์ ชุ่มจิต, 2553) และภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 1) ด้านการมีวิสัยทัศน์ 2) ด้านการมีจินตนาการ และ 3) ด้านการมีความยืดหยุ่น (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2555; Chernin, 2001; Bennis, 2002)

ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ต้องพบกับปัญหาที่หลากหลายตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ผู้บริหารการสถานศึกษายุคใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องมีภาวะผู้นำในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายความสำเร็จ ภายใต้ข้อจำกัดและการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ผู้นำต้องมุ่งเน้นการปรับภาวะผู้นำ การบริหารงานมุ่งเน้นให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันของผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารการศึกษายุคใหม่ต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรมีอิสระในการทำงานมากขึ้น เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ (Visionary Leader) มีความเมตตากรุณาการให้ความรักลูกน้อง (Passionate) การมีความริเริ่มสร้างสรรค์ (Creativity) การมีความยืดหยุ่น (Flexible) มีความสามารถในการจูงใจ (Inspiring) ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม (Innovation) การมีความกล้า (Courageous) การมีจินตนาการสูง (Imaginative) มีการทดลอง (Experimental) การมีความเป็นอิสระ (Independent) และการมีคุณธรรมจริยธรรม (ภารดี อนันต์นาวิ, 2551)

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวิสัยทัศน์ เป็นองค์กรที่ผลิตและพัฒนากำลังคนอย่างมีคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนของประเทศและภาคเอกชน มียุทธศาสตร์ ดังนี้ 1) การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อความมั่นคงของสังคมและประเทศชาติ 2) การผลิตและพัฒนากำลังคนด้านการอาชีวศึกษาเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ 3) การพัฒนาศักยภาพกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ 4) การสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมในการอาชีวศึกษา 5) การจัดการอาชีวศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิต เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6) การเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2566) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด มีสถานศึกษาภาครัฐ 8 แห่ง กำหนดแนวคิดพื้นฐานในเชิงยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ ดังนี้ การใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการหลักในการบริหารจัดการ การระดมสรรพกำลังในการร่วมวางแผนงาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา และการสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งขององค์กรทางการศึกษาในพื้นที่ความต้องการในการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทเป็นผู้นำในการศึกษาต้องจะมองให้ลึกซึ้งและกว้างขึ้น ผู้นำต้องมีความคิดวิเคราะห์อนาคต เมื่อวิเคราะห์แล้วจะต้องคิดสิ่งใหม่ ๆ ในที่สุดก็จะนำไปสู่ผู้นำเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (Creative and Product Leadership) คือการที่ผู้นำรุ่นใหม่ต้องคิดใหม่และต้องมียุทธศาสตร์จากการคิด คือจะต้องมียุทธศาสตร์จากการมองในเชิงของ Critical mind, Transformation และ Imaginary ไปพร้อมกัน ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงควรเป็นโมเดลของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาด้านภาวะผู้นำต่อไปด้วยวิธีการวิจัยในเชิงแนวคิด รูปแบบและกระบวนการ (ไพฑูรย์ สีนารัตน์, 2553)

จากแนวคิดและหลักการที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัย รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาให้ดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการพัฒนาตนเองให้ก้าวไปสู่ความเป็นผู้บริหารมืออาชีพ สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่าง

เข้มแข็ง มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ อีกทั้งดำเนินงานด้านบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีคุณภาพในการจัดการศึกษาทุกระดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method research) มีการดำเนินการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

1.1 การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 28 คน และครู จำนวน 400 คน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2566 รวมจำนวน 428 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 12 คน และครู จำนวน 195 คน ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2566 รวมทั้งสิ้นจำนวน 207 คน ซึ่ง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร (Taro Yamane, 1973) และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2560)

1.3 การศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมี มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00 ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.52-0.87 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00 มีความ

เชื่อมั่น เท่ากับ 0.92 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.55-0.88 และ 2) แบบสัมภาษณ์ มีความตรงเชิงโครงสร้าง (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

2.1 ยกร่างรูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 การตรวจสอบยืนยันและประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารการศึกษา กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มที่ 3 ศึกษานิเทศก์ ที่มีวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป และมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หรือการบริหารสถานศึกษา หรือการพัฒนาก้าวผู้นำมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00 และ 2) แบบประเมินรูปแบบ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีความตรงเชิงโครงสร้าง (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัยขอหนังสือจากวิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีประเด็นในการประเมินคือ ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2566 จำนวน 20 คน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง ที่มีประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 10 ปี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ค่าความตรงเนื้อหา (ค่า IOC) อยู่ในช่วงระหว่าง 0.80 – 1.00

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็น โดยรวมรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D) D	ลำดับ
	$\bar{X}$	.D.	ระดับการดำเนินงาน	$\bar{X}$	.D.	ระดับการดำเนินงาน		
1. ด้านการมีวิสัยทัศน์	3.04	0.54	ปานกลาง	4.58	0.51	มากที่สุด	0.506	1
2. ด้านการมีจินตนาการ	3.14	0.55	ปานกลาง	4.56	0.50	มากที่สุด	0.452	2
3. ด้านการมีความยืดหยุ่น	3.21	0.55	ปานกลาง	4.55	0.50	มากที่สุด	0.418	3
โดยรวม	3.13	0.55	ปานกลาง	4.56	0.50	มากที่สุด	0.458	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$, S.D. = 0.55) สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.56$, S.D. = 0.50) ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ ($PNI_{modified} = 0.506$) ลำดับที่ 2 ด้านการมีจินตนาการ ($PNI_{modified} = 0.452$) ลำดับที่ 3 ด้านการมีความยืดหยุ่น ($PNI_{modified} = 0.418$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

รายการประเมิน	ความเหมาะสม		
	$\bar{X}$	.D.	ระดับ
ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์	.71	.47	มากที่สุด
ส่วนที่ 2 เนื้อหาโดยรวม	.60	.48	มากที่สุด
ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา	.68	.48	มากที่สุด
ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน	.79	.43	มากที่สุด
ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ	.81	.41	มากที่สุด
โดยรวม	.72	.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย หน่วยการ

พัฒนาที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านการมีจินตนาการ หน่วยพัฒนาที่ 3 ด้านการมีความยืดหยุ่น ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.72$, S.D. = 0.46)

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ดอภิปรายผลได้ ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์แล้วนำมาสร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด พบว่า มีภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางซึ่งเป็นระดับที่ควรได้รับการพัฒนาให้ผู้บริหารมีคุณลักษณะของผู้นำเชิงสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของยุคสมัยที่เทคโนโลยีวิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็วและมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) ได้เสนอว่า สถานการณ์ของโลกในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อองค์กรและพลเมืองโลกหลายด้าน อาทิ ความผันผวนทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมสูงวัย การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่รวดเร็ว การปรวนแปรของสภาพภูมิอากาศ ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภัยพิบัติทางธรรมชาติของโลกมีแนวโน้มเกิดความรุนแรงมากขึ้นและผลกระทบอื่น ๆ อีกมากมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของจินดารัตน์ แยมวงษ์ (2560) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำแบบโลกาภิวัตน์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันในการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงจิต สนิทกลาง (2561) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำที่ยอดเยี่ยม ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำที่ยอดเยี่ยมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

1.2 สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพที่พึงประสงค์โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างนำมาวิเคราะห์ผล พบว่า สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพื่อให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงสามารถนำไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ ธีระ รุญเจริญ และคณะ (2554) เสนอว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ เป็นลักษณะหรือพฤติกรรมในการนำผู้อื่น ประสานงานผู้อื่นด้วยการสร้างแรงบันดาลใจ สร้างแรงจูงใจสร้างบรรยากาศ โดยการคิดนอกกรอบด้วยวิธีการใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกรียงไกร นามทองใบ (2564) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสืพงษ์ ทัพหลวง (2564) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6 ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ความต้องการจำเป็นของการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.3 ลำดับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ จากกลุ่มตัวอย่างแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าด้านการมีวิสัยทัศน์มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาอยู่ในลำดับแรกแสดงให้เห็นว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์เป็นขั้นตอนสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีการกำหนดอย่างชัดเจนโดยอาศัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมอย่างรอบด้านเป็นเป้าหมายเชิงอนาคตที่สำคัญสำหรับการพัฒนาองค์กรหรือสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังที่ Kotter (1996) ได้เสนอว่า การมีวิสัยทัศน์ เป็นภาพอนาคตที่นำมาทำให้กระจ่างว่าทำไมบุคคลต้องสร้างขึ้นในอนาคตซึ่งสิ่งที่สร้างขึ้นนั้น สามารถกระตุ้นให้บุคคลมุ่งมั่นและดำเนินการไปในทิศทางที่เปลี่ยนแปลงและทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการประสานการปฏิบัติในความแตกต่างระหว่างบุคคล แม้ว่าจะมีบุคคลจำนวนมากก็สามารถดำเนินการไปด้วยดีและรวดเร็ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชร บุญมาหล้า (2564) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภูผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นด้านการมีวิสัยทัศน์ อยู่ในลำดับที่ 1 และสอดคล้องกับงานวิจัยของพรวิณัส ไวยกรณ์ (2565) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การทำงานเป็นทีม การมีความยืดหยุ่นและปรับตัว การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล การมีความคิดสร้างสรรค์การมีวิสัยทัศน์

2. ผลการสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด อภิปรายผลได้ดังนี้

รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย หน่วยการพัฒนาที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านการมีจินตนาการ หน่วยการพัฒนาที่ 3 ด้านการมีความยืดหยุ่น ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำมาสร้างรูปแบบตามโครงสร้างที่ได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเข้าสู่กระบวนการวิพากษ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ได้รูปแบบที่ถูกต้องตามโครงสร้าง ดังที่ธีระ รุญเจริญ (2546), ทิศนา ขัมมณี (2550), อุทัย บุญประเสริฐ (2552), Keeves (1988) ได้เสนอว่ารูปแบบ ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ส่วนที่ 3 วิธีพัฒนา ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ และนำรูปแบบที่ได้รับการเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสม พบว่ารูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ฯ ประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 องค์ประกอบ ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ที่ต้องพัฒนา ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์มี 5 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมการพัฒนา ขั้นที่ 2 ความจำเป็นในการพัฒนา ขั้นที่ 3 การดำเนินการพัฒนา ขั้นที่ 4 การนำไปใช้ ขั้นที่ 5 แนวทางการประเมินการพัฒนา และส่วนที่ 4 แนวทางการประเมินการดำเนินการผลการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบฯ อยู่ในระดับมาก

3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด อภิปรายผลได้ดังนี้ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้นำรูปแบบที่ผ่านการวิพากษ์โดยการสนทนากลุ่ม และประเมินความเหมาะสมโดยผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำไปให้ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ดประเมินความเป็นไปได้ซึ่งเป็นผู้ที่จะได้รับการพัฒนาตามรูปแบบที่พัฒนาขึ้นให้เกิดคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังที่ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2553) ได้เสนอว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์จึงควรเป็นโมเดลของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาด้านภาวะผู้นำต่อไปด้วยวิธีการวิจัยในเชิงแนวคิด รูปแบบและกระบวนการ สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยวรรณ รามศิริ, ทศนา แสงศักดิ์ และสมชาย เทพแสง (2561) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินความ

เป็นไปได้ของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า ความเป็นไปได้โดยรวมของรูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์อยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธรรม ธรรมทัศน์านนท์ (2562) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์

1.1 หลักการ

- 1.1.1 เป็นรูปแบบพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษาตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาวิวัตน์
- 1.1.2 เป็นการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อเสริมสร้างให้ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์
- 1.2.2 เพื่อพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดอาชีวศึกษา

ส่วนที่ 2 เนื้อหา

หน่วยการพัฒนาที่ 1 การมีวิสัยทัศน์ มี 8 แนวทางการพัฒนา
หน่วยการพัฒนาที่ 2 การมีจินตนาการ มี 7 แนวทางการพัฒนา
หน่วยการพัฒนาที่ 3 การมีความยืดหยุ่น มี 6 แนวทางการพัฒนา

ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา

3.1 การวางแผน 3.2 การปฏิบัติตามแผน (การเรียนรู้ด้วยตนเอง ร้อยละ 10 จำนวน 12 ชั่วโมง การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน ร้อยละ 20 จำนวน 24 ชั่วโมง การฝึกปฏิบัติการ ร้อยละ 70 จำนวน 84 ชั่วโมง) 3.3 การตรวจสอบ 3.4 การปรับปรุงพัฒนา

ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน

- 4.1 ประเมินความรู้ความเข้าใจภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
- 4.2 ประเมินคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ

- 5.1 ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารสถานศึกษาโดยบูรณาการพรหมวิหาร 4 สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์
- 5.2 ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารสถานศึกษาสู่ความสำเร็จด้านวิชาการและเกิดการ

ภาพที่ 1 : องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากภาพที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย หน่วยการพัฒนาที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านการมีจินตนาการ หน่วยการพัฒนาที่ 3 ด้านการมีความยืดหยุ่น ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา กำหนดใช้วงจรคุณภาพ PDCA ประกอบกับแนวคิดหลักการพัฒนา 70: 20: 10 ประกอบด้วย การเรียนรู้ด้วยตนเอง ร้อยละ 10 จำนวน 12 ชั่วโมง การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงาน ร้อยละ 20 จำนวน 24 ชั่วโมง การฝึกปฏิบัติการ ร้อยละ 70 จำนวน 84 ชั่วโมง ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ นั้นแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ไม่ได้มีขอบข่ายเพียงแต่เรื่องของภาวะผู้นำเท่านั้น การที่จะพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ในยุคใหม่ของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้นต้องมีหลากหลายองค์ประกอบในรูปแบบ เช่น การบริหารตามวงจรคุณภาพ พัฒนามาตามหลักการพัฒนาและที่สำคัญเงื่อนไขความสำเร็จกำกับด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหาร 4 คุณธรรมสำหรับเป็นที่อยู่ของจิตใจแห่งพรหม คือผู้ใหญ่หรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมเป็นที่อยู่ซึ่งมีทั้งความดีและความสุข โดยให้ผู้ปฏิบัตินำไปใช้ดังนี้ขั้นแรกให้ปฏิบัติด้วยจิตคิดเกื้อกูลแผ่ออกไปในสัตว์บุคคลทั้งหลาย คือ เมตตาซึ่งมีอาการเป็นความคิดเกื้อกูล ต่อจากนั้นเมื่อได้เห็นหรือได้ยินหรือได้คิดว่าเรามีความทุกข์เดือดร้อนก็ปฏิบัติช่วยบำบัดทุกข์ให้คือ กรุณาซึ่งมีอาการช่วยบำบัดทุกข์จากนั้นครั้งได้เห็นเรามีสุขไม่ทุกข์ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ คือ มุทิตาซึ่งมีอาการพลอยยินดีและเมื่อไม่มีกิจที่ควรจะทำต่อไปก็อุเบกขา คือ อยู่เฉย เมื่อปฏิบัติและกำกับด้วยเงื่อนไขแห่งคุณธรรมนี้จะนำพาการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

จากการดำเนินการวิจัย สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น ลำดับ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 หลักการและวัตถุประสงค์ ส่วนที่ 2 เนื้อหา ประกอบด้วย หน่วยการพัฒนาที่ 1 ด้านการมีวิสัยทัศน์ หน่วยการพัฒนาที่ 2 ด้านการมีจินตนาการ หน่วยการพัฒนาที่ 3 ด้านการมีความยืดหยุ่น ส่วนที่ 3 กระบวนการพัฒนา ส่วนที่ 4 แนวทางการประเมิน และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด มีผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 20 คน โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำนี้สามารถเสริมสร้างและพัฒนาให้ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ และสามารถนำไปเป็นนวัตกรรมสำหรับพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความรู้ ทักษะ ต่อยอดการพัฒนาหรือการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้อย่างสูงสุด สอดคล้องกับสภาพสังคมยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงของข้อมูลข่าวสาร องค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ขั้นตอนของการมีวิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะช่วยกำหนดเป้าหมายความสำเร็จเชิงอนาคตเพื่อบริหารจัดการและพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพสู่ความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาควรกำหนดนโยบายพัฒนาบุคลากรสายบริหารสถานศึกษาให้มีภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษาอย่างยิ่งยอน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นของภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ด้านการมีวิสัยทัศน์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 ควรมีการวิจัยในครั้งต่อไปในเชิงลึกด้านดังกล่าวให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เช่น

2.1 รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ด้านการมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร นามทองใบ. (2564). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จินดา สรรพสิทธิ์. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดทักษะภาวะผู้นำในอนาคต. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดวงจิต สนิทกลาง. (2561). กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดการพัฒนานักเรียนให้มีภาวะผู้นำที่ยอดเยี่ยม. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แคมมณี. (2550). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระ รุญเจริญ และคณะ. (2554). ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ปิยวรรณ रामศิริ, ทศนา แสงศักดิ์ และสมชาย เทพแสง. (2561). การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารบริหารการศึกษา มศว. 15(28), 12-25.
- พรวิมล ไวยकरण. (2565). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เพชร บุญมหาผล. (2564). การพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต. สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2553). ผู้นำเชิงสร้างสรรค์: กระบวนทัศน์ใหม่และผู้นำใหม่ทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ภารดี อนันต์นาวิ. (2551). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎี ทางการบริหารการศึกษา*. ชลบุรี: มนตรี จำกัด.
- ยนต์ ชุ่มจิต. (2553). *ความเป็นครู*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา. (2566). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผน สำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษา.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด. (2566). *แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. 2566-2570*. ร้อยเอ็ด: สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด.
- สืบพงษ์ ทัพหลวง. (2564). *การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 6*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2562). *รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. *วารสารวิจัยทางการศึกษา*. 14(2), 149-162.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2552). *การวิจัยด้านการบริหารจัดการการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- อุษาวดี จันทรสนธิ. (2552). *หน่วยที่ 7 ภาวะผู้นำครู ประมวลสาระชุดวิชาการประสบการณ์วิชาชีพ ประกาศนียบัตรบัณฑิตหลักสูตรและการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Bennis, W. (2002). *Creative Leadership [ABI]*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chernin, P. (2001). Creative leadership: The strength of ideas The power of the imagination. *Vital Speeches of the Day*. 68(8), 245-249.
- Keevep, P.J. (1988). *Educational research, methodology and measurement international handbook*. Oxford: Pergamon Press.
- Kotter, J.P. (1996). *Leading Change*. Boston: Massassusette.
- Palus, C. & Horth, J. (2002). *Modern Management*. New York: McGraw-Hill.

Guides to the Cultural Promotion of Luoyang Drama for Cultural Ourism

¹Cao Yxin and ²Sittisak Champadang

^{1,2}Faculty of Fine Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University.

²Corresponding Author's Email: champadaeng.s@gmail.com

Received: January 23, 2024; **Revised:** April 22, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

Abstract

This research article is about Luoyang drama is an important part of the regional cultural tourism in Luoyang. The objectives of this study are: 1) To study the historical background of Luoyang drama; 2) To study the current situation and problems of the cultural performance of Luoyang drama. 3) To study the guide to the cultural performance and promotion of Luoyang Drama in cultural tourism.

The research results show that: 1) The performances in the study are combined with the famous scenic spots in Luoyang, and the location is inside the tourist attractions, using the history during the reign of Wu Zetian as the basic script, most of the performance time is concentrated in the afternoon and evening; 2) The performance in the study uses actors and tourists to integrate tourists into the performance, and improve the senses and experience of tourists. 3) Ticket price, time, performance story, form and geographical location were identified as important factors. At present, cultural integration still needs to be strengthened. As a local drama, Henan Opera forms performing arts products with representative cultural heritage that can rely on its advantages. The study describes cultural performance and cultural tourism guide, although the study is only for Luoyang drama, the results are expected to apply to historical and cultural regions.

Keywords: Cultural Performance; Cultural Tourism; Promotion Guide; Tourism Performance

Introduction

Henan Opera has a long history and rich content. It is one of the five famous dramas in China, and it is also known as the largest local opera in China. Its origin can be traced back to the middle and late Ming Dynasty. The chaotic social situation in the middle and late Ming Dynasty led to a large-scale flow of population. The inheritors of Shaanxi Qinqiang Opera and Northern string Opera and Northern Opera entered Henan, which combined the musical elements such as Qinqiang Opera and string cable Opera with the local folk tunes in Henan, forming the embryonic form of Henan Opera such as Henan Wooden Clappers Opera, but the development was relatively slow. In the late Ming and early Qing dynasties, the country was stable, and the society was prosperous, and the quality of life of the people was greatly improved. However, due to the few ways of leisure and entertainment, the Henan Wooden Clappers Art Group appeared. In the early and middle periods of the Qing Dynasty, most of these groups performed in Henan province, bringing this form of drama to the vast audience, and making more people know and love this art form. After the Revolution of 1911, Henan Wooden Clappers entered more urban development and began to sing in teahouses. At first, there was a simple arrangement of one table and two chairs in the teahouse and the accompaniment of Bangzi and drums, forming the original stage form of Henan Opera. Then, the actors gradually not satisfied with this small space and simple stage layout, began to establish their own performance stage.

In the 1920s and 1930s, the art of Henan Opera began to transform from a rural theater to a regular theater in the metropolis. Wei Zhenqing said in the article "On Henan Wooden Clappers", " Around 1928, Xiangguo Temple in Kaifeng and opera courtyards were set up along the Hebei area of Zhengzhou, and Henan Wooden Clappers developed from wild taizi opera to a fixed performance place. At the same time, it has also developed from the countryside to the city. This was welcomed by the city audience and laid a stable foundation."Mr.Zou Zhaohe also said in his "Henan Opera Examination", " In the past, Bang opera sang in the country, for the mobile nature, low ticket prices, labor, all the equipment is extremely simple. However, after the 1980s, that is, when Henan Opera widely penetrated the people's life, because of the country's emphasis and emphasis on the market economy, China has entered the diversified development of the society, and people's amateur cultural life and the progress of material civilization and spiritual civilization are also more and more rich. Under the development of entertainment, tourism and other new era, the impact of various entertainment, as well as new possibilities, new era elements are weakened, and opera cannot find its own position, which is the root cause of the emergence of opera crisis.

In the 1980s, the form of tourism performing arts appeared in China. The "imitation of Tang Music and Dance" performed by the former Classical Art Troupe of Shaanxi Provincial Song and Dance Theater was the first program with the color of tourism performing arts in China. In the 1990s, the form of tourism performing arts was further developed, and the number of performance projects was gradually increased. In 1995, the Chinese Folk Culture Village under Shenzhen OCT produced and performed "China Art Party"; in 1997, Hangzhou Songcheng Scenic Spot performed "Song City", and achieved good response. Since then, China's tourism and performing arts career began to develop steadily. In 1998, the Italian composer Puccini's "Turandot", adapted and directed by Zhang Yimou, was performed at the Imperial Temple in the Forbidden City in Beijing. Some scholars called this large-scale landscape opera a "live-action performance". During the same period, Zhang Yimou and Mei Shuiyuan met in Guilin to discuss how to make an outdoor performance version of the play Liu Sanjie by the Lijiang River. In the following process of promoting the project, through the reference of western opera and the continuous exploration, integration and modification, the original opera "Liu Sanjie" has become a refreshing landscape performance "Impression · Liu Sanjie".

Travel shows studied researchers, Researchers have studied the influence of Henan Opera culture in Henan's tourism industry (Chen, 2010), Exploration of tourism Performance Development mode (Ma, 2015), The market development of tourism Performance (Xu, 2016), Space development of tourism performance (Bi, 2019), The connotation, characteristics and development power of immersive tourism performance (Bi, 2022), Take the drama "Legend of Camel Bell" as an example (Zhao, 2023), For the development of drama, indicate the integration with tourism performance, And analyzed the current situation and development market of tourism performance, The benefit output after dramatic fusion, Analyzing the results of past researchers, This study will study the tourism performance formed in Luoyang, And summarizes the important factors of tourism products.

Tourism performance is a performance activity with tourists as the main body and local history and culture or folk customs as the main content (Li, 2007). Different from traditional theater performances, it puts more emphasis on entertainment, leisure and both refined and popular tastes (Qin, 2010), and pays more attention to the sensory experience of tourists. It has become the key to mobilize the visual, auditory, touch, body perception and other sensory organs, and the industry to bring personal experience to tourists. In the academic circle, scholars also begin to pay attention to the relationship between tourism and the body and explore the foundation and core position of the body in the tourist experience. In the study of tourism performance satisfaction, scholars mainly focus on the quality of tourists' experience

of tourism performance, and the specific elements of experience support, mainly focusing on the scene atmosphere, tourist participation, venues and facilities (Honesty, 2010; Tan, 2012). Zheng, et al. (2013) also believe that the satisfaction of performing tourists is highly related to the form of performing arts. Scholars are convinced that physical experience design is the core of the tourist experience. In 2007, Wang Yan discussed the development of Henan tourism performing arts from the perspective of leisure industry for the first time and believed that tourism performing arts should be regarded as a strategic investment. Xu Erfeng and others believe that because of the existing tourism performance projects in Henan, such as Zen Shaolin Music Ceremony and Great Song·Tokyo Menghua, they can promote the development of tourism performance from the perspective of high standard, big spending, big production and big strength. Ma Ying through the quantitative evaluation of many influence factors, that Taijiquan culture, root culture, opera culture can become an important resource for the development of Henan tourism performing arts. Xue Yimei studies from the perspectives of development status and market development, believing that the profound regional culture of the Central Plains is an important advantage in the development of Henan's tourism performing arts, and can promote the healthy development of Henan's tourism performing arts market from the perspectives of program innovation, marketing innovation and interactive innovation.

Cultural performance since the research found from orientation research began to pay attention to the connotation and communication form, this course will existing from Luoyang, luocity, should Tianmen, kyushu pool scenic area tourism performance analysis, through clothing, story, lighting, time, tickets and people's view found its development advantage, and combined with the present situation of Luoyang other scenic spot, how to expand cultural transmission, related drama and rich in tourism resources areas can refer to this model for development, is the problem of this research.

Objectives

1. To study the historical background of Luoyang drama.
2. To study the current situation and problems of Luoyang drama cultural performance.
3. To study the guide to the cultural performance and promotion of Luoyang Drama in cultural tourism.

Methodology

The research issue on Guide to the cultural performance and promotion of Luoyang Drama in cultural tourism has the following research steps.

Step 1: Study the documents and related content of Luoyang City agricultural cultural knowledge, theoretical concepts. and research to guide the study in the next steps.

Step 2: Survey the research area and select a main study area. Including Luoyang City and related areas. The guidelines are as follows: 1) surveying agricultural areas 2) contacting informants to inform relevant people of the reason for the study 3) collecting field data 4) organizing data and selecting works to design cultural dissemination media. Luoyang drama of Luoyang city

Step 3: A group of people providing information from the Key Information Group, practitioners and the general public involved in opera, totaling 60 people, collected data by means of surveys, observations, interviews. The work process includes reviewing the data and the final information is accurate.

Step 4: Creating a research tool by interpreting the purpose and content of the data to be collected. Research tools include surveys, interviews, observational surveys, and design

guidelines to evaluate and improve work. Present qualitative research results that require in-depth explanations.

Step 5: The researcher brought the data for analysis according to the research issues specified in the objectives. In terms of the performance of the opera, in terms of promoting Luoyang City tourism

Step 6: Summarized the research findings and analyzed documents based on the issues assigned. The content was synthesized, and descriptive reports were written. The results were published in a journal.

Research Results

Objective 1. The historical background of Luoyang drama

The drama performers involved in this study are the top 5 drama performing programs in Luoyang area. As of 2022, these performances are no more than five years. These performing arts "Dragon Gate in the Sky", "The Night of God" are rich in technology, "Tang Palace Music Banquet", "Ming Tang Shaole· Tang Palace Dream Music", "The Wind rises Luoyi Flower Fall" are mainly created by interactive performance.

Since the opening of "Sky Dragon Gate" on May 1, 2021, "No Upper Dragon Gate" has received more than 2,000 tourists every day, with an average daily income of 65,000 yuan and a peak daily income of 120,000 yuan. The original purpose of Longmen Ancient Street cooperation with Botao Culture is to revitalize the idle resources of the ancient street and inject new vitality into the ancient street. Longmen five-arched by the Chinese Academy of Engineering, northwest China architectural design and research institute chief architect jin-qiu zhang design, contains the wei tang culture, main development of cultural display, cultural creativity, tourism, art communication for the integration of the open brigade business center, the project is mainly by bo tao culture planning, combined with the five-arched architectural form and environment and venue conditions, maximum use of the original building, reduce the cost, shorten the cycle of the ground. It mainly solves the longmen Grottoes culture thick but no new means to "activate" the ability to show.

"Tang palace music feast" is launched by the sui and tang dynasties should Tianmen ruins museum, since September 2021, Mid-Autumn festival debut has opened more than 270 games, reception more than 20000 people, the performance is mainly in the history of immersive experience, deduce a wu emperor banquet should Tianmen served to the royal banquet cheng jing, the audience in the role play through the poetry, music, tea, ritual, clothing, dance and other cultural content.

"Ming tang shao yue, tang palace dream music" by July 2021, Luoyang heaven Ming hall scenic area linkage god fairy group to build an innovative tang feng palace dance drama, the play with historical allusions, myths and legends as the basis, in spring, summer, autumn and winter four visual themes to show different characters of different characters, season scene transformation, dynamic story, dance, drama, invite visitors "immersive" experience tang culture, enjoy the audio-visual feast.

"The Night of Magic Tang" is a large-scale water dance light show created by the Sui and Tang Luoyang performing arts team. The team has 12 members engaged in performing arts, and the average age is only 26 years old. It is the legend of 2020 since the summer performance of the Sui and Tang dynasties and prosperity.

Luo yi city is currently a non-genetic bearing as the core, which is based on profound historical background, collection, swim, play, food, lodging, purchase in the integration of comprehensive cultural tourism park, since 2021 May Day launch wind Luo Yi, flower city, show court dance, opera, folk performances and other traditional art performance, theme

interactive experience throughout the ancient street. To "tell the story of the old city, reproduce the ancient charm and elegance" as the overall design idea.

1.1 Study the current situation and problems of Luoyang drama

Summary of the current situation" Supreme Longmen" is located in the northwest service area of Longmen Grottoes, Luolong District, Luoyang City, Henan Province, Business hours are 9:00-18:00, But in the off-season of 9:00-17:00, Peak season 09:00-19:00, Daily ticket price is 49.9 yuan, Holiday is RMB 70 (1.2 meters including children free tickets accompanied by a parent; 1.2 excluding-1.4 meters including for children, soldiers and the disabled, 35 yuan); A performance can satisfy 120 to 150 people at the same time, During the holidays, a large number of tourists can reach more than 2,000 per day, The number of non-holiday tourists reached about 1,000 per day, The show is mainly based on technology, Using the naked-eye 5D technology, Although it covers only over 1,000 square meters, But with a maximum capacity of 200 people, The feature film is about 13 minutes long, The story line is mainly based on the landscape of Yique, Yuyue Longmen, the Battle of Yique, the Northern Wei Dynasty, the Lotus Cave, the Sui and Tang Dynasties, the flying peony, Bai Juyi, the Lushena shrine and the leap overlooking the Longmen Grottoes(Bi, 2022).

Figure 1: The researchers took a live picture of the dragon gate in the sky.

Figure 2: Researchers photographed a dragon gate in the sky.

"Tang Palace Banquet" is located in a performance venue in Luoyang, Henan Province.

Figure 3: Researchers live perform a Tang Palace music party.
Tang Palace Dream Music is located on the first floor of Mingtang Hall, Luoyang City,

Figure 4: Researchers photograph a live performance of the song Tang Palace Dream.
Located in Jiuzhou Pond Scenic Area. Luoyang City, Henan Province

Figure 5: Magic Tang Night performance from Tencent News.
City of Winds, City of Falling Flowers, is in Henan City. Luoyang City Scenic Area

Figure 6 : The Flower tour is from Zhihu

Objective 2. Summarize the current problems.

The performance of "Sky Longmen" mainly focuses on technology, using the integration of technology and culture to show Luoyang culture, there are three problems, the first performance time is short, although the tourists experience the shock of technology in the watching, but just entered the state; the second audience group is aging, the creation of technology is less inclined to young people. Third, the continuous update still needs to be strengthened. At present, the number of tourists of the project continues to decline, and people are happier with the experience of dressing up.

"Tang palace music feast" compared with the sky longmen, the show is not static, visitors need to interact with actors, experience, more intense, the role of the show will be more attention, make the visitors initiative of Luoyang culture, more popular with young people, but the show is dressed up more, the audience tend to women, content is fixed, will make to visitors will not twice into the performance, join innovation and optional space, both need to continue to update.

The performance form of "Mingtang Shaole. Tang Gong Dream Music" is more traditional, mainly on the stage performance, and the interaction with tourists is not strong, will lead to the back row tourists can not be immersed in the performance. Compared with "Sky Longmen", the ticket price is relatively expensive, the performance of the clothing form is too much, failed to show the focus, the main body and core culture is not clear.

The performance time of the night is short, not with the above performances every day, more tourists cannot see the performance during the holidays, the second performance form is diversified, the cultural display is concentrated; the performance is like the marching performance and cannot reflect the characteristics of Jiuzhou pool performance.

City city performance "the wind from the city, flower fall" is consistent with jiuzhou pool, performance time is relatively special, at ordinary times is relatively dull, people more like is the ancient city of change and take photos, failed to the historical story behind the ancient city formed series performance, performance is not charging tickets, the city economy depends more on the commercial economic development.

Objective 3. Guide to the cultural performance and promotion of Luoyang Drama in cultural tourism.

3.1 Study of general informants

This section presents the findings obtained in 2022 from 20 visitors within the studied performance venue in March 2022. The average informant was first asked to provide information about their gender, age, position, residence, area traveled, and favorite theater

performance. The results showed that the proportion of general players aged 20-35 was the highest, aged 20-28 and 30-35 years old, respectively, and 5 of the 20 members were male and the rest were female.

The survey results of the general informants show that the proportion of young people is the highest, and the larger proportion in the occupation is college students. However, the local residents in Luoyang are relatively small, most of them are from Anyang, Xinyang, Zhoukou, Luoyang and other provinces in Xi'an, Shanxi and other places. Ordinary informants were asked about most of their tourist destinations in Luoyang for the first time, with Beijing, Wuhan, Chongqing, Xi'an, and other places accounting for a relatively high proportion. The average informant was asked about their love for Luoyang theater acting. More than half of the average informants have been to the venues studied.

The general informant's evaluation of the tourist experience of the performing arts is as follows: 1) ticket price satisfaction, In the very satisfied, relatively satisfied, general, dissatisfied in the relatively satisfied; 2) Time formulation of satisfaction, In the very satisfied, relatively satisfied, general, unsatisfactory general satisfaction; 3) Clothing setting satisfaction, In the very satisfied, relatively satisfied, general, dissatisfied in the relatively satisfied; 4) Satisfaction with the performance duration, In the very satisfied, relatively satisfied, general, unsatisfactory in the general; 5) Location satisfaction, Very satisfied in the very satisfied, relatively satisfied, general, not satisfied; 6) Satisfaction with the performance form, In the very satisfied, relatively satisfied, general, dissatisfied in the relatively satisfied; 7) Satisfaction with the performance experience, In the very satisfied, relatively satisfied, general, dissatisfied in the relatively satisfied; 8) Reflect the satisfaction of Luoyang's cultural atmosphere, In the very satisfied, relatively satisfied, general, dissatisfied in the general.

The researchers also asked the reasons why tourists came to the performance site, but no one did not limit a reply, the results are as follows: 1) The public review recommendation and the performance schedule to the scenic spot, were rated as the first and two reasons; 2) Like to watch the performance; 3) hope to see the development of Luoyang culture and history through the performance; 4) The performance can be changed to experience the ancient Luoyang style. For other reasons such as the general informant was passed, and from the internet. In addition, some performing arts are cheaper and more suitable for travel time. Therefore, the price of what ordinary people usually watch is about 60 yuan.

3.2 Study of leisure informants

The following results are obtained from leisure informants, including actors, scenic spot staff and scenic spot shop staff. The main reason for the establishment of drama performance in Luoyang is 1) The display of Luoyang culture through the combination of performance and tourism. 2) The original historical sites in the scenic spot through diversified forms. Most casual informants have an average of 3 years of work experience. Drama performing the main reasons are as follows: 1) Through the culture of entertainment, 2) Pull the scenic spot tourism related industry chain development, 3) Enrich the content of tourism, increase tourist attraction, 4) With the development of tourism and tourist demand changing, tourist destination increasingly fierce competition, innovation is imminent, and drama acting just find the breakthrough point for tourism innovation. When from the perspective of actors, scenic spot staff and scenic shops to ask work related problems, the main answer is: 1) To drive the turnover of cultural products, 2) For actors, can perform the professional ability to show themselves (3) Has carried out a few jobs, can better reflect themselves, 4) Relative work unit closer to home.

3.3 Key person research

This section presents the results of the four key informants interviewed in Luoyang, Zhengzhou, and other places in October 2022. The four key informants are as follows: Key information providers are required to provide their expert advice based on their performance, location, time, duration, form, tickets, stories, clothing, and publicity experience on how to operate in the long term and reflect the local culture, which needs to be supported by various factors.

Cultural performance is an important factor in acting, acting director Chen and yani said the story and the form of performance need to contain Luoyang local culture, but not limited to Luoyang history and culture, Luoyang local also has rich red culture and with Luoyang legend plot content, mining Luoyang existing resources combined with the form of choreography.

In addition, the key people think that drama location should be based on the local scenic spots, sites, in the original story area can more convincing, make visitors easier to combine the story of the integrated, second, location choice is within the story, but should consider the traffic and tourists in the order of the scenic spot, in the sky long men location is located near the service center, tang palace feast performance is located near the second floor, the common ground is not only at the end of the play or play began to facilitate visitors to watch, more favorable to consider tourists travel.

Key information provider said, in the performance duration and ticket price are important factors to control it, the duration of control shall not exceed 2 hours, in principle, pure technology to create not more than 30 minutes, performance does not exceed 70 minutes, the marching performance does not exceed 2 hours, affect the overall experience and attention; the cultural connotation and technology investment, and investigate the target demographic information, and determine a more reasonable price boundary, with single cost of more than 200 yuan experience for people's choice, the form of ticket is the first choice for tourists.

On propaganda, half of the information providers think make iconic role, the other half of the key providers think platform of science and technology propaganda and marketing is more appropriate, for different forms of propaganda, performance, pay more attention to the role of science and technology pay more attention to the spread of the network, using science and technology platform or star marketing way is more appropriate.

Clothing requirement is not limited to the actor dress up, the key information people said pay more attention to visitors change, according to the requirements of the plot, performance to provide corresponding change choice can make visitors more real experience, improve the user's experience, by dressed up with a new identity into the scenic spot to close distance between tourists, let visitors can feel immersive in the whole play.

Discussion

1. Discussion of the historical background of Luoyang Drama

The drama performances involved in this study are all located in Luoyang city, Henan Province. Luoyang is an important birthplace of Heluo culture and Chinese civilization in Henan Province. so far, These plays are no more than five years from their first performance, Tianlong men first opened on May 1, 2021; The banquet opened in September 2021, Mingtang Shaole Tang Gong Dream will be opened in July 2021; The night of the Fantasy Tang Dynasty premiered in the summer of 2020; First premiered during May Day in 2021; The above performance locations are all held in cooperation with the scenic spots, Relying on a relatively strong cultural and historical background, Have a better cultural atmosphere for choice, For this reason, the review begins in chapter 2, The local culture of Luoyang and Luoyang culture drive the economic development, There are many journal papers on the development of cultural

resources in Luoyang, However, there is little information about Luoyang drama through the form of tourism performance. Scholars mainly study from the perspective of development, from the perspective of cultural tourism and festival industry. Such as hong-xia yan, hong-xia yu (2007) that rich cultural resources is the carrier of Luoyang development cultural tourism and guarantee, Luoyang in Luoyang effective utilization of cultural relics resources, on the basis of mining of cultural relics resources connotation, planning to build cultural relics tourist attractions, cultivating cultural tourism talents effective development, so as to promote the development of Luoyang cultural tourism industry. The influence of Henan Opera culture in Henan tourism (Chen, 2010) mentioned that Henan Opera should be integrated with the tourism industry to form the corresponding tourism performing arts products. From the perspective of the festival industry, Li Zhaohui (2015) took the Peony Culture Festival in Luoyang as an example to analyze its role in promoting the city's cultural atmosphere, cultural image, and urban cultural construction. In addition, the extension of drama maintains the diversity of the development of Luoyang performing arts culture. The cultural identity of drama performing arts promotes the development together with cultural tourism, and generates a series of tourism products, which are appreciated by Luoyang people to drive the regional economic development. The investigation shows that the development of Luoyang drama is based on the transformation development, the support of regional policies and cultural background. Therefore, performing arts needs to focus on experience through cultural performance and establish cultural tourism products. Luoyang has formed a diversified and multi-form drama performance.

However, Liang Chen (2022), entitled "Research on the Development of Luoyang Tourism Performance in Luoyang from the perspective of Immersive Experience", mentioned that Luoyang City of Henan Province has outstanding development potential in tourism performance by relying on its excellent cultural tourism resources. Therefore, in the context of experience economy, by understanding the current situation of tourists' immersive experience, we can improve the immersive experience of tourists in the tourism performance, solve the problem of tourism performance development in Luoyang city, and realize the sustainable development of tourism performance.

According to the theory of tourism industry, the core of the sustainable development theory is that tourism, culture, nature and human living environment become a whole, constantly meet the needs of local tourism residents and maintain and enhance the future development opportunities. The development of tourism will not exchange the development of the current industry at the cost of future development. Followed by environmental restrictions, the carrying capacity of tourism environment is a certain limit, the development of tourism needs to coordinate with the environment, seeking the optimal value of tourism bearing capacity, to ensure that the environment system can adjust themselves, the last is to meet the demand, meet the demand of local residents' social development, and meet the diversification of tourists in pursuit of high quality of life.

According to the theory of immersion, Bi Jian (2019) put forward the concept of "immersive tourism performance". He proposed that with the display of regional culture as the core, in a closed space, actors should not only perform art, but also interact with the audience, so that the audience can become the performance mode of participants and viewers. Combined with the characteristics of immersive experiential tourism performance.

According to the theory of performance, Performance theory concerns: (1) performance events; (2) The actual occurrence process of communication and the dynamic and complex formation process of the text, Special emphasis on this process is caused by many factors (personal, traditional; Political, economic, cultural, moral, etc.) joint participation, and is also shaped by many factors; (3) Interaction between the speaker, the audience and the participants; (4) The immediacy and creativity of the performance (emergent quality of performance),

Emphasize that each performance is unique, Its uniqueness comes from the interaction between the communicative resources, personal ability and the purpose of the participants in a specific context; (5) Ethnographic investigation of the performance, Emphasis on understanding performance in specific geographical and cultural categories, context, Using communication events in a specific context as central for observation, description, and analysis.

2. Discussion of the current situation and problems of Luoyang Drama

Heaven long men, tang gong music feast, Ming tang shao le, tang palace dream music, god, magic tang night and the wind, luo yi city are located in Luoyang city, in the scenic area, verify the Luoyang tourism resources are rich, through research shows that open traffic during holidays, therefore these performances are located in more obvious position, can be quickly found within the scenic spot.

Most of the performing arts are open in the afternoon and evening. As some of the performances are outdoor, they need lighting and the rest time for office workers in the evening, which provides a more suitable time for tourists, and the performance is better. According to the duration, cost, science and technology, cultural connotation, and other factors of performing arts, the price of each performing arts is different, which are all important factors affecting performing arts.

According to the current experience factors of these performances, the results show that these factors include 1) ticket price; 2) time setting; 3) costume setting; 4) performance duration; 5) performance location; 6) performance form; 7) performance experience; 8) reflect the cultural atmosphere of Luoyang. The importance of experience is one of the core of the continuous development of performing arts. Due to the different needs of tourists, tourists' travel experience will also be different. Foreign scholars divide tourism experience into five types: entertainment, attention diversion, experience, experiment, and existence. At the same time, according to the level of tourists' tourism needs, the experience can be divided into being close to nature, relaxing emotions, learning, value sharing and creation. This provides the theoretical basis and possibility for the subsequent targeted development and design of tourism products. From a psychological point of view, the experience is largely influenced by the subjective judgment of tourists. This will appear at the same time, the same tourism products for different tourist's experience feeling are different or at different times, the same tourism products for the same tourist experience feeling is completely different phenomenon, the tourist travel behavior is the tourists by accepting the influence of internal and external environment travel demand and then put to action. The main purpose of tourism behavior is to realize the tourism demand. The generation of tourism demand is related to the external environment and external environment stimulation, while the tourism experience is related to the tourists' behavioral belief, standardized belief, and control belief, and continues the extension of the development of performing arts when the demand increases.

In view of the problems faced by the current situation of Luoyang drama, these dramas have the following difficulties: lack of innovation (unable to make the long-term derivative), single cultural display (the culture is mainly in the Sui and Tang Dynasties, uniform), science and technology creation are too single, and the investment in science and technology is too expensive. There are also relevant problems in Liang Chen's research: 1) The investment difference is obvious, and the return cycle is long, 2) The market competitiveness is relatively weak, and 3) The tourism performance derivatives are single.

3. Discussion on the cultural performance and promotion guide of Luoyang Drama in cultural tourism

It consists of the following seven sets of variables: story, location, performance form, costume, performance time, tickets, and promotion activities. Performing Arts story: Performance, as a kind of drama language, is carried out under a certain narrative structure and framework through continuous adaptation and different theater interpretation, which points to

different charm and meanings. Location for performing arts: Location refers to the location of performing arts, which is a place for cultural tourism and tourist consumption. A place has important cultural significance. Performing arts form: Tourism performance is roughly divided from the performance form and performance background analysis into the combination of folk customs and natural landscape real scene, large-scale theme park performance, professional theater large-scale performance and other performance forms. Performing arts clothing: clothing is an indispensable element of cultural performance, clothing is to show in drama, clothing to create a variety of artistic image to enhance the brilliance of cultural activities, dress in different occasions, the actors are wearing special design costumes, to improve the audience enjoyment, clothing is the actor in the performance of clothing. Performing arts time: on the one hand, performing time refers to the time flow presented by the continuous changes of stage scenes and actors' performances. The other aspect refers to the start time of the show. Performing Arts Tickets: Tickets refer to the cost of performing arts activities. Performing arts promotion activities: in propaganda way, using multi-channel publicity, create performance features, can be through all kinds of APP propaganda platform widely recommended, invite more famous star publicity recommended, attract old customers back, and mouth propaganda and through the scenic spot propaganda platform for comprehensive display. All types of cultural heritage can be used as tourism resources to promote income for people and localities. Consistent with the results of the study Prakhropalad Autai Akkapanayo and Chamnam Kerdchor (2023) The results of the study found that: Tourism causes the distribution of tourists to various areas, which leads to the creation of employment both directly in the tourism sector and employment in other related sectors, followed by the distribution of income. To more communities and localities, which overall will lead to economic growth and economic stability.

4. Recommendations for future studies

4.1 Study Promotion

- 1) Disseminate research results to interested public, including performing arts in Luoyang Drama Studies.
- 2) Therefore, provide suggestions for Luoyang cultural tourism government as a recommendation mechanism.
- 3) The Cultural Performance and Promotion Guide of Luoyang Drama in Cultural Tourism is expected to help drama performance identify its strengths and weaknesses before establishing and evaluating its current performance activities.
- 4) The proposed guidelines are also expected to serve as a benchmark mechanism between theatrical performances.
- 5) It is expected that the proposed guidelines will be able to help cities with a strong cultural foundation to build theatrical performance activities.

Research recommendations

- 1) Although this study was directed at Luoyang drama, the findings may have a strong cultural foundation for cities, with some background modifications, or at least as a catalyst for similar types of research.
- 2) It is suggested that the future research and development of cultural performance and promotion guidelines of Luoyang drama in cultural tourism.\

New Knowledge

The new knowledge in this research can bring performance culture to create value and tourism economic value. Location refers to the location of performing arts, which is a place for cultural tourism and tourists' consumption. A place has important cultural significance. Tourism performance from the performance form and performance background analysis is roughly divided into the combination of folk customs and natural landscape real scene, large-scale theme park performance, professional theater large-scale performance and other performance forms. In performing arts, costume is an indispensable element in cultural performance. Clothing is the display of the plot in performing arts. Clothing creates various artistic images to enhance the brilliance of cultural activities. On the one hand, acting time refers to the time flow presented by the continuous change of stage scenes and actors' performances. The other aspect refers to the start time of the show. Ticket refers to the cost of performing arts activities. The pricing of ticket mainly depends on: (1) the value of resources, (2) cost input, (3) market supply and demand, (4) the nature of scenic spots, and (5) the quality of service. Adopt multi-channel publicity to create characteristic performing arts programs, which can be widely recommended through various APP publicity platforms, invite more famous stars to publicize and recommend, attract the return rate of old customers, and carry out oral publicity and all-round display through the publicity platform of the scenic spot.

Conclusion

Luoyang Drama is a valuable performing art. China has a policy to reuse all culture, especially cultural tourism. It is considered an important contribution to social development. Luoyang Drama is one that enhances the activities. Cultural Tourism This research has collected five outstanding local performing arts works in Luoyang, analyzing key development factors through various formats such as visiting tourism-related arts. It can be concluded that performing arts can be developed to attract tourists.

Suggestions

From the results of this research, the research team has the following recommendations:

1. Suggestions for utilization according to the following issues

1.1 Luoyang drama is valuable and has a long history. It should be disseminated to be academically useful and pass on knowledge to the people by producing modern media.

1.2 Luoyang drama in the current situation has encountered many problems under the economic and social changes. Relevant departments should find solutions to solve the problems.

1.3 Those in charge of the policy level should apply the research results to promote Luoyang drama in cultural tourism.

2. Suggestions for future research

For the next research issue, research should be done on the following topics:

2.1 Luoyang drama has the value of performing arts. Currently, there are still many drama groups that have not yet studied and compiled basic information. Therefore, basic research should be done before the information is lost due to social changes.

2.2 Luoyang drama in the current situation is facing problems, so it is appropriate to do research on conservation, promotion, and reuse.

2.3 Luoyang drama has artistic value and should be researched to develop it to suit the times, including creating a curriculum to promote cultural heritage and applying it in cultural tourism.

References

- Akkapanyo, P. & Kerdchor, C. (2023). Buddhist Tourism Promotion of the Temples in Nan Municipality, Nan Province. *Journal of MCU Buddhism Review*. 7(3), 125-136.
- Bai, X. (2020). Exploration of the development status and optimization path of cultural Tourism and performing arts. *Sichuan Drama*. 10(7), 167-170.
- Bi, J. (2019). Immersive tourism performance: connotation, characteristics, and development power. *Journal of Xuchang College*. 14(4), 112-120.
- Chai Y. (2021). *Research on the immersive experience design strategy of digital Night Tour From the perspective of interactive narrative*. Master's Thesis. Jiangnan University.
- Hua, J. & Chen, Q. (2019). Immersive experience: a new business format that integrates. culture. and technology. *Journal of Shanghai University of Finance and Economics*. 9(3), 18-32.
- Jin, j. (2023). Take "See Pingyao again" as an example. *Journal of Nanjing Open University*. 12(01), 67-73.
- Ju, j. (2022). Exploration and research on the development of tourism performance under the integration of culture and tourism. *Tourism and Photography*. 9 (4), 88-90.
- Li, S. (2022). "Immersive experience" with Luoyang cultural tourism industry. *NPC Construction*. 13(4), 19-21.
- Liang, C. (2022). Research on Tourism Performance Development in Luoyang city from the perspective of immersive experience. Master's Thesis. Xinyang Normal University.
- Lin, l. (2016). Analysis of the development status and problems of Luoyang tourism performing arts market. *ZhiFu Times*. 8(1), 54 - 56.
- Ma, Y. (2015). Analysis of Luoyang tourism performing arts market development strategy. *Modern Economic Information*. 7(2), 482 - 484.
- Meng, J. (2023). Research on the application of immersive experience in tourism performance. Take only Henan Drama City of Fantasy as an example. *Travel Overview*. 5(3), 135-138.
- View to the south. (2022). Analysis of immersive tourism performing arts under the background of cultural and tourism fusion. *Daguan (Forum)*. 12(2), 116-118.
- Wu, X. (2019). Practice path and cultural communication of urban performing arts industry. brand -Take northwest Hunan city cultural tourism performing arts as an example. *Mass literature and art*. 17(3), 256-257.
- Zhong, S. & Dai, Q. (2021). The evolution trend of tourism performance immersive experience under the background of cultural and tourism integration. *Research on cultural soft power*. 6(5), 64-74.

Brand Building: Promotion the Local Economic Development of Agricultural Cultural Heritage

¹Lyu Mengke and ²Thitisak Wechkama

^{1,2}Faculty of Fine Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University.

²Corresponding Author's Email: thitisak.w@msu.ac.th

Received: January 22, 2024; **Revised:** April 22, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

Abstract

The objectives of Research article are: 1) To study the relationship between agricultural cultural heritage and regional development. 2) To study innovative ways of agricultural cultural heritage brands with local characteristics. The research area is Luoyang City. Study data from the field and documents from the group of contributors. 25 people analyzed the obtained data according to the objectives and presented the research findings in a descriptive manner.

The research results appear as follows. 1) In today's era, there is rapid industrial development in China. Agricultural development has been affected to some extent. Many workers have migrated from rural areas to cities. Cause damage to the ecological environment due to the industry. This damage affects China's agricultural cultural heritage. As a result, there is an urgent need to protect and inherit agricultural cultural heritage. 2) Promotion and dissemination of agricultural cultural heritage. Using packaging design as a starting point Utilizing local cultural features as a guideline for agricultural branding and promote regional economic development through branding. At the same time, it also plays a role in protecting agricultural cultural heritage. In conclusion, this research can be used as a guideline for the future development of products related to agricultural cultural heritage. and has research value for the development of other similar types of agricultural cultural heritage.

Keywords: Brand building; Agricultural Cultural Heritage; Economic Development

Introduction

Agricultural cultural heritage is rooted in a long cultural tradition and long-term practical experience, inheriting the traditional ideas of system, coordination, circulation, and regeneration. It has developed many valuable models and good experiences tailored to the local conditions, containing rich ecological philosophy of the unity of heaven and man, and is in line with the sustainable development concept advocated by modern society. (Fang et al., 2023) The development of modern agriculture should not only attach importance to the development, application, and promotion of new technologies, but also to the excavation and improvement of agricultural cultural heritage. However, in the process of rapid economic development, accelerated urbanization, and modern technology application, due to the lack of systematic and effective protection, some important agricultural cultural heritage is facing the risk of being destroyed, forgotten, and abandoned. (Hanchaichana, 2002) Therefore, in 2002, the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) proposed the concept of "Globally Important Agricultural Heritage Systems (GIAHS)", aiming to establish a global important agricultural cultural heritage and its related landscape, biodiversity, knowledge, and cultural protection system, which will be recognized and protected worldwide, Provide material foundation and technical support for the sustainable development of modern agriculture. In 2005, FAO launched the "Dynamic Protection and Adaptive Management of Global Important Agricultural Cultural Heritage" project. For example, China's rice fish symbiotic system, along with other traditional agricultural systems from Chile, Peru, the Philippines, Algeria, Tunisia, and Morocco, became one of the first global pilot projects for the protection of important

agricultural cultural heritage. (Zhang, 2023) Over the past decade, the international community has continuously increased its emphasis on agricultural cultural heritage. As of now, 31 traditional agricultural systems from 13 countries have been included in the Global Important Agricultural Cultural Heritage List. With the strong promotion of China and other countries, the global important agricultural cultural heritage work has been included in the reports of the FAO Planning Committee, Agriculture Committee, and Council meetings, becoming one of the focuses of FAO's work. In addition, agricultural cultural heritage has also become a hot topic of concern at multiple important international conferences such as the United Nations General Assembly and the Rio+20 Conference.

Although the protection and development of China's agricultural cultural heritage have achieved certain results and are at the forefront of the world, in the process of rapid economic development, accelerated urbanization, and modern technology application, due to the lack of systematic and effective protection, some important agricultural cultural heritage is facing the risk of being destroyed, forgotten, and abandoned. There are still a series of challenges in exploring and protecting agricultural cultural heritage. One is the unclear base of agricultural cultural heritage. China has numerous ethnic groups, vast regions, and diverse ecological conditions, resulting in the creation and development of various types and diverse functions of agricultural cultural heritage. (Xie, 2023) But as of now, there has not been a systematic survey of agricultural cultural heritage nationwide, let alone a value evaluation and level determination of agricultural cultural heritage. Secondly, the awareness of protecting agricultural cultural heritage urgently needs to be improved. Some local governments have not recognized the importance of conservation work from a high level related to the future development of humanity and have unilaterally believed that agricultural cultural heritage only represents the past, without realizing that once heritage disappears, its unique species resources, production technology, ecological environment, and cultural benefits will also disappear forever. Thirdly, there is insufficient exploration of the essence of agricultural cultural heritage. (Xiong, 2023). The lack of systematic exploration of the historical, cultural, economic, ecological, and social values of agricultural cultural heritage, as well as insufficient efforts in live display, promotion, and scientific research utilization, has led to insufficient innovation and integration of traditional concepts with modern technology, which is not conducive to the inheritance and sustainable utilization of agricultural cultural heritage. (Ding and Mengfan, 2022) The fourth is that the mechanism for excavation and protection needs to be improved. Although various regions have explored some methods and approaches related to the protection and inheritance of agricultural cultural heritage, there are still practices that prioritize development over protection, prioritize immediate and long-term development, prioritize production functions over ecological functions, and neglect the interests of farmers in heritage sites and the sustainable development of agriculture, making it difficult to achieve the unity of cultural, ecological, social, and economic benefits in heritage sites.

Objectives of the Research

1. To study the relationship between agricultural cultural heritage and regional development.
2. To study innovative ways of agricultural cultural heritage brands with local characteristics.

Research Methodology

The research issue on Brand Building Promotes the Local Economic Development of Agricultural Cultural Heritage has the following research steps.

Step 1: Study the documents and related content of Luoyang City agricultural cultural knowledge, theoretical concepts, and research to guide the study in the next steps.

Step 2: Survey the research area and select the main study area, including Luoyang City and related areas. The operational guidelines are as follows: 1) surveying agricultural areas, 2) contacting informants to inform reasons for the study, 3) collecting field data, and 4) organizing data and selecting works to design media for disseminating culture. Agriculture of Luoyang City

Step 3: As Key Informants for this survey, two individuals were selected from among consumers, designers, and inheritors of agricultural cultural heritage. The consumers are between the ages of 25 and 35, with certain purchasing power and advanced aesthetic abilities, while also having a certain demand for high-end products; Designers choose experienced designers with over 10 years of experience, who have an independent and complete understanding of current agricultural cultural heritage related products or cultural and creative products, and have a certain degree of brand sensitivity; The inheritor is a worker who chooses to inherit agricultural cultural heritage and has more than 15 years of agricultural planting experience and a large working area.

Step 4: Creating research tools for use in this study uses a media design process that analyzes agricultural culture and presents the results through qualitative research that requires in-depth explanations. Research tools include surveys, interviews, observational forms, and design guidelines for evaluating and improving work.

Step 5: Gather information by dividing it into documents. and in the research area classified along with scheduling a date, time, and place to proceed in the area Examining the triangular data according to the issues specified in the research objectives was used to develop the design of symbols derived from agricultural products for media dissemination.

Step 6: Analyze data according to the research issues defined in the objectives. In terms of Luoyang's agricultural culture Each city type is brought to the creative process. Data will be categorized, linked, and defined as a conceptual framework for analysis and presentation according to the concept framework. The information obtained from group discussions must be summarized into main ideas that are presented to the group to validate the results of the study report.

Step 7: Summarized the research findings and analyzed documents based on the issues assigned. The content was synthesized, and descriptive reports were written. The results were published in a journal.

Research Results

Objective 1. The relationship between agricultural cultural heritage and regional economic development

As a major agricultural country, even in the era of information development, China's agriculture is still one of the indispensable and important industries. According to the 2022 China Statistical Yearbook, the total population of Chinese farmers is about 1.36 billion, accounting for 90% of the total population. Therefore, the Chinese government also attaches great importance to the development of agriculture, which is generally located in rural areas and has regional and transportation restrictions, so the existence of agricultural cultural heritage can provide certain opportunities for local agricultural development. (Gu et al., 2022) Due to the fact that agricultural cultural heritage is a living heritage that is the result of coordinated

evolution and adaptation between agricultural communities and their environment, it cannot be protected in isolation like urban architectural heritage, otherwise it can only cause damage to agricultural cultural heritage and sustained poverty in agricultural cultural heritage sites. Agricultural cultural heritage should adopt a dynamic protection approach, which means that it should be "protected during development". The protection of agricultural cultural heritage sites should ensure that farmers can continuously obtain economic, ecological, and social benefits from the protection of agricultural cultural heritage, so that they are willing to participate in the protection of agricultural cultural heritage. Multi-party participation, especially the establishment of community participation mechanisms, plays an important role in the protection of agricultural cultural heritage. The pilot construction of a multi-party participation mechanism for the symbiotic agricultural cultural heritage of rice and fish in Qingtuans, Zhejiang, China has achieved good results. (Yan and Lai, 2021) At present, there are three main ways to dynamically protect agricultural cultural heritage in China: organic agriculture, ecotourism, and ecological compensation. These measures are mainly used to increase the source of protection funds for agricultural cultural heritage sites and form a long-term self-sustaining mechanism for agricultural cultural heritage.

Due to different regions, the development and management methods of China's agricultural cultural heritage also vary. Adaptive management refers to the protection and management of agricultural cultural heritage tailored to local conditions, which is also an important requirement for the protection of agricultural cultural heritage. Agricultural cultural heritage mostly exists in backward, remote, and relatively poor natural conditions areas. These agricultural systems are well adapted to the local special environment and are small and scattered. Due to the different environments in which agricultural cultural heritage exists, the methods of protection and management are also different. In the long-term historical development, residents of agricultural cultural heritage sites have provided a foundation for adaptive management of agricultural cultural heritage in resource poor environments. In addition, the dynamic protection and adaptive management of agricultural cultural heritage are inseparable, and different dynamic protection measures should be considered based on the actual local situation. At the same time, adaptive management of these systems can better achieve the protection of agricultural cultural heritage.

Figure 1: The terraced fields of Ankang Fengyan, as an agricultural cultural heritage, have been destroyed. (baidu.com, 2023)

Culture plays an important role in the transition from developing to developed countries. From the perspective of social development, as society progresses from underdevelopment to development, the welfare of all members of society should be significantly improved accordingly. The welfare here not only refers to economic aspects, but

also many non-economic aspects, such as social security, cultural prosperity, and so on. The example of the rapid development of Japan's national economy in the 1960s gave us a positive inspiration: during times of economic backwardness, economic development attached great importance to culture, especially the protection and development of traditional excellent culture. This not only resulted in a high per capita economic level in Japan, but also was conducive to social fairness and maximizing social welfare. From the 1960s to the 1980s, Japan's Gini coefficient decreased year by year, and the wealth gap gradually narrowed, becoming one of the countries with the smallest wealth gap among developed countries. However, the economic stagnation in Japan in the 1990s also taught us that as the economy developed, attention should be paid to the protection of traditional and excellent culture. (Zhang et al., 2017)

Regarding the marketing methods for agricultural cultural heritage, with the support of the government, various sales platforms are needed for the agricultural cultural heritage related industries to go hand in hand. With the development of transportation in the world, the transportation problem of agricultural cultural heritage related products has been well solved. The next step is to increase the importance of agricultural cultural heritage related products. In recent years, with the continuous improvement of internet infrastructure, its popularity has rapidly increased, even in rural areas, the popularity rate has significantly increased, providing strong support for the implementation of online marketing of agricultural cultural heritage related products. The number of netizens is constantly increasing, and more and more people are enthusiastic about online shopping. Online consumption has gradually become mainstream, which can achieve rapid dissemination of information related to agricultural cultural heritage products and attract more and more customers. In recent years, farmers' awareness of the Internet has increased, and they have gradually begun to use the Internet to obtain information. More and more farmers are participating in e-commerce to accelerate product sales. Under the promotion of relevant national policies benefiting farmers, the e-commerce marketing of agricultural cultural heritage related products has achieved rapid development. However, the rapid development of marketing methods will also bring economic competition pressure. China has a vast territory and has different cultural industries with regional characteristics in various provinces and cities. Currently, there are still shortcomings in online marketing methods, namely e-commerce marketing. From the perspective of sales of agricultural cultural heritage related products, e-commerce marketing can effectively accelerate the sales of agricultural cultural heritage related products, and effectively improve product sales revenue, becoming a new model for marketing agricultural cultural heritage related products in the context of rural revitalization. However, for the vast majority of farmers, e-commerce marketing is an emerging thing, and their understanding of it still has limitations. (Zhang and Wu, 2021). They have long been influenced by traditional ideas and find it difficult to accept e-commerce marketing in a short period of time. Especially some older farmers have a lower level of understanding of online marketing. Operators of agricultural cultural heritage related products believe that the initial cost of e-commerce marketing is high and they need to bear significant risks. They have insufficient understanding of the role of e-commerce in the marketing of agricultural cultural heritage related products. However, the government's promotion of online marketing for agricultural cultural heritage related products is also insufficient. The industry of agricultural cultural heritage related products is still mainly based on traditional sales models. If the market share of this industry is low, it will be difficult to effectively improve farmers' income, and thus the economic development of the region will be restricted.

Among them, in the development process of agricultural cultural heritage, China's agricultural development has a long history, and various regions have formed unique agriculture. The variety of agricultural cultural heritage related products is rich and diverse, and the continuous development of the Internet allows people to purchase characteristic

agricultural cultural heritage related products from various regions through online shopping, however, in some regions, the popularity of agricultural cultural heritage related products is relatively low, mainly due to inadequate brand building of agricultural cultural heritage related products. Brands largely represent quality and reputation. With the continuous development of the economy and society, as well as the continuous improvement of income and living standards, people are paying more and more attention to agricultural cultural heritage related product brands. Most distributors of agricultural cultural heritage related products in China are self-employed individuals who place too much emphasis on short-term benefits and lack long-term planning. In addition, their own financial strength is relatively weak, making it difficult to create successful agricultural cultural heritage related product brands. This process must be successfully completed through multi-party cooperation. However, due to a low level of education and outdated ideological awareness, it is difficult to form a synergy in brand construction, resulting in some high-quality and distinctive agricultural cultural heritage related products being difficult to enhance market awareness. In addition, some e-commerce platforms have not conducted in-depth research on the online marketing of agricultural cultural heritage related products and are basically sold in a primary form without deep processing. In addition, the brand influence is insufficient, which reduces the added value of agricultural cultural heritage related products and greatly reduces economic benefits.

Objective 2. Innovative ways of agricultural cultural heritage brands with local characteristics.

If you want to establish a brand that is more closely integrated with the local culture, you need to start from the packaging design level. Packaging design is the first contact object of consumers for the product, and designers can make the packaging of the product more stable and convey the agricultural cultural heritage of Luoyang cherries to consumers. Therefore, the following points need to be used as references in the establishment of the brand.

2.1 According to this survey, consumers are mainly divided into impulsive, emotional, rational, and sensitive types in terms of consumer psychology, targeting different target groups and facing different consumers.

Consumers with impulsive consumption psychology are easily stimulated by packaging, leading to purchasing behavior. Bizarre packaging designs will first attract impulsive consumers.

Emotional consumers are easily influenced by external emotional factors and attach more importance to the special meanings extended by product packaging. Therefore, through emotional rendering, consumers' desire to purchase can be stimulated.

Rational consumers pay more attention to the product itself, and eye-catching packaging colors or unique packaging forms cannot strongly stimulate their purchasing intention.

The packaging design scheme for sensitive consumer psychology is susceptible to fluctuations in the surrounding environment. This type of consumer is more conservative, and the impact of new creative packaging on them is uncertain. Facing such consumers, packaging design can choose a stable style.

2.2 Considering the consumer psychology mentioned above, it is an important basis for brand development in the packaging of agricultural cultural heritage products, and the age of consumers is divided into different levels, mainly divided into middle-aged and elderly people with purchasing power. The middle-aged consumer group is the main consumer group, and they pay more attention to the added value of products when purchasing and eating for families or giving them as gifts daily, for example, whether it can be used as a gift as a souvenir for tourism, or whether the product can be given as a gift to friends or colleagues around us. When this consumer group chooses cherries as a gift, different occasions require products at different

prices, and the external value of the packaging will be further reflected; Among the elderly population, they place more emphasis on the practical value of products, so there is no need to over design packaging design. After highlighting the information that the product should have on the packaging, it is necessary to consider the packaging cost of the product. Therefore, in the process of brand building, the packaging style needs to be appropriately changed due to facing different consumers.

2.3 Displaying ecological and environmental friendliness is mainly divided into two aspects. The first point is that the product content reflects ecological and environmental protection; The second point is that packaging design itself reflects ecological and environmental protection, and one of the major advantages of agricultural cultural heritage is its ecological value.

2.4 Displaying innovative thinking in packaging design for agricultural cultural heritage is not only for economic benefits, but also for promoting cultural development. Therefore, innovative thinking is needed in packaging to break consumers' consistent views on the packaging of agricultural cultural heritage related products. In the same type of goods, packaging can further capture consumers' attention.

2.5 Show practicality. Focusing on the value of products avoids formalism and the waste of various resources such as materials, craftsmanship, and manpower, thereby creating a negative reputation for the brand. The 'golden mean' that China refers to is not completely neutral, but rather emphasizes grasping the right balance. In other words, it is a matter of degree. Firstly, it is necessary to clarify the design object, especially the contradiction between practicality and aesthetics, and secondly, to achieve harmony and unity in the design.

The unity of aesthetics and practicality in packaging is inevitable. According to this survey, designers have shown that with the development of society, people's aesthetic psychology has changed.

To achieve consistency in practicality and aesthetics, in line with the current development trend of packaging design, the demand for packaging design should not only achieve moderation in design, but also meet the aesthetic requirements of consumers, adapt to the needs of the consumer market, and promote the realization of economic and social benefits. Design and produce based on the principles of practicality and aesthetic consistency, in order to meet the requirements of consumers.

Figure 2 : Dwarfing cultivation of durian (Source: From researcher)

New Knowledge

The feasibility of the brand provides new design ideas and promotion models, driving local economic development, and achieving the revitalization of China's agricultural industry and village revitalization under the poverty alleviation strategy.

On the basis of investigation and research, this article analyzes the impact of agricultural cultural heritage related product packaging on product sales and suggests extracting significant cultural and visual elements from the local area for packaging innovation. In terms of brand image design, innovative design using local agricultural cultural heritage as a reference prototype: In packaging design, integrating local historical and cultural heritage, it not only caters to the aesthetic needs of contemporary consumers, but also meets the innovative requirements for agricultural product development under the promotion of revitalization and poverty alleviation policies, making society and nature more harmonious.

Firstly, it is the value of scientific research. The content of agricultural cultural heritage archives covers knowledge from multiple disciplines such as agriculture, ecology, folklore, and history, demonstrating the interdisciplinary nature. Agricultural cultural heritage archives provide an important source of information for a long period of time in the study of traditional handicrafts, famine relief herbs, agricultural technology, and water conservancy engineering facilities. They are a highly valuable knowledge carrier with high scientific research value and are worth exploring in depth.

Secondly, there is a collaboration with other local brands, which requires the brand to collaborate with other local industries and provide consumers with options for related derivatives beyond agricultural cultural heritage related products. By adopting the method of co naming with scenic spots, consumers can still learn about the brands and products of agricultural cultural heritage in other scenic spots, even if they are not visiting the location of agricultural cultural heritage. For example, Luoyang cherries, an agricultural cultural heritage, can choose to co name with the Luoyang Museum or launch drinks or pick coupons with the Sui Tang Luoyang City ruins. The advantage of this approach is that it can avoid consumers' monotonous gaming experience, while also improving the brand and co branded parties' visibility.

Figure 1 : Overall packaging design diagram (Length: 210 mm.,Width: 50 mm., Height: 297 mm.) (Source: From researcher)

Discussion

1. Brand development and improvement, cultivating a brand can lead enterprises to strengthen their leading functions, strengthen the scale and technological development of local agricultural cultural heritage related product processing enterprises, and lead the development direction of leading enterprises in agricultural cultural heritage related product processing, which relates to Sun (2019) He offered that: Relying on the agricultural cultural heritage related product resources of various geographical indication regions in cities where agricultural cultural heritage is located, vigorously constructing and approving leading enterprises with the characteristics of agricultural development in each region; And guided by the core competitiveness of leading enterprises, authorize surrounding agricultural small and medium-sized enterprises and even farmers to quickly transform characteristic agricultural cultural heritage related products into brand advantages and provide technical and talent assistance; To play a leading and driving role in the deep processing, technological research and development, and talent cultivation of agricultural cultural heritage related products, and ultimately form a leading enterprise cluster to drive the rapid development of agricultural cultural heritage related product brands throughout the region.

2. Suggestions for the development and utilization of agricultural cultural heritage, according to the definition of FAO, the globally important agricultural cultural heritage is a unique land use system and agricultural landscape formed under the long-term synergistic evolution and dynamic adaptation of rural areas and their environment. These systems and landscapes have rich biodiversity and can meet the needs of local socio-economic and cultural development, which is conducive to promoting regional sustainable development. The definition of important agricultural cultural heritage is inherently interrelated and complementary to the protection and development of agricultural cultural heritage. China is not only one of the four birthplaces of global civilization, but also a traditional agricultural power. corresponds to Wu, Zou, and Chen (2014) They offered that: China has a long agricultural history, and the rich farming methods and unique agricultural civilization created over thousands of years are unparalleled by any other country. Therefore, the development and utilization of agricultural cultural heritage must prioritize protection as the principle, and protection is the purpose. Only by fully protecting agricultural cultural heritage can we ensure its complete inheritance. Protecting the authenticity and integrity of agricultural cultural heritage is of great strategic significance for China's social, economic, political, and cultural development. Based on protection as the premise, make limited and reasonable use, handle the relationship between protection and utilization, and the purpose of development is to better protect.

Agricultural cultural heritage not only has economic value, but also has cultural and educational value. By establishing an ecological museum, systematically exploring the historical, cultural, educational and other social values of agricultural cultural heritage, making great efforts in live display, promotion, and scientific research utilization, exploring sustainable utilization models and multi-party participation and benefit sharing mechanisms, and strengthening the capacity building and social participation level of agricultural cultural heritage protection in protecting agricultural cultural heritage as part of cultural management. corresponds to Wongut, and Chaiphibun (2020) They offered that: Management factors were related to the success of the community the factors of the marketing management, the producing management, the financial management, the participation of the members, the ability of the leaders, the regulation of the rules, and the support from the private. At the same time, we will increase publicity efforts, continuously enhance the protection awareness of the whole society, and actively create a favorable atmosphere for the protection, inheritance, and development of Dapu Agricultural Cultural Heritage. corresponds to Fu and Huang (2021) They offered that: Develop the agricultural cultural industry, systematically organize

traditional agricultural knowledge and technical materials, and build agricultural cultural heritage ecological museums and research and education demonstration bases with local characteristics, providing a stable protection foundation for the inheritance of agricultural cultural heritage. Packaging design is one medium that helps disseminate cultural heritage because nowadays it is necessary to produce media that can reach the public. In line with the research of Chitmuenwai and Lerrujdumrongku (2022) The research results found that: The influence of contemporary art creative media has combined to lead to a solution to problems using the process of "contemporary art creative media" that quickly creates understanding with media receivers.

Conclusion

In the present era, economic development has caused social changes in China. Agriculture is a cultural heritage that has been passed down from generation to generation and is useful in our daily lives. The social economy is changing rapidly, and many workers have migrated from rural areas to cities in search of work due to the growth of the industrial sector. This damage has affected China's agricultural cultural heritage, so there is an urgent need to protect and inherit agricultural cultural heritage. Food such as vegetables and fruits are essential for life. When they are affected, agricultural cultural heritage should be promoted and disseminated. One way to help is packaging design. Agricultural product brands promote regional economic development to help farmers become well known outside society. In conclusion, this research can be used as a guideline for product development to help promote other similar types of agricultural cultural heritage.

Suggestions

From the results of this research.

The research team has the following recommendations

1. Suggestions for utilization according to the following issues.
2. Suggestions for future research.

For the next research issue

1. Research should be done on the following topics.

References

- Agricultural Society Proceedings of the 2014 China Modern Agriculture Development Forum. *Journal of China Agricultural Science Bulletin*. 6(9), 144-146.
- Chitmuenwai, W. & Lerrujdumrongku, P. (2022). Stimulating Feelings and Perceptions in The Waste Separation using Media to Create Contemporary Art. *Journal of MCU Buddhist Review*. 6(3), 167-175.
- Ding, Y. & He M. (2022). The Agricultural Cultural Heritage Brand Construction under the Background of Rural Revitalization Southern. *Journal Agricultural Machinery*. 22(4), 100-102.
- Fang, J. et al. (2023). The Construction of Public Brands in the Cultural Heritage Rural Economy and Technology. *Agricultural Journal*. 18 (1), 142-146.
- Fu, Z. & Huang, H. (2021). The role and development strategies of important agricultural cultural heritage in the revitalization of rural areas. *Hunan Crop Research*. 21(5), 405-408. doi:10.16848/j.cnki.issn.1001-5280.221.05.01
- Gu, X. et al. (2022). Progress, Problems, and Countermeasures for the Protection of Agricultural Cultural Heritage. *Zhejiang Province Zhejiang Agricultural Journal*. 22(2), 397-408

- Hanchaichana, S. (2002). Qianjiangyuan Region from the Perspective of Agricultural Cultural Heritage. *Zhejiang Agricultural Science*. 23(03), 2105-2109.
- Sun, C. (2019). Innovative utilization of agricultural cultural heritage resources. *Journal of Anhui Academia*. 19(04), 171-177.
- Sun, Z. et al. (2018). Agricultural Intellectual Property and Regional Brands in Wufeng Autonomous County of Wulingshan District. *Jiangxi Agricultural Journal*. 8(1), 142-146.
- The terraced fields of Ankang Fengyan, as an agricultural cultural heritage, have been destroyed. Retrieved 30 November 2023 from <https://image.baidu.com/10/05/2023>.
- Wongut, N. & Chaiphibun, S. (2020). Factors Affecting the Success of the Safe Natural Agriculture Community Enterprise Group at Maepan - San Kiang, Mae Chaem District, Chiang Mai Province. *Journal of Graduate School, Pitchayatat*. 15(3), 110-111.
- Wu, M., Zou, A., & Chen, L. (2014). *On the Promotion of Rice Fish Symbiosis Technology and the Protection of Agricultural Cultural Heritage - Practical Experience in the Protection and Promotion of the Qingtian Rice Fish Symbiosis System*. N.P.: Editorial and Publishing Department of the Chinese.
- Xie, X. (2023). *Continuously strengthen the brand effect of agricultural cultural heritage sites Agricultural Resources and Regionalization in China*. 6(3), 176-185.
- Xiong, L. (2023). Exploration of Public Brand Marketing Path for Agricultural Cultural Heritage in Wuling Mountain Area - Taking Anhua Black Tea Public Brand as an Example Northern Economic and Trade. 15(1), 75-78.
- Yan, X. & Lai, G. (2021). Overview of Methods for Evaluating the Value of Agricultural Cultural Heritage. *Jiangxi Science*. 21(3), 506-510.
- Zhang, Y. et al. (2017). Japan's experience in protecting and developing agricultural cultural heritage and its inspiration for China World Agriculture. 17(3), 139-142.
- Zhang, C. & Wu, L. (2021). China's Important Agricultural Cultural Heritage: Re understanding of Connotation, Progress in Protection, and Breakthrough of Difficulties. *Journal of Huazhong Agricultural University (Social Sciences Edition)*. 21(1), 148-155.
- Zhang, D. (2023). *Protection and Development of Agricultural Cultural Heritage Rural Economy and Technology*. *Journal Agricultural Machinery*. 23(2), 24-25.

Sichuan Opera: Inheritance, Development, and Innovation of Local Performing Arts

¹Zhang Ling and ²Sitthisak Champadaeng

^{1,2}Faculty of Fine Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University.

¹Corresponding Author's Email: champadaeng.s@gmail.com

Received: January 22, 2024; **Revised:** April 22, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

Abstract

This research article is about the Sichuan opera is a cultural heritage that is valuable to the local community. The objectives to study 1) To study the history and development of Sichuan Opera 2) To study the current situation and problems encountered in Sichuan Opera 3) To study the inheritance and development of Sichuan Opera and innovation. The research area for this study is Chengdu, Sichuan Province, and the researchers chose Sichuan Theater as the main research area for data collection. There were three phases in the methodology of this study. Literature research, observation, and interviews are all sources of data collection.

The results are as follows: 1) Sichuan Opera is a tradition. Known as the pioneer of performing arts. It is a rich historical and cultural heritage. Chinese opera culture is characterized by the inclusion of a variety of artistic expressions. 2) An era with changes caused by economic and social development. Sichuan theater is facing challenges in inheritance and development. Especially influenced by modern popularity, the audience of Sichuan theater has a downward trend. For Sichuan Opera art to enter the market, it is necessary to pay more attention to market demand, to innovate, and to constantly develop new repertoires and performance methods. The introduction of modern technology has been a factor in the development of Sichuan opera. Lighting, sound, and performance systems should be combined to develop it into an innovative performance for the modern era, which is another way of preserving and inheriting cultural heritage. Lighting, sound, and performance systems should be combined to develop it into an innovative performance for the modern era, which is another way of preserving and inheriting cultural heritage. To preserve and inherit cultural heritage, it is important to combine lighting, sound, and performance systems to create an innovative performance for the modern age. 3) Developing performance styles and scripts that suit the needs of modern audiences, studying the heritage, and developing innovations in Sichuan opera can help consolidate and perpetuate China's traditional culture. At the same time, it increases cultural self-confidence. but also improves the level of understanding and appreciation of Sichuan Opera art, and promotes the innovation and development of Sichuan Opera art. At the same time, the study of Sichuan Opera also provides an opportunity to deeply understand Chinese opera culture and explore Chinese folk culture.

Keywords: Sichuan Opera, Inheritance, Development, Innovation, Performing Arts

Introduction

Chinese opera is an important part of traditional Chinese culture, with a long history and profound cultural heritage. It is one of the representatives of Chinese folk culture, one of the treasures of Chinese culture, and one of the world cultural heritages. The origin of opera can be traced back to ancient Chinese rituals and folk entertainment activities, and through a long period

of development and evolution, it has formed a unique art form. The history of Chinese opera can be traced back to the Han Dynasty more than two thousand years ago, when the form of opera was mainly singing, dancing, and rapping, and later gradually developed into an art form with singing, reciting, doing, playing and dancing as the main means of expression. Sichuan Opera is one of the most representative local operas in Chinese opera art, and it is an intangible cultural heritage bred through Sichuan's native history and culture. (Xie, 2023). Sichuan opera, also known as Shu opera, is a popular form of opera performance in southwest China. Originating in the Sichuan basin in the late Qing Dynasty, Sichuan opera is highly respected for its heritage of Shu Han culture, its development of Sichuan folk music and its self-conscious exploration of the art of opera. During the Qing Dynasty, Sichuan opera gradually developed its own singing style, performance form and artistic style. The singing style of Sichuan opera is characterized by the "change of tune", which means that the actors constantly change the pitch of their voices to make the singing more vivid and varied.

Sichuan opera is an important art form in traditional Chinese culture, representing an important aspect of Chinese culture and an important part of traditional Chinese culture and art. It showcases the history, tradition and culture of China and plays an important role in promoting cultural heritage throughout China. Sichuan opera is a colorful and unique art form with a unique performance style. It includes elements of music, dance, and opera, and covers many aspects of traditional Chinese culture and art. Sichuan opera also has a wide influence internationally. As a part of traditional Chinese culture, Sichuan opera has demonstrated the unique charm of Chinese culture internationally and played an important role in promoting Chinese culture to the world. Sichuan opera is of great significance to the transmission and promotion of culture. It not only provides an excellent cultural and artistic enjoyment for the audience, but also provides a platform for artists and professionals to display their talents and an opportunity for the society to exchange and showcase their art. Sichuan opera has an important position in Chinese culture and art. It is an important part of traditional Chinese culture and art, and has a profound impact on Chinese cultural heritage, international cultural exchange, and the promotion of artistic development. (Qian and Luo, 2022)

The heritage of Sichuan opera is facing the problem of not keeping up with the pace of the times, and young people are less and less aware of traditional culture and are not willing to learn Sichuan opera. The market for Sichuan opera is relatively small and investment is less compared to other performance areas. Lack of capital can limit the planning of Sichuan opera productions and the quality of performances. The audience for Sichuan opera performances is more limited due to history, region, and customs, and often requires compromise with audiences familiar with Sichuan opera culture, which makes Sichuan opera problematic in terms of discourse. Sichuan opera is a kind of traditional culture, but today, this traditional culture is not attractive to the new generation audience. (Zhang, 2023) The question of how to attract young people through modern entertainment while passing on the heritage is a problem that needs to be solved. The performance form of Sichuan opera is relatively homogeneous and lacks innovation and variation. Audiences have become aesthetically tired of Sichuan opera performance forms, requiring innovation and reform by Sichuan opera performers and creators. The inheritance and development of Sichuan opera face serious challenges and need more talent and resource support in order to achieve inheritance and development.

The problems encountered by Sichuan opera need to be solved in a comprehensive variety of ways. Strengthen the publicity of Sichuan opera and traditional culture, improve the cultural self-confidence of young people, and make them aware of the value and significance of Sichuan

opera. For those Sichuan opera stage productions that have potential and creativity, encourage competent investors to enter the market and provide them with financial and experience support. Open a wider social group and attract more audience attention and participation through various means, such as exhibitions, tours, publicity, and promotion. Try to combine Sichuan opera with modern popular culture and develop performance forms and media that can attract young audiences, such as pairing it with contemporary music and dance and designing multimedia interactive performances. Encourage training and support for young Sichuan opera performers to help them enhance their acting skills and improve their performances to inspire more youth enthusiasm and participation. Through activities such as Sichuan opera cultural exchange meetings and Sichuan opera cultural festivals, promote cultural exchanges and increase the influence of Sichuan opera at home and abroad, while introducing the history and cultural connotations of Sichuan opera so that more people can understand and pay attention to it. To solve the problems encountered by Sichuan opera, it is necessary to make full use of various resources and forces, advocate the combination of innovation and heritage, and jointly promote the continuous development and growth of Sichuan opera art.

Objectives of the Research

1. To study the history and development of Sichuan Opera
2. To study the current situation and problems encountered in Sichuan Opera
3. To study the inheritance and development of Sichuan Opera and innovation.

Research Methodology

Research methods on "Sichuan Opera: Inheritance, Development and Innovation of Local Performing Arts" were divided as follows:

Step 1: Investigated the related documents and contents of Sichuan Opera important performing knowledge in Luoyang City, theoretical concepts, and research as a guideline for study and analysis.

Step 2: Explored the research area and selected the main study areas, consisting of Chengdu, the Sichuan c province, and related areas. The methods of operation were: 1) providing a platform to clarify the project; 2) providing a workshop; 3) collecting field data; and 4) arranging the data system and selecting works for a role model in teaching transfer activities to youth and interested people.

Step 3: Involved studying important information from key informants, consisting of three groups of people: 20 key informants, a group of casual informants, 20 people who are interested in practicing for the first time. has been passed on as follows: 1) High-level singing skills 2) Dancing according to rhythm and melody 3) Singing and dancing to music that requires high-level skills A total of 110 people, according to the research issues, were identified through 1) observation, 2) interviews, 3) focus group discussion, 4) small group meetings, and 5) additional follow-up studies to ensure completeness.

Step 4: Creating the research tools and methods for this study used a participatory process to analyze and present the results through qualitative research that requires in-depth explanations. The research tools consisted of a survey, an interview form, an observation form, a group discussion guideline, and a workshop for gathering comprehensive information.

Step 5: Gathered information that was divided into documents, and on the field, gathered poems, poems told by local scholars in the research area, as well as making an appointment for a date, time, and location to go on-site to conduct a triangular data examination based on the issues outlined in the research objectives.

Step 6: Analyze the data according to the research issues set forth in the objectives. In terms of the development of each type of Sichuan Opera, practice experiments improved the teaching and learning processes to achieve higher skills, respectively. Synthesis of content from the data obtained from the interview: the data are categorized, linked, and defined as a conceptual framework for analysis and presented according to a conceptual framework. Information obtained from group discussions must be summarized into the main ideas presented to the group to check its accuracy again according to the research issues.

Step 7: Summarized the research findings and analyzed documents based on the issues assigned. The content was synthesized, and descriptive reports were written.

Research Results

The results of collecting knowledge and synthesizing the performing art of the melodies of Sichuan Opera.

Objective 1 Inheritance of Sichuan Opera Art.

After evolution and development, Sichuan Opera has formed an art form with unique Sichuan-Chongqing regional characteristics. Sichuan Opera is not only a local opera in Sichuan Province, but also a national intangible cultural heritage of China. With the passage of time, the art of Sichuan opera has gradually improved in terms of performance form, music characteristics and singing style. After the 1980s, due to factors such as economic development and market demand, the art of Sichuan Opera has received more attention and support, and the concept of both inheritance and innovation has been gradually advocated. At the same time, all walks of life, artists and related institutions have successively carried out the protection, research, and promotion of Sichuan opera art, which has played a positive role in promoting its inheritance and development.

The art of Sichuan Opera is a profound family art, which is passed on from family members to each other and passed down to this day. In the art of Sichuan Opera, the artists represented by "grand masters" are all inherited through the inheritance from master to apprentice. At present, the art of Sichuan Opera has become one of the representatives of Chinese traditional culture. Schools at all levels have offered Sichuan Opera courses, from elementary school to university, to inherit and promote the art of Sichuan Opera. Sichuan opera art has also formed many learning classes, clubs, and performance groups in various places. Through various activities and competitions, more people can understand and get in touch with Sichuan opera art, thereby promoting the inheritance and development of Sichuan opera art. The art of Sichuan Opera has experienced many years of development and evolution. Many research institutions, experts and scholars have conducted in-depth research on it, and explored it from the history of Sichuan Opera, rhythm, rhythm, and repertoire creation, which will help the art of Sichuan Opera to be better inherited. And development. These are all different paths for the inheritance of Sichuan opera art, and these paths jointly promote the inheritance and development of Sichuan opera art.

Figure 1: Classic stage of Sichuan Opera (from China Intangible Cultural Heritage Digital Museum) (Source: ich.unesco.org, 2023)

Objective 2 Current Situation and Problems of Sichuan Opera Art.

Sichuan Opera is an important part of Chinese traditional culture, but with the development of society and the diversification of culture, Sichuan Opera is also facing some problems and challenges. With the development of society and the diversification of culture, the market demand for Sichuan Opera has gradually declined. Today's young people prefer modern cultural forms, and their awareness and acceptance of traditional culture has decreased, which has also led to the shrinking of the Sichuan opera market. Sichuan Opera is an art form that requires long-term study and practice, but young people nowadays are more inclined to choose other professions, resulting in the loss of talents in Sichuan Opera. The inheritance and development of Sichuan Opera is facing severe challenges. The performance form of Sichuan Opera is relatively single, lacking in innovation and change. Audiences have already developed aesthetic fatigue for the performance forms of Sichuan opera, which requires Sichuan opera actors and creators to innovate and reform.

The degree of marketization of Sichuan Opera is not high, and it lacks commercial operation and marketing means. This has also led to a decline in the market influence and competitiveness of Sichuan Opera. The inheritance and development of Sichuan Opera is facing severe challenges, and more talents and resource support are needed to achieve inheritance and development. Sichuan opera needs more commercial operation and marketing means to improve market influence and competitiveness. Sichuan opera needs to be innovated and reformed in order to be able to adapt to the needs and aesthetic concepts of modern society. Sichuan opera actors and creators need more innovation and changes to attract more audiences. As an important part of Chinese traditional culture, Sichuan Opera is facing many problems and challenges. Sichuan Opera needs more talents and resource support to achieve inheritance and development. At the same time, Sichuan opera also needs to be innovated and reformed to be able to adapt to the needs and aesthetic concepts of modern society.

Objective 3 Innovation of Sichuan Opera Art.

The innovation of Sichuan Opera refers to the creative reform and innovation of Sichuan Opera because of inheritance and development. Sichuan opera can be integrated with other art forms, such as cross-border cooperation with dance, music, opera, etc., to create new art forms and

styles. With the development of society and the changing needs of audiences, Sichuan opera needs to constantly innovate and create new plays. These new repertoires must not only maintain the traditional characteristics of Sichuan Opera, but also have the style and characteristics of modern art. With the development of science and technology and the advancement of performing arts, the performance skills of Sichuan Opera also need continuous innovation and improvement. For example, use modern sound equipment and lighting effects to enhance the audiovisual effect of the performance. As an important part of Chinese traditional culture, Sichuan Opera needs to continuously expand its cultural connotation. For example, through the performance of Sichuan Opera, the values and ideas of traditional Chinese culture are conveyed to the audience.

With the development of science and technology, Sichuan opera can use new technology to innovate, such as virtual reality technology, artificial intelligence, etc., to improve the artistic effect of performance and viewing experience. Sichuan opera can explore new forms of performance, such as using stage design, costume modeling, etc., to create new performance and visual effects. The innovation of Sichuan Opera is a process of constantly weeding out the old and bringing forth the new, which requires constant exploration and experimentation. Through the research and discussion of Sichuan Opera, the knowledge and understanding of Sichuan Opera can be expanded, and at the same time, useful ideas and methods can be provided for the inheritance, development, and innovation of Sichuan Opera.

Discussion

The research findings can be discussed as follows:

Sichuan Opera is one of the traditional Chinese operas, originated in Sichuan, and is known as one of the five major types of Chinese operas. The performance skills of Sichuan Opera are unique, including singing, figure, facial make-up, costume and so on. It combines the local folk art of Sichuan and the culture of the Central Plains to form a unique form of performance. Let Sichuan opera art out of the region, can strengthen exchanges and cooperation with opera troupes and artists in other regions, learn from the advantages and experience of opera art in various places, learn from each other, and improve the artistic level of Sichuan opera. Using modern stage technology and cultural creativity, combined with the requirements of the times and the needs of the audience, innovative development is carried out, so that the art of Sichuan Opera has a sense of the times and modernity, and attracts more audiences. It is necessary to consolidate and enhance cultural self-confidence, let more people understand, know, and love Sichuan opera art, and let more people understand and accept Sichuan opera through vigorously promoting and promoting Sichuan opera culture. Through international cultural exchanges and cultural tourism, etc., let the art of Sichuan Opera go to the international stage and enhance its international influence. This requires strengthening cultural diplomacy and building an international brand of Sichuan opera art. Actors besides having the skills to move according to the character's role. Singing lyrics must express the image so that it is aesthetically pleasing to the listener. Consistent with the results of the study Sopapon and Krongyuth (2023) The results of the study found that: country singer Isaan songs use rhetoric to describe images in songs, helping to create aesthetic beauty and imagination for the listener to understand the content of the song.

Driven by the tourism market, more and more traditional cultures have been discovered, and these traditional cultures with local characteristics are developed and utilized as tourism resources. On the one hand, the deep integration of traditional culture and tourism provides economic support for the survival and development of traditional culture, allowing traditional culture to show new vigor and vitality. On the other hand, the development and utilization of

traditional culture can promote the development of tourism, drive the development of tertiary industries such as catering, accommodation, shopping, transportation, entertainment and even the entire local economy. Therefore, deeply integrate Sichuan opera culture into urban culture, incorporate it into urbanization construction, urban planning, and design, and rationally apply it to public spaces such as urban sculptures, square gardens, etc., to create an atmosphere of Sichuan opera culture; deeply integrate Sichuan opera culture with tourism, and develop it as a tourism resource. Tourism products, scenic spots, performances, etc. featuring Sichuan Opera.

Promote the spread and development of Sichuan opera culture through the development of tourism industry and promote the inheritance of Sichuan opera culture. However, it should be noted that in this way, culture is introduced into the market, and the traditional culture that goes to the market must follow the logic of the market. The original cultural survival soil has quietly changed, and culture has been ritualized, staged, and entertained. become an object of appreciation. This process necessarily affects the reproduction of culture itself. This confirms some of the problems that Sichuan opera has encountered after entering the market in recent years. For example, it is not surprising that people regard face-changing in Sichuan opera as acrobatics. Therefore, in the process of deep integration of Sichuan opera culture and tourism, under the influence of the powerful tourism market on the Sichuan opera cultural inheritance field, attention should be paid to the inheritance and utilization of the cultural value of Sichuan opera.

1. The Purpose of Studying the Current Situation of Sichuan Opera and the Problems Encountered

With the development of society and the diversification of culture, the development of Sichuan Opera is facing problems such as single development, audience loss, insufficient market demand, brain drain, single performance content, lack of Sichuan Opera repertoire and insufficient government support for Sichuan Opera. Although Sichuan Opera has a wide range of influence and audience at home and abroad, due to its special regional and cultural attributes, the degree of marketization of Sichuan Opera is relatively low, and its commercial operation is relatively difficult. The audience of Sichuan Opera is mainly concentrated in the elderly group, and the participation of young people is relatively low. The traditional performance form and repertoire content of Sichuan opera are also difficult to attract the attention of young audiences, leading to an aging audience and the problem of audience loss is becoming increasingly prominent.

Traditional Sichuan opera performance forms and content are difficult to meet the needs of modern people, resulting in insufficient market demand. Due to the development of social economy and the diversification of cultural and entertainment methods, fewer and fewer young people choose to engage in Sichuan opera performing arts, and the inheritance and development of Sichuan opera are facing severe challenges. The performance content of Sichuan Opera is single, lacks freshness and innovation, and it is difficult to attract the attention of young audiences. During the Cultural Revolution, Sichuan Opera was severely hit and damaged, and many precious plays and materials were destroyed or lost, resulting in the absence of Sichuan Opera plays. The performance and publicity of Sichuan opera requires a lot of funds, but the budget of Sichuan opera is usually relatively low, and there are some problems in the government's support for Sichuan opera. It is consistent with Champadaeng et al. (2023) MoLam is a literacy art that is common in each locality. In terms of teaching and learning, it is only an extracurricular activity because there is an art curriculum that has been defined at the basic education level, so instruction must be provided as stated. It is consistent with Rasim Basak and such as public relations, education, administration, public health, national energy, agriculture, and irrigation, which are disseminated using campaigning, inviting, disseminating information, and knowledge about politics as well as

other government policies.

2. The Purpose of Studying the Inheritance, Development, and Innovation of Sichuan Opera

The inheritance, development and innovation of Sichuan Opera is a process of continuous innovation, which requires constant exploration and experimentation. Through the research and discussion of Sichuan Opera, the knowledge and understanding of Sichuan Opera can be expanded, and at the same time, useful ideas and methods can be provided for the inheritance, development, and innovation of Sichuan Opera. With the development of the times and the change of the audience's aesthetics, Sichuan opera art is facing the problem of not adapting to the times. The plots of Sichuan opera mostly represent the stories of the Qing Dynasty and the Republic of China. With the changes of the times, many audiences feel unfamiliar and uninterested in these contents. Due to the rigorous performance of Sichuan Opera, actors need to master complex performance skills such as singing, reciting, doing, and fighting. But modern audiences pay more attention to the actor's performance level and sense of reality, rather than singing skills.

The audience of Sichuan Opera is mostly the elderly, and there are relatively few young audiences. This does not match the aesthetic and cultural needs of young people. The art of Sichuan Opera needs to seek a new direction of development, combine the needs and aesthetics of contemporary audiences, and improve from the aspects of script material selection, performance form, and audience attraction. At the same time, it is also necessary to allow more young people to encounter and understand Sichuan Opera, so as to truly combine inheritance and innovation. Sichuan opera needs to constantly adapt to the needs of modern society to gain a foothold in the contemporary cultural market. Sichuan opera can innovate performance forms, integrate traditional art with modern technology, and present stories and performances in a more diversified way. Sichuan opera can update the content of the repertoire, pay attention to the topics of today's society, and make it easier for the audience to understand and accept. Sichuan opera can introduce new technologies, such as stage special effects, sound, and lighting, etc., to improve the viewing experience of the audience. Promote Sichuan opera culture, make more people understand and love this traditional art, and make it more widely disseminated and developed. Introduce new artists and performers, inject the creativity and passion of the younger generation into Sichuan Opera, and make it more adaptable to the changes of the times. Interesting performing arts should have relevant elements such as music, lyrics, scenes, sound systems, lights, and stages, as well as designing simulation models to access information and preserve them artistically. There is an academic achievement assessment for the standard to be published for broader recognition. This agrees with Hawa (2023) He proposed the idea that, Creating virtual models promotes cultural tourism. Those who view ancient sites to have a greater understanding and to preserve cultural heritage.

Interesting performing arts should have relevant elements such as music, lyrics, scenes, sound systems, lights, and stages, as well as designing simulation models to access information and preserve their cultural heritage.

3. New Knowledge Discovered

Sichuan Opera is one of the traditional Chinese operas with a long history and rich cultural connotations. Some new discoveries and understandings have been made in the research on the inheritance and innovation of Sichuan Opera. The study found that the historical origin of Sichuan Opera can be traced back to "Shu Opera", and gradually formed the basic form and artistic characteristics of modern Sichuan Opera during the Ming and Qing Dynasties. The performance skills of Sichuan Opera include singing, reciting, doing, fighting, dancing and other elements,

among which the most characteristic ones are the face-changing and percussion instrument skills of Sichuan Opera. The cultural connotation of Sichuan Opera is rich and colorful, covering many aspects such as history, literature, philosophy, religion, etc. It is an important part of Chinese traditional culture. The study found that the inheritance and innovation of Sichuan Opera is a process of continuous development, and the protection and innovation of traditional skills are the key to the development of Sichuan Opera. The research on the inheritance and innovation of Sichuan Opera provides an important theoretical and practical basis for the in-depth inheritance of traditional culture. Sichuan Opera is a knowledge art that is common in each locality. In terms of teaching and learning, it is only an extracurricular activity because there is an art curriculum that has been defined at the basic education level, so instruction must be provided as stated. It is consistent with Basak and Erdem (2022). Another shortcoming revealed in this study is that the official art education objectives set by the Ministry of National Education's central authority are not concise or clearly articulated. For the local performing arts to be inherited, the content must be incorporated into the local curriculum. Sometimes, traditional arts must be developed to create interesting compositions, as in creative dancing. There is dance choreography, songs, music, costumes, scenes, lights, colors, and sounds. This approach can be used to manage teaching and learning.

4. A Point of View of Research

The inheritance and innovation of Sichuan Opera needs to be widely popularized to young audiences, and new forms of expression should be developed through modern means. Using high-tech methods such as 3D stereoscopic images and large-scale light shows to create a more visual stage effect and attract the attention and participation of more young audiences. Promote the historical and cultural background, unique performance methods and cultural connotations of Sichuan Opera, so that young audiences can understand and deepen their understanding of the art of Sichuan Opera, and then generate interest and love for it. As the younger generation grows up, they prefer entertainment products with cartoons, cartoon animations, games and other elements. Faced with changes in audience needs, Sichuan opera artists try to incorporate these elements into Sichuan opera performances to attract more young audiences. The character image, makeup and performance style of Sichuan Opera are unique, and these unique image characteristics are what the design elements of Hollywood animation films and cartoons value. Cartoonization makes the traditional art of Sichuan Opera more friendly and interesting, attracts more young audiences, and promotes the connection between young people and traditional culture. Cartoon art is a representative of modern culture. The combination of Sichuan opera tradition and cartoon art makes traditional art more dynamic and modern, and it is easier to attract the interest of young people.

In addition, art works or special activities targeting the characteristics of young audiences can be launched, such as various Sichuan opera competitions, cultural heritage exhibitions and other activities, to interact with young audiences and experience selection, so that they can receive more training and training. Adjust strategies, accordingly, focus on marketing and promotion, master the use of new media such as social media and mobile Internet, and use new media platforms to guide young audiences to deepen their understanding and dissemination of Sichuan opera art. At the same time, the popularization and promotion of Sichuan Opera will be combined with the entertainment and cultural lifestyle that young people like to see, and Sichuan opera performances will be interspersed in the middle, to shorten the distance with the younger generation and promote traditional culture. The younger generation is an important group for the cultural inheritance of Sichuan Opera. By popularizing Sichuan Opera to them, more people can

understand and inherit this important cultural heritage. As a traditional art form, Sichuan Opera needs to expand its form of expression through modern means to meet the needs and aesthetics of modern audiences. By popularizing Sichuan Opera to young audiences, the influence and status of Sichuan Opera in society can be improved, and its inheritance and development can be promoted. The inheritance and innovation of Sichuan Opera needs to be widely popularized to young audiences, and new forms of expression should be developed through modern means to protect and inherit this important cultural heritage.

Acknowledgements

The research team would like to thank the Department of Cultural Promotion, Ministry of Culture for funding the Cultural Sciences, Maha Sarakham University, and thank you to the Sichuan Opera artist as well as those involved who cannot be mentioned here.

Conclusion

Most people in the northeastern region like Sichuan Opera. To appeal to the tastes of the younger generation, some performances are adapted and blended with other types of performances from outside the culture. Some types of Sichuan Opera that are not adapted to being lost need to synthesize knowledge conservatively, both learning and transferring, to remain as cultural heritage. The practice of Sichuan Opera performing art can be used to earn money. This participatory research has systematically synthesized teaching and learning to develop acting skills for project participants. Research can be used as a model for participatory research and action research to achieve empirical success.

Suggestions

From the results of this research, the research team has the following recommendations:

1. Suggestions for utilization according to the following issues:

- 1.1 Academic content on the history and development of Sichuan opera can be used for teaching and learning of performing arts.
- 1.2 Sichuan opera, current problem situation, arts and culture administrators can set policies to preserve local performing arts.
- 1.3 Sichuan opera is a heritage site that can be used to develop innovations for economic value in tourism.

2. Suggestions for future research

For the next research issue, research should be done on the following topics:

- 2.1 There should be research on Chinese opera in the local area because there are a few of them that have not yet been studied.
- 2.2 The economy and society of China are changing rapidly and therefore performing arts are affected. It is therefore appropriate to conduct research to preserve and promote Chinese opera.
- 2.3 Chinese opera is a cultural heritage and therefore deserves research for its usefulness today.

References

- Champadaeng, S. et al. (2023). Literacy Transmission of Isan Lam's lodies to Inherit MoLam's Performing Art. *International Journal of Education and Literacy Studies*. 11(2), 30-38. <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.11n.2p.30>
- China Intangible Cultural Heritage Digital Museum. Retrieved 20 November 2023 from <https://ich.unesco.org/en/RL/kun-qu-opera-00004/20/06/2023>.
- Basak, R. & Erdem, C. (2022). Art-Based Kindergarten Practices and Their Coherence with Art Curriculum Objectives. *Journal of Education and Learning*. 11(6), 201-212. DOI:10.5539/jel.v11n6p119.
- Hawa, W. (2023). The Architectural Style of Religious sites in the Khmer Civilization in Khon Kaen Province, to create an application to Promote Cultural Tourism. *Journal of Education and Learning*. 9(3), 392.
- Sopapon, N. & Krongyuth, W. (2023). Isan Country Songs: The Representation of Socio-Culture and Language Strategies. *Journal of MCU Buddhism Review*. 7(3), 157-171.
- Qian, L. & Luo, J. (2022). An Analysis of the Creation of Chinese Paintings with the Theme of Sichuan Opera-Based on the Perspective of Sichuan Opera Art. *Sichuan Drama*. 10(8), 158-161.
- Xie, Z. (2023). If the future is endless, make the old new—Talk about the innovation of Sichuan Opera in the new era. *Modern Art*. 6(3), 22-23.
- Xuemei, W. (2023). Reorientation and new path for the development of Sichuan Opera in the new era. *Sichuan Drama*. 6(1), 32-35.
- Zhang, H. (2023). Inheriting the Charm of Sichuan Opera-A Brief Discussion on the Performing Art of Sichuan Opera Niche. *Modern Art*. 8(3), 12-13.
- Zhixiong, X. (2023). If the future is endless, make the old new-Talk about the innovation of Sichuan Opera in the new era. *Modern Art*. 8(3), 22-23.

The Practice of Mindful Bowing Meditation with Dhamma Music for Enhancing Mental Well-Being

¹Vorani Vasuratna, ²Jermuda Manakul and ³Narumon Jiwattanasuk

^{1,3}International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²Bangkok University.

¹Corresponding Author's Email: Voranij1@gmail.com

Received: March 17, 2024; **Revised:** April 20, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

Abstract

This research explored the problems when working women practiced meditation before going to bed at home and the practice of mindful bowing meditation with Dhamma music. The study was conducted with seventeen key informants. A qualitative methodology was used in this research. An in-depth interview was used to discover the problems working women had when practicing meditation at home and whether the practice could help improve their mental well-being. The results showed that the problems that seventeen Thai working women had when practicing at home were three hindrances which were sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety. After seventeen Thai working women practiced meditation, the meditation could help enhance the mental well-being of working women. They were more mindful. They have positive feelings such as calmness, happiness, gentleness, and comfort. This mindful bowing meditation with Dhamma music can be an alternative practice for the employees at the organization to help them enhance their mental well-being.

Keywords: Mindful Bowing Meditation, Dhamma Music, Mental Well-Being

Introduction

Practicing meditation at home for working people in daily life might be challenging because nowadays it is easy to access new technologies. Social media or movie series can be accessed via mobile which can distract people from doing meditation practice. Furthermore, the working life has changed. With the use of new technologies, it is convenient for working people to continue their work from home by using their laptops to do the work and send their work via email. They do not have to go to the company to use the computer at their desk. Studies showed that using mobiles before going to bed can disturb their sleep quality (Alshobaili and AlYousefi, 2019). This can harm their mind and body. Time in the evening is important and it can be a time for meditation practice. If working people can manage their time to practice meditation before going to bed, it can benefit them in many ways. Research studies revealed that Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) benefited psychological well-being, sleep quality, and athletic performance (Jones et al., 2020). Moreover, for individuals with sleep disturbances, a meditation mobile app can help with anxiety and depression (Huberty et al., 2021).

Most Thai people who are Buddhists do the chanting and bow to the Buddha, Dhamma, and Sangha. The mindful bowing meditation with the use of music that has Dhamma content can be adapted into the meditation practice of working people easily. It would be interesting to see how the mindful bowing meditation with the Dhamma music affects the mind and whether can help enhance mental well-being. If this practice can help improve mental well-

being, employees can have more choice of practice to help them improve their mental well-being.

Well-being is a part of the third sustainable development goal of the United Nations. Positive mental health, which may be found in both the individual and the society, is the foundation of well-being (WHO, 2004). Positive mental health is the condition of mental well-being. An individual who has positive mental health can manage life's stressors, reach their full potential, study and work effectively, and give back to their community. On the other hand, an individual who has mental health issues can harm a person's self-esteem and their ability to perform efficiently. Thus, it is important to find a way that can help working people enhance their mental well-being.

The practice of mindful bowing meditation has been used in Theravada Buddhism. The meditation practitioners have to make a mental note at the moment of each movement when doing the mindful bowing. Mindfulness meditation has benefits for the mind. Research studies revealed that mindfulness meditation could help improve the mind such as reducing anxiety (Maxwell and Duff, 2016), stress (Brown and Ryan, 2003), negative thoughts (Van der Riet et al, 2015), and creating positive emotions (Lindsay et al., 2018).

Research studies showed that meditation could improve well-being. In the study by Jones et al. (2020), the findings revealed that Mindfulness-Based Stress Reduction (MBSR) improved psychological health. Psychological well-being significantly improved in the MBSR intervention group but it did not improve in the control group. Increased mindfulness was linked to improvements in participants' well-being in MBSR. Mindfulness meditation could also help people with insomnia. In the study by Huberty et al., 2021, there were 239 adult participants with severe symptoms of sleeplessness. The intervention group's participants were instructed to download the mindfulness meditation mobile app. The app offers guided general meditations, sleep-specific meditations, and sleep stories. For eight weeks, participants were required to meditate for at least ten minutes every day. It was suggested that they begin with the "7 Days of Calm." During the intervention period, participants in the meditation group showed more improvement in their symptoms of anxiety and depression than did those in the control group.

Furthermore, the research also showed that music can improve mental health. Blood pressure, pulse rate, and stress hormones can be lowered by listening to music (De Witte et al., 2019). In the study by Osmanoglu and YilmazI (2019), anxiety levels were reduced in college students who listened to classical music every day for two months. Another research study (Seinfeld et al., 2016) examined the relationship between anxiety and music by examining persons who suffer from a fear of heights. In a virtual reality simulation, participants rode an elevator up nine levels. During the experiment, one group listened to music while the other did not. Researchers discovered that those who listened to music recovered from the experience's stress more quickly than people who didn't.

Moreover, Mindfulness meditation with Dhamma music could help improve mental well-being (Ladpli, 2023; Vasuratna, 2023). Dhamma music which are the songs that have Dhamma contents in the lyrics were used. However, there is a lack of research on mindful bowing meditation with Dhamma music. This study can gain a deep understanding of mindful bowing with Dhamma music. For the abovementioned reasons, it is vital to study this matter in depth. If this practice can help improve mental well-being, this practice can be introduced to the organization to arrange a workshop for employees. Moreover, the knowledge from this study can give a new insight into many fields such as well-being, music therapy, and mindfulness. This study can give knowledge about the problems that working women had when practicing meditation at home, how the practice of mindful bowing meditation affects the mind, and whether the practice can help improve their mental well-being. Therefore, it is important to do this research study.

Objectives

1. To study the problems that working women have when doing meditation at home.
2. To study the practice of mindful bowing meditation for enhancing the mental well-being of working women.

Methodology

The protocol for this study was approved by The protocol for this study was approved by Bangkok University Research Ethics Committee. The reference number is 416705012. The date of approval was 6 March 2024.

There were seven steps as follows.

Step 1: Documentary study: Study the Tipitaka, books and research articles about the practice of mindful bowing meditation and Dhamma music.

Step 2: Key Informants: Ask the key informants about their meditation practice before going to bed.

Step 3: Qualitative research: Do the in-depth interviews. The key informants were interviewed individually after participating in their seven-day mindful bowing meditation practice with Dhamma music.

Step 4: Data collection: The key informants were interviewed via zoom application and the interview recording were transcribed and translated into English.

Step 5: Data Analysis: The interview transcriptions were analyzed by using thematic analysis. via zoom application and the interview recording were transcribed and translated into English. After all the data are collected, the interview recordings will be transcribed and translated. Thematic analysis will be used. Thematic analysis is “a method for systematically identifying, organising, and offering insight into, patterns of meaning (themes) across a dataset. Through focusing on meaning across a dataset, TA allows the researcher to see and make sense of collective or shared meanings and experiences”(Braun and Clarke, 2012).

Step 6: The Conclusion of the research results: The themes were created. They also concluded and presented the main findings.

A qualitative methodology was used in this study which was an individual interview with seventeen key informants. The key informants were contacted via line application. They were asked about their meditation practices before going to bed and whether they were interested in participating in this research. The working women practiced the mindful bowing meditation with Dhamma music for one week before going to bed. The Dhamma music was a song which is called ‘The Buddha’.

The purpose of this research study is to find out the problems that working women had when doing meditation at home and whether the practice of mindful bowing meditation can help enhance the mental well-being of working women. The research questions are as follows:

1. What are the problems that working women have when doing meditation at home?
2. Does the practice of mindful bowing meditation can help enhance the mental well-being of working women? If yes, how?

The key informants were recruited by asking a question via line application. They were asked whether they were interested in participating in this research. The messages were sent via line to participants. The key informants were seventeen Thai working women who have taken meditation courses at Buddhamahametta Foundation at Chiang Rak Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya and practiced mindful bowing meditation with Dhamma music for more than three meditation courses.

For content validation, three experts were invited to examine the content validity of the interview questions using the Index of Item-Objective Congruence or IOC. The content validity score of the interview questions were 1.00. Moreover, the protocol for this study was approved by University Research Ethics Committee.

After the participants practiced the mindful bowing meditation with Dhamma song for 7 days, they were interviewed and asked about how they felt and whether the practice affected their mind and their mental well-being. Then, the interview recordings were transcribed and translated. Thematic analysis was utilized. Thematic analysis is “a method for systematically identifying, organizing, and offering insight into, patterns of meaning (themes) across a dataset. Through focusing on meaning across a dataset, TA allows the researcher to see and make sense of collective or shared meanings and experiences” (Braun and Clarke, 2012).

The intervention of this practice of mindful bowing meditation with Dhamma music which was approved by 3 experts in the field such as a meditation master, a meditation practitioner, and a researcher contained the following steps:

Step 1: Before going to bed, play the song which is the Dhamma song called ‘The Buddha’.

Step 2: Sit properly in a posture to prepare to do the mindful bowing meditation, then, slowly bow to the Buddha, be mindful, know your body and mind.

Step 3: Do a least three mindful bowing before going to bed.

Results

The data from interviewing the seventeen working women who completed the 7-day meditation practices were analyzed.

1. The problems that working women have when doing meditation at home were three hindrances which were sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety. The explanations are as follows:

Sensual desire

Key informant#2 said “I don’t usually fall asleep before going to bed. There is a bit of playing games on mobile phones that are fun. After playing, I fall asleep”.

Sloth and torpor

Key informant#10 said “On days when I’m tired, sick, I couldn’t do that, and I simply fall asleep”.

Key informant#11 said “I felt very sleepy, I went to sleep with no praying or not doing anything”. She explained that if she felt sleepy and didn’t care to do anything, only wanted to sleep.

Key informant#16 said “My major obstacle is sleepiness; I lack mindfulness and can fall asleep straight away”.

Key informant#17 said “My obstacle is laziness. I always go to sleep straight away after chanting, as I am exhausted from the whole day”.

Restlessness and anxiety

Key informant#4 said “I fall asleep due to fatigue or distractions, such as playing on my mobile phone, or scrolling through Instagram. I end up sleeping with a muddled mind.”

Key informant#6 said “There were mental formations and thoughts as usual”.

Key informant#8 said “Daily life during this period involves hard work, minimal rest, and stressful tasks. I feel stressed at work due to the heavy workload, although it’s not anything critical. Additionally, I’m experiencing health issues such as neck and shoulder pain, resembling office syndrome. My life feels extremely busy with no time to spare”.

Key informant#12 said “I find myself contemplating the tasks for the next day and worrying about what might happen”.

Sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety are the hindrances that could obstruct the meditation practice of working women.

2. The practice of mindful bowing meditation can help enhance the mental well-being of working women.

From the interview, all participants stated that the practice of mindful bowing meditation could help enhance the mental well-being of working women. They were more mindful. They have positive feelings such as calmness, happiness, gentleness, and comfort.

The explanations are as follows:

Key informant#3 said “It has a great effect on the mind. I am more mindful. I feel that whatever my mind engages in, it becomes calm and comfortable”. Before taking any action that would affect others, she tended to think more. She thought before taking action. Her mind became gentler and kinder to others.

Key informant#5 said “Recently, I lost a family member. Some nights, it feels like I sleep with sadness, and my dreams aren’t particularly pleasant. However, during this week, there was one night when I had a good dream; it was probably about bowing the Buddha before sleeping. This practice helps me sleep comfortably, feel happy, and brings tears of appreciation from within me. I realize that Buddha is grateful because every bowing reminds me of his teaching”. She explained that she was happy and she also had a chance to ask for forgiveness, worship, and express gratitude to Buddha. This mindful bowing meditation with Dhamma music could help her sleep with happiness and gratitude. On her last bow, she was thankful that she could be a Buddhist, thankful that she was not alone, thanks for life, for every event that happened, and for her life to go on.

Key informant#7 said “Calm, appreciative, my mind is cool, and happy. I feel that my mind is happy and full. This calm emotion becomes coolness and happiness without thinking of anything. I keep staying in these emotions and I find that it’s very happy. Another emotion is *metta* (loving-kindness) and kindness, which have increased”. She explained that when she was doing *Buddhanusati*, loving-kindness and feelings of sympathy towards others arose.

The mental well-being of working women could benefit from practicing mindful bowing meditation. There were two pieces of evidence which were mindfulness and positive emotions like serenity, joy, tenderness, and comfort.

Discussion

The results from the interview revealed that the problems that the working women had when practicing at home were three hindrances which were sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety. These hindrances were what the Buddha has mentioned to the monks. In *The Five Mental Hindrances and Their Conquest: Selected Texts from the Pali Canon and the Commentaries*, there were five hindrances which were Sensual desire (*kamacchanda*), ill-will (*byapada*), sloth and torpor (*thina-middha*), restlessness and remorse (*uddhacca-kukkucca*), sceptical doubt (*vicikiccha*) that could obstruct *Nibbāna*. The sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety were three out of five hindrances that were found in interviewing the working women. This might be because of their work lifestyle. They have to live their lives in worldly life where there are sensual desires and they have to use a lot of thinking to create new ideas for the work. This can lessen their concentration and mindfulness as a result sloth and torpor can arise.

After the working women practiced meditation, the meditation could help enhance the mental well-being of working women. They were more mindful. They have positive feelings such as calmness, happiness, gentleness, and comfort. The result was similar to previous

studies. Mindfulness meditation with Dhamma music could help increase mental well-being (Ladpli, 2023; Phra Sukheesom, 2023; Vasuratna, 2023). The patients listened to the Dhamma songs. The outcome showed that it can improve the mental well-being of working women (Vasuratna, 2023), patients (Ladpli, 2023), and both patients and caregivers (Phra Sukheesom, 2023). The finding revealed that the practice of mindful bowing meditation with Dhamma music could be an alternative way for Thai working women practitioners.

New Knowledge

The mindful bowing meditation with Dhamma music could be used as an alternative way for working women to do meditation practice to enhance their mental well-being before going to bed. The Dhamma song about the Buddha could help increase the level of mental well-being. This practice could be introduced to other working people. However, working people should take meditation courses that have meditation masters who can guide them before starting to do the mindful bowing practice with Dhamma music by themselves at home.

Conclusion

This research explored the problems that Thai working women had when meditating before going to bed and whether the practice of mindful bowing meditation with Dhamma music helped enhance their mental well-being. The findings have shown that the problems were three hindrances which were sensual desire, sloth and torpor, and restlessness and anxiety. This practice of mindful bowing meditation with Dhamma music could help improve mental well-being. This meditation practice can be introduced to working people as a short-term practice to enhance mental well-being. For further studies, research could be conducted in a longitudinal study such as doing the practice of mindful bowing meditation with Dhamma music for two weeks or one month.

Recommendation

1. From the research result, there are two recommendations.

The working people who are interested in doing the mindful bowing meditation with Dhamma music are recommended to participate in the mindfulness meditation courses first to practice their mindfulness. Then, the meditation masters can introduce and guide the working people to do the mindful bowing meditation with Dhamma music.

2. The recommendation for further research

2.1 The Practice of Mindful Bowing Meditation with Dhamma Music for Children.

2.2 The Practice of Mindful Bowing Meditation with Dhamma Music for Older People.

2.3 The Practice of Mindful Sitting Meditation with Dhamma Music for Enhancing Mental Well-Being.

References

- Alshobaili, F. A. & AlYousefi, N. A. (2019). The effect of smartphone usage at bedtime on sleep quality among Saudi non- medical staff at King Saud University Medical City. *Journal of family medicine and primary care*. 8(6), 1953–1957. https://doi.org/10.4103/jfmpc.jfmpc_269_19
- Braun, V. & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. In Cooper, H. Camic, P. M. Long, D. L. Panter, A. T. Rindskopf, D. & Sher, K. J. (Eds.), *APA handbook of research methods in psychology*. 12(2), (57–71).

- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 84(4), 822–848. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.4.822>
- De Witte, M. et al. (2019). Effects of music interventions on stress-related outcomes: A systematic review and two meta-analyses. *Health Psychology Review*. 14(2), 294–324. <https://doi.org/10.1080/17437199.2019.1627897>
- Jones, B. J. et al. (2020). Mindfulness-based stress reduction benefits psychological well-being, sleep quality, and athletic performance in female collegiate rowers. *Frontiers in Psychology*. 20(11), 1-10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.572980>
- Huberty, J. et al. (2021). A mindfulness meditation mobile app improves depression and anxiety in adults with sleep disturbance: Analysis from a randomized controlled trial. *General Hospital Psychiatry*. 21(73), 30–37. <https://doi.org/10.1016/j.genhosppsych.2021.09.004>
- Ladpli, C. (2023). *Acupuncture Treatment for Patients with Physical Illnesses through Mindfulness Meditation with Dhamma Music*. Doctoral dissertation. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Lindsay, E. K. et al. (2018). How mindfulness training promotes positive emotions: Dismantling acceptance skills training in two randomized controlled trials. *Journal of Personality and Social Psychology*. 115(6), 944–973. doi:<https://doi.org/10.1037/pspa0000134>
- Maxwell, L., & Duff, E. (2016). Mindfulness: An Effective Prescription for Depression and Anxiety. *The Journal for Nurse Practitioners*. 12(6), 403-409. doi:<https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2016.02.009>
- Osmanoglu, D. E., & Yilmaz, H. (2019). The effect of classical music on anxiety and well-being of university students. *International Education Studies*, 12(11), 18-22. <https://doi.org/10.5539/ies.v12n11p18>
- The Five Mental Hindrances and Their Conquest: Selected Texts from the Pali Canon and the Commentaries, compiled and translated by Nyanaponika Thera*. (2013, November 30). Access to Insight (BCBS Edition). Retrieved 30 November 2023 from <http://www.accesstoinsight.org/lib/authors/nyanaponika/wheel026.html> .
- Seinfeld, S. et al. (2016). Influence of music on anxiety induced by fear of heights in virtual reality. *Frontiers in Psychology*. 16(6), 1-12 <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01969>
- Phra Sukheesom Jiramahasuwan. (2023). *A Creation of Meritorious Audio Environment for Home-Treatment Patients in Chiang Rak Noi Sub-District, Thailand*. Doctoral dissertation. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- WHO. (2004). *Promoting mental health: concepts, emerging, evidence, practice: summary report*. WHO: Geneva.
- Van der Riet, P. et al. (2015). Piloting a stress management and mindfulness program for undergraduate nursing students: Student feedback and lessons learned. *Nurse Education Today*. 35(1), 44-49. doi:<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2014.05.003>
- Vasuratna, V. (2023). *The Practice of Mindfulness Meditation with Dhamma gīta for Mental Well-Being: A Case Study of Working Women Practitioners at Buddhamahametta Foundation, Chiang Rak Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya*. Doctoral dissertation. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ความงาม : สำคัญที่คนธรรมดาองไม่เห็น

Beauty: Imperceptible Important Things for Ordinary People

¹พระสันติ ธมมปาโล และ ²พระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ

¹PhraSanti Dhammapalo and ²Phramaha Yutthana Narajeththo

^{1,2}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: santidhamma99@gmail.com

Received: March 16, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการว่าด้วยความงาม เป็นการกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามความต้องการ และรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ความงามแต่ละยุคแต่ละสมัยมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา สภาพจิตใจ อารมณ์ และความศรัทธา โดยมนุษย์สามารถรับรู้คุณค่าของความงามได้จากภายในตัวของวัตถุ จากจิตที่กำหนดและจากสถานะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ

ในทางพุทธศาสนาจำแนกความงามออกเป็น 2 ประเภท คือ ความงามในมิติทางโลกและความงามในมิติทางธรรม ซึ่งความงามในมิติทางโลก เป็นประสบการณ์ความงามทางวัตถุที่เกิดจากการปรุงแต่งจิตใจ ตัวอย่างความงามในมิติทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น ความงามของลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ สตรีผู้มีลักษณะงามแบบเบญจกัลยาณี ฯลฯ ส่วนความงามในมิติทางธรรม หมายถึง ความงามที่เป็นลักษณะของธรรมหรือความจริงอันเป็นผลจากคุณสมบัติของธรรมที่ปรากฏต่อการรับรู้ของมนุษย์ ความงามของธรรมจึงเป็นสากล ทุกคนที่รู้หรือสัมผัสย่อมรู้ได้หรือสัมผัสได้ตรงกันเหมือนกัน นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังสอนผู้ที่หลงใหลยึดติดในความงามให้พิจารณาความไม่งาม (อสุภะ) โดยการมองให้เห็นความไม่เที่ยงของร่างกาย จิตใจ ก็จะไม่ยึดติดกับรูปที่เห็น เสียงที่ได้ยิน กลิ่นที่ได้ดม รสที่ได้ลิ้ม กายที่ได้สัมผัส ปล่อยวางในเรื่องของรูปรนาม ปฏิบัติถูกต้องตามพระดำรัสของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า สามารถดับกิเลสและกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง ความงาม ความบริสุทธิ์ของจิตก็จักเกิดขึ้น

คำสำคัญ: ความงาม; พระไตรปิฎก; สุนทรียะ

Abstract

Academic articles on Beauty is the determination of feelings from perception to mind according to the needs and tastes of the majority of people in that society. Beauty in each era is different depending on social conditions, culture, religion, mental state, emotions, and faith. Humans can perceive the value of beauty from internal object, the mind and the state of the relationship between the object and the mind.

Theravāda Buddhism suggests that beauty or aestheticism is comprised of two dimensions, which are physical beauty and spiritual beauty. The physical beauty is the interactions between physical features of an object and a person's lusts. As for the spiritual beauty is caused from the perception of a person who has been following the dharma (the teachings of Lord Buddha). The spiritual beauty is universal. Everyone can perceive it. In addition, the Buddha taught those who are obsessed with beauty to consider unattractiveness (asubha) by seeing the impermanence of the body. When you let go of form and name by following the Buddha's teachings, defilements and suffering can be completely extinguished. Purity of mind will arise.

Keywords: Beauty; Tipitaka; Aesthetic

บทนำ

ความงามเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาตั้งแต่ยุคโบราณ จนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นคนชาติใด ภาษาใด ฐานะใด ก็ล้วนให้ความสำคัญกับเรื่องความงามมาก ความงามเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ความชื่นชม ความพึงพอใจและความสบายใจ โดยสัญชาตญาณของมนุษย์จะบอกกับเราเองว่าอะไรคือความงามหรือไม่ใช่ความงาม และความหมายนั้นเปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลาเมื่อมีการเรียนรู้หรือได้รับประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต ซึ่งในชีวิตหนึ่งของคนเรา ไม่มีใครไม่เคยสัมผัสรับรู้ความงาม แต่อาจจะมากน้อยต่างกันตามประสบการณ์ของแต่ละคน การสัมผัสรับรู้ความงามเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยง่ายในชีวิตประจำวันของเรา อาจก่อให้เกิดความสุข ความเบิกบานใจ ความซาบซึ้งใจ แต่เราสามารถตอบได้หรือไม่ว่าความงามแท้ๆที่เราสัมผัสรับรู้คืออะไร และอะไรกันที่ทำให้เราตัดสินว่าสิ่งนี้งามหรือไม่งาม

ความงามในทัศนะมานุษยวิทยา ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจและประวัติศาสตร์ของแต่ละสังคม ทฤษฎีชีววิทยาไม่สามารถอธิบายความหลากหลายเกี่ยวกับอุดมคติในความงามที่วัฒนธรรมต่าง ๆ มีไม่เหมือนกัน เช่น กลุ่มชาวมัวร์ในเขตทะเลทรายซาฮารา นิยมผู้หญิงที่มีรูปร่างอ้วน ขาว ญีปุ่นนิยมใช้ผ้ามัดทรวงอก อุดมคติเรื่องความงามในเรือนร่างจึงเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีใช้สิ่งที่คงที่ตายตัวและถูกกำหนดขึ้นจากปัจจัยทางพันธุกรรม ความงามยังเกี่ยวข้องกับอารมณ์และความรู้สึกและการแสดงออกทางสังคมที่มีผลต่อการใช้ชีวิตของบุคคล (นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ, 2567)

ความงามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ประกอบด้วยพระธรรมคำสอนรวม 84,000 พระธรรมขันธ์ และมีจำนวนไม่น้อยที่กล่าวถึงความงาม ซึ่งประกอบด้วยความงามในมิติทางโลกที่กล่าวถึงความงามของบุคคล ความงามของธรรมชาติ ความงามของสัตว์ และความงามในมิติทางธรรมที่ลึกซึ้ง ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน การได้พบพระอรหันต์ทั้งหลายเช่นนี้เป็นความดีอย่างแท้จริง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 9/255/87-88)

นิยามความหมายของความงาม

นักปรัชญาและนักสุนทรียศาสตร์ทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ ได้ให้ความหมายของความงามไว้ ดังนี้

โฮเมอร์ (Homer, 400-300 BE.) ให้ความหมายว่าความงาม คือ ความมหัศจรรย์ โสกราตีส (Socrates, 469-399 BC.) กล่าวว่าความงาม คือ ความเหมาะสมของสัดส่วน เพลโต (Plato, 428-347 BC.) ให้ความหมายว่าความงาม คือ การเลียนแบบโดยถือว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ล้วนมีแบบของมันอยู่แล้ว และความงามก็มีแบบของความงามอยู่แล้วเช่นกัน อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 BE.) ให้ความหมายว่าความงามคือการเลียนแบบธรรมชาติ เอ็มมานูเอล คานท์ (Emmanuel, 1724-1804) นักปรัชญาชาวเยอรมัน กล่าวถึงความงามว่าเป็นสิ่งที่ดีเป็นความสุข ความเพลิดเพลิน และความพึงพอใจ เฮร์เบิร์ต รีด (Herbert Read) นักปรัชญาร่วมสมัยของอังกฤษให้ความหมายว่าความงาม คือ ความเป็นเอกภาพ หรือความเป็นหน่วยที่สมบูรณ์ของมูลฐานของศิลปะ ซึ่งเป็นผลมาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ (อ้างอิงใน สุชาติ เกษประสิทธิ์, 2546)

ฟวง มีน็อก กล่าวว่าความงามคือความจริงเป็นสัญลักษณ์ของความสมบูรณ์ที่เลิศและเป็นแรงกระตุ้นความคิดและให้ความพึงพอใจแก่เราเสมอ (ฟวง มีน็อก, 2536) เขมจิต ศรีบุญนาค ให้ความหมายว่าความงามคือสิ่งที่มีอยู่ในเนื้อวัตถุเป็นความสมบูรณ์อันเกิดจากรูปร่าง รูปทรงสีสัมผัสที่ประสานกันเข้าอย่างกลมกลืนมีความสมดุลและความงามคือความรู้สึกเพลิดเพลิน โดยจิตจะสร้างต้นแบบแห่งความงามขึ้น สิ่งใดมีลักษณะใกล้เคียงกับต้นแบบ สิ่งนั้นถือว่าเป็นความงาม (เขมจิต ศรีบุญนาค, 2542)

สรุปว่าความงาม หมายถึงการกำหนดความรู้สึกจากการรับรู้สู่จิตใจตามภาวะที่มีความเหมาะสมกับกาลเทศะ ตรงความต้องการและรสนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ

ทฤษฎีความงาม

ทฤษฎีความงาม เป็นเรื่องที่ถกเถียงกันมากในทางสุนทรียศาสตร์อีกอย่างหนึ่งก็คือ ตำแหน่งของความงาม หรือว่าความงามอยู่ที่ไหน ความงามนั้นไม่ว่าจะเป็นจิตวิสัยหรือวัตถุวิสัยก็ยังคงเป็นเรื่องที่ให้ความเห็นไม่ตรงกันอยู่นั่นเอง และทัศนะที่แตกต่างกันของนักสุนทรียศาสตร์เหล่านั้น ก็ก่อให้เกิดทฤษฎีทางความงามขึ้นหลาย ทฤษฎี ดังจะยกมาพอสังเขปดังนี้

1. ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ

ผู้ที่เชื่อในทฤษฎีนี้ เชื่อว่าวัตถุต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่มีความงามในตัวของวัตถุเอง เช่น สวยเพราะสีสัมผัส รวดทรง พันผิว ไม่ว่าเราจะสนใจวัตถุนั้นหรือไม่ การที่เราเริ่มให้ความสนใจในวัตถุนั้น ก็เป็นเพราะความงามของวัตถุนั้นนั่นเอง ถือว่าความงามที่เป็นวัตถุวิสัยหรือสุนทรียธาตุนั้นเป็นความงามที่สมบูรณ์แบบ ความงามของวัตถุนั้นเป็นสิ่งที่มิขึ้นอยู่ก่อนแล้ว มิใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความสนใจของมนุษย์

2. ความงามคือความรู้สึกเพลิดเพลิน

แนวคิดตามทฤษฎีนี้กล่าวคือ การที่เรามองเห็นคุณค่าของความงามในสิ่งใดก็แล้ว จิตเป็นตัวกำหนดความงาม ความงามที่แท้จริงนั้นอยู่ในโลกแห่งจินตนาการ (World of Idea) กล่าวคือจิตต้องสร้างต้นแบบแห่ง

ความงามขึ้น สิ่งใดที่มีลักษณะใกล้เคียงกับจินตนาการในต้นแบบมากเพียงใด ย่อมถือว่าเป็นความงามเพียงนั้น ความชอบความเพลิดเพลินในเป็นสิ่งแสดงถึงคุณค่าตามมา

3. ความงามเป็นสภาวะสัมพัทธ์

ความงามเป็นสภาวะสัมพัทธ์ระหว่างวัตถุกับบุคคล ทศนะนี้ก็นับว่ามีส่วนถูกต้องอยู่ที่การยอมรับว่าทั้งบุคคลและวัตถุมีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่ในการตีคุณค่าทางสุนทรีย์ แต่เราก็ต้องยอมรับว่าความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่งดังกล่าวนั้น เป็นรากฐานรองรับคำว่าคุณค่าทางสุนทรีย์ เพียงแต่ว่าตัวความสัมพันธ์เองนั้น ไม่ใช่เป็นตัวความงามหรือตัวคุณค่าทางสุนทรีย์ เพราะฉะนั้นการที่จะอธิบายว่าความงามคือสภาวะสัมพัทธ์ระหว่างบุคคลจึงเป็นคำอธิบายที่ไม่ถุกนัก

การรับรู้คุณค่าของความงาม

ความงามเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถรับรู้และสัมผัสได้ มนุษย์เราต่างก็พึงพอใจในความงาม และมีความสุขเมื่อได้สัมผัสกับความงาม สามารถแบ่งการรับรู้ความงามออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การรับรู้ความงามได้จากภายในตัววัตถุ เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เป็นคุณสมบัติ ภายในตัววัตถุหรือผลงานศิลปะ ปรากฏให้เห็นในลักษณะความเหมาะสมของขนาด สัดส่วน รูปร่าง รูปทรง เส้น สี แสงเงา ลักษณะผิว ฯลฯ

2. การรับรู้ความงามได้จากจิตกำหนด เป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากความรู้สึก และจิตใจของแต่ละคนเป็นตัวกำหนด ดังนั้น คุณค่าความงามของวัตถุหรืองานศิลปะจึงไม่คงที่และ ขึ้นอยู่กับความชอบ รสนิยมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเปลี่ยนไปตามคติความเชื่อ ของบุคคลหรือสังคมในแต่ละยุคสมัย

3. การรับรู้ความงามได้จากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุและจิตใจ เป็นการรับรู้คุณค่าของ ความงามที่เกิดจากสภาวะความสัมพันธ์ของวัตถุหรือผลงานศิลปะที่มีคุณค่าความงามอยู่จริง จิตใจ ต้องอยู่ในสภาพพร้อมที่จะรับรู้และชื่นชมต่อคุณค่าความงามในวัตถุหรือผลงานศิลปะนั้น โดยจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์บางอย่าง เป็นเครื่องมือพิจารณา จึงจะเป็นการรับรู้คุณค่าของความงามที่สมบูรณ์

ความงามในพระไตรปิฎก

คำว่า “ความงาม” มีปรากฏท้าวอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ตรงกับคำภาษาบาลี ได้แก่คำว่า กลยาณ หมายถึง ความดีงาม, โสภณ หมายถึง ความงดงาม, ผ่องใส, สุก หมายถึง ความสวยงาม, สุนทรีย์ หมายถึง ความงาม จารุ หมายถึง งาม ดี สุนทร หมายถึง งาม ดี น่าฟัง น่าชื่นชม อากปิโย หมายถึง ทรงงดงาม อภิรูป หมายถึง รูปงาม งดงาม น่าดู สวย อภิกุณฺต หมายถึง งาม ดี แท้ สิริ หมายถึง สง่างาม งาม หรือสิริโฉม แปลว่ารูปงาม (สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ, 2541) ในคำสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยสิ่งทั้งงามคือ ธรรม ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “พระสุคตนั้น ทรงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง

งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้ง อรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริบูรณ์ บริสุทธิ์สิ้นเชิง (พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 18/210/124)

ความงามในทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงความงามไว้อย่างวิจิตรพิสดาร มากทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยได้จำแนกความงามออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. ความงามในมิติทางโลก เป็นประสบการณ์ความงามทางวัตถุ ที่เกิดจากการปรุงแต่งจิตใจไม่ใช่ ความงามที่เกิดจากตัววัตถุเอง แต่วัตถุมิควัฒนสมบัติบางอย่างที่ทำให้คนเกิดกิเลสรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ทำให้เกิดความชื่นชมยินดี เมื่อได้เห็นสิ่งสวยงาม ได้ยินเสียงที่มีความไพเราะ ได้กลิ่นหอม ได้ชิมรสอาหารอร่อย ได้สัมผัสพื้นผิวนุ่มนวล ซึ่งเป็นความงามที่มนุษย์ทุกคนพึงปรารถนา ความงามในทางโลกมีลักษณะเป็นโลกียะ ตัวอย่างความงามในมิติทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เช่น

กล่าวถึงความงามของลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ เกิดจากการบำเพ็ญบารมี 30 ประการ จึงเป็น ลักษณะความงามภายนอกทางร่างกายที่สมบูรณ์แบบที่สุดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไว้ในมหาปทานสูตร (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/35/16) ดังนี้

1. มีฝ่าพระบาทราบเสมอกันข้อที่พระราชากุมารมีฝ่าพระบาทราบเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
2. พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของพระราชากุมารนี้มีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ชี มีกมมิดุม และมี ส่วนประกอบครบทุกอย่าง ข้อที่ พื้นฝ่าพระบาททั้งสองของพระราชากุมารนี้มีจักรซึ่งมีกำข้างละ 1,000 ชี มีกมมิดุม และมีส่วนประกอบครบทุกอย่างนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
3. มีสันพระบาทยื่นยาวออกไป ข้อที่พระราชากุมารมีสันพระบาทยื่นยาวออกไปนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
4. มีพระองค์ลีลา ข้อที่พระราชากุมารมีพระองค์ลีลาคือเป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
5. มีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่ม ข้อที่พระราชากุมารมีพระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มนี้เป็นลักษณะ มหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
6. ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคฺลิจดกันเป็นรูปตาข่าย ข้อที่พระราชากุมารมีฝ่าพระ หัตถ์และฝ่าพระบาทมีเส้นที่ข้อพระองคฺลิจดกันเป็นรูปตาข่ายนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
7. มีข้อพระบาทสูง ข้อที่พระราชากุมารมีข้อพระบาทสูงนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
8. มีพระขมเริ้วดุจแข้งเนื้อทราย ข้อที่พระราชากุมารมีพระขมเริ้ว ดุจแข้งเนื้อทรายนี้ เป็นลักษณะ มหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
9. เมื่อประทับยืนไม่ต้องน้อมพระองคฺลึงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานูด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้ข้อที่พระ ราชากุมารเมื่อประทับยืน ไม่ต้องน้อมพระองคฺลึงก็ทรงลูบคลำถึงพระชานูด้วยฝ่าพระหัตถ์ทั้งสองได้นี้เป็น ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
10. มีพระคฺยฐานเริ้นอยู่ในฝักเริ้นอยู่ในฝัก ข้อที่พระราชากุมารมีพระคฺยฐาน เริ้นอยู่ในฝักนี้เป็น ลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น

11. มีพระฉวีสีทอง มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทองคำ ข้อที่พระราชากุมารมีพระฉวีสีทอง มีพระฉวีเปล่งปลั่งดุจทองคำนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
12. มีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้ ข้อที่พระราชากุมารมีพระฉวีละเอียดจนละอองธุลีไม่อาจติดพระวรกายได้นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษนั้น
13. มีพระโลมาชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียว ข้อที่พระราชากุมารมีพระโลมาชาติเดียว คือ ในแต่ละขุมมีเพียงเส้นเดียวนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
14. มีพระโลมาชาติมีปลายงอนขึ้น คือ พระโลมาชาติขดเป็นวงเวียนขวาดังกุณฑลสีครามเข้มดังดอกอัญชัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระโลมาชาติมีปลายงอนขึ้น คือ พระโลมาชาติขดเป็นวงเวียนขวาดังกุณฑลสีครามเข้มดังดอกอัญชันนี้ เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
15. มีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหม ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายตั้งตรงดุจกายพรหมนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
16. มีพระมังสะใน 7 แห่งเต็มบริบูรณ์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระมังสะใน 7 แห่งเต็มบริบูรณ์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
17. มีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายทุกส่วนบริบูรณ์ดุจลำตัวท่อนหน้าของราชสีห์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
18. มีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีร่องพระปฤษฎางค์เต็มเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
19. มีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งตันไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วาของพระองค์ 1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกาย ข้อที่มหาบุรุษมีพระวรกายเป็นปริมณฑลดุจปริมณฑลแห่งตันไทร พระวรกายสูงเท่ากับ 1 วาของพระองค์ 1 วาของพระองค์เท่ากับส่วนสูงพระวรกายนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
20. มีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีลำพระศอกกลมเท่ากันตลอดนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
21. มีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดี ข้อที่มหาบุรุษมีเส้นประสาทรับรสพระกระยาหารได้ดีนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
22. มีพระหนุดุจคางพระราชสีห์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระหนุดุจคางพระราชสีห์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
23. มีพระทนต์ 40 ซี่ ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ 40 ซี่นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
24. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์เรียบเสมอกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
25. มีพระทนต์ไม่ห่างกัน ข้อที่มหาบุรุษมีพระทนต์ไม่ห่างกันนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
26. มีพระเขี้ยวแก้วขาวงาม ข้อที่มหาบุรุษมีพระเขี้ยวแก้วขาวงามนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

27. มีชีวหาใหญ่ยาว ข้อที่มหาบุรุษมีชีวหาใหญ่ยาวนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
28. มีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวก ข้อที่มหาบุรุษมีพระสุรเสียงดุจเสียงพรหม ตรัสดุจเสียงร้องของนกการเวกนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
29. มีดวงพระเนตรดำสนิท ข้อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรดำสนิทนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
30. มีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอด ข้อที่มหาบุรุษมีดวงพระเนตรแจ่มใสดุจตาลูกโคเพ็งตลอดนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
31. มีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่น ข้อที่มหาบุรุษมีพระอุณาโลมระหว่างพระโขนงสีขาวอ่อนเหมือนนุ่นนี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ
32. มีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์ ข้อที่มหาบุรุษมีพระเศียรดุจประดับด้วยกรอบพระพักตร์นี้เป็นลักษณะมหาบุรุษของมหาบุรุษ

นอกจากนี้ความงามทางโลกที่ปรากฏในพระไตรปิฎกยังได้กล่าวถึงความงามทางร่างกายของหญิงงามไว้ว่า หญิงงามที่ได้ชื่อว่า ชนบทกัลยาณี ได้แก่ นางงามในชนบท คือเป็นหญิงงามเยี่ยมปราศจากโทษแห่งสรีระ 6 ประการ ถึงพร้อมด้วยความงาม 5 ประการ เพราะเหตุที่นางชนบทกัลยาณีนั้น เป็นหญิงไม่สูงเกินไป ไม่ต่ำเกินไป ไม่พอมเกินไป ไม่อ้วนเกินไป ไม่ดำเกินไป ไม่ขาวเกินไป ขนาดยิ่งกว่าผิวมนุษย์ ไม่ถึงกับผิวเทวดา ฉะนั้นนางจึงได้ชื่อว่า เว้นจากโทษแห่งสรีระ 6 ประการ และเพราะเหตุที่นางประกอบด้วยความงาม 5 ประการ เหล่านี้ คือ ผิวงาม เนืองงาม เอ็นงาม กระดูกงาม วัยงาม ฉะนั้นจึงชื่อว่าถึงพร้อมแล้วด้วยความงาม 5 ประการ (พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 56/96/354) พระพุทธเจ้ายังตรัสเกี่ยวกับความงามของมนุษย์อีกด้วยว่า “ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย ความเป็นใหญ่ ความมีบิรวาร ทั้งหมดจะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 25/11/19) ทรงกล่าวถึงความงามทางร่างกายเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ดังพระพุทธพจน์ว่า “บุคคลบางคนในโลกนี้เห็นรูปที่สูง รูปที่พอม รูปที่อ้วน รูปที่มีอวัยวะสมส่วน ถือเอาประมาณในรูปนั้นแล้ว เกิดความเลื่อมใสบุคคลนี้เรียกว่า ผู้ถือรูปเป็นประมาณ เลื่อมใสในรูป” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 36/172/204)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความงามของสัตว์เช่น ในอรรถกถาธรรมบทกล่าวถึงช้างว่า “ช้างมงคลวิ่งไม่งาม เดินไปด้วยลีลาของช้างจึงงาม” ในปฐมอัสสสุตร กล่าวถึงม้ากระจอก 3 ประเภทเทียบกับคน 3 ประเภทว่า “ม้ากระจอกบางตัว ฝีเท้าดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงไม่งาม บางตัวฝีเท้าก็ดี สีก็งาม ทรวดทรงไม่งาม แต่บางตัว ฝีเท้าก็ดี สีงาม ทรวดทรงก็งาม คนกระจอกบางคนมีเขาวนดี แต่สีไม่งาม ทรวดทรงก็ไม่งาม บางคนมีเขาวนดี สีก็งาม แต่ทรวดทรงไม่งาม บางคนเขาวนก็ดี สีก็งามทรวดทรงก็งาม” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาราชวิทยาลัย: 20/580/387)

2. ความงามในมิติทางธรรม เป็นความงามที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจซึ่งเป็นความงามเชิงจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับความดีและความจริง เป็นความงามที่มีอยู่จริง ไม่ขึ้นกับความรู้สึกหรือความเห็นของใคร ในคำสอนของพระพุทธศาสนา เริ่มต้นด้วยสิ่งที่งามคือธรรมะ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “พระสุคตทรงแสดงธรรม งาม

ในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 18/210/124) พระพุทธพจน์ เช่นนี้ ปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในพระสูตรต่างๆ ในพระไตรปิฎก เช่นเดียวกับอังกุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ได้กล่าวถึงธรรมที่เป็นความงามไว้ว่า “ธรรมมีความงามในเบื้องต้น หมายถึงศีล ธรรมมีความงามในท่ามกลาง หมายถึงอริยมรรค และธรรมมีความงามในที่สุด หมายถึงพระนิพพาน” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 21/198/306) ในคัมภีร์ปรมัตถโชติกา อรรถกถาสุตตนิบาต ขุททกนิกาย ได้ขยายความของคำว่า งามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ไว้อย่างพิสดารว่า

นัยที่ 1 งามในเบื้องต้นด้วยบทที่ 1 ของธรรม งามในท่ามกลางด้วยบทที่ 2 ของธรรม งามในที่สุดด้วยบทสุดท้ายของธรรม

นัยที่ 2 งามในเบื้องต้นด้วยนิทาน งามในที่สุดด้วยบทสรุป งามในท่ามกลางด้วยบทที่เหลือ

นัยที่ 3 งามในเบื้องต้นด้วยศีลและสมาธิ งามในท่ามกลางด้วยสมณะ วิปัสสนา มรรค และผลงามในที่สุดด้วยนิพพาน

นัยที่ 4 งามในเบื้องต้นเพราะการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า งามในท่ามกลางเพราะพระธรรมเป็นธรรมที่ดี งามในที่สุดด้วยการปฏิบัติชอบของพระสงฆ์

นัยที่ 5 งามในเบื้องต้นเพราะการตรัสรู้ยิ่ง งามในท่ามกลางเพราะการตรัสรู้ของพระปัจเจกพุทธเจ้า งามในที่สุดด้วยการตรัสรู้ของพระสาวก

นัยที่ 6 งามในเบื้องต้นเพราะการฟังธรรม งามในท่ามกลางเพราะการปฏิบัติธรรม งามในที่สุดเพราะผลของการปฏิบัติธรรม

นัยที่ 7 งามในเบื้องต้นเพราะเป็นแดนเกิดแห่งที่ฟัง งามในท่ามกลางเพราะบริสุทธิ์ด้วยประโยชน์ งามในที่สุดเพราะบริสุทธิ์ด้วยกิจ

ในสุตตวินยสูตรได้กล่าวถึงความงามของธรรม ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พระสุคตหรือวินัยของพระสุคต เมื่อดำรงอยู่ในโลก พึงเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 21/160/197)

หลักธรรมที่ทำให้เกิดความงาม ที่พุทธศาสนิกชนพึงปฏิบัติให้มีขึ้นในตน และควรปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจธรรมชาติดอย่างแท้จริงของชีวิต จนเกิดเป็นความงามที่แท้จริงในใจของตนเอง และเป็นความงามที่ยาวนานและมั่นคง เช่น หลักไตรสิกขา เป็นหลักธรรมที่สอนเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อครองตน รักษาตนให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ฝึกอบรมตนโดยมีเจตนาให้ละเว้นจากความชั่วทั้งหมด ทำความดีให้ถึงพร้อม และทำจิตให้ขาวสะอาด เพื่อให้เกิดปัญญาอื่นๆ ขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน นอกจากหลักไตรสิกขาแล้ว หลักธรรมที่ทำให้เกิดความงามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกยังมีอีกหลายหมวดธรรม เช่น หลักอัปมาทะคือความไม่ประมาท หลักขันติโสรัจจะคือธรรมทำให้งาม ประกอบด้วย “ขันติ” ความอดทน อดได้ทนได้เพื่อบรรลุความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบ “โสรัจจะ” ความเสถียร อภัยคัยงาม รักความประณีต หมั่นจัดระเบียบอย่างงดงาม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) หลักพรหม

วิหาร 4 เป็นธรรมที่พึงเจริญให้มีในตน จะนำมาซึ่งความสุขสงบแก่ตนและสังคม หลักสังคหวัตถุ 4 ธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี หลักเบญจศีล เบญจธรรม 5 ทำให้การดำรงชีวิตมีความสงบสุข ไม่ตกในที่ต่ำ ยังประโยชน์เพื่อความสุขปัจจุบันและอนาคตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หลักกัลยาณมิตร 7 ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในการดำรงชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม หากบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักธรรมที่กล่าวมานี้ได้ก็จะทำให้มีความงามอย่างแท้จริง เป็นความงามที่ยั่งยืน บริสุทธิ์ปราศจากกิเลสเจือปน และส่งผลให้เกิดความดีอื่นๆ ยิ่งๆ ขึ้นไป เป็นคนที่มีคุณภาพ ส่งผลให้สังคมสงบสุข

ความไม่งามในความงาม

นอกจากความงามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าได้ใช้ประโยชน์ของความงามของหญิงงามในการสอนให้พิจารณาความไม่งาม หรือความเสื่อมของความงามแห่งร่างกาย เช่น คำสอนเรื่อง อสุกนิมิต (การถือนิมิตเอาความไม่งามเป็นอารมณ์) อสุกสัญญา (การกำหนดหมายในความไม่งาม) อสุกานุปัสสนา (การพิจารณาเห็นความไม่งาม) หรือ อสุกัมมัญฐาน (กรรมฐานที่กำหนดอสุกเป็นอารมณ์ให้เห็นว่าไม่มีอะไรสวยงาม) อสุกาวนา (การบำเพ็ญในอสุกัมมัญฐาน) ดังข้อความในวิสุทธิมรรค (อสุกกรรมฐานนิเทศ) ว่า "ร่างกายของคนตายเป็นของไม่งามแท้ แม้ฉันใด แม้ร่างกายของคนเป็นก็เป็นของไม่งามอย่างเดียวกัน ฉะนั้น เป็นแต่ว่าร่างกายของคนเป็นนี้ ลักษณะที่ไม่งามย่อมไม่ปรากฏ เพราะถูกเครื่องประดับอันเป็นของจรปิดบังไว้" ทรงตรัสถึงธรรมที่มีผลและอาานิสงส์มาก ที่ใครเจริญแล้ว ย่อมมียอมเป็นได้ ซึ่งเป็นเรื่องของความไม่สวยไม่งาม ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับเรื่องของความไม่สวยไม่งาม (อสุกะ) (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 24/56/123) ไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย สัญญา 10 ประการนี้ ที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลมาก มี อาานิสงส์มาก หยั่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นที่สุดสัญญา 10 ประการ อะไรบ้าง คือ

1. อสุกสัญญา (กำหนดหมายความไม่งามแห่งกาย)
2. มรณสัญญา (กำหนดหมายความตายที่จะต้องมาถึงเป็นธรรมดา)
3. อาหาเร ฏีกูลสัญญา (กำหนดหมายความฏีกูลในอาหาร)
4. สัพพโลเก อนภิตสัญญา (กำหนดหมายความไม่น่าเพลิดเพลินในโลกทั้งปวง)
5. อนิจจสัญญา (กำหนดหมายความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
6. อนิจเ จทุกขสัญญา (กำหนดหมายความเป็นทุกข์ ในความไม่เที่ยงแห่งสังขาร)
7. ทุกเข อนัตตสัญญา (กำหนดหมายความเป็นอนัตตาในความเป็นทุกข์)
8. ปหานสัญญา (กำหนดหมายเพื่อละอกุศลวิตกและบาปกรรมทั้งหลาย)
9. วิราคะสัญญา (กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)
10. นิโรธสัญญา (กำหนดหมายนิโรธว่าเป็นธรรมละเอียดประณีต)

ในพระสูตรตันติปิฎก หมวดชราวรรค พระองค์ได้ตรัสถึงความแก่ ความไม่สวยไม่งามของ สังขารไว้ ในเรื่องของพระอุตตราเถรี พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่พระอุตตราเถรีไว้ว่าร่างกายนี้ แก่ห่อมนแล้วเป็นรังของโรค มีแต่จะทรุดโทรมลงไปร่างกายที่เฒ่าเปื่อยนี้ก็จะแตกดับไปเพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/148/78)

ในพระธรรมบทก็ยังมีพระสาวก สาวิกาของพระพุทธองค์ที่ได้ดู ได้ฟัง ได้พิจารณาเรื่อง ของอสุกกรรมฐาน ความไม่สวยไม่งามในร่างกาย เป็นสิ่งปฏิญญา แล้วทำให้เกิดมรรค เกิดผล ตัวอย่างหญิงงามในสมัยพุทธกาล เช่น พระเขมาเถรี เป็นอัครสาวิกฝ่ายขวาของพระพุทธเจ้า ประสูติในราชตระกูลสาคลนคร เมืองมัทราชญ์ พระนางมีผิวพรรณดั่งสีน้ำทอง จึงได้ชื่อว่าเขมา แปลว่า ทอง เมื่อเจริญพระชันษาได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งเมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ พระนางเป็นสตรีที่มีรูปงามมากและหลงใหลในรูปสมบัติของตน พระเจ้าพิมพิสาร ทรงดำริว่าพระองค์เป็นอัครอู่อุปถัมภ์ของพระศาสดาแต่พระอัครมเหสียังไม่เคยเข้าเฝ้าพระศาสดาเลย จึงคิดอุบาย ให้มีผู้ขบถองพรณความงามของวัดเวฬุวัน ทำให้พระอัครมเหสียากไปเห็น เมื่อพระนางได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ทำให้พระนางเห็นภาพนิมิตซึ่งแสดงความไม่เที่ยงของสังขาร กับทั้งพระนางได้ฟังพระธรรมเทศนา เรื่องราคะและการกำจัดราคะ พระนางก็บรรลुพระอรหัตผลขณะประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้น ครั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบก็ดีพระทัยมาก ทรงให้พระนางประทับวอทองส่งเสด็จให้ออกบวชเป็นภิกษุณี (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2566)

นางอริรูปนันทา เป็นธิดาของชาวศากยเชื้อเขมาชาวบ้านเรียกเธอสั้นๆ ว่านันทา เพราะเธอมีรูปโฉมสวยสดงดงาม กอปรทั้งกิริยาสุภาพเรียบร้อย เป็นที่เสนาหาของคนทั่วไป คู่รักซึ่งเป็นเจ้าชายศากยเชื้อสูงศักดิ์ได้สิ้นพระชนม์ในวันพิธีหมั้น ยังความเศร้าโศกให้แก่เธออย่างสุดซึ้ง พระบิดาพระมารดาเห็นว่าหากอยู่ในเพศฆราวาสต่อไปจะไม่ปลอดภัย จึงได้ออกบวชเป็นภิกษุณี แต่เธอยังมีความภาคภูมิใจในความงามของเธอ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์ให้เห็นร่างของหญิงงามคนหนึ่ง ผู้ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นหญิงกลางคนแล้วกลายเป็นคนแก่ลง แก่ลงตามลำดับ เนื้อหนังเหี่ยวยุบ หลังโก่ง ผมหาว ฟันยาวยื่นออกมาจนปาก เดินยันร่างด้วยไม้เท้ากๆ เงินๆ จนทำให้ภิกษุณีอริรูปนันทาเกิดอารมณ์สังเวชในความไม่เที่ยงแท้ของสังขารจนเกิดปัญญา (เรื่องอุไร กุศลสาย, 2535)

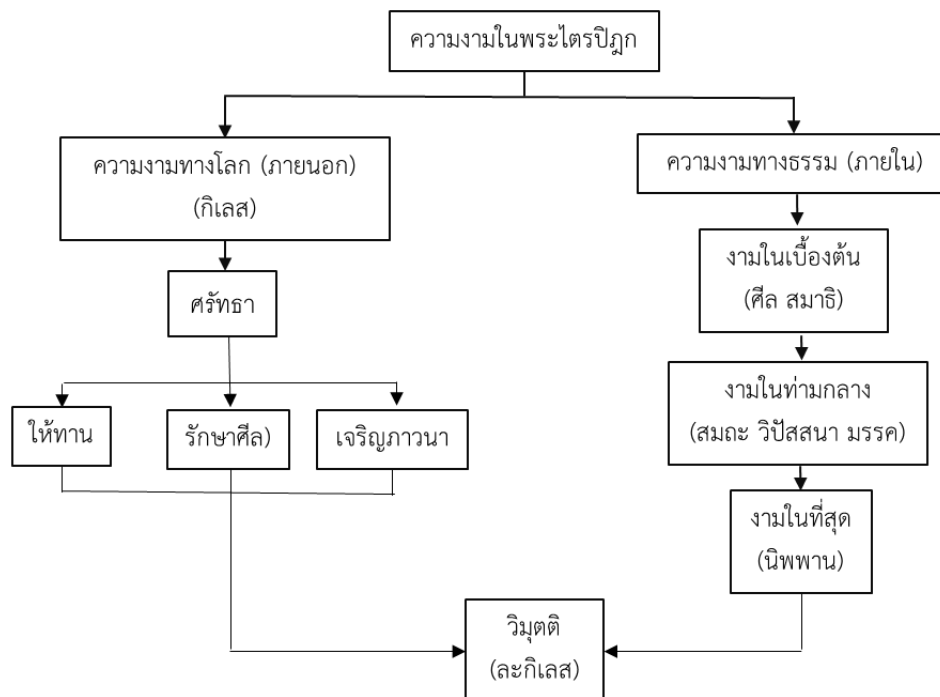
การปฏิบัติอสุกกรรมฐานเป็นการเจริญเพื่อละราคะ โดยการพิจารณาซากศพเป็นกรรมฐาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติเห็นความจริงของร่างกาย ว่าแท้จริงแล้ว เป็นแค่ ธาตุ 4 ชั้น 5 รวมตัวกัน มิได้เป็นของสวยงามน่าหลงใหลแต่อย่างใด ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายรัก คลายยึดถือ ร่างกายคลายความหลงรูป หลงความสวยงาม ซึ่งหากพิจารณาพิจารณาร่างกายของคนที่ยังมีชีวิตโดยตรง ก็จะสามารถที่จะระงับกามราคะได้ พระพุทธเจ้าให้เอาซากศพมาพิจารณา เพื่อจะได้เห็นผลไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 10 อย่าง คือ 1. ซากศพที่พองขึ้น 2. ศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่างๆ 3. ซากศพที่มีน้ำเหลืองไหล 4. ซากศพที่ขาดเป็น 2 ท่อน 5. ซากศพที่มีสัตว์กัดกิน 6. ซากศพที่กระจายไปในทิศต่างๆ 7. ซากศพที่ถูกฟันเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย 8. ศพที่ยังมีเลือดไหลออกอยู่ 9. ซากศพที่เต็มไปด้วยหนอน 10. ซากกระดูก ซึ่งการปฏิบัติอสุกกรรมฐานนี้เหมาะแก่คนราคจริต โดยหลักปฏิบัติกิจเบื้องต้น ได้แก่ ขำระศีลให้บริสุทธิ์ ตัดปิลิโพทความกังวล 10 ประการ เข้าหาภิกษุณมิตรผู้แนะนำ รับหรืออธิษฐานกรรมฐานที่เหมาะสมกับจริตของตน (อสุกกรรมฐานเหมาะแก่คนราคจริต) สถานที่อยู่เหมาะแก่การเจริญอสุกกรรมฐานแล้ว พิจารณาซากศพทั้ง 10 ประการ จนทรงจำไว้ในจิตใจได้จนเกิดสมาธิไม่หวั่นไหว เป็นอัปปนาสมาธิ ได้ปฐมฌานมีวิตก วิจารณ์ ปิติ สุข และ

เอกัคคตา เมื่อปฏิบัติสุกสมฐานแล้วจะทำให้มีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท เห็นความไม่เที่ยงในร่างกาย (อนิจจสัญญา) เห็นความตายว่าจะบังเกิดกับทุกคน (มรณสัญญา) มีความรังเกียจในร่างกาย (อสุภสัญญา) ทำให้กามตัณหาไม่ครอบงำ (บรรเทา/กำจัดราคะ ความใคร่) กำจัดความยึดมั่น ถือมั่นในรูป (ละอุปาทาน) กำจัดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งน่าเพลิดเพลิน (อิฏฐารมณ์) อยู่เป็นสุข (วิหารธรรม) และเข้าถึงอมตธรรม (นิพพาน) (พระอภิการอภิสิทธิ์ จารุณโม (ทองเชื้อ), 2561)

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาจิตจนเห็นความงามในที่สุดของธรรมนั้น จะต้องฝึกฝนการทำความเพียรเผาผลาญกิเลส การประพฤติตามคุณธรรมต่างๆ ทั้งหมดในพระพุทธศาสนาให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ยกใจออกจากกามอันเป็นที่มาของความเสื่อม จนเห็นอริยสัจ และหมดกิเลสในที่สุด (กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2550) กล่าวคือ จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม จิตไม่โศก จิตปราศจากธุลี จิตเกษม โดยที่จิตไม่หวั่นไหวในโลกธรรม คือมีใจตั้งมั่น มีความหนักแน่น เป็นอุเบกขา ไม่ยินดียินร้ายในลาภ ยศ สรรเสริญสุข หรือเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์อีกต่อไป จิตไม่โศก คือหลุดพ้นจากยางเหนียวแห่งบ่วงสินหา ไม่ลุ่มหลงในความรักอีกต่อไป มีใจที่อิมเอบ ไม่แห้งผาก ผ่องใสไม่เศร้าหมอง จิตปราศจากธุลี เป็นจิตที่กิเลสต่างๆ ทั้งหยาบทั้งละเอียดร่อนหลุดไปจากใจหมด เหมือนหยาดน้ำตกจากใบบัว จิตเกษม คือจิตที่มีความสุข ปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งหลายอันเนื่องจากการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร สามารถตัดโยคะ เครื่องผูกสัตว์ไว้ในภพทั้งสามได้ขาดสะบั้นโดยสิ้นเชิง จึงมีอิสระเต็มที่ มีความรู้ความสามารถพิเศษเกิดขึ้นหลายประการ มีใจที่สะอาดผ่องใสบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง เข้านิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและเหล่าพระอรหันตสาวกทั้งหลาย ซึ่งเมื่อสามารถปฏิบัติได้ถึงขั้นนี้แล้วก็จะเห็นความงามของธรรมอันแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาความงามในพระไตรปิฎกสรุปได้ว่า ความงามแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความงามทางโลกและความงามทางธรรม โดยที่ความงามทางโลกหรือความงามภายนอก มีลักษณะเป็นโลกียะ เป็นความงามที่เกิดจากกิเลสความยินดีพอใจในตัวตน เป็นความงามที่ไม่มีอยู่จริง ไม่เที่ยงแท้ แต่ความงามภายนอกก็เป็นมูลเหตุให้ผู้ฟังพึงพอใจเกิดศรัทธาเลื่อมใสในการทำทาน รักษาศีลและเจริญเมตตาภาวนา เป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดความงามภายใน ส่วนความงามทางธรรมหรือความงามภายใน เป็นความงามที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อน เป็นความงามที่นำมาปฏิบัติแล้วช่วยขัดเกลาจิตใจของมนุษย์ให้พ้นจากกิเลส นำไปสู่ความสะอาด สว่าง สงบ และพบพระนิพพานในที่สุด ซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

สรุป

ความงามเป็นสิ่งสำคัญที่นักคิด นักปรัชญาทั่วโลกให้ความสนใจตั้งแต่สมัยโบราณทุกยุคทุกสมัย จนจัดให้เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งคือสุนทรียศาสตร์ มีการคิดค้นทฤษฎีต่างๆ เพื่ออธิบายความงาม ความงามเป็นความสามารถในการแสดงคุณค่าดั้งเดิมของวัตถุแก่ผู้รับรู้ในลักษณะเชิงสัมพันธ์กับความรู้สึของผู้รับรู้ ความงามทำให้มนุษย์มีความสุข มีความพึงพอใจ มีทั้งความงามทางโลกและความงามทางธรรม ความงามมีหลายระดับ ความงามระดับต้นจะเป็นความงามภายนอกหรือความงามทางโลก เป็นความงามที่ไม่เที่ยงแท้ มีความเสื่อม และดับไปในที่สุด ส่วนความงามในมิติของทางธรรม มีความงามในกระบวนการทุกขั้นตอนของธรรม ทั้งความงามในเบื้องต้นที่เป็นความงามของหลักการของธรรม ศีล สมาธิ ความงามในท่ามกลางเป็นความงามของวิธีการปฏิบัติธรรมด้วยสมณะ วิปัสสนา มรรค และความงามในที่สุดคือความงามที่เกิดจากผลของการปฏิบัติธรรม เป็นความงามขั้นปรมาตม คือการบรรลุธรรม ถือว่าเป็นสุนทรียศาสตร์ขั้นสูงในพระพุทธศาสนา ที่คนธรรมดาอาจยังไม่ไปถึง ยกเว้นพระอริยบุคคล ประโยชน์ที่เกิดจากการเห็นความงามของธรรมช่วยบรรเทา การเกิดกิเลสและความทุกข์ จนกระทั่งทำให้กิเลสและความทุกข์นั้นหมดไปในที่สุด ความงามของธรรมเป็นความงามที่จริงแท้ เป็นความงามในระดับปรมาตมสัจจะ แต่คนส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่เพียงแค่ความงามภายนอกในมิติทางโลกเท่านั้นเนื่องจากยังละจากกิเลสไม่ได้ ทำให้มองไม่เห็นความงามที่แท้จริง

บรรณานุกรม

กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย. (2550). *สูตรสำเร็จการพัฒนาตนเองตามหลักมงคลชีวิต*.

สืบค้น 20 มกราคม 2567 จาก <https://cdn.fs.teachablecdn.com/Vlvi8uNZSB63KFEVEkrA>

เข็มจิต ศรีบุญนาถ. (2542). *สุนทรียภาพแห่งชีวิต*. กรุงเทพฯ: การศึกษาค้นลูกที่สาม.

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ. *ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร*. สืบค้น 20 มกราคม 2567 จาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/377>

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11).

กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้งแมส โปรดักส์.

พ่วง มินอก. (2536). *สุนทรียศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2557). *อรรถกถาภาษาไทย ประมวลโชติกา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถา ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ชุด 91*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เรืองอุไร กุศลาสัย. (2535). *สตรีในวรรณคดีพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

สุชาติ เกษประสิทธิ์. (2546). สุนทรียศาสตร์กับความเป็นมนุษย์. *วารสารรัฐสมิแล*. 24(3), 30-43.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). *จะพัฒนาคนกันอย่างไร?!* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวแอนดโฮม.

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณวิมลวัน, พระเจ้าวรวงศ์เธอ. (2541). *พระคัมภีร์ อภิธานปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระอธิการอภิสิทธิ์ จารุณโม (ทองเชื้อ). (2561). *การประยุกต์ใช้หลักอสุภกรรมฐานในชีวิตประจำวัน*. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (2548). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. *คลังความรู้/พระเชมาเถรี*. สืบค้น 23 ธันวาคม 2566 จาก <http://legacy.orst.go.th/>

พหุวัฒนธรรมทางความเชื่อในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

Multi-Culture of Belief in Si Thep Historical Park

¹อริสา สายศรีโกศล, ²บุญร่วม คำเมืองแสน, ³ภูมิภัทร์ อรุณรัตน์

และ ⁴ณัฐนันท์ ศุกรสิงห์

¹Arisa Saisrikosol, ²Boonruam Khammuangsaen, ³Pumipach Arunratana,

and ⁴Nutthanin Souppornsingh

¹คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,

¹Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University.

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,

²Graduate School, Mahamakut Buddhist University.

^{3,4}นักวิชาการอิสระ

^{3,4}Independent Scholar.

¹Corresponding Author, E-mail: arisa.saisrikosol@gmail.com

Received: February 17, 2024; **Revised:** April 18, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาพหุวัฒนธรรมทางความเชื่อในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ เป็นยุคของการติดต่อกับชุมชนภายนอกและในยุคที่เมืองศรีเทพเจริญรุ่งเรือง ทั้งสมัยทวารวดีและสมัยที่เขมรเข้ามาปกครอง ศรีเทพเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทวารวดีกับวัฒนธรรมเขมรโบราณ ปัจจุบันเมืองแห่งนี้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งมีโบราณสถานสำคัญที่จำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ โบราณสถานในเมืองและเมืองนอก โบราณสถานในเมืองมี 3 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานปรางค์ศรีเทพ และโบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง ส่วนโบราณสถานนอกเมืองมี 3 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างนอก โบราณสถานปรางค์ฤๅษีและโบราณสถานเขามอรัตน์ โบราณสถานเหล่านี้เป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมความเชื่อ ทั้งจากพุทธศาสนาแบบเถรวาทและมหายาน และศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนิกายไศวะ ความหลากหลายทางความเชื่อนี้ก่อให้เกิดความงามที่เป็นอัตลักษณ์ของเมืองศรีเทพที่ควรแก่การอนุรักษ์และศึกษาอย่างยิ่ง องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ 1) การได้แนวคิดด้านความเชื่อทางศาสนาที่เป็นวัฒนธรรมประเภทคตินิยม ซึ่งจำแนกเป็นลักษณะย่อยตามหลักพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู 2) การได้แนวคิดด้านโบราณสถานที่เป็นวัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรม ซึ่งจำแนกเป็นลักษณะย่อยตามภูมิศาสตร์ที่เป็นพื้นที่ในเมืองและนอกเมืองที่มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม; ความเชื่อ; อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

Abstract

This academic article focuses on studying the multi-culture of belief in Si Thep Historical Park which was an ancient significance city since prehistorical period. This period was communicative with adventive city. In addition, it was the prosperity era of Si Thep City which was spread both in Dvaravati period and the golden age of the Khmer Empire. The Si Thep City had relationship between Dvaravati culture and ancient Khmer culture. Nowadays, this city is the Si Thep Historical Park which have two ancient monuments: inside monuments and outside monuments. The inside monuments have three sites such as Khao Khlang Nai monument, Prang Si Thep monument, and Prang Song Phi Nong monument. The outside monuments have three sites such as Khao Khlang Nok monument, Prang Ruesi monument, and Khao Tamorat monument. All ancient monuments are multi-culture of belief from Theravada and Mahayana Buddhism, and Shaivism of Brahma-Hindu. The multi-culture of belief creates a unique beauty of Si Thep City where is worthy of conservation and further study. The body of knowledge gained from this study is found that 1) the concept of religious beliefs as a moral culture which is classified into sub-types according to the principles of Buddhism and Brahmin-Hinduism. 2) The concept of ancient monuments as a material culture which consists of geographic sub-areas such as inside and outside areas which are related to beliefs in both Buddhism and Brahmin-Hinduism.

Keywords: Multi-Culture; Belief; Si Thep Historical Park

บทนำ

“เมืองมะขามหวาน อุทยานน้ำหนาว ศรีเทพเมืองเก่า เขาค้ออนุสรณ์ นครพ่อขุนผาเมือง” เป็นคำขวัญเมืองเพชรบูรณ์ เมืองทางประวัติศาสตร์สำคัญของไทยและของโลก เนื่องจากการประชุมของคณะกรรมการมรดกโลก (World Heritage Committee) สมัยสามัญ ครั้งที่ 45 เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2566 ณ กรุงริยาด ประเทศซาอุดีอาระเบีย ได้มีมติให้ขึ้นทะเบียนอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นมรดกโลก ภายในอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกโลกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ ค.ศ. 1972 (Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage) ขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) โดยอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพถือเป็นมรดกโลกขององค์การยูเนสโกลำดับที่ 7 ของไทย (กระทรวงการต่างประเทศ, 2566) เมืองศรีเทพมีความสำคัญมาอย่างยาวนานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 5 ก่อนมาล่มสลายในพุทธศตวรรษที่ 18 จากการตรวจกรมชลเพชรบูรณ์และสำรวจอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย เมื่อปี พ.ศ. 2447 ทรงมีพระวินิจฉัยว่า เป็นเมืองโบราณร้างมีโบราณสถานและโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก จึงทรงเรียกเมืองนี้ว่า เมืองศรีเทพ ซึ่งน่าจะเป็นชื่อดังเดิมที่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นเมืองวิเชียรบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งคำว่า วิเชียรบุรี มาจากความหมายของเขามอรัตน์หรือเขาแก้วที่เป็นสิ่งสำคัญของเมืองเพื่อนำมาเป็นมงคลนามของเมืองนี้แทน (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมดำรงราชานุภาพ, 2469) แต่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกเมืองศรีเทพนี้ว่า เมืองอภัยสาส์ ตามคำของพระรุดงค์ (ธาดา สังข์ทอง, 2544) และในประกาศกรมศิลปากรเรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ (2478) เรียกเมือง

นี้ว่า เมืองศรีเทพหรือไพศาลี ปัจจุบันเมืองศรีเทพตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำลพบุรี มีอาณาบริเวณครอบคลุมพื้นที่ทางด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา

ชาวชุมชนท้องถิ่นเมืองศรีเทพในปัจจุบันอพยพมาจากหลายจังหวัดในแถบตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ยโสธร ร้อยเอ็ด สกลนคร นครราชสีมา ฯลฯ และจังหวัดใกล้เคียงในภาคกลาง เช่น ลพบุรี นครสวรรค์ ฯลฯ โดยเริ่มมาอยู่อาศัยบริเวณรอบเมืองโบราณที่เป็นสถานที่รกร้างเมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้ว แต่ไม่นิยมเข้าไปอยู่ในตัวเมืองโบราณ เนื่องจากเชื่อว่า เจ้าที่แรง หากใครเข้าไปอยู่จะเจ็บไข้ได้ป่วย สำหรับหมู่บ้านที่ตั้งอยู่รอบเมืองโบราณศรีเทพมี 4 หมู่บ้าน (สภาพ เที่ยงธรรม และคณะ, 2550; ธาดา สังข์ทอง, 2544) ได้แก่ 1) บ้านศรีเทพน้อย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก อายุเก่าแก่กว่าหมู่บ้านอื่น ชาวบ้านใช้ภาษาถิ่นไทยเดิมหรือไทยเบิ้ง 2) บ้านบึงนาจานและ 3) บ้านหลักเมือง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก เป็นหมู่บ้านใหญ่ที่มีประชากรหนาแน่น ส่วนใหญ่เป็นอพยพมาจากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวบ้านกลุ่มนี้ยังมีวัฒนธรรมประเพณีและพูดภาษาท้องถิ่นอีสาน แต่ชาวบ้านบางส่วนอพยพมาจากจังหวัดลพบุรีและนครสวรรค์ 4) บ้านสระปรือ เป็นหมู่บ้านเกิดใหม่ประมาณ 50 ปีที่แล้ว โดยอพยพมาจากจังหวัดบุรีรัมย์ มหาสารคาม และนครราชสีมา

สำหรับชุมชนในใหญ่ที่มีความเกี่ยวข้องกับเมืองศรีเทพมากที่สุดในปัจจุบัน คือ ชุมชนบ้านบึงนาจานและบ้านหลักเมือง เพราะตั้งบ้านเรือนติดกับคูเมืองทางทิศตะวันตกเพื่ออาศัยแหล่งน้ำจากคูเมืองศรีเทพในการอุปโภคบริโภค ส่วนชุมชนบ้านศรีเทพน้อยและบ้านสระปรือเป็นชุมชนขนาดรองลงมาและตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเขตเมืองโบราณศรีเทพ ชาวบ้านเหล่านั้นนับถือพุทธศาสนาและเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักษ์รักษาเมืองศรีเทพ โดยเฉพาะเจ้าพ่อศรีเทพหรือผู้ครองเมืองศรีเทพในอดีต ซึ่งชาวบ้านจะทำพิธีบวงสรวงเป็นประจำทุกปีในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 3 อย่างไรก็ตาม ความเชื่อที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในเมืองศรีเทพมีมาอย่างยาวนาน ซึ่งจากการขุดค้นภายในและภายนอกเมืองศรีเทพทำให้พบประเพณีการฝังศพมนุษย์และเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ เช่น ภาชนะดินเผา พานดินเผา ขวานหินขัด ฯลฯ ซึ่งเป็นเหมือนจะฝังไว้ให้ผู้ตายนำไปใช้ในโลกหน้า นอกจากนี้ ยังพบประเพณีการฝังศพที่เปลี่ยนแปลงไป คือ การนำกระดูกใส่ในหม้อดินแล้วฝังดินไว้พร้อมกับข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งประเพณีดังกล่าวค้นพบเฉพาะที่เมืองศรีเทพเท่านั้น (ธาดา สังข์ทอง, 2544) ประเพณีการฝังศพในลักษณะนี้ได้ค้นพบในเวลาต่อมาในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คือ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ยโสธร และอุบลราชธานี อันแสดงให้เห็นถึงการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมของชุมชนบริเวณนี้ ความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนาที่ได้รับวัฒนธรรมทวารวดีในราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ในแถบภาคกลางของประเทศไทยสมัยนั้น และศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ได้รับมาจากอาณาจักรเจนละซึ่งครอบคลุมอยู่ในประเทศกัมพูชา ประเทศลาวบางส่วนและดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสมัยนั้น วัฒนธรรมทางด้านศาสนาของเมืองศรีเทพจึงเป็นลักษณะผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมทวารวดีกับวัฒนธรรมเจนละหรือเขมรโบราณ หากวัฒนธรรมใดรุ่งเรือง เมืองศรีเทพก็จะมีวัฒนธรรมสอดคล้องกับความเชื่อของชนชาตินั้น เฉพาะฉะนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาพหุวัฒนธรรมความเชื่อของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ ตั้งแต่อดีตกระทั่งล่มสลายผ่านโบราณสถานที่ปรากฏเป็นร่องรอยความเชื่อเหล่านั้น โดยเฉพาะโบราณสถานที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

พัฒนาการทางพุทธวัฒนธรรมของเมืองศรีเทพ

พัฒนาการทางพุทธวัฒนธรรมของเมืองศรีเทพสามารถจำแนกเป็นชุมชนทางวัฒนธรรม 3 ชุมชนใหญ่ ดังนี้

1. วัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม ยุคนี้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11 หรือประมาณ 2,000 ปีมาแล้ว เป็นชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายที่มีสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมเรียบง่าย ปกครองในลักษณะ พ่อปกครองลูก เพาะปลูกข้าวและหาอาหารจากแหล่งธรรมชาติ มีพิธีกรรมที่เชื่อมโยงกับธรรมชาติและการเล่น สังเวีย บวงสรวงวิญญานภูติผีปีศาจ ตลอดจนความเชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตายหรือโลกหน้า การติดต่อระหว่างกลุ่มคนจะติดต่อกับกลุ่มชนใกล้เคียงเป็นหลัก กระทั่งในราวพุทธศตวรรษที่ 7-11 เป็นช่วงที่อารยธรรมจากภายนอก โดยเฉพาะประเทศอินเดียที่มีบทบาทต่อชุมชนในแหลมอินโดจีน จึงทำให้เกิดรัฐใหม่ที่เป็นแหล่งรวมและเผยแพร่อารยธรรมอินเดียแก่ชุมชนในภูมิภาคนี้ สำหรับรัฐขนาดใหญ่ที่มีอำนาจในช่วงนั้น คือ อาณาจักรพุนัน ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำโขง ในระยะนี้เป็นช่วงการติดต่อค้าขายของชาวอินเดียและชาวอาหรับ ที่กำลังเฟื่องฟู สินค้าจากภายนอกจึงกลายเป็นสิ่งต้องการของผู้คนอย่างมาก โดยเฉพาะสิ่งของที่นิยมอุทิศให้แก่ผู้ตาย มักเป็นเครื่องประดับหรือเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ลูกปัดหิน ลูกปัดแก้ว เครื่องประดับที่ทำมาจากเปลือกหอยทะเล ฯลฯ การเริ่มติดต่อกับชุมชนภายนอกนี้ได้มีอิทธิพลถึงเรื่องประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวกับการฝังศพ เช่น การขุดพบหลุมโครงกระดูกที่เมืองศรีเทพ ซึ่งเป็นการนำกระดูกคนตายใส่ในภาชนะพร้อมกับเครื่องประดับแล้วฝังแทนการฝังศพทั้งโครงที่ปฏิบัติมา (สถาพร เทียงธรรม และคณะ, 2550; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

2. วัฒนธรรมทวารวดี วัฒนธรรมสมัยนี้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 เป็นช่วงเวลาของชุมชนที่รับความเจริญและความเชื่อจากภายนอก จึงก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจากชุมชนในระดับหมู่บ้านก็กลายเป็นชุมชนใหญ่และพัฒนาเป็นสังคมเมือง ลักษณะของคูเมืองและกำแพงเมืองจะสร้างเป็นเมืองแฝดซ้อนกันอยู่ สันนิษฐานว่า คงสร้างขึ้นต่างวาระกัน โดยสร้างเป็นเมืองรูปวงกลมอันเป็นลักษณะเมืองที่สร้างตามวัฒนธรรมทวารวดี และยังพบโบราณวัตถุโบราณสถานที่สำคัญ เช่น โบราณเขาคลังใน จารึกที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ทั้งนิกายเถรวาทและมหายานที่เป็นอารยธรรมแบบทวารวดี โดยเฉพาะช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 เมืองศรีเทพได้รับวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งเป็นวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่แพร่เข้ามาจากกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พร้อมกับการแพร่เข้ามาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะการค้นพบเทวรูปที่มีอายุในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13 แต่ักพบเป็นส่วนใหญ่และขาดหลักฐานทางโบราณคดีที่จะเชื่อมโยงว่าเกิดร่วมสมัยเดียวกัน จึงสันนิษฐานว่า คงเป็นโบราณสถานที่ถูกซ่อมใหม่และเปลี่ยนแปลงในสมัยต่อมา (สถาพร เทียงธรรม และคณะ, 2550; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

ภาพที่ 1 : ธรรมจักรวัฒนธรรมทวารวดี ด้านหน้าโบราณสถานเขาค้างใน (สุรชัย พุดชู, 2566)

3. วัฒนธรรมเขมร ในสมัยนี้อยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ช่วงเวลาที่อาณาจักรทวารวดีเริ่มเสื่อมลงในพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นเวลาเดียวกันที่อาณาจักรเขมรเข้มแข็งขึ้น อิทธิพลวัฒนธรรมเขมรเริ่มเข้าไปครอบงำชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดีเดิม เมืองศรีเทพจึงปรากฏศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 คือ ปราสาทสองพี่น้องและปราสาทศรีเทพ ตั้งอยู่ในตำแหน่งสำคัญกลางเมือง อันแสดงถึงการยอมรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเขมรของผู้ปกครองสมัยนั้น ต่อมาได้พบหลักฐานการเปลี่ยนแปลงที่ปราสาททั้งสองแห่งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อาจซ่อมหรือเปลี่ยนแปลงเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูให้เป็นวัดในพุทธศาสนามหายาน ในช่วงนี้สันนิษฐานว่า คงเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรเขมรราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 อันเป็นช่วงที่พุทธศาสนามหายานเป็นที่นับถืออย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม ในช่วงที่เมืองศรีเทพรับอารยธรรมเขมรนี้ได้มีการสร้างเมืองขยายออกไปทางทิศตะวันออก จึงปรากฏเป็นเมืองนอกที่มีลักษณะเป็นเมืองสี่เหลี่ยมตามวัฒนธรรมเขมร โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองใน (สถาพร เทียงธรรม และคณะ, 2550; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

โบราณสถานสำคัญของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

เมืองศรีเทพเป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ที่มีอายุประมาณ 700 ปี ซากโบราณสถานมากกว่า 100 แห่งกระจายอยู่ภายในเมือง เช่น โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานปราสาทศรีเทพ โบราณสถานปราสาทสองพี่น้อง ฯลฯ และนอกเมืองศรีเทพทางทิศเหนือ เช่น โบราณสถานเขาค้างนอก โบราณสถานปราสาทฤๅษี ฯลฯ นอกจากนี้ ยังมีโบราณสถานที่มีความสัมพันธ์กับเมืองประวัติศาสตร์ศรีเทพ ซึ่งตั้งอยู่ห่างไกลจากเมืองศรีเทพประมาณ 20 กิโลเมตร ได้แก่ โบราณสถานเขาถมอรัตน์ โบราณสถานเขาค้างเกาะแก้ว ฯลฯ โบราณสถานเหล่านี้ส่วนใหญ่ก่อสร้างด้วยศิลาแลง เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายทั้งภายในเมืองและพื้นที่ใกล้เคียง ตัวอาคารก่อสร้างด้วยอิฐ มีเครื่องประดับตกแต่งที่ทำด้วยหินทรายและปูนปั้น โบราณสถานที่พบมักเป็นศาสนสถานหรืออาคารที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ทางศาสนา หากจัดกลุ่มของโบราณสถานเหล่านี้สามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มตามยุคสมัยของศิลปะ (สถาพร เทียงธรรม, 2554) ดังนี้ 1) ศิลปะสมัยทวารวดี ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่

12-16 ส่วนมากเป็นศาสนสถานในพุทธศาสนา ได้แก่ โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานเขาค้างนอก โบราณสถานเขามอรัตน์ 2) ศิลปะสมัยเขมรโบราณหรือศิลปะลพบุรี ซึ่งมีอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 16-17 โดยเป็นทั้งศาสนสถานในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ โบราณสถานปรางค์ศรีเทพ โบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง โบราณสถานปรางฤๅษี โบราณสถานแต่ละแห่งมีความสำคัญ ดังนี้

1. โบราณสถานเขาค้างใน เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางใจเมืองศรีเทพ เขาค้างในจึงเป็นศาสนสถานประจำเมืองศรีเทพในช่วงที่เมืองนี้เจริญอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทวารวดี ชาวบ้านในระแวกนั้นเรียกโบราณสถานแห่งนี้ว่า เขาค้างใน เพราะจากสภาพก่อนการขุดค้นได้มีดินและต้นไม้ปกคลุมคล้ายภูเขา โดยคำว่า ค้าง มาจากความเชื่อของชาวบ้านที่เชื่อว่า เป็นสถานที่เก็บของมีค่าหรือคลังอาวุธสมัยโบราณ ส่วนคำว่า ใน มาจากการเรียกควบคู่กับโบราณสถานอีกองค์หนึ่งที่ตั้งอยู่ด้านนอกเมืองทางทิศเหนือ โดยโบราณสถานแห่งนี้ตั้งอยู่ในเมืองจึงเรียกว่า เขาค้างใน ส่วนโบราณสถานอีกองค์ที่ตั้งอยู่นอกเมืองเรียกว่า เขาค้างนอก โบราณสถานเขาค้างในประกอบด้วยอาคารหลายหลัง ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐาน ส่วนใหญ่ก่อด้วยศิลาแดง โดยมีสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่เป็นประธาน ส่วนฐานมีขนาดกว้าง 28 เมตร ยาว 44 เมตร สูงประมาณ 12 เมตร แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีบันไดทางขึ้นทางทิศตะวันออก ด้านบนฐานอาคารในปัจจุบันยังมีร่องรอยปูนฉาบพื้นอยู่ทางด้านหน้า (ทางทิศตะวันออก) ส่วนด้านหลังมีหลุมลึกขอบเขตขนาดใหญ่ โดยเชื่อว่า ฐานของอาคารขนาดใหญ่น่าจะรองรับอาคารประธานประเภทสถูปเจดีย์ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานสิ่งเคารพตั้งอยู่ทางทิศตะวันตก ด้านหน้าเป็นลานกว้าง สำหรับประกอบพิธีกรรมหรือการบูชา ริมขอบลานทางด้านขวามีร่องรอยของฐานสิ่งก่อสร้างทำด้วยอิฐซึ่งอาจเป็นฐานของสถูปหรือวิหารขนาดเล็กซึ่งเหลืออยู่ 1 แห่ง แต่ขอบลานทางด้านซ้ายไม่ปรากฏ อาจเคยมีอยู่แต่พังทลายไป ส่วนฐานอาคารเท่าที่เหลืออยู่ หากเปรียบเทียบกับโบราณสถานในรูปแบบศิลปะทวารวดีแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกับโบราณสถานวัดโขลงสุวรรณคีรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี ที่มีการประดับผนังเป็นแบบช่วงเสาเว้นเป็นระยะ ๆ ฉาบปูนและประดับลวดลายปูนปั้นเป็นแถวยาวในแต่ละชั้น เช่น แถวลายก้านขด แถวช่องสี่เหลี่ยมตามแนวยาวที่มีรูปคนแคะ สิ่ง ลิง ควายและช้างทำท่าแบกประดับเรียงเป็นแถว และยังพบลายประดับอื่น ๆ ตามแบบศิลปะทวารวดี เช่น ลายกรอบสี่เหลี่ยมเล็ก เรียงกันเป็นแถว ลักษณะการเจาะช่องมีประติมากรรมรูปคนแคะค้ำฐาน โบราณสถานดังกล่าว มีปรากฏที่โบราณสถานหลายแห่งในสมัยทวารวดี นอกจากสถาปัตยกรรมประธานแล้วภายในบริเวณซึ่งล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง ยังมีสิ่งก่อสร้างขนาดเล็ก ได้แก่ วิหาร เจดีย์ราย อาคารประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ อยู่โดยรอบ (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

ภาพที่ 2 : โบราณสถานเขาค้างใน
(สุรชัย พุคชู, 2566)

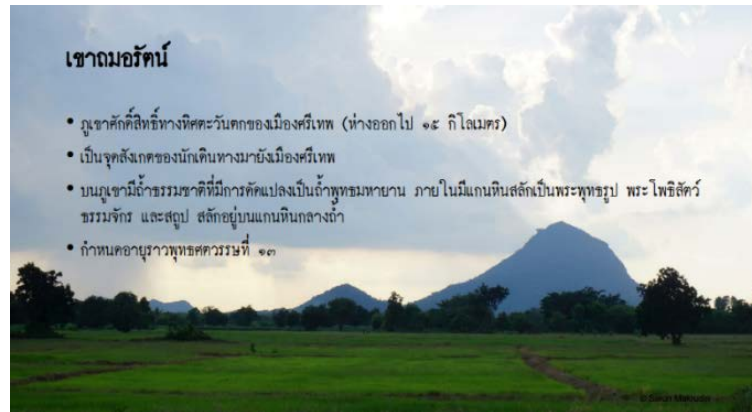
2. โบราณสถานเขาค้างนอก เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองศรีเทพ ห่างออกมาประมาณ 2 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตบ้านสระปรือ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ เดิมทีเป็นเนินดินขนาดใหญ่ที่มีต้นไม้ปกคลุม กว้างประมาณ 120 เมตร ยาว 150 เมตร สูง 70 เมตร ตรงกลางเนินดินมีหลุมลึกขอบเขตเป็นโพรงให้เห็นอิฐอย่างชัดเจน ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 ได้ขุดค้นโบราณสถานแห่งนี้จึงพบว่า เป็นสถูปเจดีย์ขนาดใหญ่ที่สุดในวัฒนธรรมทวารวดี ซึ่งมีฐานที่สมบูรณ์ที่สุด โบราณสถานแห่งนี้ประกอบด้วยส่วนฐานที่เป็นผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างและยาวด้านละ 64 เมตร ก่อด้วยศิลาแลงไม่ฉาบปูนและไม่มีลวดลายปูนปั้นประดับแต่อย่างใด มีลักษณะเป็นฐานสองชั้นซ้อนลดหลั่นประดับด้วยชุดลวดบัวเรียบง่ายแบบวัฒนธรรมทวารวดี มุมของแต่ละชั้นประดับด้วยเจดีย์ประจำมุม รอบฐานแต่ละชั้นยกกระเปาะหรือยกเก็จเป็นระยะ ฐานอาคารมีบันไดทั้ง 4 ทิศที่ตั้งอยู่ตรงกลางของแต่ละทิศ ลักษณะบันไดมีผนังสูง โดยบันไดที่มีรูปแบบสมบูรณ์ที่สุด คือ บันไดด้านทิศเหนือ จากหลักฐานการขุดค้นพบว่า ในช่วงระยะสุดท้ายได้ใช้บันไดทางทิศตะวันตกเป็นทางขึ้นไปบนฐานสถูปเจดีย์ชั้นบน ส่วนบันไดด้านอื่นถูกก่อกำบังเป็นผนังสูง ซึ่งอาจมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ด้านหน้าผนังสำหรับองค์เจดีย์ด้านบนมีสภาพปรักหักพัง เหลือเพียงฐานสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐ มีหลุมเสาโดยรอบคล้ายกับเสาหลังคาคลุมลานรอบองค์เจดีย์ ลักษณะของเจดีย์น่าจะเป็นทรงสี่เหลี่ยม ส่วนยอดของเจดีย์ยังไม่สามารถระบุได้ว่า มีลักษณะเป็นรูปทรงใด (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

ภาพที่ 3 : โบราณสถานเขาค้างนอก (สุรชัย พุดชู, 2566)

3. โบราณสถานเขามอรัตน์ เป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาขนาดใหญ่ในเขตตำบลโคกสะอาด อำเภอศรีเทพ ทางด้านทิศตะวันตกของเมืองศรีเทพ ห่างออกไปในแนวตรงประมาณ 15 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีภาพสลักปูนดำของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ปางต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปปางประทับยืนยกพระหัตถ์ทั้งสองข้าง สันนิษฐานว่า เป็นปางปฐมเทศนา สูงประมาณ 2.50 เมตร ประทับยืนบนฐานกลีบบัวขนาดใหญ่ แต่พระหัตถ์และพระเศียรถูกสกัดออก นอกจากนี้ ยังมีพระพุทธรูปนั่งปางสมาธิถักเข้าไประหว่างถ้ำ รวมทั้งหมด 11 องค์ นอกจากภาพจำหลักรูปพระโพธิสัตว์และพระพุทธรูปแล้วยังมีภาพจำหลักเป็นรูปสถูปเจดีย์และธรรมจักร ภาพจำหลักเหล่านี้สร้างขึ้นตามคติของพุทธศาสนาเถรวาท โดยที่ภาพสลักปูนดำพระพุทธรูปมีลักษณะแบบศิลปะทวารวดี ส่วนภาพสลักปูนดำพระโพธิสัตว์มีลักษณะแบบศิลปะขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร ภาพจำหลักเหล่านี้มีอายุในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 ซึ่งเศียรของประติมากรรมเหล่านี้ถูกลักลอบตัดไป

ปัจจุบันได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

ภาพที่ 4 : โบราณสถานเขาถ้ำมอรัตน์ (ศรีณย์ มะกรูดอินทร์, 2566)

4. โบราณสถานปราสาทศรีเทพ เป็นศาสนสถานแบบปราสาทในศิลปะเขมร ตั้งอยู่ทางด้านหลังในแนวแกนเดียวกับโบราณสถานปราสาทสองพี่น้อง องค์ปราสาทที่เป็นประธานเป็นปราสาทอิฐขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงที่เป็นฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งยกพื้นสูงจากดินประมาณ 1 เมตร องค์ปราสาทสูงเท่าที่อยู่ประมาณ 13 เมตร ประกอบด้วยมุขทั้ง 4 ด้าน แต่ไม่พบการก่อมูขี้นออกมาทางด้านหน้าปราสาท พบเพียงร่องรอยหลุมเสากลมขนาดใหญ่จำนวน 5 หลุมบริเวณหน้าทางขึ้นและขึ้นส่วนซากไม้เสียบยื่นออกมาจากปราสาทด้านหน้า รวมทั้งกระเบื้องมุงหลังคาชนิดโค้งหรือชนิดกากกล้วยจำนวนมาก ซึ่งสันนิษฐานว่า เคยมีหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้องคลุมอยู่บริเวณด้านหน้าปราสาทที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก อันเป็นสถาปัตยกรรมสมัยบาปวนตอนปลายที่คล้ายกับปราสาทบ้านพลวง จังหวัดสุรินทร์ และพระธาตุนารายณ์เจงเวง จังหวัดสกลนคร สำหรับเรือนธาตุและเครื่องบนก่อด้วยอิฐที่ผุพังจนเรียบสนิทและไม่สอปูน ส่วนด้านหน้าทั้งขวาและซ้ายขององค์ปราสาทมีฐานอาคารศิลาแลงหลังเล็ก 2 หลัง คือ บรรณาลัยหรือห้องสมุด 2 หลัง สำหรับเก็บคัมภีร์ทางศาสนา ปัจจุบันเหลือเพียงฐาน สำหรับทางเดินเข้าทางประตูหน้ามีทางเดินยกพื้นเป็นรูปกากบาทเรียกว่า สะพานนาคร ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างโคปุระหรือประตูทางเข้าด้านหน้ากับพื้นที่ส่วนล่างที่เป็นทางเดินศิลาแลง นอกจากนี้ ยังขุดพบประติมากรรมหินทรายรูปเทพซิมภละหรือกุเวร (เทพเจ้าแห่งความมั่งคั่ง) และประติมากรรมหินทรายรูปทวารบาล อายุของโบราณสถานแห่งนี้ น่าจะอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 อันเป็นศิลปะแบบบาปวนเชื่อมตอนครวัด โดยมีจุดประสงค์เพื่อสร้างเป็นเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ต่อมาได้ตระเตรียมการก่อสร้างหรือซ่อมแซมศาสนสถาน แต่ยังไม่แล้วเสร็จ โดยพบโคลนหินรูปกลีบบนชั้นหลังคาปราสาทถูกสลักทิ้งค้างไว้ใกล้ฐานปราสาท โดยยังไม่ได้สลักภาพลงไป ซึ่งสันนิษฐานว่า อาจเป็นการซ่อมแปลงแก้ไขศาสนสถาน โดยปรับเปลี่ยนจากศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นพุทธศาสนamahayana อันเป็นความนิยมในช่วงรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ในช่วงต้นถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 18 แต่ยังไม่ทันสำเร็จ (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544)

ภาพที่ 5 : โบราณสถานปราสาทศรีเทพ (สุรัชย์ พุดชู, 2566)

5. โบราณสถานปราสาทสองพี่น้อง เป็นโบราณสถานขนาดใหญ่ในกลุ่มศาสนสถานกลางเมือง เหมือนกับโบราณสถานเขาค้างใน สร้างขึ้นตามคติศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 เป็นสถาปัตยกรรมแบบเขมรโบราณหรือลพบุรี ชื่อของปราสาทนี้มาจากการเรียกของชาวบ้านที่พบว่า มีปราสาท 2 องค์ ตั้งอยู่เคียงกัน ซึ่งมีขนาดองค์ใหญ่และเล็กแตกต่างกัน ทั้งสองหลังตั้งอยู่เคียงกันโดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ปราสาทหลังใหญ่มีการก่อฐานปัทม์ด้วยศิลาแลงซ้อนกัน 3 ชั้น เรือนธาตุก่อด้วยอิฐไม่สอปูน แต่ปรากฏปูนฉาบด้านนอก ด้านหน้ามีมุขออกมาเชื่อมกับมณฑป โครงสร้างหลังคาพังทลายลงไปมากแต่มีลักษณะคล้ายกับปราสาทศรีเทพ ด้านในหิ้งครรกฤหะมีการเจาะช่องทั้งสามด้านของผนัง มณฑปด้านหน้ายาวประมาณ 10 เมตรก่อด้วยอิฐ การขุดค้นพบส่วนประกอบสถาปัตยกรรมหินทราย เช่น ลูกกรงลูกมะหวด กรอบหน้าต่างที่พังทลายลงมาจนหมด ส่วนด้านหน้าปราสาทหลังใหญ่มีการต่อชานชาลารูปกากบาทออกมาจากมณฑป รวมทั้งยังพบฐานอาคารประกอบอีกหลายหลังที่ตั้งอยู่ในแนวกำแพงแก้วเดียวกัน ส่วนปราสาทหลังเล็กตั้งอยู่ทางทิศใต้ โดยใช้ฐานร่วมกับปราสาทหลังใหญ่ ซึ่งเป็นที่มาของชื่อปราสาทสองพี่น้อง ส่วนหลักฐานสำคัญที่พบจากการขุดค้น คือ ทับหลังที่อยู่บริเวณด้านทิศใต้ของปราสาทหลังใหญ่ ทับหลังชิ้นนี้สลักเป็นรูปอุมาเหศวรหรือพระอุมาเทวี และพระศิวะนั่งเคียงคู่กันอยู่บนโคนนที ทำให้ทราบได้ว่า โบราณสถานหลังนี้สังกัดไศวนิกาย จึงมีข้อสันนิษฐานว่า คงซ่อมแปลงปราสาทสองพี่น้องเป็นพุทธสถานแทนในสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 หรือช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เหมือนกับปราสาทศรีเทพ นอกจากนี้ ยังขุดค้นพบเทวรูปพระสุริยะขึ้นหนึ่งบริเวณกำแพงแก้วของปราสาทสองพี่น้อง อย่างไรก็ตาม ข้อสันนิษฐานว่า มีการซ่อมแปลงปราสาทศรีเทพและปราสาทสองพี่น้องให้เป็นพุทธสถานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 ก็มีความเป็นไปได้ เนื่องจากพบรูปเคารพของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ถูกฝังไว้ใต้ระดับฐานของโบราณสถาน รวมทั้งการพบประติมากรรมเทพซัมภละและทวารบาลศิลปะขอมในรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งสะท้อนให้เห็นยุคสมัยหนึ่งในช่วงที่อิทธิพลเขมรสมัยเมืองพระนครเข้ามามีบทบาทในเมืองศรีเทพ (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544; สถาพร เทียงธรรม และคณะ, 2550)

ภาพที่ 6 : โบราณสถานปราสาทสองพี่น้อง (สุรชัย พุฒชู, 2566)

6. โบราณสถานปราสาทฤๅษี เป็นปราสาทแบบเขมรที่ตั้งอยู่บริเวณวัดป่าสระแก้ว บ้านน่าน้ำโครม ตำบลนาสนุ่น อำเภอศรีเทพ ออกจากเมืองศรีเทพไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นโบราณสถาน สร้างเป็นเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โบราณสถานแห่งนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งแตกต่างกับ โบราณสถานในศิลปะเขมรหรือลพบุรีในเมืองศรีเทพที่หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ในปี พ.ศ. 2551 ได้ขุดพบ แนวอาคารเพิ่มเติมจากองค์ปราสาทที่เป็นประธาน โดยสามารถแบ่งเป็นปราสาท 2 หลัง (สถาพร เทียงธรรม, 2554; ธาดา สังข์ทอง, 2544; สถาพร เทียงธรรม และคณะ, 2550) ดังนี้

ปราสาทหลังที่ 1 เป็นปราสาทแบบศิลปะเขมรที่ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนศิลาแลง ฐานมีแผนผังเป็นรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้างและยาวด้านละ 7.50 เมตร ส่วนตัวปราสาทเป็นรูปจัตุรัสที่เพิ่มมุมไม้ยี่สิบขนาดกว้าง และยาวด้านละ 4.60 เมตร จากตัวปราสาทด้านบนจนถึงด้านล่างจะประกอบด้วยชั้นบัวเชิง เรือนธาตุ บัวรัดเกล้า ชั้นบัวหงาย และเรือนชั้นลดชั้นที่ 1 ตามลำดับ ด้านหน้าของปราสาทประกอบด้วยบรรณาลัยและโคปุระที่ สร้างด้วยศิลาแลงล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว และยังพบโบราณวัตถุจากการขุดศึกษาหลายชิ้น เช่น ฐานโยนิ ศิวลึงค์ ซึ่งทำให้ทราบว่า เป็นเทวาลัยตามคติในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบไศวินิกาย

ปราสาทหลังที่ 2 เป็นปราสาทขนาดเล็กกว่าหลังที่ 1 ตั้งอยู่ถัดลงมาทางทิศใต้ ซึ่งมีกำแพงแก้ว ล้อมรอบเป็นสัดส่วนเพื่อแยกออกมาอย่างชัดเจน หลังนี้ได้พังทลายไปมากจึงไม่สามารถสันนิษฐานรูปทรงที่ชัดเจนได้ แต่สถาปัตยกรรมโดยรวมเหมือนกับปราสาทหลังที่ 1 ซึ่งก่อด้วยอิฐเพิ่มมุมไม้ยี่สิบขนาดกว้างและยาวด้านละ 4 เมตร ตั้งอยู่บนฐานเตี้ยที่ก่อด้วยศิลาแลงในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้างและยาวด้านละ 5.20 เมตร ส่วนของบัวเชิงด้านทิศใต้มีลักษณะขัดเกลาอิฐจนเรียบสนิทและตกแต่งเป็นส่วนของลวดบัวและเส้นลวดต่าง ๆ

จากลักษณะของปราสาทหรือปราสาททั้งสอง สันนิษฐานได้ว่า ปราสาทฤๅษีสร้างขึ้นตามศิลปะเขมรแบบ แปรรูปในช่วงระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ 15 กับกลางพุทธศตวรรษที่ 16 เพราะเป็นปราสาทขนาดเล็กและไม่พบทับหลังหรือประติมากรรมอื่นที่มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน อย่างไรก็ตาม โบราณสถานปราสาทฤๅษีเป็น โบราณสถานนอกเมืองเพียงแห่งเดียวที่ได้ขุดค้นและพบร่องรอยวัฒนธรรมอย่างชัดเจน จึงสันนิษฐานว่า คงมี

ประชากรจำนวนมากอยู่อาศัยบริเวณนี้ในช่วงการสร้างปราสาทกระทั่งถูกทิ้งร้างไป นอกจากนี้ อิทธิพลเขมรสมัยเมืองพระนครคงเริ่มเข้ามามีบทบาทในเมืองศรีเทพแล้วตั้งชุมชนนอกเมืองขึ้นมา

ภาพที่ 7 : โบราณสถานปรangkuphi (สุรัชย์ พุดชู, 2566)

แนวคิดพุทธวัฒนธรรมทางความเชื่อที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

วัฒนธรรมที่ปรากฏในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพมีการผสมผสานอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม วัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมเขมรหรือลพบุรี ความแตกต่างทางวัฒนธรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดความงงตามบนพื้นฐานของความหลากหลายหรือความเป็นพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะในประเด็นความเชื่อทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่ปรากฏอยู่ในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพที่สะท้อนให้เห็นมุมมองความสัมพันธ์กันดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ด้านพุทธศาสนา อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นแหล่งรวมความศรัทธาที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อด้านพุทธศาสนา เทพอันศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมถึงเทพดาที่ปกปักรักษาบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในพุทธศาสนาแบบมหายานที่ได้ผสมผสานกับงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสังคม ซึ่งเชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้ากับธรรมชาติและเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณของชุมชนเมืองศรีเทพ เมืองแห่งนี้มีศาสนสถานมากกว่า 112 แห่ง อันเป็นหลักฐานด้านความศรัทธาของชาวเมืองศรีเทพ ไม่ว่าจะเป็นประติมากรรมพระพุทธรูปและธรรมจักรในพุทธศาสนา ส่วนบนเขาศักดิ์สิทธิ์มอรัตน์ได้ค้นพบเทวรูปโพธิสัตว์และพระพุทธรูปที่สะท้อนความเชื่อแบบพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งเชื่อมโยงระหว่างการวางผังเมืองศรีเทพกับเขามอรัตน์เพื่อร้อยเรียงพื้นที่ธรรมชาติบนเนินเขาเข้ากับความเชื่อทางศาสนาในโบราณสถานใจกลางเมืองทางด้านประตูเมืองทิศตะวันตก หากพิจารณาจากแกนกลางของเขามอรัตน์สู่โบราณสถานเขาลังนอก จะเห็นแกนศักดิ์สิทธิ์ที่แสดงออกถึงความนอบน้อมของมนุษย์จากศาสนสถานในเมืองสู่ศาสนสถานในพื้นที่ธรรมชาติอันศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม หากกำหนดแยกโบราณสถานที่เกี่ยวกับความเชื่อทางพุทธศาสนาจะพบรายละเอียด ดังนี้

1) โบราณสถานเขามอรัตน์ เป็นประติมากรรมภาพสลักนูนต่ำของพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์ ศิลปะทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-14 ซึ่งเป็นช่วงที่พุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายานเจริญรุ่งเรืองในเมืองศรีเทพ ดังนั้น ภายในถ้ำบนเขาแห่งนี้จึงมีศิลปกรรมที่สื่อถึงวัฒนธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาแบบมหายาน ดังจะเห็นภาพสลักนูนต่ำพระโพธิสัตว์ที่เป็นความเชื่อแบบมหายานที่เป็นฝีมือช่างของชาวศรีเทพโบราณ

2) โบราณสถานเขาค้างใน เป็นคลังสมบัติทางโบราณคดีที่ตั้งอยู่กลางเมืองศรีเทพ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นจุดเริ่มต้นของสังคมเมืองของศรีเทพในสมัยทวารวดี การมีโบราณสถานแห่งนี้เป็นศูนย์กลางเมืองจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับการเป็นศูนย์กลางจักรวาล ซึ่งต่อมาจึงเกิดการสร้างมหาธาตุประจำเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 19 ที่นิยมสร้างโบราณสถานประจำเมือง โบราณวัตถุที่สื่อให้เห็นว่า โบราณสถานแห่งนี้เป็นพุทธสถาน นั่นคือ การขุดพบพระพุทธรูปและพระโพธิสัตว์สำริด ซึ่งทำให้เชื่อว่า โบราณสถานแห่งนี้สร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 11-12 อันเป็นช่วงที่เริ่มตั้งเมืองศรีเทพ สันนิษฐานว่า ช่วงแรกสร้างเป็นพุทธสถานแบบเถรวาทตามวัฒนธรรมความเชื่อแบบทวารวดี ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 14 ได้เปลี่ยนเป็นพุทธสถานแบบมหายานซึ่งยังอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทวารวดีเหมือนเดิม ต่อเมื่อเมืองศรีเทพได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรโบราณซึ่งนับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-17 จึงขุดพบพระพุทธรูปที่มีลักษณะเป็นศิลปะเขมรแบบบาปวนและนครวัด ดังนั้น โบราณสถานเขาค้างในจึงเป็นพุทธสถานที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมอย่างมากจนกระทั่งรกร้างในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 สิ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่งก็คือ ล้อธรรมจักรศิลา ซึ่งมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เมตร เดิมที่ตั้งอยู่ที่โบราณสถานเขาค้างนอก ปัจจุบันได้ย้ายมาตั้งอยู่ด้านหน้าของโบราณสถานเขาค้างใน อันเป็นสัญลักษณ์ของการประกาศพระธรรมวินัยของพุทธศาสนาในสมัยทวารวดีที่นิยมติดตั้งธรรมจักรไว้บนยอดเสาที่ปักไว้หน้าสถูปสำคัญ

3) โบราณสถานเขาค้างนอก เป็นศาสนสถานที่มีความเชื่อที่เชื่อมโยงกับการบูชาเขาอันเป็นความเชื่อโบราณที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เมื่อมีพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเผยแผ่เข้ามาในเมืองศรีเทพ ความเชื่อทางพหุวัฒนธรรมในเมืองนี้ถูกผสมผสานเข้าด้วยกัน เพราะฉะนั้น การสร้างโบราณสถานเขาค้างนอกจึงถูกผูกไว้กับความเชื่อที่ว่า เป็นการจำลองเขามอรัตน์ อันเป็นภูเขาศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ไกลออกไปให้มาอยู่ใกล้เมือง โบราณสถานแห่งนี้เป็นเหมือนสถานที่จาริกแสวงบุญซึ่งคนสมัยนั้นสามารถเดินเวียนประทักษิณเพื่อสักการะบูชาพระสถูปเจดีย์ โบราณสถานแห่งนี้ตั้งอยู่นอกเมืองศรีเทพ มีสภาพค่อนข้างสมบูรณ์เป็นโบราณสถานแบบพุทธศาสนามหายาน โดยเฉพาะคติความเชื่อเกี่ยวกับศูนย์กลางจักรวาลหรือศูนย์กลางของสรรพชีวิตที่มีเขาพระสุเมรุบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เป็นแกนกลางและมีทิวทิศเป็นบริวารรายรอบ ดังนั้น การสร้างโบราณสถานที่เป็นศูนย์กลางแห่งการสักการะบูชาจึงเปรียบเหมือนคติความเชื่อการบำเพ็ญบารมีเพื่อไปสู่สุคติสำหรับชีวิตในโลกหน้า

2. ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นอกจากจะเป็นแหล่งอารยธรรมของวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมเขมรโบราณที่เกิดเป็นพุทธสถานสำคัญแล้ว ยังมีวัฒนธรรมเขมรโบราณที่เป็นศิลปกรรมเกี่ยวกับเทวรูปแบบอินเดียผ่านทางภาคใต้และภาคตะวันออกของประเทศไทย เนื่องจากการเป็นพื้นที่ศูนย์รวมของเส้นทางการ

เดินทางในยุคโบราณและจุดศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนการค้า เมืองศรีเทพจึงเกิดการหลอมรวมศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ในพื้นที่ ในที่นี้ขอจำแนกวัฒนธรรมทางความเชื่อแบบศาสนาพราหมณ์-ฮินดูดังปรากฏในโบราณสถานต่อไปนี้

1) ปราสาทสองพี่น้อง เป็นปราสาทหรือปราสาทที่ใช้สำหรับประกอบพิธีทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยภายในปราสาทจะประดิษฐานศิวลึงค์หรือรูปเคารพทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ผู้ที่จะเข้าไปประกอบพิธีในครมฤคฤหะหรือห้องภายในปราสาทได้จะเป็นพราหมณ์หรือนักบวชเท่านั้น ซึ่งสันนิษฐานว่า โบราณสถานแห่งนี้เป็นที่ประกอบพิธีของนิกายไศวะ เพราะสถาปัตยกรรมบนทับหลังจะสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพระศิวะ รวมถึงการค้นพบชิ้นส่วนของศิวลึงค์ ฐานโยนีและโคนันทิบริเวณปราสาทสองพี่น้องนี้ ดังนั้น โบราณสถานแห่งนี้จึงเป็นเทวาลัยของไศวนิกายที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 17 แต่ชิ้นส่วนของศิวลึงค์ ฐานโยนีและโคนันทิได้ค้นพบในพื้นที่ดินระดับใต้ฐานของตัวปราสาท จึงสันนิษฐานว่า เทวาลัยแห่งนี้คงถูกเปลี่ยนเป็นวัดในพุทธศาสนาแบบมหายานในช่วงระยะเวลาที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาจากเขมรในช่วงรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ธาดา สังข์ทอง, 2544) นอกจากนี้ ยังพบเทวรูปที่สำคัญ คือ สุริยเทพหรือพระอาทิตย์ ซึ่งสร้างก่อนที่จะสร้างปราสาทองค์นี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 สันนิษฐานว่า สุริยเทพนี้คงถูกย้ายมาประดิษฐานไว้หลังจากที่สร้างปราสาทสองพี่น้องนี้แล้วเสร็จ

2) โบราณสถานปราสาทศรีเทพ เป็นปราสาทที่อยู่กลางเมืองศรีเทพ เป็นศิลปะแบบขอม เนื่องจากมีลำตัวพญานาคทอดลำตัวเป็นสะพานยาวตามคติความเชื่อของศิลปะขอม จุดประสงค์ของการสร้างก็เพื่อเป็นเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู อย่างไรก็ตาม โบราณสถานแห่งนี้ยังสร้างไม่เสร็จหรืออาจอยู่ในช่วงดัดแปลงซ่อมแซมเทวาลัยให้เป็นพุทธสถานแบบมหายานก็ได้ เพราะพบโคลนหินรูปกสิขณูที่ใช้ประดับบนชั้นหลังคาของปราสาทถูกสลักค้างทิ้งไว้ จึงสันนิษฐานว่า อาจมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือซ่อมแซมปราสาทอย่างใดอย่างหนึ่ง

3) ปราสาทฤๅษี เป็นปราสาทแบบเขมรซึ่งสร้างเป็นเทวาลัยในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู บริเวณด้านหน้าของปราสาทจะมีบรรณาลัยและโคปุระที่สร้างด้วยศิลาแลง นอกจากนี้ ยังพบโบราณวัตถุที่สื่อถึงเทวสถาน เช่น ฐานโยนี ศิวลึงค์ ดังนั้น เทวสถานแห่งนี้จึงศาสนสถานตามคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบนิกายไศวะ หรือนิกายที่เชื่อในพระศิวะหรือพระอิศวร นอกจากนี้ ยังมีปราสาทอีกหนึ่งหลังที่ตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งมีสถาปัตยกรรมเหมือนกับปราสาทที่เป็นหลังประธาน ปราสาทหรือปราสาททั้งสองนี้เป็นศิลปะเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่ 15-16 ซึ่งมีร่องรอยวัฒนธรรมที่ได้รับมาจากเขมรสมัยเมืองพระนครในยุคที่เข้ามามีบทบาทในเมืองศรีเทพ

องค์ความรู้ใหม่

จากที่กล่าวมาจะพบองค์ความรู้ด้านพหุวัฒนธรรมทางความเชื่อในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านความเชื่อทางศาสนา ในข้อนี้เรียกว่า วัฒนธรรมประเภทคตินิยม ซึ่งจำแนกเป็น 2 ลักษณะย่อยตามหลักศาสนา คือ 1) พุทธศาสนา ประกอบด้วยโบราณสถาน 3 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างใน โบราณสถานเขาค้างนอก และโบราณสถานเขามอรัตน์ ข้อนี้จะปรากฏทั้งแนวคิดใน พุทธศาสนานิกายเถรวาทและนิกายมหายานจากทั้งวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมเขมรโบราณ และ 2) ศาสนापราหมณ์-ฮินดู ประกอบด้วยโบราณสถาน 3 แห่ง คือ โบราณปรางค์ศรีเทพ โบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง และโบราณสถานปรางค์ฤๅษี ข้อนี้จะป็นนิกายไศวะที่บูชาศิวลึงค์และโยนีเป็นหลัก

2. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมด้านโบราณสถาน ในข้อนี้เรียกว่า วัฒนธรรมประเภทวัตถุธรรม ซึ่งจำแนกเป็น 2 ลักษณะย่อยตามภูมิศาสตร์ คือ 1) พื้นที่เขตในเมือง ประกอบด้วยโบราณสถาน 3 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างใน โบราณปรางค์ศรีเทพ โบราณสถานปรางค์สองพี่น้อง ซึ่งเป็นความเชื่อทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และ 2) พื้นที่เขตนอกเมือง ประกอบด้วยโบราณสถาน 3 แห่ง คือ โบราณสถานเขาค้างนอก โบราณสถานเขามอรัตน์ และโบราณสถานปรางค์ฤๅษี เป็นความเชื่อทั้งในพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเช่นเดียวกัน ดังภาพปรากฏต่อไปนี้

ภาพที่ 8 : พหุวัฒนธรรมทางความเชื่อในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ

สรุป

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณที่สำคัญในกลุ่มแม่น้ำป่าสักที่มีประวัติศาสตร์มายาวนานทั้งยุคก่อนประวัติศาสตร์และยุคประวัติศาสตร์ หากพิจารณาตามพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งโบราณคดีของประเทศไทย จะเห็นว่า อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพมีลักษณะสังคมเมืองที่เด่นชัด เพราะมีพัฒนาการทางพหุวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม เช่น การขุดพบหลุมโครงกระดูก ซึ่งเป็นการนำกระดูกคนตายใส่ในภาชนะพร้อมกับเครื่องประดับแล้วฝังแทนการฝังศพทั้งโครงที่ปฏิบัติมาวัฒนธรรมทวารวดี ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-16 เช่น การที่เมืองศรีเทพได้รับวัฒนธรรมพุทธศาสนาจากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาและการแพร่เข้ามาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมถึงวัฒนธรรมเขมรในช่วงพุทธศตวรรษที่

16-18 เช่น การปรากฏศาสนสถานในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูของปราสาทสองพี่น้องและปราสาทศรีเทพ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเฉพาะโบราณสถานสำคัญทั้งภายในและภายนอกเมืองศรีเทพทั้ง 6 แห่ง จะพบพหุวัฒนธรรมทางศาสนาที่ผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์-ฮินดูตามศิลปะทวารวดีและศิลปะเขมร โบราณสถานเหล่านี้เป็นร่องรอยของอาณาจักรโบราณที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากอินเดีย กล่าวเฉพาะโบราณสถานภายในเมืองศรีเทพจะพบหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นความรุ่งเรืองของวัฒนธรรมทวารวดี นอกจากโบราณสถานแล้ว ยังมีทั้งโบราณวัตถุและจารึกต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงในบทความนี้ แต่จากหลักฐานทางโบราณสถานก็เพียงพอที่จะยืนยันความหลากหลายและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นในแง่วัฒนธรรมทางชนชาติที่จำแนกเป็นทวารวดีและเขมร หรือในแง่ความเชื่อทางศาสนาที่จำแนกเป็นพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู จากความหลากหลายนี้เองทำให้การศึกษาเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมมีความน่าสนใจ และท้าทายต่อการตีความเรื่องราวในอดีตว่า มีความเจริญรุ่งเรืองเพียงใด โดยเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพหากพิจารณาเฉพาะโบราณสถานทั้ง 6 แห่ง จะพบอารยธรรมเก่าแก่ของชาติไทยที่ควรแก่การอนุรักษ์เพื่อเป็นแหล่งศึกษาความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงการต่างประเทศ. (19 กันยายน 2566). *เมืองโบราณศรีเทพได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกแห่งที่ 7 ของประเทศไทย*. สืบค้น 27 มกราคม 2567 จาก <https://www.mfa.go.th/th/content/si-thep>
- ธาดา สังข์ทอง. (2544). *นำชมอุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ*. กรุงเทพฯ: สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ.
- ประกาศกรมศิลปากรเรื่อง กำหนดจำนวนโบราณสถานสำหรับชาติ. (8 มีนาคม 2478). *ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52*. หน้า 3679-3717.
- พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมดำรงราชานุภาพ. (2469). *เรื่องเที่ยวที่ต่าง ๆ ภาคที่ 3: เล่าเรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์*. พิมพ์ในงานปลงศพหม่อมราชวงศ์หญิงปลื้ม อสุณี ณ อุทยา. พระนคร: โสภณพิพิธรม-ธนากร.
- ศรีณย์ มะกรุดินทร์. (2566). *เล่าขานเมืองโบราณศรีเทพ*. เอกสารประกอบการบรรยายในโครงการสุวรรณภูมิศึกษา กิจกรรมทัศนศึกษา “ตามรอยอารยธรรมสุวรรณภูมิ” และสัมมนาในหัวข้อ “สืบสาน ส่องธรรม ณ เมืองโบราณศรีเทพ”. 1-2 พฤศจิกายน 2566. ณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สถาพร เทียงธรรม และคณะ (2550). *อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ*. เพชรบูรณ์: อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ กรมศิลปากร.
- สถาพร เทียงธรรม. (2554). *ศรีเทพ: เมืองศูนย์กลางความเจริญแห่งลุ่มน้ำป่าสัก*. เพชรบูรณ์: อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ กรมศิลปากร.
- สุรัชย์ พุดชู. (2566). *เก็บข้อมูลภาคสนาม*. 1-2 พฤศจิกายน.

ดนตรี: สุนทรียศาสตร์สู่การบรรลุธรรม

Melody: Aesthetic Journey to Dharma Realization

¹วรณา จิรานพคุณ, ²พระครูปลัดสัมพิพัฒนธีราจารย์ (กิตติเชษฐ์ สิริวฑฒโก),

³พระครูภาวนาวัฒนบัณฑิต (เจริญ วฑฒโน) และ ⁴พระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ

¹Worana Jiranopkul, ²Phrakrupaladsampipatthanathirachan (Kittiched Siri wattago),

³Phrakhruphawanawatthanabundit (Charoen Vaddhano),

and ⁴Phramaha Yutthana Narajettho

^{1,3,4}คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,3,4}Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²ธรรมสถานมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา

²Buddhamahametta Foundation.

¹Corresponding Author's Email: worana@buddha-mahametta.com

Received: December 30, 2023; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการว่าด้วย สุนทรียศาสตร์ ศาสตร์ว่าด้วยความงาม การรับรู้ในความงามนั้นเป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ในบางครั้งความงามสามารถมีผลในการยกใจมนุษย์ให้สูงขึ้นได้ กล่าวได้ว่าสุนทรียศาสตร์และศิลปะเป็นสิ่งเดียวกัน ดนตรีเองก็เป็นศิลปะที่ต้องใช้ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์เป็นพื้นฐาน สุนทรียศาสตร์มีบทบาทสำคัญในศาสนามาช้านาน โดยเฉพาะในศาสนาพุทธ พระไตรปิฎกมีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สุนทรียศาสตร์ในการสอนธรรมะ ซึ่งความเข้าใจของคนทั่วไปมักจะรู้สึกวาดนตรีเป็นสิ่งที่รบกวนการปฏิบัติธรรม รวมถึงการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัย สิกขาบท และโทษสำหรับนักบวชว่าไม่ให้ขับร้องเพลง แต่หากพิจารณาดูให้ดี พระพุทธองค์ก็ได้ทรงอนุญาตให้สามารถสวดเป็นทำนองสรภัญญะได้เช่นกัน ซึ่งหมายความว่าหากเนื้อหาในบทเพลงเป็นธรรมะ และทำนองเพลงทำให้เกิดความสงบและสมาธิ กล่อมเกลาจิตใจให้อ่อนโยนลงได้แล้ว บทสวดนั้นก็อาจเป็นหนึ่งในข้อวัตรปฏิบัติของนักบวชที่จะเพียรภาวนาเพื่อสร้างเหตุแห่งการบรรลุธรรมให้เกิดขึ้นได้ ยิ่งไปกว่านั้นดนตรีหรือเพลงธรรมะที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การบรรลุธรรมและการที่ธรรมะเข้าสู่จิตใจได้โดยผ่านบทเพลง

คำสำคัญ: ดนตรี; เพลงธรรมะ; บรรลุธรรม

Abstract

Academic articles on Aesthetics refers to the study of beauty. The perception of beauty is an innate ability in all humans through the five senses: sight, hearing, smell, taste, and touch. Beauty has the capacity to uplift the human spirit. Aesthetics and art are often considered synonymous. Music, for example, is an art form that relies on experiences in aesthetics as its foundation. Aesthetics has long played a significant role in religion, particularly in Buddhism. The Tipitaka offers numerous examples that demonstrate the integration of aesthetics in teaching the Dhamma.

The common perception tends to view music as a disturbance to religious practices, which is exemplified by the Buddha's prohibition against singing for monks with associated punishments for rule violations, a more comprehensive examination reveals that the Buddha also permitted monks to engage in chanting, specifically in the case of Sorapanya rhymes. This implies that when the lyrical content pertains to the Dhamma, and the melody has the capacity to instill peace and foster concentration in the mind, making it more tranquil, then Sorapanya rhymes or Dhamma songs can indeed serve as a valid practice method for monks, contributing to the cultivation of conditions conducive to Dhamma realization. Moreover, it is essential to emphasize that music within the Tipitaka and Aṭṭhakathā significantly facilitates the profound realizations of Dhamma and the attainment of Nibbana.

Keywords: Music; Dhamma Song; Dhamma Realization

บทนำ

การแสวงหาคำอันเป็นคุณค่าพื้นฐานของมนุษย์ เกิดจาก 3 ศาสตร์ ได้แก่ 1) ความจริง (หลักวิทยาการ) เป็นการแสวงหาความรู้ความจริงของสิ่งต่างๆ ในโลก เพื่อเข้าใจและอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น 2) ความดี (หลักศาสนาและจริยศาสตร์) เป็นการแสวงหาสิ่งที่ถูกต้องดีงาม เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ดีงาม และ 3) ความงาม (หลักศิลปะ) เป็นการแสวงหาสิ่งที่งดงาม เพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ให้กับชีวิต โดยสุนทรียศาสตร์เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งของวิชาปรัชญา ว่าด้วยธรรมชาติของความงามและรสนิยม รวมทั้งปรัชญาศิลปะ ศิลปะหรือสุนทรียศาสตร์ มาจากคำว่า สุนทร = สุน+ทะ+ระ แปลว่า งาม สวย เป็นคำบาลีสันสกฤต ดังนั้น สุนทรียศาสตร์ จึงหมายถึง ศาสตร์ว่าด้วยความงาม การรับรู้ในความงามนั้น เป็นความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนตามธรรมชาติผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ไม่ว่าจะเป็นการมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส และการสัมผัส ความงามสามารถพบได้ทั้งในธรรมชาติและผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งความงามช่วยให้เรารู้สึกรื่นรมย์ก็ได้ หรือช่วยให้สงบเย็นก็ได้ ในบางครั้งจึงมีผลในการยกใจมนุษย์ให้สูงขึ้นได้เช่นกัน อีกทั้งความงามยังสามารถก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความรู้สึกดีๆ ให้กับมนุษย์ได้ สุนทรียศาสตร์และศิลปะเป็นสิ่งเดียวกัน ดนตรีเองก็เป็นศิลปะที่ต้องใช้ประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์เป็นพื้นฐาน สุนทรียศาสตร์มีบทบาทสำคัญในศาสนามาช้านาน โดยเฉพาะในศาสนาพุทธ พระไตรปิฎกมีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นถึงการใช้สุนทรียศาสตร์ในการสอนธรรมะ คือพระพุทธองค์ได้มีการใช้กลอนหรือกวีเป็นสื่อในการสอนธรรมะ โดยการสอนธรรมะของพระพุทธเจ้าและศาสนาอื่นๆ ในอินเดีย ประสบความสำเร็จได้ง่าย เนื่องจากคนอินเดียมีพื้นฐานทางสุนทรียศาสตร์ที่ดี อิทธิพลของสุนทรียศาสตร์ทำให้จิตใจของคนอินเดียอ่อนโยน เข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น งานศิลปะนั้นเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ของมนุษย์ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องกับ

เรื่องของเหตุผล หรือความถูกต้อง ดี เลว ในทัศนะของขงจื้อเชื่อว่าอารมณ์นั้นมีประโยชน์พอ ๆ กับเหตุผล อารมณ์แห่งศิลปะนั้นสามารถทำให้ศาสนิกชนเกิดความรู้สึกซาบซึ้งและเข้าถึงความสงบในศาสนาได้ เช่น การสวดมนต์ด้วยทำนองเพลง การบรรเลงดนตรีพิธีกรรมในศาสนาต่าง ๆ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทุกศาสนาทั่วโลก ศิลปะอันเป็นที่สุดที่มีอำนาจเปลี่ยนใจคนมากที่สุดคือ งานดนตรี รองลงมาคือ งานวรรณคดี ส่วนงานด้านนาฏศิลป์นั้น คือ งานศิลปะที่แตกมาจากงานดนตรีผสมกับงานวรรณกรรม คุณค่าที่ได้นั้นจึงลึกและสามารถจูงจิตปลุกชนให้เกิดความสะเทือนอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ อีกมาก แต่ก็มิได้สูงถึงขนาดสามารถยกใจคนให้สูงจนเข้าสู่พระนิพพานได้เทียบเท่าดนตรี วรรณคดีของสุนทรียศาสตร์ เชื่อว่าความดี (ศาสนา) และความงาม (ศิลปะ) นั้น เป็นของคู่กัน และมีอยู่จริงในหลักศิลปะ โดยในพระไตรปิฎกล้วนมีเรื่องราวของพระพุทธองค์ที่ปรากฏใช้ดนตรีคีตศิลป์ในการสอนและเผยแผ่พระพุทธศาสนามากมาย สารัตถะของเรื่องดนตรีคีตศิลป์มีปรากฏในพระบาลีจำนวนมาก ซึ่งพระพุทธองค์ทรงเลือกสอนให้เหมาะสมตามจริตของแต่ละคน (อานนท์ กาญจนโพธิ์, 2564) ทั้งนี้คนทั่วไปมักจะรู้สึกว่าการดนตรีเป็นสิ่งที่รบกวนการปฏิบัติธรรม รวมถึงการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัย สิกขาบท และโทษสำหรับนักบวชว่าไม่ให้ขับร้องเพลง ในบทความนี้จึงต้องการศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับดนตรีในแง่มุมของธรรมะ ซึ่งได้ค้นพบว่านอกจากเสียงดนตรีจะก่อให้เกิดความสุขอย่างหยาบหรือความสุขทางโลกียะได้แล้ว ดนตรียังสามารถทำให้จิตใจอ่อนโยนลง ละเอียดย่อมนั่น เนื้อหาในเพลงสามารถทำให้จิตใจเกิดปัญญาจนเปลี่ยนจากความสุขชั้นหยาบคือโลกียะ ยกระดับขึ้นเป็นความสุขที่ละเอียดลึกซึ้งขึ้นด้วยปัญญาที่สามารถลดละกิเลสได้ ไปจนถึงความสุขชั้นสูงสุดในโลกุตระธรรม คือ การบรรลุธรรม

เสียงดนตรีทำให้เกิดความสุข ความสุขเป็นเหตุใกล้ให้เกิดสมาธิ

ดนตรีทำให้ร่างกายหลั่งสารแห่งความสุขหรือเอ็นโดรฟิน ซึ่งมีผลงานวิจัยมากมายที่บ่งชี้ถึงประโยชน์ของดนตรีบำบัดว่าสามารถช่วยให้สุขภาพจิตดีขึ้น รักษาภาวะซึมเศร้ารุนแรงในผู้ป่วยซึมเศร้าได้ และยังลดความเสี่ยงในการเป็นอัลไซเมอร์ได้ด้วย โดยดนตรีบำบัดเป็นศาสตร์ย่อยแขนงหนึ่งของวิทยาศาสตร์ร่วมสมัย ซึ่งใช้ดนตรีแก้ไขปัญหาทางจิตใจหลายประการ เช่น ลดความวิตกกังวล และปรับอารมณ์ รวมถึงยังสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางสมองในด้านการจดจำ สรุปรวมได้ว่าการใช้ดนตรีบำบัดซึ่งเป็นการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ร่วมสมัยนี้ เมื่อนำมาใช้ประกอบกับการนั่งสมาธิและเจริญสติสามารถทำให้สภาวะจิตใจดีขึ้นได้ทั้งจากผู้ป่วยโรคซึมเศร้าเอง หรือแม้แต่ผู้ที่ไม่ได้มีความเจ็บป่วย ก็สามารถพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ทางสมองและพัฒนาสภาวะจิตใจได้ (Phra Woraponte Tanpoonkiat, 2023) นอกจากนั้นการใช้ดนตรีที่มีเนื้อหาในบทเพลงเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ อย่างเช่น บทเพลงที่เกี่ยวกับความรัก ความกตัญญูต่อบิดา มารดา ครูบาอาจารย์ ก็สามารถทำให้จิตใจของผู้ฟังได้รับการกระตุ้นให้ระลึกถึงคุณธรรมความดีงามของผู้มีพระคุณ เกิดความซาบซึ้งขึ้นในจิตใจต่อผู้มีพระคุณ ซึ่งเป็นการสร้างความอบอุ่นในครอบครัวและสังคมเพิ่มขึ้น หรือบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสามัคคีและปรองดองกัน เมื่อนำมาใช้สอนเด็กนักเรียนให้นั่งสมาธิและฟังบทเพลงเหล่านี้ไปด้วยแล้ว ก็ทำให้เด็กนักเรียนมีความสำนึกผิดที่ได้เคยแกล้งเพื่อนไว้ ขอโทษกัน และตั้งใจว่าจะเป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน รวมไปถึงมีความกตัญญูรู้คุณของคุณครูมากขึ้น ขอโทษคุณครูที่เคยทำตัวดื้อไว้ และตั้งใจจะ

เป็นเด็กดีต่อไป โดยการใช้เพลงเกี่ยวกับความรักและความกตัญญู รวมถึงความสามัคคีปรองดองดังที่ได้กล่าวไปนั้น ได้มีการนำไปสอนเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนอนุบาลพระสมุทรเจดีย์ จ.สมุทรปราการ ในโครงการต้นกล้าจิตพุทธะ โดยครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ คือ นางนิรมล เจียมวิจักขณ์ และสอนเด็กนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนผาปังวิทยา จ.ลำปาง ในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ค่ายพุทธบุตรเพื่อชีวิตใหม่ เป็นต้น ซึ่งการสอนนี้ส่งเสริมโดยใช้บทเพลงที่มีเนื้อหาสร้างความกตัญญูรู้คุณและความสามัคคีดังกล่าว ได้จัดขึ้นภายใต้หลักสูตรการปฏิบัติธรรมของธรรมสถานมูลนิธิพุทธะมหาเมตตา

จะเห็นได้ว่าเบื้องต้นเสียงดนตรีที่มีเนื้อหาของบทเพลงในเชิงสร้างสรรค์ สามารถเยียวยาจิตใจผู้ป่วยสามารถยกระดับจิตใจของบุคคลทั่วไป และยังสามารถกระตุ้นจิตสำนึกในทางที่ดีให้เพิ่มมากขึ้นจนผู้ฟังสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันได้ เนื่องจากทัศนคติและความเข้าใจได้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นสัมมาทิฐิมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น หากเราจะกล่าวถึงการใช้เสียงดนตรีแต่มีเนื้อหาทางธรรมะที่สูงขึ้นไปอีกก็สามารถให้ผลไปในทิศทางเดียวกัน คือยกระดับจิตใจบุคคลให้สูงขึ้นได้ ซึ่งระดับจิตใจที่สูงที่สุดนั้นก็คือการเป็นอิสระต่อทุกสิ่ง หรือคือความหลุดพ้น คือพระนิพพาน ทั้งนี้เมื่อเรานั่งสมาธิแล้วมีความสุข รวมไปถึงการแผ่เมตตา ส่งความปรารถนาดีต่อสรรพสัตว์ออกไปไม่มีขอบเขต ไม่มีประมาณ ร่างกายก็สามารถหลั่งสารเอ็นโดรฟิน เพราะจิตใจมีความสุข มีความความชุ่มชื้นเบิกบาน ซึ่งสมองส่วนอะมิกดาลาเป็นส่วนสำคัญในการควบคุมกระบวนการทางด้านอารมณ์และการปลดปล่อยเอ็นโดรฟินซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นอยู่ที่ดี โดยดนตรีได้แสดงให้เห็นว่ามีผลต่อสมองส่วนอะมิกดาลาโดยที่อาจลดความรุนแรงของสภาวะอารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเครียดและการกระตุ้นทางจิตใจและร่างกาย (psychophysiological) ระดับสูง ซึ่งสามารถกระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจและความสุขได้ (Phra Woraponte Tanpoonkiat, 2023) โดยดนตรีสามารถช่วยขับเคลื่อนจิตใจให้เป็นสมาธิได้ และเมื่อจิตพิจารณาธรรมตามเนื้อหาของบทเพลง ก็สามารถทำให้เกิดปัญญาเข้าใจความจริง เกิดสัมมาทิฐิยิ่งขึ้นไป ไม่ต่างจากการฟังพระธรรมเทศนาที่มีผู้แสดงธรรมหรืออาจจะดีกว่าในแง่ของการจูงใจให้เกิดความสงบได้เร็วขึ้นเมื่อถูกจรรีต จึงอาจนำไปสู่การบรรลุธรรมในขั้นต่างๆ ได้ในที่สุด ซึ่งหากเปรียบเทียบระหว่างการให้จิตใจจดจ่ออยู่กับพุทธมนต์และการฟังเพลงธรรมะแล้ว ในยุคสมัยนี้ คนทั่วไปน่าจะเข้าถึงเพลงธรรมะที่มีความหลากหลายทางด้านทำนองและจังหวะไปตามจริตของผู้ฟังได้ง่ายกว่าพุทธมนต์ เมื่อถูกจรรีต ก็เกิดความสุขในการได้ฟังเพลงธรรมะนั้น ซึ่งความสุขเป็นเหตุใกล้ให้เกิดสมาธิ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 35/467/359) เมื่อจิตรวมเป็นสมาธิ พิจารณาเนื้อหาธรรมะในเพลง ก็สามารถเกิดปัญญาได้ โดยไม่ใช่แค่ปัญญาในขั้นสุดมยปัญญาหรือจินตามยปัญญาเท่านั้น แต่เป็นขั้นภาวนามยปัญญา คือได้มรรค ได้ผล ได้นิพพาน

ในพระพุทธศาสนามีบทเพลงต่าง ๆ อยู่มาก สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ บทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกียธรรม และสัมปยุตด้วยโลกุตระธรรม (พระมหาสาคร ศรีดี, 2545)

1. บทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกียธรรม หมายถึง บทเพลงธรรมอันเป็นวิสัยของปุถุชนผู้ครองเรือน มีข้อปฏิบัติและหลักศีลธรรมสำหรับฆราวาส ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อการบรรลุคุณธรรมขั้นสูง แต่สอนให้ลดละกิเลส และสาเหตุที่ก่อให้เกิดอกุศลต่าง ๆ

2. บทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกุตตรธรรม หมายถึง บทเพลงธรรมะอันเป็นข้อปฏิบัติของอริยะ เป็นพุทธจริยธรรมในขั้นสูงของอริยบุคคลผู้พัฒนาจิตใจ ในส่วนของเพลงที่ประกอบด้วยธรรมนี้ ปรากฏการบรรลุธรรมและการเข้าถึงธรรมโดยผ่านบทเพลง เมื่อฟังแล้วสามารถส่งกระแสจิตমনัสการไปตามบทเพลงแล้วทำให้เกิดปัญญา สามารถละกิเลสหรือสังสารวัฏได้อย่างเด็ดขาด บรรลุธรรม เพลงประเภทนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บทเพลงแห่งพระอรหันต์ (พระสิริมงคลอาจารย์, 2498) โดยในพระสูตรตันตปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค สักกปัญหสูตร เรื่องอินทริยสังวร ได้กล่าวถึงเสียงที่ควรเสพและไม่ควรเสพไว้ว่า “เมื่อบุคคลเสพเสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเช่นใด อกุศลธรรมทั้งหลายเจริญยิ่งขึ้น กุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมลง เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเช่นนี้เป็นเสียงที่ไม่ควรเสพ เมื่อบุคคลเสพเสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเช่นใด อกุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมลง กุศลธรรมทั้งหลายเจริญยิ่งขึ้น เสียงที่พึงรู้แจ้งทางหูเช่นนี้เป็นเสียงที่ควรเสพ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/365/292) และพระพุทธองค์ทรงกล่าวในทำนองเดียวกันกับเรื่องของโสมนัสว่า “เมื่อเราเสพโสมนัสนี้แล อกุศลธรรมทั้งหลายเสื่อมลง กุศลธรรมทั้งหลายเจริญยิ่งขึ้น โสมนัสเช่นนี้เป็นโสมนัสที่ควรเสพ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/360/287)

คีตดนตรี เรียกตามภาษาบาลีว่า คีตะ ซึ่งนิยมแปลกันมาจากโบราณว่า ขับร้อง หรือ เพลงขับ เช่น เพลงขับของนางกุมภทาสี หญิงชาวสิงหล เพลงขับของสตรีเก็บดอกบัว และเพลงขับของหญิงซ่อมข้าวที่กล่าวถึงในคัมภีร์มั่งคัลลททีปนี (พระศรีนรินทร ธนปาโล, 2561) ดนตรีหรือเพลงธรรมะนั้นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการช่วยให้เข้าถึงธรรมะได้โดยง่าย ในคัมภีร์มั่งคัลลททีปนีกล่าวไว้ว่า ในกาลบางครั้งการที่ภิกษุจะฟังการขับร้องที่ไม่เป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ ก็สมควร แสดงว่าพระพุทธศาสนานุญาตบทเพลงที่ประกอบด้วยธรรมะและต้องเป็นวาทจาสุภาสิต อันนำมาซึ่งโลกียสุขและโลกุตตรสุข ตัวอย่างในครั้งพุทธกาลมีอยู่ว่า ภิกษุปล่อยกระแสจิตไปตามบทเพลงที่ได้ยินจากคนหาฟืน ยังสามารถทำให้บรรลุธรรมพิเศษ (พระสิริมงคลอาจารย์, 2498) โดยในคัมภีร์มั่งคัลลททีปนียังได้กล่าวอธิบายขยายความเพิ่มเติมไว้อีกด้วยว่า “เมื่อบุคคลฟังเสียงแม้มีอักษระอันวิจิตร มีพยัญชนะอันวิจิตรใด รากะเป็นต้นย่อมเกิดขึ้น เสียงเห็นปานนั้นบุคคลไม่ควรฟัง แต่เมื่อบุคคลฟังเสียงที่อาศัยธรรม แม้เพลงขับของนางกุมภทาสี ความเลื่อมใสย่อมเกิดขึ้นได้ หรือความเบื่อหน่ายย่อมปรากฏเสียงเห็นปานนั้นควร” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2549)

บทเพลงตามหลักฐานในพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้อง

ดนตรีหรือเพลงธรรมะที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถานั้น แสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์การบรรลุธรรม และการที่ธรรมะเข้าสู่จิตใจได้โดยผ่านบทเพลง ซึ่งบางบทเพลงพระพุทธเจ้าได้ทรงประพันธ์ขึ้นเองเพื่อใช้ในการสอนธรรมะในสถานการณ์นั้นๆ เมื่อผู้ฟังได้ฟังแล้ว สามารถพิจารณาเนื้อหาธรรมะในบทเพลงเกิดปัญญาละกิเลส ชัดเจนจิตใจให้บริสุทธิ์ มีความเห็นที่ถูกต้อง บรรลุธรรมได้ตั้งแต่ชั้นพระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ รวมถึงพระปัจเจกโพธิญาณ อย่างไรก็ตาม การฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น ยังไม่นับเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์เท่ากับการฟังเพลงที่เด็กผู้หญิงคนหนึ่งขับร้องแล้วบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ โดยจะได้กล่าวถึงรายละเอียดของบทเพลงต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. บทเพลงที่ปัญจสิขะคันธรรพเทพบุตรขับร้อง เพื่อแสดงความรักที่ตนมีต่อนางภัททาสूरียัจฉาสूरียัจฉา เป็นชื่อของเทพธิดา ผู้มีสิริโฉมงดงามทั่วสรรพางค์ มีรัศมีอ่อนๆ เปล่งออกจากร่างกาย ดุจแสงอ่อนของดวงอาทิตย์ยามทอแสง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/348/275) ในพระสูตรต้นปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค สักกปัญหสูตร ได้กล่าวถึง ปัญจสิขะคันธรรพบุตร เป็นนักดนตรีประจำพระองค์ของท้าวสักกเทวราช ได้ขับเพลงถวายพระพุทธรูปที่ประทับอยู่ในถ้ำอินสาละ ณ เวทียกบรรพตใกล้เมืองสาละ พระอินทร์ใคร่จะเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า จึงมีเทวบัญชาให้ปัญจสิขะเทพบุตรไปดูลาดเลาก่อน และรับสั่งว่าถ้าพระพุทธรูปเจ้าออกจากฌานสมาบัติเมื่อใด ให้ทำอาณัติสัญญาณ แต่ปัญจสิขะเฝ้ารออยู่นาน พระพุทธรูปองค์ก็ยังไม่ออกจากฌานสมาบัติ จึงติดพันพร้อมกับขับเพลงรัก เสียงพินและเสียงเพลงทำให้พระพุทธรูปเจ้าตื่นจากฌานสมาบัติ มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า

"ยํ เม อตฺถิ กตํ ปุญญํ อรหันเตสุ ตาหิสฺสํ ตํ เม สพฺพมงคลยาณิ ตยา สทฺธํ วิปจฺจตํ ฯ"

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ: 10/249/301)

“นางผู้งดงามทั่วสรรพางค์ บุญที่ฉันได้ทำไว้ในพระอรหันต์ผู้คงที่นั้น จงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับเธอ”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/348/276)

"สกุญฺตปุตฺโตว ฌาเนน เอโกหิ นิปโก สโต อมตํ มุนิ ชีวีสานํ ตมํ หํ สूरียจฺฉเส ฯ"

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับสยามรัฐ: 10/249/301)

“แม่ (ภัททา) สूरียัจฉา ฉันเฝ้าค้นหาเธอ เหมือนพระสมณศากยบุตรผู้ทรงเข้าฌานอยู่ผู้เดียว ผู้มีปัญญารองตน มีสติ เป็นมุนิ แสงหาอมตธรรม”

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/348/276)

เมื่อเพลงขับจบ พระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสกะ ปัญจสิขะคันธรรพบุตรว่า ปัญจสิขะ เสียงสายของท่านเทียบได้กับเพลงขับและเสียงเพลงขับของท่านเทียบได้กับเสียงสาย ก็เสียงสายของท่านไม่เกินเสียงเพลงขับ และเสียงเพลงขับไม่เกินเสียงสาย ก็คาถาเหล่านี้อันเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และกาม ท่านประพันธ์ขึ้นเมื่อไหร่ ปัญจสิขะคันธรรพบุตรทูลตอบว่า เมื่อสมัยที่พระผู้มีพระภาคแรกตรัสรู้ ประทับอยู่ใต้ต้นไม้อชปาลนิโครธ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอุรุเวลาประเทศ ก็สมัยนั้นข้าพระองค์ได้รักใคร่ธิดาของท้าวติมพรคันธรรพราชผู้มีนามว่า ภัททาสूरียัจฉา แต่นางรักใคร่กับผู้อื่นเสีย คือรักใคร่บุตรของมาตลีสักกเทวบุตร นามว่า สิขณฺธิ เมื่อข้าพระองค์ไม่ได้นางนั้นโดยปริยายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว จึงถือเอาพินมีสีเหลืองดั่งผลมะตูม เข้าไปยังนิเวศน์ของท้าวติมพรคันธรรพราช ครั้นแล้วจึงถือพินมีสีเหลืองดั่งผลมะตูมบรรเลงขึ้น และได้กล่าวคาถาเหล่านี้ อันเกี่ยวกับ พระพุทธรูปเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ ดังต่อไปนี้

"วณฺเฑ เต ปีตรํ ภาทเท

เยน ชาตาสิ กลยาณิ

แม่ภัททาสूरียัจฉา

โดยเหตุที่เธอเกิดมางดงาม

"วาโตว เสทฺถํ กนฺโต

องคิริสํ ปิยา เมสิ

ติมพรํ สूरียจฺฉเส

อานนฺทชนนี มม

ฉันขอกราบท่านติมพรบิดาของเธอ

ทำให้ฉันปลื้มใจ"

ปานียํ ปีปาสโต

ธมฺโม อรหโต อวิ

เหมือนสายลม	ย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้มีเชื้อ
หรือเหมือนน้ำ	เป็นที่ปรารถนาของผู้กระหาย
เธอผู้เฒ่าเป็นที่รักของฉัน	คุณธรรมเป็นที่รักของพระอรหันต์"
"อาตุรสเสว เกสขุ"	โกชนว ชิมจุนโต
ปรีนิพพาปิ ภทเท	ชลนตมิว วารินา
เธอจงช่วยดับความเร่าร้อน	เหมือนช่วยวางยาคนไข้ผู้กระสับกระส่าย
เหมือนให้อาหารแก่ผู้หิว	หรือเหมือนใช้น้ำดับไฟที่กำลังลุกอยู่"
"สโธทกัม ปิโกขรณิ"	ยุตฺตํ กิณฺชกฺขเรณฺนา
นาโค ฆมฺมาภิตฺตโตว	โอคาเห เต ธนฺทริ"
ขอให้ฉันได้สงบจิตใจและอุทรของเธอ	เหมือนช้างที่ร้อนจัดในคราวร้อน
หยั่งลงสู่สระโบกขรณินี้ น้ำเย็น	ระคนด้วยละอองเกสรดอกปทุม"
"อจฺจงฺกุโลว นาโค จ	ชิตํ เม ทุตฺตโตมรํ
การณํ นปฺปชานามิ	สมฺมตฺโต ลกฺขณฺรฺยา
ตยิ คิริตฺติจิตฺตสฺมิ	จิตฺตํ วิปริณามิตํ
ปฏิกฺคนฺตุน สกฺโกมิ	วณฺณมฺมตฺโตว อมฺพุช
ฉันมีนงเพราะ (เห็น) ช่วงขาที่งามสมส่วน	ไม่รับรู้เหตุการณ์ (อะไร ๆ)
เหมือนช้างเหลือขอเพราะถือว่าเราชนะได้แล้ว ฉันมีใจจดจ่อที่เธอ ไม่อาจกลับใจที่แปรผันไปเหมือน	
ปลาที่กลืนเบ็ดเข้าไป"	
"วามฺรุ สข มํ ภทฺเท	สข มํ มนฺทโลจเน
ปฺลิสฺสข มํ กลฺยาณิ	เอตํ เม อภิปตฺติ"
นางผู้เจริญ เธอจงเอาขาซ้ายกระหวัดฉันไว้	เธอผู้มีดวงตาหยาดเอี่ยมจงกระหวัดฉันไว้เถิด
เธอผู้งดงามจงสวมกอดฉันไว้	สิ่งนี้คือสิ่งที่ฉันปรารถนายิ่งนัก"
"อปฺปโก วต เม สนฺโต	กาโม เวลฺลิตฺเตลฺเลีย
อนเภาโว สมฺปาติ	อรหนฺเตว ทกฺขิณา"
ความใคร่ของฉันต่อเธอผู้มีผงามสลาย ถึงมีน้อยก็เกิดผลมาก เหมือนทักษิณาที่ถวายเป็นแด่พระอรหันต์"	
"ยํ เม อตฺถิ กตํ ปุณฺณํ	อสุมํ ปฐวิมฺณฺทเล
ตํ เม สพฺพกฺกกลฺยาณิ	ตยา สทฺธิ วิปจฺจตํ
นางผู้งดงามทั่วสรรพางค์	บุญที่ฉันได้ทำไว้ในพระอรหันต์ผู้คงที่นั่น
จงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับเธอ	นางผู้งดงามทั่วสรรพางค์
บุญที่ฉันได้ทำไว้ในปฐพีมณฑลนี้	จงอำนวยผลแก่ฉันพร้อมกับเธอ"
"สกุญฺนปฺตฺโตว ฆาเนน	เอโกติ นิปโก สโต
อมตํ มุนิ ชิตฺตฺสาลิน	ตมํ สฺริยวจฺจเส
แม่ (ภักทา) สุริยวัจจสา ฉันเฝ้ามองหาเธอ	เหมือนพระสมณศากยบุตรผู้ทรงเข้าฌานอยู่ผู้เดียว

ผู้มีปัญญาครองตน มีสติ	เป็นมุนี แสงหาอมตธรรม"
"ยถาปี มุนิ นนฺเตยฺย	ปตฺวา สมโพธิมุตตมํ
เอวํ นนฺเตยฺย กลฺยาณิ	มิสฺสกาวั คโต ตยา
แม่คุณคนงาม ถ้าฉันได้อยู่ร่วมกับเธอ	ก็จะพึงชื่นชม
เหมือนพระมุนีบรรลुพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดพึงชื่นชมฉนั้น"	
"สกโก เจ เม วรํ ทุชฺชา	ดาวดีसानมิสฺสโร
ดาหํ ภทฺเต วเรยฺยาเห	เอวํ กาโม ทโหห มม
หากท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งดาวดึงส์	จะประทานพรแก่ฉัน
ฉันก็จะต้องเลือกเอาเธอเป็นแน่	ความปรารถนาของฉันนั้นคงอยู่อย่างนี้"
"สาลวํ น จิรํ ฝุลล์	ปิตรํ เต สุเมธเส
วนทมาโน นมฺสฺสามิ	ยสฺส เอตาทิสํ ปชาติ

แม่คุณผู้เฉลียวฉลาด ฉันขอน้อมไหว้บิดาของเธอผู้มีจิตงามเช่นนี้ ดุจต้นสาละที่ผลิดอกใหม่ๆ ฉนั้น" (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 10/349/277)

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้วิเคราะห์เรื่องราวของบทเพลงของปัญญาสิทธิ์คันธรรพบุตรนี้ว่าประการแรก เพลงนี้ขึ้นต้นและลงท้ายด้วยการไหว้ติ่มพร บิดาของนางภัทรา แทนที่จะบรรยายความรัก พรรณนาความงาม แห่งนางที่รักอย่างเดียว ถือเป็นหลักจิตวิทยาที่ดี เพื่อให้ฝ่ายหญิงรู้สึกภูมิใจว่า เขาให้เกียรติบิดาผู้เป็นที่รักและเคารพแห่งตน และถือเป็นการเข้าตามตรอก ออกตามประตู ทำให้พ่อฝ่ายหญิงเอ็นดูได้ ประการที่สอง บทเพลงนี้สามารถยกอุปมาอุปไมยมาเปรียบเทียบให้มองเห็นภาพพจน์ได้ดีนัก จุดเด่นเข้าใจกเอาความสุข อันเกิดจากความรักของตน (ซึ่งเป็นราคะกิเลส) กับความสุขชั้นวิมุตติ (อันเป็นวิราคะพ้นจากกิเลส) มาเปรียบเทียบกันอย่างกลมกลืน ทั้ง ๆ ที่ทั้งสองสิ่งนี้อยู่คนละมุม คือตรงกันข้ามทีเดียว แต่เพราะรู้จักเปรียบเทียบ เช่น "ฉันไผ่ผินหาเธอ เหมือนพระสมณศากยบุตร ไผ่ผินแสงหาอมตธรรม" และ "ถ้าฉันได้สมหวัง อยู่ร่วมกับเธอ ก็จะมีสุขเหมือนพระมุนีบรรลุพระสัมโพธิญาณฉนั้น" เป็นต้น การที่มีได้พรา้เพื่อรำพันแต่ เรื่องโลกีย์แต่อย่างเดียว หากแฝงไว้ซึ่งแง่คิดศีลธรรม และมีสารัตถประโยชน์อีกด้วยเช่นนี้ ทำให้บทเพลงรัก เพลงนี้เป็นบทเพลงรักบทเดียวในพระพุทธศาสนา (พระมหาสาคร ศรีดี, 2545) บทเพลงที่ปัญญาสิทธิ์คันธรรพ บุตรประพันธ์และขับร้องพรรณานี้ นับว่าเป็นบทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกียธรรม

2. บทเพลงขับตามธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่งของพระปิงคิยะ ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตต นิบาต ปารายณวรรค ปารายณาคีตติคาถา ได้กล่าวถึงเพลงขับตามธรรมเป็นเหตุให้ถึงฝั่งของท่านพระปิงคิยะก ล่าวแก่พราหมณ์พาวรีท่ามกลางชุมชน มีเนื้อหาเป็นเพลงสรรเสริญพระพุทธเจ้าซึ่งตนได้เคยไปเข้าเฝ้ามาแล้ว มีเนื้อหว่า

"ปารายณมนุคฺคาธิสฺสํ	(อิจฺจาเยสุมา ปิงคิโย)
ยถาททกฺขิ ตถากฺขาสิ	วิมโล ภูริเมธโส
นิกกาโม นิพพุโต นาโค	กิสฺส เหตุ มุสา ภณเ.
ปหีนมโลมหสฺส	มานมกฺขปฺปหาโยโน

หนุทาห์ กิตติยิสลามิ

ศิริ วัฒนูปสณฺหิตฺ.

ตโมนุโท พุทฺโธ สมณฺตจกฺขุ

โลกนฺตคุ สพฺพวาทิตฺโต

อนาสว สพฺพทฺทกฺขปฺปหิโน

สจฺจวทโย พรหม อุปาลิตฺ เม.

ทีโฆ ยถา กุพฺพนํ ปหาย

พหุผลํ กานนมาเสยฺย

เอวมปฺหํ อปฺปทสฺเส ปหาย

มโหทธิ หิโสรวิ อชฺฌมปฺตโต.

เย เม ปุพฺเพ วียากฺสุ

หุรฺ โคตมสํสาธา อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสตี

สพฺพํ ตํ อิติหิตฺติหํ สพฺพํ ตํ ตกฺกวฑฺฒนํ."

(พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ: 30/156-160/23)

(พระปิงคิยเถระกล่าวแก่พราหมณ์พาวรีท่ามกลางชุมชน ดังนี้)

อาตมภาพจักกล่าวบทขัณฑ์ที่เป็นเหตุให้ถึงฝั่ง

ตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้

พระผู้มีพระภาคทรงเป็นผู้ปราศจากมลทิน

มีพระปัญญาคุณจตุริ ปราศจากกาม

ทรงไร้กิเลสดังป่า ผู้เป็นนาคะ

ทรงเห็นอย่างใด ก็ตรัสอย่างนั้น

จะฟังกล่าวคำเท็จเพราะเหตุแห่งอะไรเล่า (1)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

อาตมภาพจักกล่าวถ้อยคำ

ที่ประกอบด้วยการสรรเสริญพระผู้มีพระภาค

ผู้ทรงละมลทินและโมหะได้แล้ว

ผู้ทรงละความถือตัวและความลบหลู่ได้ ณ บัดนี้ (2)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

ท่านพราหมณาจารย์ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า

ทรงเป็นผู้กำจัดความมืด มีสมันตจักขุ

ทรงถึงที่สุดโลก ทรงล่วงภพได้ทั้งหมด

ไม่มีอาสวะ ทรงละทุกข์ทั้งปวงได้แล้ว

ทรงมีชื่อตามความจริง

อาตมภาพได้เข้าเฝ้ามาแล้ว (3)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

ทิชะ(นก)ฟังละป่าเล็กแล้วมาอาศัยป่าใหญ่

ที่มีผลไม้มากฉันใด อาตมภาพก็ฉันนั้น

ละคณาจารย์ผู้มีพรศนะแคบ

ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหมือนหงส์โผลงสู่สระใหญ่ (4)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

ก่อนแต่ศาสนาของพระโคตม

อาจารย์เจ้าลัทธิเหล่าใดเคยพยากรณ์แก่อาตมภาพว่า

เหตุนี้ได้เป็นมาแล้วอย่างนี้ จักเป็นอย่างนี้

คำพยากรณ์ทั้งหมดนั้นเป็นคำที่เชื่อสืบต่อกันมา

คำพยากรณ์ทั้งหมดนั้นมีแต่จะทำให้ตริกันไปต่างๆ (5)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

พระโคตมทรงเป็นเอกบุรุษ

ประทับนั่งทำลายความมืดอยู่ ทรงรุ่งเรือง ทรงแผ่รัศมี

พระโคตมผู้มีพระญาณคุณจตุริ

พระโคตมผู้มีพระปัญญาคุณจตุริ (6)

(พระปิงคิยเถระกล่าวว่า)

ธรรมใดไม่มีอะไรๆ ที่ไหนเปรียบได้

พระผู้มีพระภาคพระองค์ใดทรงแสดงธรรม

ที่บุคคลเห็นได้เอง ไม่ขึ้นกับกาลเวลา

เป็นที่สันตันทา ไม่มีอันตรายแก่อาตมภาพ (7)

(พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 30/156-162/38-39)

จากนั้นในอรรถกถาปรหมัตถโชติกา ปารายณวรรค ได้อธิบายว่าพระปิงคียะยังพรรณนาต่อไปว่าท่านไม่ประมาททั้งกลางวันและกลางคืน เห็นพระพุทธรูปด้วยใจเหมือนเห็นด้วยตา นอบน้อมพระองค์อยู่ตลอดราตรี ไม่ว่าพระพุทธรูปจะเสด็จไปทิศไหนๆ ท่านก็จะน้อมไปในทิศนั้นๆ เสมอ แล้วก็กล่าวถึงตนเองว่าเป็นผู้ชราภาพแล้ว ไม่มีกำลังแรงกายที่จะไปในสถานที่ๆ พระพุทธรูปทรงประทับอยู่ได้ แต่สามารถไปเข้าเฝ้าพระองค์ได้เป็นนิตยด้วยความดำริ คือระลึกถึงพระพุทธรูปอยู่ตลอดเวลา ขณะนั้นพระพุทธรูปได้ทรงทราบความแก่กล้าแห่งอินทรีของพระปิงคียะและพราหมณ์พาวรี พระองค์ทรงประทับยืนอยู่แล้วเปล่งพระรัศมีสีทองไป พระปิงคียะนั่งพรรณนาถึงพระพุทธรูปแก่พราหมณ์พาวรีอยู่ ได้เห็นพระรัศมีแล้วคิดว่านี่อะไร เมื่อเหลียวไปได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าดุจประทับอยู่เบื้องหน้าตน จึงบอกพาวรีพราหมณ์ว่า พระพุทธรูปเสด็จมาแล้ว พราหมณ์จึงลุกจากที่นั่ง ยืนประคองอัญชลี พระพุทธรูปทรงตรัสเรียกพระปิงคียะ และกล่าวว่าพระวิกกิสิ พระภัทราวุธแห่งมาณพ 16 และพระอาฬวีโคดม เป็นผู้น้อมใจไปด้วยศรัทธาแล้ว ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ด้วยศรัทธาทุณยรูปฉัณโฑ แม้ท่านก็จงปล่อยศรัทธานั้นฉัณโฑนั้น แต่น้อมใจไปด้วยศรัทธาปรารภวิปัสสนา โดยนัยมีอาทิว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ก็จักถึงนิพพาน เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงจบเทศนาลงด้วยธรรมเป็นยอด พระปิงคียะตั้งอยู่ในพระอรหันต์ พาวรีพราหมณ์ตั้งอยู่ในอนาคามีผล ส่วนศิษย์ 500 ของพาวรีพราหมณ์ได้เป็นพระโสดาบัน

3. บทเพลงที่พระพุทธรูปทรงประพันธ์ให้มาณพชื่อนุตตระไปร้องแก่แล้วชนะการแข่งขัน ในอรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท พุทธวรรคที่ 14 กล่าวถึงเรื่องของ พญานาคชื่อ เอรกปัตตะ ออกอุบายเพื่อทราบวาทะพระพุทธรูปได้อุบัติขึ้นหรือยัง จึงแต่งเพลงเป็นคำถามไว้รอให้มีผู้มาตอบ หากใครตอบได้ เอรกปัตตะนาคราชจะยกธิดาให้เป็นรางวัลแก่ผู้นั้น

พระยานาคออกอุบายเพื่อทราบการอุบัติแห่งพระพุทธรูป

ทราบวาทะ เขาได้มีความคิดอย่างนี้ว่า "เมื่อพระพุทธรูปบังเกิดขึ้น เราจักได้ยินความที่พระพุทธรูปนั้นบังเกิดขึ้น ด้วยอุบายนี้แน่ละ ผู้ใดนำเพลงขับ แก่เพลงขับของเราได้ เราจักให้ธิดากับด้วยนาคพิภพอันใหญ่แก่ผู้นั้น" วางธิดานั้นไว้บนพังพาน ในวันอุโบสถทุกกึ่งเดือน.

ธิดานั้นยืนพ้องอยู่บนพังพานนั้น ขับเพลงขับนี้ว่า:-

ผู้เป็นใหญ่อย่างไรเล่า ชื่อว่าพระราชา? อย่างไรเล่า พระราชาชื่อว่ามีธูลิบนพระเศียร?

อย่างไรเล่า ชื่อว่าปราศจากรุสสี, อย่างไร? ท่านจึงเรียกว่า 'คนพาล.'

ชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นพากันมาด้วยหวังว่า "เราจักพาเอานางนาคมาณวิกา" แล้วทำเพลงขับแก่ ขับไปโดยกำลังปัญญาของตนๆ นางย่อมห้ามเพลงขับตอบนั้น เมื่อนางยืนอยู่บนพังพานทุกกึ่งเดือน ขับเพลงอยู่อย่างนี้เท่านั้น พุทธันดรหนึ่งล่วงไปแล้ว

พระศาสดาทรงผูกเพลงขับแก่

ครั้งนั้น พระศาสดาทรงอุบัติขึ้นแล้วในโลก วันหนึ่งเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวจดูโลก ทำเอเรกปัตตะนาคราชให้เป็นต้น ทรงเห็นมาณพชื่อนุตตระ ผู้เข้าไปภายในข่าย คือพระญาณของพระองค์ ทรงใคร่ครวญดูว่า "จักมีเหตุ

อะไร?" ได้ทรงเห็นแล้วว่า "วันนี้เป็นวันที่เออร์กปัตตนาคราชทำธิดาไว้บนพังพานแล้วให้พ่อน อุตตรมาณพนี้เรียนเอาเพลงขับแก้ที่เราให้แล้วจักเป็นโสดาบัน เรียนเอาเพลงขับนั้นไปสู่สำนักของนาคราชนั้น, นาคราชนั้นฟังเพลงขับแก้แล้ว จักทราบ ว่า 'พระพุทเจ้าทรงอุบัติขึ้นแล้ว' จักมาสู่สำนักของเรา, เมื่อนาคราชนั้นมาแล้ว เราจักกล่าวคาถาในสมาคมอันใหญ่ ในกาลจบคาถา สัตว์ประมาณ 8 หมื่น 4 พันจักตรัสรู้ธรรม."

พระศาสดาเสด็จไปในที่นั้นแล้ว ประทับนั่ง ณ โคนต้นชีกต้นหนึ่ง บรรดาต้นชีก 7 ต้นที่มีอยู่ในที่ไม่ไกลแต่เมืองพาราณสี. ชาวชมพูทวีปพาเอาเพลงขับแก้เพลงขับไปประชุมกันแล้ว. พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นอุตตรมาณพกำลังไปในที่ไม่ไกล จึงตรัสว่า "อุตตระ."

อุตตระ. อะไร? พระเจ้าข้า.

พระศาสดา. เธอจงมานี่ก่อน.

ที่นั่น พระศาสดาตรัสกะอุตตรมาณพนั้นผู้มาถวายบังคมนั่งลงแล้ว ถามว่า "เธอจะไปไหน?"

อุตตรมาณพ. จักไปยังที่ที่ธิดาของเออร์กปัตตนาคราช ขับเพลง.

พระศาสดา. ก็เธอรู้เพลงขับแก้เพลงขับหรือ?

อุตตรมาณพ. ข้าพระองค์ทราบ พระเจ้าข้า.

พระศาสดา. เธอจงกล่าวเพลงเหล่านั้นดูก่อน.

ที่นั่น พระศาสดาตรัสกะอุตตรมาณพผู้กล่าวตามธรรมดาความรู้ของตนเท่านั้นว่า "แน่ะอุตตระ นั้น ไม่ใช่เพลงขับแก้ เราจักให้เพลงขับแก้แก่เธอ เธอต้องเรียนเพลงขับแก้ให้เราได้."

อุตตรมาณพ. ดิละ พระเจ้าข้า.

อุตตรมาณพเรียนเพลงแก้จากพระศาสดา

ที่นั่น พระศาสดาตรัสกะเขาว่า "อุตตระ ในกาลที่นางนาคมาณวิกาขับเพลง เธอพึงขับเพลงแก้ดังนี้:-

ผู้เป็นใหญ่ในทวาร 6 ชื่อว่าเป็นพระราชา,

พระราชาผู้กำหนดอยู่ ชื่อว่ามีธูลิบนพระเศียร,

ผู้ไม่กำหนดอยู่ ชื่อว่าปราศจากธูลิ, ผู้กำหนดอยู่ ท่านเรียกว่า คนพาล.

พระศาสดา ครั้นประทานเพลงขับแก้แก่อุตตรมาณพนั้นอย่างนี้แล้ว ตรัสว่า "อุตตระ เมื่อเธอขับเพลงขับนี้ (นาง) จักขับเพลงขับแก้ เพลงขับของเธออย่างนี้ว่า:-

‘คนพาลอันอะไรเอ๋ย ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทาอย่างไร,

อย่างไร จึงเป็นผู้มีความเกษมจากโยคะ, ท่านผู้อันเรากลามแล้ว โปรดบอกข้อนั้นแก่เรา’

ที่นั่น ท่านพึงขับเพลงขับแก้นี้แก่นางว่า:-

‘คนพาลอันห้วงน้ำ (คือกามโอฆะเป็นต้น) ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทา (โอฆะนั้น)

เสียด้วยความเพียร, บัณฑิตผู้ไม่ประกอบด้วยโยคะทั้งปวง ท่านเรียกว่า ผู้มีความเกษมจากโยคะ’

เพลงขับแก้ นั้น มีเนื้อความว่า:-

‘คนพาลอันโอฆะ (กิเลสจุฬห้วงน้ำ) 4 อย่าง มีโอฆะคือกามเป็นต้น ย่อมพัดไป, บัณฑิตย่อมบรรเทาโอฆะนั้น ด้วยความเพียร กล่าวคือสัมมปปธาน (ความเพียรอันตั้งไว้ชอบ), บัณฑิตนั้นไม่ประกอบด้วยโยคะทั้งปวง มีโยคะคือกามเป็นต้น ท่านเรียกชื่อว่า ‘ผู้มีความเกษมจากโยคะ.'

อุตตรมานพ เมื่อกำลังเรียนเพลงขับแก้้นี้เทียว ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล เขาเป็นโศดาบันเรียนเอา คานานนั้นไปแล้ว กล่าวว่ "ผู้เจริญ ฉันนำเพลงขับแก้เพลงขับมาแล้ว, พวกท่านจงให้ออกาสแก้ฉัน" ได้คุกเข้าไป ในท่ามกลางมหาชนที่ยืนยัดเยียดกันอยู่แล้ว นางนาคมาณวิกายืนพ้องอยู่บนพังพานของพระบิดา แล้วขับเพลง ขับว่า

"ผู้เป็นใหญ่ อย่างไรเล่า ชื่อว่าเป็นพระราชา ?" เป็นต้น.

อุตตรมานพ ขับเพลงแก้ว่า

"ผู้เป็นใหญ่ในทวาร 6 ชื่อว่าเป็นพระราชา" เป็นอาทิ.

นางนาคมาณวิกา ขับเพลงโต้แก้อุตตรมานพนั้นอีกว่า

"คนพาล อันอะไรเอ๋ย ย่อมพัดไป?" เป็นต้น.

ทีนั้น อุตตรมานพ เมื่อจะขับเพลงแก้แก่นาง จึงกล่าวคานี้ว่า:-

"คนพาลอันห้วงน้ำย่อมพัดไป" ดังนี้ เป็นต้น.

นาคราชพอฟังคานั้น ทราบความที่พระพุทเจ้าบังเกิดขึ้น ดีใจว่า "เราไม่เคยฟังชื่อบทเห็นปานนี้ ตลอดพุทธรันดรหนึ่ง "ผู้เจริญ พระพุทเจ้าบังเกิดขึ้นในโลกแล้วหนอ" จึงเออทางฟาดน้ำ คลื่นใหญ่เกิดขึ้นแล้ว ฝั่งทั้งสองพังลงแล้ว พวกมนุษย์ในที่ประมาณอุสสะหนึ่ง แต่ฝั่งข้างนี้และฝั่งข้างโน้น จมลงไปใต้น้ำ นาคราชนั้น ยกมหาชนมีประมาณเท่านี้วางไว้บนพังพาน แล้วตั้งไว้บนบก

4. มีภิกษุผู้วิปัสสนาประมาณ 60 รูป ขณะกำลังเดินทาง ได้ฟังเสียงของเด็กหญิงชาวสิงหลผู้เฒ่าชาว กล้าที่ข้างทางในเกาะสิงหล ผู้ขับเพลงขับอันประกอบด้วยชาติ ชรา พยาธิ และมรณะ ด้วยภาษาสิงหลนั้นแล แล้วบรรลุปะระอรหันต์ (พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ, 2563)

5. ภิกษุผู้ปรารถนาวิปัสสนาชื่อว่าติสสะ กำลังเดินไปโดยทางใกล้สระปทุม ฟังเสียงเด็กหญิงผู้เด็ดดอก ปทุมในสระปทุม ขับเพลงขับอยู่ดังนี้ว่า

"ปาดมุลล์ โกกนท

สุริยาโลเกน ตชชียเต

เอว มนุสสตตคตา

สตตา ชราภิเวเคน มิสายนติ"

"ดอกปทุมชื่อว่าโกกนท บานแล้วในเวลาเช้า ถูกแสง พระอาทิตย์แผดเผา ฉันใด,

สัตว์ทั้งหลาย ผู้ถึงความเป็นมนุษย์ ย่อมเหี่ยวแห้งไปด้วยกำลังชรา ฉันนั้น"

พระติสสะได้ฟังแล้วบรรลุปะระอรหันต์ทันที (พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ, 2563)

6. บุรุษคนใดคนหนึ่งในพุทธรันดร มาจากป่าพร้อมกับบุตรทั้ง 7 คน ฟังเสียงเพลงขับของสตรีคนหนึ่ง ซึ่งกำลังใช้สากตำข้าวสาร ดังนี้

"ชราย ปริมทิตฺ เอต

มิลาตจจณฺณนิสฺสิต

มรณฺณ ภิขุชฺติ เอต

มจฺจุสฺส สลสมามิสํ คต

กิมินํ อาลยํ เอต

นานากุณฺเปน ปูริต

อลฺลิสฺส ภาชนํ เอต

กทลิกฺขณฺธสมํ อิท"

"สรีระนี้ อาศัยหนังมีผิวเหี่ยวแห้ง ถูกชราย่ำยีแล้ว,

สรีระนี้ ถึงความเป็นอามิส คือเหยื่อของมฤตยู ย่อมตกไปเพราะมรณะ,
สรีระนี้ เป็นที่อยู่ของหมู่หนอน เต็มไปด้วยซากศพต่างๆ,
สรีระนี้ เป็นภาชนะของไม่สะอาด, สรีระนี้เสมอด้วยท่อนไม้”

บุรุษคนนั้นฟังเพลงขับของหญิงสาว แล้วพิจารณาอยู่ ได้บรรลุปัจเจกโพธิญาณพร้อมกับบุตรทั้ง 7 คน (พระมหาตีพงศ์ อุตตมปณฺโญ, 2563)

บทเพลงเหล่านี้จัดเป็นบทเพลงที่สัมปยุตด้วยโลกุตตรธรรม โดยในเหตุการณ์ข้อที่ 3 นั้น พระพุทธองค์ทรงประพันธ์เองเพื่อให้บุตรหลานพื่อนำไปขับร้องแก่กับธิดาของเฮอร์กปัตตนาคราช อีกนัยหนึ่งคือเป็นการตอบปัญหาธรรมะด้วยบทเพลง ส่วนในเหตุการณ์ข้อที่ 4-6 จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาเนื้อหาในบทเพลงแล้วเป็นธรรมะที่รวมลงไตรลักษณ์ทั้งสิ้น ในอรรถกถาปรหมัตถโชติกาได้กล่าวไว้ว่า ยังมีตัวอย่างผู้อื่นที่บรรลุอรุณภูมิด้วยอุบายเช่นนี้อีก ซึ่งยังไม่ใช่อัจฉรย์นัก ภิกษุ 500 รูป ฟังคาถาที่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ฉลาดในอาสยานุสยญาณ (รู้อัธยาศัยของสัตว์) ตรัสไว้โดยนัยเป็นต้นว่า สัพเพ สงขารา อนิจจา สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ดังนี้ ได้บรรลุพระอรหัต เทวดาและมนุษย์เหล่าอื่นไม่น้อย ฟังกถาภาษิตประกอบด้วยขันธและอายตนะเป็นต้น ได้บรรลุพระอรหัต ซึ่งในมังคลัตถปิณีได้ขยายความให้เข้าใจง่ายขึ้นว่า การฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้น ไม่ใช่เรื่องน่าอัศจรรย์ แต่การฟังเพลงซึ่งเด็กผู้หญิงคนหนึ่งเป็นคนขับร้องแล้วบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ได้นั้น นับเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง แม้เทวดาและมนุษย์เหล่าอื่นก็บรรลุอรุณภูมิด้วยอุบายทั้งหลาย โดยใน 2 คัมภีร์ยังสรุปอีกว่าแม้เพลงขับก็เป็นสุภาษิต ไม่ว่าจะเป็นวาจาของคนเกื่อน ของหญิงรับใช้ของนักขับร้อง ก็สามารถเป็นวาจาสุภาษิตได้เหมือนกัน พระพุทธเจ้าตรัสว่าวาจาสุภาษิตเป็นมงคลอย่างหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

แม้ว่าคนทั่วไปอาจจะเข้าใจว่าการฟังเพลงเป็นสิ่งที่รบกวนการปฏิบัติธรรมและพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติวินัย สิกขาบท และโทษ สำหรับนักบวชไม่ให้ขับร้องเพลง แต่หากพิจารณาให้ดี พระพุทธองค์ก็ได้ทรงอนุญาตให้สามารถสวดเป็นทำนองสรภัญญะได้เช่นกัน ซึ่งหมายความว่าหากเนื้อหาในบทเพลงเป็นธรรมะและทำนองเพลงทำให้เกิดความสงบและสมาธิ กล่อมเกล่าจิตใจให้อ่อนโยนลงได้แล้ว บทสวดนั้นก็สามารถเป็นหนึ่งในข้อวัตรปฏิบัติของนักบวชที่จะเพียรภาวนาเพื่อสร้างเหตุแห่งการบรรลุธรรมให้เกิดขึ้นได้ อีกทั้งจากการศึกษาในพระไตรปิฎกและอรรถกถาที่เกี่ยวข้อง ดนตรีหรือเพลงธรรมะสามารถนำไปสู่การบรรลุธรรมได้ตั้งแต่ชั้นพระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ รวมถึงพระปัจเจกโพธิญาณด้วย

สรุป

ดนตรีสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นได้ ตั้งแต่ผู้ป่วยซึมเศร้ารุนแรง และยังสามารถลดความเสี่ยงในการเป็นอัลไซเมอร์ สูงขึ้นไปกว่านั้นคือการพัฒนาสมองและจิตใจของบุคคลทั่วไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการที่ดนตรีส่งผลต่อจิตใจและร่างกายดังกล่าวมานี้ นับเป็นส่วนหนึ่งของโลกียธรรม เมื่อเข้าสู่โลกุตตรธรรม ดนตรีและการฟังเพลงที่มีเนื้อหาในเชิงสร้างสรรค์หรือเนื้อหาธรรมะนั้น สามารถทำให้จิตใจเกิดความสงบได้เร็ว

ขึ้น ในบางครั้งอาจจะเร็วกว่าการฟังพระธรรมเทศนาธรรมดา หากได้ฟังทำนองและเสียงสวดหรือเสียงร้องเพลงธรรมะนั้นๆ ได้ถูกจริต โดยเนื้อเพลงก็สามารถทำให้เกิดความรักและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธาต่อกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันของครอบครัวและสังคม ทั้งนี้ในส่วนของโลกุตตรธรรม สามารถสรุปในเรื่องของการใช้ดนตรีหรือการฟังเพลงได้ว่า หากบทเพลงนั้นทำให้จิตใจเกิดระคะหรือเป็นอกุศล ก็เป็นเสียงที่ไม่ควรเสพ แต่หากบทเพลงนั้นน้อมนำจิตใจให้เป็นกุศลและเกิดธรรมะขึ้นในจิตใจได้ แสดงว่าบทเพลงนั้นก็จะสามารถนำพาเราไปสู่ความละเอียดลึกซึ้งในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไปได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้ดนตรีหรือเพลงธรรมะเป็นเพียงเครื่องมือกล่อมเกลาให้จิตใจมีคุณภาพในการรองรับธรรมะได้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง กล่าวคือสภาวะของจิตใจที่มีความอ่อนโยน นุ่มนวล ควรแก่การงาน มีเป้าหมายปลายทางคือให้เกิดปัญญาในธรรม อาจเปรียบเทียบให้เห็นภาพชัดเจนได้อีกทางหนึ่งว่า ดนตรีเปรียบเสมือนเรือที่พาเราข้ามฝั่งไปสู่จุดหมาย เมื่อข้ามแม่น้ำไปถึงอีกฟากฝั่งหนึ่งแล้ว เราก็สามารถลงเรือได้ ไม่ต้องแบกเรือไปด้วย

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2549). *มงคลสูตรที่ปิ่นแปล เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ. (2563). *มงคลสูตรที่ปิ่นแปล ภาค 1 เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: บริษัท สหมิตรพัฒนาการพิมพ์ จำกัด.
- พระมหาสาคร ศรีดี. (2545). *วิเคราะห์หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงพื้นบ้านจังหวัดสุพรรณบุรี: ศึกษาเฉพาะกรณีเพลงอีแซว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระศรีนรินทร์ ธนปาโล (มโนกุล). (2561). *วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในบทเพลงของจรัส มโนเพชร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสิริมงคลจารย์. (2498). *มงคลสูตรที่ปิ่น ปฐม ภาค*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2470). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พาณิชย์สุผล ถนนสามเสน.
- อานนท์ กาญจนโพธิ์. (2564). ศาสนาสุนทรียศาสตร์วิจารณ์. *วารสารวิวัฒนาการ* 1(2), 64-80.
- Phra Woraponte Tanpoonkiat. (2023). Music Intervention Therapy to Improve Healthy Mind. *Journal of MCU Buddhism Review*. 7(2), 25-34.

หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท

The Dhamma Principles for Practicing to Liberate from Defilements in Theravada Buddhism

¹ศรินรัตน์ ชิตะธรรมสิทธิ์

¹Sarinrat Chitathammasit

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

¹Nakhonsawan Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: happiness2009@hotmail.com.

Received: February 17, 2024; **Revised:** April 22, 2024; **Accepted:** April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งนำเสนอหลักธรรมเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสที่ทำให้ใจเกิดความเศร้าหมอง ชุณมัว ซึ่งกิเลสมีอยู่ 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ แยกออกเป็นกิเลส 3 อย่างคือ กิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง และกิเลสอย่างละเอียด กิเลสเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดทุกข์ ตามธรรมดา กิเลสนั้นมีคุณน้อย มีโทษมาก และมีความร้ายแรง มนุษย์หากไม่ประกอบด้วยสติปัญญาเป็นเครื่องกำกับก็จะไม่สามารถรู้เท่าทันกิเลสได้ และยิ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น ไม่สามารถบรรลุมรรคผลสำหรับนักปฏิบัติธรรมจะพิจารณากิเลสเป็นตัวอย่างที่คอยขวางกั้นไม่ให้มนุษย์บรรลุถึงความดีหรือความจริงอันสูงสุด หลักธรรมเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ตามหลักพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่นำมาใช้ปฏิบัติอยู่อย่างมากมาย หลักธรรมล้วนแต่เชื่อมโยงกันได้เป็นอย่างดี หลักธรรมที่เรียกว่า โปธิปักขิยธรรม 37 ประการ คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมรรค 8 เป็นธรรมที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเครื่องมืออันเป็นเหตุแห่งการตัดกิเลส แล้วก้าวสู่การบรรลุมรรคผลนิพพาน ผู้ปฏิบัติจึงควรนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ นั่นเอง

วิธีการปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่การหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ควรดำรงชีวิตของตนที่ตั้งอยู่ในศีลเป็นเบื้องต้น หลักธรรมที่เกื้อหนุนให้เกิดสมาธิ คือ หลักโปธิปักขิยธรรม 37 ประการ โดยการปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐานเพื่อประหารกิเลสอย่างหยาบ กิเลสอย่างกลาง และกิเลสอย่างละเอียด ครั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิและเข้าสู่ญาณที่เรียกว่า วิปัสสนาญาณ มี 16 ประการ ซึ่งสามารถทำให้กิเลสเบาบางได้มากตั้งแต่ญาณที่ 11 สังขารุเปกขาญาณ เป็นต้นไป จึงสามารถกำจัดกิเลสได้ด้วยปัญญาจึงจะเกิดความรู้แจ้งเห็นจริง ทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากกิเลส ได้บรรลุมรรคผล ตั้งแต่พระโสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี และอรหัตต์ตามลำดับ

คำสำคัญ: หลักธรรม; กิเลส; พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This academic article on the passions cause sadness frustration with passions of the three majors as angry, loving and getting divided in to three with passion that is roughly, The central passion, and desires in detail, passions that these factors are causing lustful passions, bias and ignorance. and does not include human intelligence can not stop the passion, but evil that hardship caused to themselves and others practice and will be considered for passions are an important barrier, not wait to achieve a good man, or the highest truth. The principles for releasing passions in Theravada Buddhism found that the Buddhist doctrine were principles that It's all linked together well, that it is called "Podhipakkhiyadhamma 37", There are Satipatthana 4, Sammapathana 4 Itdhibata 4, Ittreeya 5, Pala 5, Pochong 7, and Makka 8 that there principles is wery importance because they are machine to releasing passions then attention Nippana in Buddhism

Practicing to release passions of Theravada Buddhism found that living was the basic precepts, then use the principles support the main focus is sighted Phothipakkhiya threty-seven when the mind is meditation is removed, that Passions roughly And passion in the middle. The wisdom that will have a thorough knowledge, passions are carefully removed, Called passions Onusai entirely will provide a performance out of passions to achieve a tok from the one who is enlightened since Sodapan, Sakatacam, Anacami and Arahant

Keywords: Dhamma Principles, Defilements, Theravada Buddhism.

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาแล้วกว่า 2566 ปี ในดินแดนที่มีชื่อว่าชมพูทวีป หรือประเทศอินเดียในปัจจุบัน โดยมีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้ได้ เพราะศาสนาพุทธมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวไม่เหมือนศาสนาอื่นๆ หลักธรรมคำสอนได้ถูกจารึกไว้ในคัมภีร์ที่มีชื่อว่าพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอนที่ล้วนแต่เกิดขึ้นจากการ ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทั้งสิ้น หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้นเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ ความพ้นทุกข์ หรือความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ได้แก่ โสกะ โทสะ และโมหะ เป็นต้น (พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ), 2534) ซึ่งไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอีกต่อไป แต่เนื่องด้วยหลักธรรมที่ทรงตรัสรู้นั้น มีอยู่มากมายเหลือคณานับประการ ผู้ศึกษาจึงได้พยายามศึกษานำหลักธรรมและวิธีปฏิบัติ ที่เป็นไปได้อย่างต่อการปฏิบัติตามเพื่อการหลุดพ้นจากกิเลส

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นประโยชน์ต่อชาวโลกอย่างยิ่ง แต่ก็ยังมีปัญหาว่าหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้นั้นมีความละเอียดมาก ยากที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ง่ายๆ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจในจิตของตนเองที่สามารถจะรู้หลักธรรมเหล่านั้นได้ หลายคนอาจจะรู้สึกกังวลใจว่าควรจะปฏิบัติตามหลักธรรมข้อใดบ้าง เพราะไม่สามารถที่จะแยกแยะอะไรได้ว่าควรจะทำอย่างไรเพื่อให้เกิดความหลุดพ้นกิเลสดังปรากฏในพุทธธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) กล่าวไว้ว่า กิเลสเป็นมูลเหตุของการกระทำความผิดต่างๆที่จะปรุงแต่งชีวิตให้เป็นไป จึงถือว่ากิเลสเป็นจุดเริ่มต้นที่จำเป็นต้องเรียนรู้กิเลส รู้จักคุณและโทษของกิเลส ก่อนเป็นลำดับแรก ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้ทรงบัญญัติไว้ว่า กิเลสเป็นต้นเหตุให้เกิดปัญหาเดือดร้อนวุ่นวายมากมาย พระพุทธองค์จึงได้ทรงตรัสว่า “ มา ปมาทมนุญญเชถ มา กามรตีสนถว อปปมตโต ทิ ฌายนโต

ปปโปติ ปริมฺ สุขํ” แปลว่า อย่ามัวแต่ประมาท อย่ามัวแต่สนิหิตชอบในกามกิเลส เพราะผู้ไม่ประมาทพิจารณาอยู่ ย่อมถึงความสุขอย่างยิ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 15/9/26)

ปัจจุบันนี้ผู้คนมักจะหลงกระแสนของโลกภายนอกที่ตามอายตนะภายนอก และอายตนะภายในและยังไม่รู้เท่าทันโลกธรรม จึงกลายเป็นปัญหาให้สังคมวุ่นวายและห่างไกลจากการปฏิบัติธรรมได้ สำหรับผู้ปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสเองก็ยังไม่มั่นใจว่าจะนำหลักธรรมใดบ้างมาใช้ในการปฏิบัติดี เพราะหลักพระพุทธศาสนามีหลักธรรมนำมาใช้ปฏิบัติอยู่อย่างมากมาย ซึ่งความจริงแล้วไม่ว่าหลักธรรมใด เมื่อได้ศึกษานำมาปฏิบัติแล้วย่อมมีความเชื่อมโยงกัน ต่อเนื่องกันเป็นสายตลอด ดังนั้นไม่ว่าจะนำหลักธรรมใดไปใช้ จึงไม่ใช่เรื่องใหญ่ประการใด แต่อยู่ที่ผู้ปฏิบัติว่าขณะนั้นจิตอยู่ในสถานะใด ผู้วิจัยจึงได้หยิบยกนำเอาหลักธรรม เพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โภชณังค 7 และมรรคมืองค์ 8 ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความ หลุดพ้นกิเลสในเบื้องต้นต้องตั้งอยู่กับความดีหรือการกระทำดีโดยทั่วไปไปเรียกว่าการทำบุญ ดังทรงมีพุทธพจน์ตรัสว่า “บุญเป็นชื่อของความสุข บุคคลผู้ทำบุญนำสุขมาให้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 25/200/240) การบำเพ็ญเพียรทางจิตหรือการเจริญภาวนาเพื่อให้เกิดความสงบช่วยให้เกิดสมาธิดังมีพุทธพจน์ว่า “ผู้มีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เป็นสมาธิ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 11/455/329) และเมื่อจิตเป็นสมาธิบรรลุมานแล้วความสุขก็เป็นองค์ประกอบของฌาน ดังที่เรียกว่าองค์ฌาน ต่อไปอีกจนถึงฌานที่ 3 ฌานสมาบัติที่สูงกว่านั้นขึ้นไปก็เป็นความสุขที่ประณีตยิ่งขึ้นไปอีก เพราะจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน ถือเป็นบรมสุขสูงสุด (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 13/287/281)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมภาค 1 มัชฌิมนิเทศเทศนาว่า อวิชชา หรือโสมพะ คือ ความไม่รู้สิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น จึงอยากได้อะไรเห็นแก่ตัว ด้วยโลภะ เมื่อขัดข้องและถูกขัดขวางและไม่มีปัญญารู้เท่าทันก็เกิดโทสะ ความขัดใจ และความคิดทำลายจากกิเลสรากเหง้า 3 อย่างนี้ กิเลสรูปต่างๆ ก็ปรากฏขึ้นมากมาย เช่น ความตระหนี่ ความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวล ความห่วงแหน เป็นต้น เป็นการระดม สร้างปัจจัยแห่งความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในตัวเองมาก ๆ ขึ้น และกิเลสอันเป็นเครื่องหมายแห่งความขัดแย้งเหล่านี้ ย่อมกลายเป็นสิ่งสำหรับกีดกันจำกัดและแยกตัวเองออกจากความประสานกลมกลืนของกระบวนการแห่งธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551)

พระพุทธเจ้าทรงตรัสเตือนผู้ปฏิบัติธรรมให้ระลึกไว้ว่าถึงหากอริยสาวกจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนตามความเป็นจริงด้วยสัมมาปัญญาว่า กามทั้งหลายมีความหวานชื่นน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามนี้มากยิ่งนักทำให้เราพินาศได้ แต่ถ้าอริยสาวกยังไม่ประสบ ยังไม่รู้จักปิติ และความสุขที่ไม่ต้องอาศัยกามกิเลสหรือความสุขที่ประณีตยิ่งไป กว่านั้น ก็ยังวางใจไม่ได้ว่าเธอจะไม่เวียนกลับมาหาอีก (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 12/211/180) และทรงตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายไว้ว่า ถ้าผู้บวชแล้ว ยังมีได้ประสบปิติ และความสุขที่ไม่ต้องอาศัยกามหรือความสุขที่ลึกซึ้งยิ่งกว่านั้น กิเลสทั้งหลาย เช่น อภิชฌา พยาบาท ความฟุ้งซ่าน ความเกียจคร้าน เปื่อหน่ายก็จะเข้าครอบงำจิตได้ (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 13/196/205) หมายความว่า ก็จะไม่ยินดีประพาสพรหมจรรย์หรือทนประพาสพรหมจรรย์อยู่ไม่ได้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งในโลกที่แนะนำให้มนุษย์ปฏิบัติให้เกิดความหลุด

พ้นจากกิเลสหรือหลุดพ้นจากสังสารวัฏได้อย่างแท้จริง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2540) ด้วยหลักธรรมที่ได้ตรัสรู้ ล้วนแต่เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งสิ้นเข้าสู่แห่งความเป็นนิพพาน

กิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท

กิเลส แปลว่า สิ่งที่เศร้าหมอง ทำให้เกิดความขุ่นมัวใจ มีความหมาย 3 อย่าง คือให้เกิดความสกปรก หรือ เศร้าหมองอย่างหนึ่งให้เกิดความมืดมิดไม่สว่างไสวอย่างหนึ่งให้เกิดความกระวนกระวายไม่มีความสงบ และได้แบ่งชั้นกิเลสเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นหยาบหรือชั้นนอก, ชั้นกลางอย่างหนึ่งชั้นละเอียดหรือชั้นใน อย่างหนึ่ง, ส่วนที่เป็นชั้นใน หมายถึง ชั้นที่นอนนิ่งอยู่ในสันดานอย่างเงียบๆ จนกว่าจะมีอารมณ์มากระทบ จึงจะปรุงขึ้นเป็นกิเลสชั้นกลาง ที่เกิดขึ้นกลุ่มมูจิต หรือ เป็นกิเลสชั้นหยาบ ที่ทะลุออกมาปรากฏเป็นกิริยาต่างๆ ที่ชั่วร้ายภายนอก กิเลสชั้นละเอียดที่ปรากฏอยู่ภายใน มีชื่อเรียกว่า อุกุศลมูล มี 3 อย่าง คือ โลภะ (ความโลภ), โทสะ (ความโกรธ ประทุษร้าย), โมหะ (ความหลง) หรือ ที่มีชื่อเป็นอย่างอื่นอีกมาก แต่โดยใจความแล้ว ได้แก่ กิเลสที่ยังสงบอยู่ภายใน จนกว่าจะได้อารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง จนเกิดความรู้สึกอยากได้รุนแรง รบกวนอยู่ในใจ พลุ่พลุ่อยู่ด้วยความอยาก หรือ พลุ่พลุ่อยู่ด้วยความโกรธแค้น เกลียดชัง หรือ พลุ่พลุ่อยู่ด้วยความโง่สงสัย กระวนกระวายอยู่ในใจ กิเลสชั้นกลาง เรียกชื่อว่า นิวรณ์ มี 5 อย่าง คือ กามฉันทะ, พยาบาท, ถีนมิทธะ, อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิฉา แต่ก็มีต้นเค้ามาจากกิเลส 3 สายเท่านั้น คือ สายโลภะ สายโทสะ และสายโมหะ อันเป็นตัวอกุศลมูล ต้นเค้าหรือรากเหง้าของการทำชั่วต่างๆ ประเภทของกิเลสมีอยู่ 10 ประการ ได้แก่ 1) ทิฏฐิ กิเลส 2) วิจิกิฉากิเลส 3) โทสะกิเลส 4) โลภะกิเลส 5) โมหะกิเลส 6) ถีนะกิเลส 7) อุทธัจจะกิเลส 8) อหิริกะ กิเลส 9) มานะกิเลส 10) อนัตตตัปปะกิเลส

คุณและโทษของกิเลส

ในส่วนของคุณกิเลส คือ ความเจริญภายนอก หมายถึงความเจริญทางวัตถุอันเป็นสิ่งสนับสนุนหรือเกื้อกูลการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เป็นไปได้ด้วยดีความเจริญดังกล่าวนี้ มีมากมายและนับว่า เป็นความยิ่งใหญ่ในด้านต่าง ๆ ของมวลมนุษย์ แต่ความยิ่งใหญ่ที่แท้จริง คือความยิ่งใหญ่ทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษยชาติ และความเจริญภายใน หมายถึง ความเจริญทางจิตใจหรือพัฒนาการทางจิตขั้นสูงที่ทำให้มนุษย์ประสบกับความสุขที่แท้และยั่งยืน ส่วนโทษของกิเลสมีมากมายกว่า ได้แก่ 1) กิเลสอย่างหยาบ โทษที่เกิดจากกิเลสอย่างหยาบนี้ถือได้ว่าเป็นกิเลสที่แสดงออกมาทางกายและวาจา เป็นกายทุจริตบ้าง วาจาทุจริตบ้างก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนและสังคมได้มาก 2) กิเลสอย่างกลาง เป็นกิเลสที่กลุ่มมูจิตใจให้เดือดร้อน ไม่แสดงออกมาทางกายและวาจาเหมือนกิเลสอย่างหยาบ แต่กลุ่มมูอยู่ภายในจิต ทำจิตใจให้เดือดร้อนกระวนกระวาย 3) กิเลสอย่างละเอียด เป็นกิเลสประเภทอนุสัยซึ่งนอนสงบนิ่งอยู่ในสันดาน คือจิตใจของแต่ละบุคคล กิเลสกลุ่มนี้ละเอียดมากที่ชื่อว่าเป็นกิเลสอย่างละเอียดก็เพราะสังเกตเห็นได้ยาก ระดับโทษของกิเลส ทั้ง 3

ตระกูล ได้แก่ รากะ มีโทษน้อย แต่คลายช้า โทสะมีโทษมาก แต่คลายเร็ว และโมหะคือความหลงยังคลายช้า อีกด้วยคนลงไม่รู้จักบุญจักบาปละก็กว่าจะแก้ได้ ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้กี่ภพกี่ชาตินับไม่ถ้วน

หลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นก็มีอยู่อย่างมากมายทีเดียว แต่ที่จัดว่าเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่มรรคผลนั้น ได้แก่ โภธิปักขิยธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายของการตรัสรู้ คือ เกื้อกูลแก่การตรัสรู้, ธรรมที่เกื้อหนุนแก่อริยมรรค ทำให้รู้แจ้งอริยสัจ 4 บรรลุมรรคผลนิพพาน มีอยู่ 37 ประการ คือ

1. สติปัฏฐาน การตั้งสติระลึกรู้ทันต่อรูปนามชั้น 5 การเจริญสติ มีอยู่ 4 แห่ง คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน, เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน, จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และ อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

2. สัมมัปปธาน 4 คือ ความเพียรต่อกุศลธรรมอย่างแรงกล้า 4 ประการ ได้แก่ เพียรพยายามในการละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว, เพียรพยายามป้องกันอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น, เพียรพยายามให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรพยายามให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญยิ่งขึ้นไป

3. อิทธิบาท 4 คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความสำเร็จ ฌาน อภิญญา และมรรค ผล ประกอบด้วย ฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ, วิมังสา

4. อินทรีย์ 5 ประกอบด้วย สัทธินทรีย์ คือ ศรัทธาเป็นผู้ปกครองในความเลื่อมใสต่อสิ่งที่ควรเลื่อมใส, วิริยินทรีย์ คือ วิริยะเป็นผู้ปกครองในความพยายามต่ออบรมในการเจริญสมภาวนาและวิปัสสนาอย่างแรงกล้า, สตินทรีย์ คือ สติเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครองในการระลึกรู้ถึงอารมณ์กรรมฐาน, สมาธินทรีย์ คือ สมาธิเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครองในการกระทำจิตให้ตั้งมั่นในอารมณ์กรรมฐาน, 5) ปัญญินทรีย์ คือ ปัญญาเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครองในการรู้ตามความเป็นจริงของอารมณ์กรรมฐาน

5. พละ 5 ประกอบด้วย สัทธาพละ, วิริยะพละ, สติพละ, สมาธิพละ, ปัญญาพละ

6. โพชฌงค์ 7 ประกอบด้วย สติสัมโพชฌงค์, อัมมวิจยสัมโพชฌงค์, วิริยสัมโพชฌงค์, ปิติสัมโพชฌงค์, 5 ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์, สมาธิสัมโพชฌงค์, และอุเบกขาสัมโพชฌงค์

7. มรรคมืองค์ 8 ประกอบด้วย สัมมาทิฏฐิ คือ ความเห็นชอบ, สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ, สัมมาวาจา การกล่าววาจาชอบ, สัมมากัมมันตะ คือ การทำการทำงานชอบ, สัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพชอบ, สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ, สัมมาสติ ความระลึกชอบ, สัมมาสมาธิ ความตั้งมั่นชอบ

การบรรลุธรรม หมายถึง ผู้สำเร็จหรือถึงจุดหมายในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่การเข้าใจธรรมในระดับต้นๆ คือ ระดับโลกียะ จนถึงเข้าใจถึงธรรมในระดับมรรคผล คือ ระดับโลกุตระ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมดเป็นกระบวนการฝึกปรือพัฒนามนุษย์ ดังนั้น คนที่เข้าสู่กระบวนการฝึกตนแล้ว ย่อมประสบผลสำเร็จคือเข้าถึงจุดหมายในลำดับต่างๆ กันไป

ในพระไตรปิฎก อรรถกถา อังคุตตรนิกาย ฉกกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ สัตตวรรคที่ 4 พระพุทธองค์ทรงให้รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลผู้ที่ควรบรรลุลุทธิธรรมและไม่สมควรบรรลุลุทธิธรรมไว้ สรุปได้ว่า บุคคลที่ควรบรรลุลุทธิธรรมต้องมีคุณสมบัติ 6 ประการ คือ 1) ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม 2) ประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง 3) ยังจิตให้รำเรงในสมัยที่ควรให้รำเรง 4) วางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย 5) เป็นผู้น้อมไปในธรรมประณีต และ 6) เป็นผู้ยินดียิ่งในนิพพาน ดังที่ปรากฏในพระพุทธานุญาตว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการ ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง ธรรม 6 ประการเป็นไฉน คือภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม 1 ย่อมประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง 1 ย่อมยังจิตให้รำเรงในสมัยที่ควรให้รำเรง 1 ย่อมวางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย 1 เป็นผู้น้อมไปในธรรมประณีต 1 และเป็นผู้ยินดียิ่งในนิพพาน ภิกษุทั้งหลายภิกษุประกอบด้วยธรรม 6 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 22/356/445)

นอกจากจะทรงแสดงคุณสมบัติของผู้ควรบรรลุลุทธิธรรมแล้ว ยังทรงแสดงลักษณะของผู้ไม่ควรบรรลุลุทธิธรรมไว้ด้วย 6 ประการ คือ 1) ไม่ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม 2) ไม่ประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง 3) ไม่ยังจิตให้รำเรงในสมัยที่ควรให้รำเรง 4) ไม่วางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย 5) เป็นผู้น้อมไปในธรรมเลว และ 6) เป็นผู้ยินดียิ่งในสักการะ ดังที่ปรากฏในพระพุทธานุญาตว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม 1 ไม่ประคองจิตในสมัยที่ควรประคอง 1 ไม่ยังจิตให้รำเรงในสมัยที่ควรให้รำเรง 1 ไม่วางเฉยจิตในสมัยที่ควรวางเฉย 1 เป็นผู้น้อมไปในธรรมเลว 1 และเป็นผู้ยินดียิ่งในสักการะ 1 ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม 6 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ไม่ควรเพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งความเป็นผู้เย็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ยังปรากฏหลักฐานจากคัมภีร์มิลินทสูตรหรือมิลินทปัญหา ที่แสดงถึงบุคคลผู้ไม่อาจบรรลุลุทธิธรรมได้ อีก 11 ลักษณะ คือ 1) คนมีจิตาหิ 2) คนกระทำอนันตริยกรรม 5 คือ ฆ่ามารดา 1. ฆ่าบิดา 2. ฆ่าพระอรหันต์ 3. ทำร้ายพระพุทธเจ้าถึงห้อพระโลหิต 4. ทำสงฆ์ให้แตกจากกัน 5. แม้อย่างใดอย่างหนึ่ง 3) คนปลอมเพศเป็นพระภิกษุ 4) พระภิกษุกลับไปถือลัทธิอื่นผิด 5) คนประทุษร้ายนางภิกษุณี 6) พระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วไม่ได้อยู่กรรม 7) คนบัณฑิต (กะเทย) 8) คนอุกโตพยัญชนก (คนปรากฏทั้ง 2 เพศ) 9) สัตว์เดียรฉาน 10) เปรต 11) เด็กอายุต่ำกว่า 7 ขวบ

คำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการธรรมแห่งการฝึกฝนและขัดเกลา คำสอนดังกล่าวมีความสอดคล้องกันระหว่างหลักปฏิบัติและผลที่พึงได้จากการปฏิบัตินั้น โดยมีหลักเกณฑ์หรือหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุลุทธิธรรม หรือจุดหมาย เรียกว่า ไตรสิกขา ในกระบวนการฝึกตามหลักไตรสิกขา ในเบื้องต้นผู้ฝึก หรือผู้ศึกษาต้องมีความเชื่อในโพธิศรัทธา ซึ่งหมายถึง ความเชื่อในปัญญามนุษย์ ว่ามีศักยภาพพอที่จะฝึกตนเองให้บรรลุถึงภาวะแห่งความไร้ทุกข์ เป็นอยู่ด้วยความสุขอิสระ เป็นพุทธะได้ ซึ่งถือว่าเป็นศรัทธาพื้นฐาน โพธิ นั้นให้จุดเน้นทั้งในด้านศักยภาพที่มนุษย์ฝึกได้จนถึงที่สุด และในด้านของปัญญา ให้เห็นว่าเป็นแกนนำของการพัฒนานั้นอยู่ที่ปัญญา และศักยภาพสูงสุดนั้นก็แสดงออกที่ปัญญาเพราะตัวแทนหรือจุดศูนย์รวมของการพัฒนาอยู่ที่ปัญญา แต่เพื่อให้โพธิปรากฏขึ้นมา ทำบุคคลให้กลายเป็นพุทธะ มนุษย์ต้องมีกระบวนการพัฒนาที่เรียกว่าสิกขา หรือ “การศึกษา คือกระบวนการพัฒนามนุษย์ หรือฝึกมนุษย์ให้ปรากฏขึ้น ทำให้มนุษย์นั้นกลายเป็นพุทธะ”

สรุป

วิธีการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า วิธีการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสนั้นมี 2 วิธี คือ การบำเพ็ญสมณกรรมฐาน หรือสมถภาวนา กับวิปัสสนากรรมฐาน ที่พระผู้มีภาคเจ้าทรงแสดงไว้ เริ่มแรกของการปฏิบัติ คือ ทำจิตใจให้สงบจากสิ่งที่ทำให้เป็นอุปสรรค คือ สามารถตัดกิเลสต่างๆ ได้ก่อน จากนั้นจึงเจริญสมณะ และนำไปสู่การบำเพ็ญแบบวิปัสสนากรรมฐาน หรือ วิปัสสนาภาวนาก็เพื่อให้เกิดปัญญาสามารถกำจัดอวิชชาอันเป็นต้นตอของกิเลสทั้งปวงลงได้ในที่สุด โดยวิธีการได้ปฏิบัติตามหลักธรรมโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อธิเบทา 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 และมรรคมรรค 8 เมื่อรู้เท่าทันกิเลสในทุกขณะจิตเกิด ความหลุดพ้นจากอวิชชากิเลส ไม่สุข ไม่ทุกข์นั่นเอง

การศึกษาเรื่องหลักธรรมที่นำไปปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นกิเลสในพระพุทธศาสนา ทำให้ได้รับประโยชน์มากมาย อาทิ เช่น ได้เข้าใจถึงคุณและโทษของกิเลส หลักธรรมที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลส รวมถึงข้อปฏิบัติในการหลุดพ้นจากกิเลส ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถมาเรียนรู้และเอาไปใช้ประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานสำคัญในการประพฤติปฏิบัติ และที่สำคัญควรจะมีการฝึกอบรมและปฏิบัติตามงานวิจัยนี้ รับรองว่าจะบังเกิดผลแก่ผู้ปฏิบัติได้มากเลยทีเดียว

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2540). *แนวปฏิบัติในสติปัฏฐาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พุทธธรรม (ฉบับเดิม)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระธรรมธีรราชมหามุนี, (โชดก ญาณสิทธิ). (2534). *ทางไปนิพพาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระนคร.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ราชบัณฑิต. (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด วัดราชโอรสาราม*. กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิฑูร มะลิวัลย์. (2528). *คู่มือการศึกษาโพธิปักขิยธรรม*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนากระทรวงศึกษาธิการ.
- องค์การคำครุสภา. (2535). *ไตรภูมิิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: ครุสภา.

Causation in Theravada Buddhist Philosophy

¹Phramaha Jaroon Kittipaño and ²PhraSri Ratanobol

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²Ubol Rajdhani Campus, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: jaroon.rit@mcu.ac.th

Received: April 10, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

Abstract

This academic article is to study the causation of Theravada Buddhist philosophy. Most of the thinkers who have analyzed Buddhist theory of causality which is known as Dependent origination have deemed it to be the central doctrine of Buddhist Philosophy. The first importance of Dependent Origination is to really know all phenomena and teaching of the Buddha as the Buddha saying in the following words: “One who sees Dependent Origination sees the Dhamma; one who sees the Dhamma sees Dependent Origination.” It is described as a natural law that all phenomena (Dhamma): mental or physical, are dependent on conditions for their occurrence.

Keywords: Causation, Theravada, Buddhist Philosophy

Introduction

The theory of Dependent Origination (Paticcasamuppāda) is one of the vital aspects of the Buddhist Philosophy. It states that neither are the events of our life pre-determined nor do they take place at random. It asserts that every event in our life has in fact no independent existence. All that exists, is eternally out there, does not vanish in any way and does not disintegrate into particles; it is dependent on co-interaction with other factors. Dependent arising means “if something appears, such and such result will follow” (Trenckner and Chalmers, 1888-1902). (imasmi sati idam bhavati). It means that all the elements in the wheel of existence are causally conditioned. This was represented by the theory of twelve conservative stages beginning from avidya to Jara-marana. In another sense, dependent arising also means that things are established in dependence and include both physical and mental forms because it includes all the way in which things are dependent upon each other. Thus, the existence of everything is conditional. Nothing happens by chance its works automatically without the help of any other power or conscious guide.

The doctrine of Dependent Origination is one of the most important and unique teachings of Buddhism, and is generally found to be accepted in the Buddhist literature of most schools. The teaching of Dependent Origination is described by the texts as a doctrine which had never been heard before and as different from all other views proposed by any preceding or contemporaneous theory of causation. The first importance of Dependent Origination is to really know all phenomena and teaching of the Buddha as the Buddha saying in the following words: “One who sees Dependent Origination sees the Dhamma; one who sees the Dhamma sees Dependent Origination” (Trenckner and Chalmers, 1888-1902). An understanding of Dependent Origination is integral to having a clear understanding of the Buddha's teachings. It is described as a natural law that all phenomena (Dhamma): mental or physical, are dependent on conditions for their occurrence; there is nothing which occurs independently, isolatedly or fortuitously; there is nothing separate, nothing standing alone. A phenomenon arises because of a combination of conditions, which are present to support its arising, and it will cease when those conditions and components change and no longer sustain it. Everything arises and ceases depending on causes and conditions which themselves arise due to causes and conditions. There is no ultimate ground or primordial cause, but a complex of causes and everything arises

and ceases depending on causes and conditions which themselves arise due to causes and conditions. There is no ultimate ground or primordial cause, but a complex of causes and conditions. To illustrate the nature of Dependent Origination, the example of an oil lamp is cited. The oil lamp burns and gives flame depending upon the oil and the wick. When the oil and the wick are present, there is flame in the oil lamp. If either of these is absent, then the flame will cease to be. Dependent Origination is the true nature of reality and this is so regardless of whether there is anyone who realizes it or not like the law of gravity which was true even before its ‘discovery’ by Isaac Newton. The Buddha says:

Whether, brethren, there be an arising of Tathāgata or whether there be no such arising, in each this nature of things just stands, this causal status, this causal orderliness, the relatedness of this to that. Concerning that the Tathāgata is fully enlightened, that He fully understands. Fully enlightened, fully understanding He declares it, teaches it, reveals it, sets it forth, manifests, explains, makes it plain, saying: Behold! conditioned by this, that come to be (Ed., 1884-1904).

Paticcasamuppāda: Meaning and Significance

Dependent Origination is the English term which is commonly used by translators to allocate the purposely Buddhist scriptures by the terms paticcasamuppāda. Scholars and writers have in various forms rendered this term into English. ‘Dependent Origination’, ‘dependent arising’, ‘conditioned co-production’, ‘causal conditioning’, ‘causal genesis’, ‘conditioned genesis’, ‘causal dependencies’, ‘conditioned arising’, or ‘causal interdependence’ have been used as an alternative translation while the concept has also been discussed as ‘the principle of conditionality’, or ‘relativity’ in the field of causality. Throughout this thesis the term ‘Dependent Origination’ is used in the sense of causal principle.

In generally Paticcasamuppāda is treated as the doctrine of Causation, why and how the Dharma emerges is the doctrine of paticcasamuppāda. The theory is basically a moral formation which we see in our life. It is the only way to tell us the arising of the whole mass of suffering which is outlined in the Second Noble Truth. It also deals with a manifold illusory phenomenon of the fundamental substance of mind and thing. He says that all things and phenomena are produced by causation that they are said to be devoid of self-nature, and which treat elaborately the question of phenomenal transformation of the life and the universe.

Dependent arising is also intimately related to the doctrine of Impermanence. For if, we imagine things existed independent of cause and conditions, they would be permanent and unchanging but since the phenomena are impermanent and capable of change, they must arise in dependence upon causes and conditions. In addition, from another point of view the law of cause and effect is governing all actions (Karma), because all phenomena arise in dependence upon other things. All events are the effect of previous events. The process of dependent arising is often described as a circle, the wheel of existence, explaining how the cycle of re-births functions. This principle applies not only to the existence of phenomena but also to the quality of things. In fact, Buddha applied this conditionality to the human condition in order to explain more specific version of how the past interacts in way that leads to Cessation of Suffering. He has never given an idea of the first cause, nor did he advance any form of cosmology and theology. He says that universe comprises the sum total of sentient life, there is the multiplicity of causes which brought this entity into Being (Saddhatissa, 1970).

Types of Dependent Origination

References to the principle of Dependent Origination can be divided into two

1. General references that do not specify the main factors or elements, and
2. Those that single out the names of the various factors of elements and link them together in an ordered progression.

The former format is often used to precede the latter as a general outline; it is a general and short formula. The latter, more frequently encountered, is mostly expressed on its own. The latter explanation is considered as the practical expression of the principle of Dependent Origination, showing the details of the natural process according to the general principle (the former).

Each of these two main categories can further be divided into two parts:

- A. Explaining the process of arising of the suffering;
- B. Explaining the process of extinguishing of the suffering.

The first part of the formula (A) is positive; it explains the process of arising (samudaya vāra). It refers to the process of unfolding called anuloma paticcasamuppāda which is the sequence in its forward mode, and corresponds to the second of the Four Noble Truths, the condition of arising of suffering (dukkha samudaya) of what is present (samudaya) when suffering (dukkha) is present. The second part (B), showing the process of cessation, is called the nirodha vāra. It is the sequence in its reverse mode called patiloma paticcasamuppāda and corresponds to the third Noble Truth, the cessation of suffering (dukkha nirodha); it argues that when the samudaya is absent, the effect: dukkha, is absent, which absence is equated to nirodha, the cessation of suffering, that is, the absence of the effect. Theory of 'Dependent Origination', therefore, is not only frequent in its happening with the Four Noble Truths but sometimes identified with them, the abstract causal formula underlying is being presupposed in the total argument of the Four Noble Truths.

The General Principle

According to the Buddha, all phenomena are subject to the laws of causation. There is nothing haphazard or predetermined. Every element, though appearing only for a single - moment, is a dependently originating element because it depends for its arising on what has gone before it. That is the meaning of Dependent Origination. The law of causation can be expressed by the following formula:

“If this is, that comes to be
(Imasmiṃ sati itaṃ hoti);
From the arising of this, that arises
(Imassuppādā itaṃ upajjati);
If this is not, that does not come to be
(Imasmiṃ asati itaṃ na hoti);
From the stopping of this, that is stopped
(Imassa nirodha idam nirujjati)” (Ed., 1884-1904)

Based on this statement Buddha defines the conception of causality. He offers several instances of Causal happenings which come to be said as Golden Mean between the two ways eternalism and annihilationism. The most important feature of the Buddhist Causality is lack of metaphysical assumptions, which are generally set up in rationalist theories of causality of Indian philosophy, like metaphysical theory of Sankhya school is Satkarayavada, which draws attention to the identity of cause and effect, may be similar to Nyaya-Vaisesika which holds on the difference of cause and effect (asatkaryavada). But from the epistemological standpoint, Buddha was able to understand and discover the empiricist theory without being involved in metaphysical assumptions, the individual instance of the causal happening were justified on

the basis of experience both sensory and extrasensory. The uniformity of causal law was reached through inductive inference based on these experiences.

According to this, the present experience of causal happening, inductive inferences are made with regard to the past and future. But some part incident may be brought bank through memories. One cannot count on recalled steps completely. The knowledge of the past is assessed on inductive inference because it remembers the past incident through extrasensory perception. In this manner, the knowledge of the past is or may be partly experimental. However, the knowledge of the future we may have through inductive generalization. Thus, experimental knowledge consists of knowledge of causally conditioned phenomena as well as causal relation (Paticcasamuppāda) of the present and partly of the past, the inferential knowledge is primarily of the future and partly of the past, the uniformity of the causal principle, which involve the prediction into future.

The Twelve Elements of Dependent Origination

The general principle of Dependent Origination is described by a series of twelve factors:

A) Smudaya Vāra:

1. With Ignorance as condition, there are Volitional Impulses.
2. With Volitional Impulses as condition, Consciousness.
3. With Consciousness as condition, Mind and Body.
4. With Mind and body as condition, the Six Sense Bases.
5. With the Six Sense Bases as condition, (sense) Contact.
6. With Contact as condition, Feeling.
7. With Feeling as condition, Craving.
8. With Craving as condition, Clinging.
9. With Clinging as condition, Becoming.
10. With Becoming as condition, Birth.
11. With Birth as condition, Ageing and Death,
12. Sorrow, Lamentation, Pain, Grief and Despair.

Thus is the arising of this whole mass of suffering.

This is how life arises, exists and continues. Now we shall come to the cessation of the process as following:

B) Nirodha Vāra:

1. With the complete abandoning of Ignorance, Volitional Impulses cease.
2. With the cessation of Volitional Impulses, Consciousness ceases.
3. With the cessation of Consciousness, Mind and Body cease.
4. With the cessation of Mind and Body, the Six Sense Bases cease.
5. With the cessation of the Six Sense Bases, Contact ceases.
6. With the cessation of Contact, Feeling ceases.
7. With the cessation of Feeling, Craving ceases.
8. With the cessation of Craving, Clinging ceases.
9. With the cessation of Clinging, Becoming ceases.
10. With the cessation of Becoming, Birth ceases.
11. With the cessation of Birth, Ageing and Death,
12. Sorrow, Lamentation, Pain, Grief and Despair cease.

Here, we explain the general idea about the law of Causation, which is important aspect in regarding the chain of independent co-origination. Such as for every individual Consciousness under the influence of ignorance, impression and result of the past deed entering into contact with the world receiving these feeling of pleasure/pain leading to action or grasping producing a new – becoming. Birth exists through the condition of existence, existence through

the condition of attachment, attachment through the condition of desire, desire exists through the sensation, sensation through the contact, contact through the condition of sentient body, a sentient body through the condition of consciousness, consciousness through the condition of sentient body. From a sentient body to contact, and contact through the condition of feeling, feeling through the condition of craving through the condition of attachment and finally attachment through the condition Bhava, and Bhava through the condition of Rebirth (P.A. Payutto, 1994).

In the Abhidhamma texts and commentaries the principle of Dependent Origination is also known as paccayākāra, referring to the interdependent nature of things. This is how life arises, exists and continues. If we put this formula in its reverse order, we come to the cessation of the process: Through the cessation of ignorance, karma-formations cease; through the cessation of karma-formations, consciousness ceases...through the cessation of birth, old age, death, grief, sorrow, suffering, lamentation and despair cease.

Characteristics of Dependent Origination

There are four terms used to quote the objectivity of principle of dependent Origination. These terms are mentioned in Samyutta-Nikāya, which display its true nature of theory of Dependent Origination. These can be translated as:

- i) Objectivity (Tathata)
- ii) Necessity (Avitathata)
- iii) Invariability (Anannathata)
- iv) Conditionality (Idappaccayata) ((Ed., 1884-1904)

These characteristics are said to be established in causal relation obtaining among phenomena. Let us define these four terms in details:

1. Objectivity (Tathatā) - The term Tathatā in Buddhist Text means ‘correspondence’. Causation is not only an idea or thought-Construction without any objective validity but an idea that corresponds to what is found in nature. The usage of Tathata as a feature in Causation especially at a time when Causation was considered a thought-Construction is highly significant. This conception of term Tathatā supports in a later school of Mahayana Buddhism. It denotes the way Truth and Reality, Actuality and Essentiality are. It shows the presence of specific cause make the immediate emergence of effect (Ed., 1884-1904)

2. Necessity (Avitathatā) - Absence of irregularity of the sequence. The second feature of the causal nexus has been given as ‘necessity’. It reveals that if all the causes and conditions arising out of an effect are present then effect does not cease to be. It is understood that if ignorance is there, the emergence of Karma-formation is unavoidable. (Singh, 2008).

3. Invariability (Anannathatā) Absence of discrimination – The third characteristic of causation is invariability. It draws attention to the nature of relation existing between cause and effect. It emphasizes the consistency of the relation. It means no effect can come into being from other factors than its proper cause and condition. For instance, conditioned by Karma-formation is consciousness. It is not that ignorance is conditioned consciousness. Hence, ignorance is not the proper cause of consciousness but its proper cause is Karma-formation, ignorance is the indirect cause of the process, for ignorance conditions Karma-formation and Karma-formation conditions consciousness and (Singh, 2008).

4. Conditionality (Idappaccayatā) - Determinate Causation - The fourth characteristic of Causation as conditionality is very important aspect of causality. It represents the acceptance of middle way standpoint with regard to the knowledge and understanding. It is clear that of the two extremes – the unconditional necessity implies strict determinism and unconditionally implies arbitrariness as assumed by Westerns. Its usage is synonyms as causation (Paticasamuppāda). It has been observed that statement of causal law does not contend

something, will inevitably happen, under all circumstance, regardless of the past or present conditions. It indicates to us that like causes and conditions produce like effects. The relation between cause and effect is strictly pre-fixed, everything is law-bounded. Once again, the ignorance plays a very essential part in the theory of Dependent Origination; ignorance is responsible for the emergence of Karma-formation and Karma-formation for the Consciousness, leading to the infinite wheel of becoming (Singh, 2008).

Having stated these characteristics of Dependent Origination arising without overstating them is the explanation for their becoming metaphysical entities Buddha highlighted the important feature of dependent arising namely conditionality or relativity. He uses the formula of very special linguistic form, set up the temporal relationship between events of the past and the present better than the hypothetical conditional relationship expressed by most of the philosophers. Further, the formula of dependent arising from the positive side when that, then this and the negative side – when not that, then not this, do not involve the logical fallacy of denying the antecedent. In this manner, he formulated his conception of dependent arising, avoided every form of extreme metaphysical, epistemological and moral absolute. Consequently, he was able to formulate as genuine middle way that can explain the doctrine of Karma and Rebirth in a manner than can lead to the goodness and the peace among human beings (Kalupahana, 2006).

Four Views (Naya) of Patīccasamuppāda

In further classification about the theory of Patīccasamuppāda, Buddhaghosa admits the theory of four-fold Naya in the seventh chapter of visuddhi-magga. These four-fold characteristics clarified the true understanding of the theory of Dependent origination. It denied the fallacies of eternalism, annihilationism, inactionism, and subtraction in this connection.

The four views:

1. Ekatta-Naya (The continuity view): It shows that cause and effect is seen continuous without any interruption. For example, a sprout come out of seed, a trunk out of sprout, branches out of Trunk and thus a tree is form. Just as a seed, sprout, trunk and branches grow into a tree; so Karma-formation arises out of ignorance leading to uninterrupted career of the life and world. For in the process of becoming every effect is cause and every cause, an effect. That which is subsequent of its antecedent becomes antecedent of its subsequent. Such an explanation clearly shows that there is continuity, flow and becoming. This constitutes a rejection of the doctrine of annihilation. There is also wrong thinking about this doctrine that leads to the fallacy if there is externalism. We misunderstand the continuity process of cause and effect. There is no unity in the process but only continuity (Singh, 2008).

2. Nanatta-Naya (The plurality view): It shows there is only qualitative and quantitative difference that every cause and effect is completely new, the effect does not pre-exist in the cause. The destruction of the cause is the emergence of effect. There are only causes (Kamma) and effect (vipāka), cause conditions effect and rebirth. In this way, the wheel of life process goes on. As for the fire is neither within nor outside of sun but it originates depending upon conditions, in the same way cause (Kamma) is not in the effect (vipāka) and effect is neither within nor outside, each is void of other.

Thus, we find in Nanatta-Naya view, cause perished instantly after its emergence as an effect. Therefore, it is momentary and because it is momentary, therefore it is perishing incessantly, and then we can say that cause and effect are two antecedent and subsequent stages and exclusive to each other. But it is also observed that there is continuity. This continuity is not one of unitary soul substance (atman) but of plurality of causes. The conception of absolute annihilationism is also rejected thereof (Singh, 2008).

3. Avyapara-Naya (The non-activity view): According to this view, the world of plurality is not created by deity, is only flow of cause and conditioned phenomena. And secondly, the entire universe is only a process of dynamic, (anicca) impermanent, (dukkha) sorrowful and anatta (void of soul). There is no doer, but deed, no one who reaps the fruit of deed, nothing else but phenomenal becoming. They reject the interpretation of the theory of causation as an exercise of an active agent. It is true that ignorance causes and conditions Karma-formations, but there is no conscious awareness to the ignorance that it shall produce Karma-formation, nor is there any awareness to Karma-formation that is the product of ignorance. In short, according to Buddhists, there is only action and no actor.

The action is actuality and is also independent of actor. For example, if our present existence is due to our previous actions, then the acceptance of an actor is quite unwarranted. Our action itself is responsible for the further action. Causality does not require activity. The presence of the antecedent event is sufficient to give birth to the subsequent event. There is specific relation between successive events in all places and times. Then Arapara-Naya (The activity view) rejects the activity as an external determining force or active agent (Singh, 2008).

4. Evam-dhammata-Naya (The Determinacy view) is the acceptance of law-governed world. According to this law, specific effect comes into being on account of specific causes and conditions. As far the instance the production of curd out of milk is pre-fixed, the oil out of oil seed, in the same way, the arising of Karma-formations (Sanskhara) depending on ignorance, absence of the arising of the effect in the absence of existence of causes and conditions. It is clear that every effect by its natural constitution possesses or specifically related causes. The relation of cause and effect is determinate like cause produce like effects. No event can take place without a cause. Buddhists are supporters of morally determined view. They show that nature of our lives is determined by the nature of actions and consequently they go against the view of inactionism – a view that knows no moral responsibility (Singh, 2008).

These four-fold characteristics of Naya in Visudhimagga and the four terms in the discourse of Causal relation which is mentioned in the Samyutta-Nikayas, it reveals the true nature of the theory of Dependent Origination and its function to preserve the stream of suffering and the destruction of its progressive function is to shows how the destruction of flow of suffering.

Body of Knowledge

Causation in Theravada Buddhist philosophy well known as Paticcasamuppâda or the theory of dependent origination is the most important doctrine in Buddhist philosophy. It is the basis upon which other doctrines of Buddhism revolved. This doctrine is the backbone on which the entire edifice of Buddhism rests. Buddha gives the great importance to the understanding of this doctrine. According to him, without a proper understanding of this doctrine it is hardly possible to understand his teachings. That is why Buddha calls this doctrine the Dhamma.

We may even say that Paticcasamuppâda is Buddhism and vice versa. Buddha laid the greatest emphasis on this theory of dependent origination. He held that one who comprehended this theory visualized the truth.

This doctrine is also sometimes compared to a staircase, by mounting which one can look round on the world and see it with the eye of a Buddha. The failure to understand this doctrine is the cause of all our pains and miseries in life. Its knowledge leads to the cessation of miseries. This doctrine is contained in the Second Noble Truth which gives us the cause of suffering, and in the Third Noble Truth which shows the cessation of suffering. However, some Buddhist scholars are of the opinion that "there is room for doubting as to whether Paticcasamuppâda falls within the Second Noble Truth or leads to the Third, or the other way

round. Sometimes it appears that all the Four Noble Truths are merely the corollaries of Paticcasamuppâda. This problem could be solved if we could precisely know what was the exact enlightenment.

According to the doctrine of Paticcasamuppâda, everything depends on some conditions. On getting the cause, the effect arises. Any form of existence is conditional being dependent on a cause. There is no place for accident or chance. Paticcasamuppâda is a spontaneous universal doctrine which conditions the appearance of all mental and physical events. This law works automatically without the help of any conscious guide. According to this law, whatever exists arises from causes and conditions, and therefore, is in every respect impermanent. All existence is impermanent - becoming. All becoming is subject to the Law of Causation. Causation is dependent origination.

There are various descriptions of this causal theory according to different Buddhist texts. Somewhere it is described directly and conversely, somewhere only directly and somewhere half etc. However, the meaning of the theory is clear everywhere. Such is its depth and exactitude as the Buddha's saying: "One who sees Dependent Origination sees the Dhamma; one who sees the Dhamma sees Dependent Origination" (Trenckner and Chalmers, 1888-1902).

Thus, it may be said that the history of Buddhist philosophy is an attempt to make a clear elaboration and interpretation of the doctrine of Paticcasamuppâda itself as G.C. Pande rightly says: "Buddhistic logic and dialectic have evolved through the attempt to define the exact nature of that dependence of things which the principle of paticcasamuppâda implies" (Pande, 2006).

From the study of the history of Buddhism, it shows that the Buddha was not ready to accept anything dogmatically. He was very well-versed in Brahmanic philosophy and the idealism of the Upanisads. He was also aware of the materialistic philosophy. He learned to practice meditation from Upanisad masters. However, none of the above could satisfy him. He needed to develop a philosophy which is undogmatic and practical. He did it by discovering the principle of Paticcasamuppâda. This doctrine avoids the two extreme- views - eternalism, that is, some reality eternally exists independently of any condition; and nihilism, that is, something that exists can be annihilated without leaving any effect. In this sense, this doctrine is called the Majjhimâ-Patipadâ (the middle path). The Buddha agreed with the materialists that there can be no unchanging entity like atman. However, he denied that death is the end of life. He also agreed with the Upanisads that life extends beyond the present life. But it is not the manifestation of a formless atman. He gave a theory of the discontinuous-continuity of life with the help of Paticcasamuppâda. This doctrine explains the continuity of life beyond death without assuming a transmigrating self.

According to the Buddha, the doctrine of dependent origination is of fundamental importance for understanding his teachings. Therefore, he calls this the Dhamma. The importance of the doctrine of dependent origination in the philosophy of Buddhism is beautifully emphasized by the great Buddhist philosopher Nagarjuna. In the opening verse of his famous work Madhyamika Karika, he salutes Buddha as the best among all the teachers for teaching the blessed doctrine of Paticcasamuppâda, which leads to the cessation of plurality and to bliss.

Regarding the origin and significance of the formula of Paticcasamuppâda. it is true that the Sankhya system also sees the origin of Duhkha in desire-prompted actions. The origin of desire, according to this system, lies in some sort of 'ignorance'. However, this general idea belongs to Sramana-culture as a whole. Therefore, Buddha need not have borrowed this idea from the Sankhya school of philosophy. It should be suggested that its present form has been built upon simpler earlier statements relating to Duhkha-Samudaya. Rhys Davids, a British Buddhist scholar considered the formula as the first clear enunciation in the history of the

principle of natural causality in all phenomena (David, 1954-1959). He was of the opinion that the claim of twelve links was only a particular application of the causal law to the psychological region, where suffering originates. It rather expressed the course of normal human life. His idea has got wide acceptance among the scholars. Oldenberg considered the general significance of Oldenberg to consist in the view that within the phenomenal realm, becoming, not being, is the final category (Oldenberg, 2007).

From the above discussion, even though it has various interpretations of the theory of causation (Paticcasamuppāda) in Theravada Buddhism. All the points of views of Buddhist scholars, however, agreed on the central importance of the theory of causation of Paticcasamuppāda which has been identified with the Dhamma, and which has paved the philosophical, ethical and spiritual foundation of Buddhism.

Conclusion

The teaching of Dependent Origination is described by the texts as a doctrine which had never been heard before and as different from all other views proposed by any preceding or contemporaneous theory of causation. It is quite clearly that the Buddha's doctrine of Dependent Origination was the first clear-cut theory of natural causation which appeared on the Indian philosophical scene. The first importance of Dependent Origination is to really know all phenomena and teaching of the Buddha as the Buddha says the following words: "One who sees Dependent Origination sees the Dhamma; one who sees the Dhamma sees Dependent Origination". An understanding of Dependent Origination is integral to having a clear understanding of the Buddha's teachings.

A definition of the principle of Dependent Origination explains it as a beginningless and endless process of evolution, so the world is proceeding of causes and effects and bound to its conditions in the natural process. Thus, we know that there is no Creator, nor is the world a series of aimless accidents; objectives cannot be realized through merely wishing, waiting from other, supplicating the gods, or luck, but it is the effect of self-reliance, effort, and the will. Things not only just happen, but there is a combination of causes and conditions that is necessary for things to happen.

Suggestion

Paṭiccasamuppāda is a principle that teaches ordinary matters close to human beings and relevant to human life at all times. Therefore, this article presents something of academic value to mankind. However, the interpretation of paṭiccasamuppāda depends on one's point of view, because human life is cause and effect that occurs all the time and continuously.

References

- Trenckner & Chalmers, R. (1888-1902). *Majjhima Nikāya* (Vol. I). London: Pāli Text Society.
Ed. L. F. (1884-1904). *Saṃyutta Nikāya* (Vol. II). London: Pāli Text Society.
Horner, Tr. I.B. (1954-1959). *The Middle Length Saying* (Vol. I). London: Pāli Text Society.
The Book of the Kindred Sayings (Vol. II). (1950-1956). trans. C.A.F. Rhys Davids and F.L. Woodward London: Pāli Text Society.
Tr. Bhikkhu Ñāṇamoli. (1975-1997). *The Path of Purification*. Kandy: Buddhist Publication Society, Taipei: The Corporate Body of the Buddha Educational Foundation.
Ed. C.A.F. R. D. (Vol. II). (1920-1921). *Visuddhimagga*. London: Pāli Text Society.
David, K. J. (2006). *Kamma and Rebirth*. Colombo: Foundation of the Buddha's Moral philosophy.
Oldenberg, H. (2007). *Buddha: His Life, His Doctrine, His Order*. Delhi: Motilal Banarsidass.
Pande, G. C. (2006). *Studies in the Origins of Buddhism*. Delhi: Motilal Banarsidass.

- Payut Payutto, P.A. (1994). *Dependent Origination: The Buddhist Law of Conditionality*. Bangkok: Buddhadhamma Foundation.
- Saddhatissa, M. (1970). *Essence of Buddha*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Singh, A. (2008). *Recent Researches in Buddhist studies*, Article in the (ed.). Sebastian, C.D.. Delhi: Sri Satguru.

Mindfulness Meditation with Dhamma Song for Senior Practitioner

¹**Kriangrit Supavanichyanon**

¹International Buddhist Studies College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

¹Corresponding Author's Email: tuktta44@gmail.com

Received: January 29, 2024; **Revised:** April 19, 2024; **Accepted:** April 19, 2024

Abstract

This academic article explores the application of mindfulness meditation combined with Dhamma songs for senior practitioners. Mindfulness meditation, deeply rooted in Buddhism, aims to cultivate awareness and inner peace, while Dhamma songs infuse the practice with sacred teachings through music. The study found that senior practitioners reported heightened mindfulness, reduced stress, and increased spiritual connection as a result of engaging in this unique approach. The intervention involved regular meditation sessions with Dhamma songs, fostering a sense of community among participants. For this study, the key informants are 15 senior practitioners who have the age over 60 years old and do the mindfulness meditation at Buddhamahametta Foundation, Chiangraknoi, Ayutthaya. The data collection methods are distributing questionnaires to the key informants and collecting data for statistical analysis and processing using specialized software. The findings suggest potential benefits for integrating music with meditation practices for senior practitioners, offering valuable insights for mental well-being and spiritual growth within a Buddhist context. Further research is encouraged to explore its long-term effects and broader applicability.

Keywords: Mindfulness Meditation; Dhamma Song; Senior Practitioner

Introduction

In today's world, mindfulness meditation is something that every Buddhist should pay attention to. Buddhism is a religion of peace and happiness for all humanity, regardless of gender or age. In this research, the researcher emphasizes the importance of mindfulness for the senior practitioners. As people age, their physical bodies deteriorate over time, and illnesses can affect their mental well-being. Therefore, it is essential to provide suitable forms of mindfulness for the elderly. These practices should strengthen their spirits, add happiness to their lives, and help them not overly focus on their physical ailments. It is crucial to design mindfulness practices tailored to the elderly, as they can accept the truths of life and let go of various sufferings. Incorporating Buddhist teachings into these practices can be beneficial for the elderly to come to terms with the realities of life and release their suffering. Using Buddhist chants and scriptures in mindfulness practices can help the elderly find happiness, relaxation, and prevent excessive stress.

"Mindfulness Meditation with Dhamma Song" is a specialized meditation practice designed for senior practitioners that integrates mindfulness meditation with the teachings of Dhamma from Buddhist traditions. The practice centers on cultivating present-moment awareness and non-judgmental acceptance, allowing practitioners to observe thoughts, emotions, and sensations without attachment or reactivity.

A well-known technique for lowering stress and enhancing mental clarity is mindfulness meditation, which cultivates present-moment awareness and nonjudgmental acceptance. The four foundations of body, feelings, mind, and mental objects are how mindfulness meditation is explained in the Satipatthāna Sutta, a fundamental text in Theravada Buddhism. By practicing mindfulness in these areas, practitioners work toward emancipation from suffering, gain insight, and build the seven components of awakening. This practice has acquired appeal in secular contexts due to its benefits for general well-being and is highly valued in Buddhism as a practical guide for spiritual progress. (Thera, 1994).

Deepening concentration (samadhi) is another essential component. By strengthening their focus during meditation, practitioners can experience profound states of absorption and gain further insights supported by a solid foundation in mindfulness.

"Mindfulness Meditation with Dhamma Song" offers a comprehensive path for spiritual development and improved well-being for senior practitioners. By integrating mindfulness, Dhamma teachings, insight, virtues, and concentration, this practice aims to lead individuals towards liberation from suffering and a skillful, compassionate life in accordance with Buddhist principles.

For this study, the key informants are 15 senior practitioners who have the age over 60 years old and do the mindfulness meditation at Buddhamahametta Foundation, Chiangraknoi, Ayutthaya. The data collection methods are distributing questionnaires to the key informants and collecting data for for statistical analysis and processing using specialized software

Contexts

Mindfulness Meditation

Mindfulness meditation is a practice that has gained widespread recognition and adoption due to its positive effects on physical and mental well-being. The definition of Mindfulness Meditation is rooted in the Satipatthāna Sutta, a foundational text in Buddhism. It involves developing mindfulness in four key areas known as the Four Foundations of Mindfulness: the body, feelings, mind, and mental objects. By cultivating awareness in these areas, practitioners gain insights into the true nature of reality and work towards liberation from suffering (Thera, 1994).

Phakchok Rinpoche (2017) highlighted that Mindfulness, as outlined in three distinct types, involves cultivating self-awareness of one's actions and thoughts:

1. First Mindfulness: This entails focused attention, where individuals adopt a proper posture and consciously attend to their breath, emphasizing repetitive and mindful awareness. The primary goal is to instill awareness, particularly in problem-solving scenarios, such as mindfully engaging in activities like sipping tea or walking with intention.

2. Second Mindfulness: This focuses on addressing the "habit mind," necessitating the acknowledgment of unsatisfactory habits, even the minutest ones, and being cognizant of these shortcomings to prevent reverting to those habits.

3. Third Mindfulness: Referred to as the "Influenced mind," this type acknowledges the impact of external factors and temptations on our minds. Practicing mindfulness becomes crucial in mitigating these external influences, providing an effective approach to handle arising problems.

To summarize, the three types of mindfulness encompass: 1) Meditation, such as concentrating on the breath; 2) Acknowledging and refraining from supporting negative habits; and 3) Recalling key practice points.

Mindfulness meditation, combining the principles of mindfulness and meditation, integrates these approaches. Mindfulness aids in expressing oneself appropriately and maintaining self-control during stressful situations, while meditation allows individuals to delve into the intricacies of their minds through the practice of breath awareness. (WebMD Editorial Contributors, 2021)

Health Harvard (2024) described Integrating mindfulness with psychotherapy, particularly cognitive-behavioral therapy (CBT), is a widely accepted and effective strategy. Both mindfulness and CBT share the goal of assisting individuals in gaining insight into their thoughts and emotions, challenging irrational beliefs, and cultivating more adaptive behaviors and thinking patterns. The incorporation of mindfulness into psychotherapy enhances self-awareness, emotional regulation, and resilience.

Several fundamental mindfulness techniques can be employed:

1. **Basic Mindfulness Meditation:** Concentrating on the breath or repeating a word or mantra serves to anchor attention. When thoughts arise, they are acknowledged without judgment, and focus is gently redirected to the breath or mantra.
2. **Body Sensations:** Paying attention to subtle body sensations, like itching or tingling, without reacting or judging them. Attention is systematically directed through different body parts.
3. **Sensory Awareness:** Observing sights, sounds, smells, tastes, and touches without judgment, simply naming them and allowing them to pass through awareness.
4. **Emotional Recognition:** Accepting emotions without judgment by identifying and naming them, such as "joy," "anger," or "frustration," and allowing them to be present without suppression or amplification.
5. **Urge Surfing:** Coping with cravings, whether related to addictive substances or behaviors, by mindfully observing them. Recognizing the transient nature of cravings and observing how they manifest in the body aids in coping without giving in or resisting.

Regular engagement in these mindfulness practices fosters greater emotional resilience, heightened self-awareness, and enhanced overall well-being. Mindfulness emphasizes cultivating a balanced and compassionate relationship with one's thoughts and emotions, rather than suppressing or eliminating negative experiences. This approach facilitates more effective stress management, anxiety reduction, and coping with challenging situations in daily life.

Crystal Hoshaw (2022) has mentioned that Mindfulness, as evidenced by research, presents a plethora of advantages for individuals who integrate it into their lives consistently. Some of the notable benefits include:

1. **Enhanced Cognitive Abilities:** Mindfulness practices are associated with improved cognitive functions like attention, memory, and concentration. Regular meditation has a positive impact on cognitive performance.
2. **Slower Brain Aging:** Studies suggest that long-term meditation may slow brain tissue loss, particularly in areas linked to mood regulation and emotional processing, potentially safeguarding against age-related decline.
3. **Stress and Mood Regulation:** Mindfulness interventions, such as the Mindfulness-Based Stress Reduction program, effectively reduce stress, anxiety, and depression symptoms, enabling better emotional management.

4. **Increased Well-being:** Regular mindfulness fosters greater life satisfaction and overall well-being by nurturing present-moment awareness and acceptance.

5. **Pain Management:** Mindfulness techniques aid in pain management, offering relief and improved coping mechanisms for chronic pain sufferers.

6. **Enhanced Quality of Life for Chronic Conditions:** Mindfulness interventions enhance the quality of life for those with chronic illnesses by providing emotional support and alleviating associated symptoms.

7. **Brain Health:** Long-term meditation may protect against brain aging by slowing tissue loss in regions crucial for emotional and cognitive functions.

8. **Anxiety and Depression Management:** Mindfulness-based interventions effectively alleviate symptoms and enhance overall well-being.

9. **Disease Management and Quality of Life:** Mindfulness interventions offer multiple benefits for individuals dealing with conditions like cancer, including stress reduction, pain management, and improved quality of life for both patients and caregivers.

It is essential to acknowledge that while mindfulness practices yield promising outcomes, individual experiences may vary, and they should not replace professional medical or psychological treatment. However, they can complement such treatments and contribute to overall well-being and mental health.

Overall, the practice of mindfulness meditation has proven to be a valuable tool for promoting overall well-being and developing a more balanced and compassionate relationship with one's thoughts and emotions.

Obstacles of Mindfulness Meditation for Senior Practitioner

Shannon (2024) and others specialist note that the list of challenges that seniors may face when practicing mindfulness and practical ways they can overcome these obstacles which shown in the topic of “What are the challenges and barriers to practicing mindfulness for older adults?” presented by Linkedin.com. It is important to recognize that mindfulness is a flexible practice and can be adapted to suit individual needs and circumstances. By acknowledging and addressing these challenges, senior practitioners can experience the numerous benefits of mindfulness and improve their overall well-being and quality of life.

1. **Physical Limitations:** Seniors can adapt their practice to suit their physical abilities by using props, cushions, or chairs to support their bodies. They can also try practicing in different postures, such as lying down or standing up, to find what works best for them.

2. **Cognitive Decline:** To overcome cognitive challenges, seniors can use reminders, cues, or prompts to help them stay focused and remember instructions. Practicing with a partner, group, or using apps that offer support and feedback can be beneficial.

3. **Emotional Resistance:** Cultivating a positive and curious mindset can help seniors overcome emotional resistance. Exploring the reasons behind their interest in mindfulness and seeking inspiration and guidance can enhance their motivation and confidence.

4. **Social Isolation:** Seniors can combat social isolation by joining mindfulness groups or classes, either in person or online. Practicing with others who share their interest in mindfulness can provide a sense of community and connection.

5. **Lifestyle Habits:** Creating a routine and dedicated space for mindfulness practice can help seniors make it a regular part of their day. Making positive changes in lifestyle habits, such as exercise and healthy eating, can also contribute to a more successful mindfulness practice.

6. **Age Stereotypes:** Challenging and reframing negative age-related beliefs can help seniors embrace the benefits of aging and approach mindfulness with a more positive perspective.

By addressing these challenges and adopting a flexible approach to mindfulness practice, seniors can experience the numerous benefits, including stress reduction, improved well-being, and enhanced quality of life. Mindfulness can be a valuable tool for seniors to cultivate a sense of presence, acceptance, and contentment in their lives.

The Recollection of Buddha

The passages provide valuable insights into the practice of Buddhānussati, the recollection of the Buddha, and its significance in Buddhist meditation. Practicing Buddhānussati involves reflecting on the Buddha's qualities and virtues, which can generate reverence, gratitude, and inspiration in one's spiritual journey. It is considered a protective meditation and can lead to various benefits, including purification of the mind, development of mindfulness and concentration, and access to joy even in challenging circumstances. (Ubeysekara, 2020)

The recollection of the Buddha is not limited to a mere verbal repetition but involves a deep understanding and appreciation of the Buddha's unique qualities, such as his enlightenment and profound wisdom. Practitioners are encouraged to cultivate unwavering confidence in this practice and undertake solitary retreats to focus on Buddhānussati.

Engaging in Buddhānussati with faith and understanding can dispel fear, restlessness, and doubt while instilling self-confidence. It can also lead to a favorable destiny and serve as a foundation for further spiritual development, even if full enlightenment is not attained in this lifetime. (Bhikkhu Anālayo, 2021)

The passage also mentions other types of recollection or meditation practices, such as Dhammānussati (recollection of the Dhamma), Saṅghanussati (recollection of the Saṅgha), and various other protective meditations. These practices play a significant role in reducing defilements, cultivating positive qualities, and supporting the practitioner's progress on the path to liberation.

Overall, the recollection of the Buddha and other meditation practices are emphasized as powerful tools for purifying the mind, overcoming fear, and attaining spiritual growth and realization. The stories shared serve as practical guidelines and inspirations for practitioners to deepen their understanding and engagement with these beneficial practices.

The Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna 4)

The Four Foundations of Mindfulness (Thera, 1994) can be categorized as follows:-

a. Kāyānupassanā Satipaṭṭhāna: This foundation emphasizes mindfulness of the body, encouraging practitioners to observe and reflect on all physical aspects, such as sensations, movements, postures, and bodily processes. By closely attending to the body, individuals gain insight into its impermanent and ever-changing nature.

b. Vedanānupassanā Satipaṭṭhāna: Mindfulness of feelings involves recognizing the various sensations that arise within oneself, categorized as pleasant, unpleasant, or neutral. By observing these feelings without becoming attached, individuals cultivate equanimity and deepen their understanding of emotions.

c. Cittānupassanā Satipaṭṭhāna: This foundation focuses on mindfulness of the mind or consciousness, where practitioners observe the different mental states and activities that emerge. By discerning fluctuations in the mind and identifying mental obstacles like desire, aversion, and distraction, individuals develop clarity and concentration.

d. Dhammānupassanā Satipaṭṭhāna: Mindfulness of mental objects involves observing and comprehending various mental phenomena, including thoughts, emotions, and mental qualities. This foundation enables practitioners to recognize their thought patterns, habitual tendencies, and the nature of the mind itself, leading to insights into the impermanence and selflessness of mental phenomena.

Significance of the Four Foundations of Mindfulness:

The Four Foundations of Mindfulness are crucial components of Buddhist practice, serving as the cornerstone for the cultivation of mindfulness and insight. Mindfulness involves consciously directing attention to the present moment, encompassing thoughts, emotions, sensations, and actions. These foundations aid practitioners in fostering purposeful attention (intentional directing of attention), present-moment awareness (being mindful of the current experience), and acceptance (maintaining a nonjudgmental stance toward thoughts and emotions). Through dedicated mindfulness practice in these four areas, individuals attain profound insights into the genuine nature of reality and the root causes of suffering. This journey leads to the development of wisdom (panna) and ultimately culminates in liberation from suffering (nibbana or nirvana), representing fundamental goals in the Buddhist path. (Conboy, 2013)

Benefits of the Four Foundations of Mindfulness:

Mindfulness is discussed as a concept with diverse interpretations, ranging from its roots in Buddhist theory to its applications in clinical interventions, education, and positive psychology. For clarity, the article defines mindfulness as consciously recognizing and attending to the present moment, encompassing thoughts, emotions, sensations, and actions. Mindfulness-based interventions have been studied and found effective in promoting well-being, reducing mental distress, and enhancing coping mechanisms for anxiety, depression, and stress. Moreover, various mindfulness practices, such as mindful sitting, walking, bowing, sleeping, speaking, listening, and eating, are mentioned as ways to cultivate mindfulness. Mindfulness-based courses include both formal and informal components, incorporating structured activities and integrating mindfulness practices into daily life routines. Overall, the text provides valuable insights into the evolving understanding of mental health, the impact of social isolation, and the potential benefits of mindfulness practices in enhancing well-being and coping with mental distress. (Jiwattanasuk, 2023)

Venerable Sayadaw U Siilaananda (2011) has outlined that the Benefits of the Four Foundation of Mindfulness as follows:-

a. Purification of Mind: Mindfulness practice aids in purifying the mind by fostering a profound awareness of the object of focus, leading to greater clarity and understanding of one's inner experiences.

b. Overcoming Sorrow and Lamentation: Mindfulness serves as a key tool in overcoming sorrow and lamentation, allowing practitioners to observe and understand these states of grief and suffering, eventually leading to their dissipation.

c. Disappearance of Pain and Grief: Mindfulness assists in managing physical pain and mental grief by fostering acceptance and resilience, enabling individuals to live with these experiences without being overwhelmed.

d. Reaching the Noble Path: Through mindfulness and insight cultivation, individuals progress towards the Noble Path, comprising factors such as Right Understanding and Right Thought, ultimately leading to enlightenment and liberation.

e. Realization of Nibbana: Mindfulness practice, coupled with insight development, facilitates the realization of Nibbana or Nirvana, representing liberation from suffering and the cycle of rebirth.

It is crucial to acknowledge that the benefits of mindfulness practice may vary among individuals, and the journey towards spiritual development and enlightenment can be profound and challenging. However, consistent and sincere practice, coupled with a deep understanding of the teachings, can lead to the profound realization of truth and the ultimate goal of liberation from suffering.

Music Therapy

Music therapy is a clinically proven practice that employs music interventions to target healthcare and educational goals. Administered by trained and credentialed professionals through approved programs, it offers a range of benefits. These include promoting wellness, managing stress, alleviating pain, facilitating emotional expression, boosting memory, enhancing communication, aiding physical rehabilitation, and more. Music therapy utilizes the therapeutic potential of music within a supportive relationship to assist individuals in reaching personalized objectives and improving their overall well-being. (American Music Therapy Association, 2005).

Music therapy is a therapeutic practice led by qualified music therapists to cater to physical, emotional, mental, social, and cognitive needs. It employs music and its elements such as sound, rhythm, melody, and harmony to achieve therapeutic aims. These goals encompass promoting learning, fostering relationships, refining communication, encouraging expression, and targeting specific therapeutic objectives. Whether employed for prevention, rehabilitation, or treatment, music therapy endeavors to unlock an individual's potential, restore functions, and enhance both intra- and interpersonal integration, thereby contributing to an improved quality of life. (American Music Therapy Association, 2005).

Music therapy is among the four creative arts therapies leveraging arts-based methods to enhance health and wellness. It utilizes music to address individualized goals and foster personal growth, facilitated by music therapists with extensive training in both music and psychology. Historically, the concept of using music for healing spans across cultures for centuries, with formalized music therapy as a field emerging in the 1940s. Post-World War II, music therapy gained recognition as a formal treatment for PTSD among returning veterans, leading to the establishment of training and degree programs. Music therapists operate in diverse settings such as hospitals, schools, mental health facilities, and community centers. They employ various music interventions, including listening, instrument playing, singing, composing, and other creative activities, to address physical, emotional, cognitive, and social needs. Ultimately, the goal is to enhance overall well-being and quality of life through the therapeutic power of music. (Klemm, 2022)

Practice of Music Therapy

Music therapy has gained recognition as a valuable approach in treating mental health conditions and aiding rehabilitation efforts. It offers relief from symptoms associated with depression, anxiety, and psychotic disorders, while also enhancing the well-being of individuals coping with dementias, addictions, and disabilities. Through music therapy, individuals experience relaxation, find avenues for self-expression, and improve emotional communication. Moreover, it has the potential to enhance cognitive function, reduce agitation, and serve as a healthy outlet for emotions. It is crucial to emphasize that music therapy should complement conventional treatments and be administered under the supervision of qualified professionals. (Thorsen et al., 2013)

A 2009 study by researchers at Wilfrid Laurier University investigated the impact of vibroacoustic therapy on individuals with Parkinson's disease. The findings indicated temporary symptom improvements, such as reduced stiffness, enhanced walking speed with longer steps, and decreased tremors, following the application of this therapy. While additional research is necessary to confirm these results, the study hints at the potential of vibroacoustic therapy as a supplementary method for alleviating Parkinson's disease symptoms. (Novotney, 2013)

A study conducted by researchers at the Louis Armstrong Center for Music and Medicine involved 272 premature babies in NICUs. The study examined the effects of three types of music: parents' lullabies, an "ocean disc" simulating womb sounds, and a drum-like gato box. Certified music therapists played these instruments to match the babies' rhythms. Results showed that all three types of music reduced heart rate, with singing demonstrating the most significant effect. Singing also increased alertness, the gato box improved sucking behavior, and the ocean disc enhanced sleep. Furthermore, music therapy alleviated parental stress. This research underscores the positive influence of music therapy on premature babies and their parents, highlighting its potential in NICU environments. (Novotney, 2013)

Benefits of Music Therapy

Research conducted by Arnaud Cabanac and colleagues revealed a noteworthy correlation between listening to enjoyable music and improved academic performance among students. However, it's essential to note that the study does not establish a direct causal relationship. It remains uncertain whether music directly enhances grades or if academically proficient students are naturally inclined to choose music-related courses. The findings of the study align with previous research indicating that music may assist in cognitive dissonance management. While the study underscores the potential beneficial impact of music on academic performance, further research is necessary to ascertain causality and the underlying mechanisms involved. (Thorsen et al., 2013)

According to Sannie (2013), music therapy stands out as a potent and adaptable form of therapy capable of positively impacting diverse aspects of well-being. Here is a breakdown of nine mental and physical health benefits associated with music therapy:-

1. **Anxiety Reduction:** By aligning music with an individual's mood, crafting playlists, and incorporating musical affirmations, music therapy effectively alleviates symptoms of anxiety.
2. **Depression Reduction:** Utilizing improvisational instrument play and exploring various moods and sounds, music therapy proves effective in treating depression and accessing a broader range of emotional experiences.

3. **Stress Reduction:** Applying principles like entrainment and pairing music with relaxation techniques such as Progressive Muscle Relaxation aids in stress reduction and mitigates its physical manifestations.

4. **Emotional Regulation and Processing Improvement:** Given music's processing in the brain's limbic system, techniques like instrumental improvisation and song discussion in music therapy facilitate emotional regulation and processing.

5. **Promotion of Safety and Security Feelings:** Music's inherent structure fosters predictability and safety, thereby enabling individuals to explore emotions and experiences more comfortably.

6. **Attachment Improvement:** Interpersonal music experiences replicate and address relationship dynamics, assisting individuals with disrupted early caregiving relationships.

7. **Enhancement of Self-Esteem and Identity:** Music therapy offers avenues for success and autonomy, resulting in heightened self-confidence and self-esteem. Additionally, music contributes to an individual's sense of identity.

8. **Resilience Promotion:** As a form of self-care, music therapy aids in mood regulation and finding meaning in music, thus fostering resilience in challenging life circumstances.

9. **Physical Benefits:** Widely used in physical rehabilitation, music therapy teaches mobility through rhythmic movements and elicits unconscious physical responses, impacting autonomic functions like breathing and heart rate.

It is crucial to recognize that music therapy is a specialized field, with certified music therapists adept at tailoring interventions to meet individual needs and objectives. It serves as a valuable complement to traditional therapeutic modalities and medical treatments across various settings. (Thorsen et al., 2013)

The Integration of Mindfulness Meditation for Senior Practitioner through Dhamma Song according to Music Therapy

Let us delve deeper into how these practices can complement each other and contribute to holistic well-being:

1. Mindfulness Meditation and the Recollection of Buddha:

1.1 Mindfulness meditation cultivates present-moment awareness and nonjudgmental acceptance of thoughts, emotions, and bodily sensations.

1.2 The recollection of Buddha adds a spiritual dimension by inspiring practitioners to reflect on the qualities of enlightenment and wisdom embodied by the Buddha.

1.3 Together, these practices encourage a deepening of mindfulness by infusing it with reverence, gratitude, and spiritual connection. Practitioners can draw on the qualities of the Buddha as sources of inspiration and guidance in their meditation practice.

2. Four Foundations of Mindfulness and Mindfulness Meditation:

2.1 The four foundations of mindfulness provide a structured framework for mindfulness meditation practice, guiding practitioners to observe and investigate different aspects of experience.

2.2 Mindfulness meditation, in turn, serves as the vehicle for developing awareness in each of the four foundations: the body, feelings, mind, and mental objects.

2.3 Practicing mindfulness meditation within the framework of the four foundations allows for a systematic exploration of the nature of reality and the causes of suffering, leading to insights and liberation from habitual patterns of reactivity and attachment.

3. Music Therapy and Mindfulness:

3.1 Music therapy offers alternative pathways to mindfulness by engaging individuals in creative expression, emotional processing, and relaxation through musical experiences.

3.2 While mindfulness meditation typically involves silent observation and introspection, music therapy provides opportunities for active engagement with sound, rhythm, and melody.

3.3 Incorporating music therapy into a mindfulness practice can enrich the sensory experience of meditation and offer additional tools for managing emotions, promoting relaxation, and fostering self-awareness.

4. Integration for Holistic Well-being:

4.1 By integrating mindfulness meditation, the recollection of Buddha, the four foundations of mindfulness, and music therapy, individuals can access a diverse range of approaches to well-being.

4.2 These practices address different dimensions of human experience, including the physical, emotional, cognitive, and spiritual realms, fostering holistic growth and development.

4.2 Practitioners can tailor their approach based on their unique needs and preferences, drawing on the synergies between these practices to cultivate a more balanced and fulfilling life.

Overall, the integration of these practices offers a comprehensive framework for promoting well-being and personal transformation, empowering individuals to navigate life's challenges with greater resilience, insight, and compassion.

Conclusion

The body of knowledge of this study provided centers around the transformative power of mindfulness meditation and Dhamma music on individuals' lives, particularly focusing on their effects on physical, emotional, and mental well-being, as well as their impact on relationships and personal growth. Key themes include:

1. Benefits of Mindfulness Meditation: Discusses how mindfulness practices enhance physical comfort, mental tranquility, and overall well-being, especially for elderly individuals and those dealing with physical discomfort. Emphasizes the importance of readiness, receptivity, regularity, and a constructive outlook in meditation.

2. Impact on Relationships: Highlights how mindfulness practices foster deeper connections within families and friendships through gratitude, virtuous deeds, and shared spiritual beliefs. Improved communication, understanding, and harmony in relationships are observed outcomes.

3. Advantages of Dhamma Music: Explores the advantages of combining mindfulness meditation with Dhamma music, including the discovery of joy and tranquility irrespective of external circumstances, personal development, and emotional wellness. Advocates for the practical application of teachings in daily life, emphasizing patience, serenity, and compassion.

4. Integration of Buddhist Principles: Underlines the significance of embodying Buddhist principles such as mindfulness, compassion, and non-harm in navigating life's challenges with resilience and equanimity. Discusses the influence of revered figures like Lord Buddha and esteemed monks in fostering these virtues.

5. Holistic Pathway towards Contentment: Argues that the integration of mindfulness meditation and Dhamma music offers a holistic pathway towards deeper contentment and understanding, enriching daily life with practical tools for problem-solving and mental resilience.

So, the body of knowledge emphasizes the interconnectedness of physical, emotional, and mental well-being, the importance of mindfulness in navigating life's complexities, and the transformative potential of integrating mindfulness practices with Dhamma music.

In conclusion, mindfulness meditation and music therapy are both powerful practices with significant benefits for physical, emotional, and mental well-being. Mindfulness meditation, rooted in Buddhist principles, fosters awareness and insight into the present moment, leading to reduced stress, enhanced self-awareness, and improved overall quality of life. However, seniors may encounter specific obstacles in their mindfulness practice, such as physical limitations and emotional resistance, which can be addressed through adaptation and community support.

On the other hand, music therapy harnesses the therapeutic potential of music to address a wide range of physical and mental health needs. It can reduce anxiety, depression, and stress, improve emotional regulation, promote feelings of safety and security, and enhance self-esteem and resilience. Additionally, music therapy has demonstrated benefits in physical rehabilitation and in neonatal intensive care units (NICUs), highlighting its versatility and effectiveness across different populations and settings.

Both practices offer unique avenues for personal growth and healing, and when used in conjunction with conventional treatments, they can enhance outcomes and promote holistic well-being. However, it's crucial for individuals to work with trained professionals in both fields to ensure safe and effective implementation of these practices. As research continues to explore their mechanisms and applications, mindfulness meditation and music therapy will likely remain integral components of comprehensive wellness and healthcare approaches.

References

- American Music Therapy Association. (2005). *What is music therapy?*. Retrieved 2 January 2024 from <https://www.musictherapy.org/about/musictherapy/>
- Novotney, A. (2013). Music as medicine. *Monitor on Psychology*. 44(10), 46-55. Retrieved 3 January 2024 from <https://www.apa.org/monitor/2013/11/music>
- Ubeysekara, A. (2020). Meditation on Qualities of the Lord Buddha (Buddhanussati bhavana). Rarisworld.wordpress. Retrieved 3 January 2024 from <https://drarisworld.wordpress.com/2020/06/20/meditation-on-qualities-of-lord-buddha-buddhanussati-bhavana/>
- Bhikkhu Anālayo. (2021). Overcoming Fear by Recollecting the Buddha: His Role in Early Buddhist Texts. *Mindfulness*. 21(12), 594–603.
- Hoshaw, C. (2022). *What is Mindfulness? A Simple Practice for Greater Wellbeing*, Healthline. Retrived 3 January 2024 from <https://www.healthline.com/health/mind-body/what-is-mindfulness>
- Klemm, A. (2022). *9 Benefits of Music Therapy*. Presented by Choosing Therapy. N.P.: n.p..
- Harvard Health. (2024). *Benefits of Mindfulness*. Retrieved 3 January 2024 from <https://www.helpguide.org/harvard/benefits-of-mindfulness.htm>

- Jiwattanasuk, N. (2021). *A Process Of Development For Peaceful Well-Being Of Meditation Practitioners Through Buddhist Peaceful Means: A Case Study Of Buddhamahametta Foundation, Chiang Rak Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya*. Doctorate Dissertation. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Jiwattanasuk, N. et al. (2023). Mental Health in Practitioners through Mindfulness-Based Practices. *European Chemical Bulletin*. 12(7), 5007-5013.
- Thera, N. (1994). *Satipatthana Sutta: The Foundations of Mindfulness*. Retrived 3 January 2024 from <https://www.accesstinsight.org/tipitaka/mn/mn.010.nysa.html>
- Rinpoche, P. (2017). *Mindfulness means reminding, Samye Institute*. Retrived 3 January 2024 from https://samyeinstitute.org/sciences/philosophy/mindfulness-means-reminding/?Psafeparam1&gad=1&gclid=Cj0KCQjwx5qoBhDyARIsAPbMagC8LOgocr1_b6mBmkfdkXiJ6DB4sixcOeSb_rarM1Hnf20X7OU_IKlaAjlXEALw_wcB.
- Conboy, R. (2013). *The Four Foundations of Mindfulness Meditation. Buddhist Door Global*. Retrived 3 January 2024 from <https://www.buddhistdoor.net/features/the-four-foundations-of-mindfulness-meditation/>
- Thorsen, S. et al. (2013). *The predictive value of mental health for long-term sickness absence: the Major Depression Inventory (MDI) and the Mental Health Inventory (MHI-5) compared*. BMC Medical Research Methodology: 13 and 115. N.P.: n.p..
- Shannon, M. *What are the challenges and barriers to practicing mindfulness for older adults?*. Retrived 2 January, 2024 from <https://www.linkedin.com/advice/0/what-challenges-barriers-practicing-mindfulness-older>.
- Venerable Sayadaw U Siilaananda. (2011). *The Four Foundations of Mindfulness (A Summary)*. Retrived 2 January, 2024 from <https://www.budsas.org/ebud/ebmed063.htm>
- WebMD Editorial Contributors. *What is mindfulness meditation?*. Retrived 2 October 2021 from <https://www.webmd.com/balance/what-is-mindfulness-meditation>

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170